

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

10-12

ANUL XVI

1966

C U P R I N S U L

	Pag.
† NICOLAE Mitropolitul Banatului: Prezența Ortodoxiei românești	587

B I S E R I C A Ș I P R O B L E M E L E V R E M I I

† TEOCTIST Episcopul Aradului: Pe calea dragostei, a prieteniei și a păcii	591
--	-----

S T U D I I

Pr. dr. AT. NEGOIȚA: Manuscrisele de la Qumran și influențele lor	596
Prof. VICTOR BRATULESCU: Fondul comun al unor reprezentări iconografice la popoarele de la Dunărea de jos	614
Prof. TOMA G. BULAT: Profesori bănățeni în serviciul școlilor clericale d'in Principatele Române în sec. XIX.	632

I N D R U M Ă R I O M I L E T I C E

Prof. SIMION RADU: Rugăciunea	643
Pr. prof. PETRU REZUS: Cuvîntul lui Dumnezeu	646
Pr. prof. D. BELU: Povătuiri sore desăvîrșire	649
Diacon prof. EM. VASILESCU: Dreaptă credință, dreptate și dragoste	652
Arhidiacon TR. SEVICIU: Mesajul păstorilor	657
Pr. NICOLAE CIUDIN: Taina Crăciunului	660

P R O B L E M E L I T U R G I C E

Pr. prof. ENE BRANIȘTE: E necesară binecuvîntarea anafurei care se împarte credincioșilor la sfîrșitul sf. liturghii?	663
---	-----

A N I V E R S Ă R I

Prot. dr. V. VLADUCEANU: „Republică, mareață vatră...”	672
--	-----

C O M E M O R Ă R I

Mitropolit NICOLAE: Muntele Sinai și importanța sa în istoria Bisericii creștine	678
--	-----

D O C U M E N T A R E

OLIVER VELESCU: Documente privind viața spirituală a țaranului bănățean de la sfîrșitul sec. XIX.	688
LONGIN I OPRÎȘA: Un vechi monument de artă românească în Banat: Mănăstirea Săraca	702
ION NICOLA: Colindă pe o psaltire din 1759	709

PV 1

MITROPOLIA BANATULUI

10-12

ANUL XVI 1966

14411
EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

Apare cu binecuvintarea și sub îndrumarea I. P. S. Sale D. ID.
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Blv. Victoriei Nr. 7.

Prezența Ortodoxiei românești

Deși una în esența ei, Ortodoxia a îmbrăcat în decursul vremurilor forme pe măsura specificului credințelor și comunităților care au profesat-o. Fenomenul acesta caracteristic Creștinismului în general, nu constituie — precum se afirmă, și nu fără dreptate — o împărțire și fărâmițare a întregului, ci doar transpunerea pe plan religios a unui principiu general valabil. „Cei de aceeași credință, observă încă Nichifor Cullist (Istoria bisericească, XII, 34, Migne, P. G. 146, 817) se deosebesc adesea în obiceiuri, dar aceasta nu vătămă cu nimic credința“.

Faptul de a se fi dezvoltat într-un mediu, în condiții istorice și între granițe anume, a dus la o interesantă și plină de bogăție varietate, Ortodoxia rămânând însă o „unitate în diversitate“. Astfel se poate vorbi de Ortodoxie românească, precum se poate vorbi, evident, despre multe altele Ortodoxii.

În ceea ce ne privește, întrucît este a noastră, găsim justificat a vorbi despre Ortodoxia românească pentru că prezența ei în „simfonia“ manifestărilor creștine ale fraților de aceeași credință, se înscrie ca o contribuție ce merită să fie subliniată.

Ar fi să alunecăm în obositoare inventarii istorice dacă am încerca să amintim și numai disparate exemple menite a pune în lumină aportul nostru pe plan creștin ortodox. Oricum, se știe că faima Ortodoxiei românești a mers pînă departe și aceasta datorită fidelității cu care reprezentanții ei au mărturisit-o. Bizanțul, gîria Ortodoxiei de altădată, și-a găsit o reeditare ro-

mânească ce, păstrînd proporțiile, n-a fost lipsită de remarcabil prestigiu. Pe plan teologic am dat „Mărturisirea” lui Petru Movilă, recunoscută ca normativă în materie de credință; pe plan duhovnicesc am îmbogățit prin paisianismul nemțean autentică spiritualitate răsăriteană; cu multele „Pravile” am contribuit la păstrarea canonicității genuine; prin danii pornite dintr-o largă și jertfelnică inimă, am ridicat și susținut neegalate așezăminte ortodoxe la Muntele Atos, la Muntele Sinai, în Țara Sfîntă și pretutindeni unde se preamărea numele Mîntuitorului Hristos; am sprijinit ierarhi, clerici și credincioși veniți la noi de te miri unde ca la ei acasă; am fost scut sigur veacuri de-a rîndul Creștinătății; am militat cu o neobosită constanță pentru înțelegerea și apropierea dintre creștini; am creat necontestate valori artistice purtînd amprentă creștină... Și toate acestea în modul cel mai firesc și cu o modestie lipsită de orice ostentație. Nu putem să nu ni le reamintim, pentru că fac parte din ființa noastră și pentru că an de an le prăznuim împlinirea. Dar mai e o pricină pentru care uitarea nu le poate acoperi cu vălul ei: faptul de a ne găsi și azi pe aceeași linie de totdeauna a Ortodoxiei noastre românești.

Acum ca și totdeauna bogoslovii noștri adîncesc cu pasiunea caracteristică Sfinților Părinți și marilor Dascăli, tainele Sfintei Teologii. Viața spirituală și nevoințele spre desăvîrșire dospesc îmbelșugat în sufletul credincioșilor. Prisosul dragostei noastre abundă răspîndind bunăvoință și înțelegere.

Ne repugnă mîndria deșartă dar nu ne-am putea ierta punerea sub obroc a fidelității cu care continuăm, noi cei de astăzi, tradițiile pravoslavniciei de totdeauna. Cu discreția ce ne este știută, îmbogățim Ortodoxia vremurilor ce trăim, și nu numai pe ea, ci Creștinătatea toată. Cuvîntul nostru se aude pretutindeni unde se plănuiește mai binele, propunerile reprezentanților noștri sînt ascultate.

Participarea la conferințele panortodoxe ținute în insula Rodos, recenta întâlnire de la Belgrad a reprezentanților Bisericilor ortodoxe în problema raporturilor cu anglicanii și vechii-catolici, contactele bilaterale cu Bisericile ortodoxe surori și cu alte Biserici, activitatea ce se desfășoară în cadrul Consiliului ecumenic al Bisericilor, a Conferinței creștine pentru pace, a Conferinței Bisericilor europene și în alte organisme internaționale, participarea la diferite congrese ca spre pildă cele de patrologie ori de studii neo-testamentare, susținerea de referate sau conferințe la unele facultăți de teologie sau la diferite întruniri creștine, prezența la marile aniversări ale creștinătății, etc. . . . sînt o dovadă a celor acum spuse.

În acest an Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian însoțit de delegații reprezentative, a vizitat Biserica Ortodoxă Bulgară și pe Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, Biserica Anglicană și pe Grația Sa M. Ramsey, Biserica Armeană și pe Sanctitatea Sa Catolicosul Vasken I, Biserica Ortodoxă Rusă și pe Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, contribuind prin aceasta la afirmarea Ortodoxiei cum și la apropierea dintre Biserici într-o măsură pe care comentatorii au subliniat-o în termenii cei mai elogioși.

Noi înșine am primit vizite ale fraților noștri întru credință cum și ale reprezentanților celor mai diferite Biserici, comunități religioase sau școli teologice, am organizat la noi întruniri teologice și bisericești, etc....

Ortodocșii romîni apoi, răspîndiți pe diferite meridiane și paralele ale globului, constituiți ori nu în comunități de sine stătătoare, duc pretutindeni comoara omeniei și credincioșiei tulpinei din care au odrăslit. Mădulare ale Bisericii noastre s-au strămutat de-a lungul anilor peste țări și mări, fiind aici mărturie mereu proaspătă a prezenței Ortodoxiei românești în lume.

Luînd în considerare toate acestea nu ne putem reține un sentiment de justificată satisfacție, dar în ace-

lași timp — conștienți de îndatoririle ce ni le impune locul ce-l ocupăm în marea familie a Ortodoxiei ecumenice — ne simțim îmboldiți a face încă mai mult pentru ca „talantul“ ce ni l-a dăruit Tatăl Ceresc să-l înmulțim spre mărirea lui Dumnezeu, bunăstarea Sfinței Sale Biserici și spre folosul nostru al tuturor.

† NICOLAE

Mitropolitul Banatului

PE CALEA DRAGOSTEI, A PRIETENIEI ȘI A PĂCII

de: † EPISCOPUL TEOCTIST AL ARADULUI

Pe răbojul legăturilor interbisericești reluate și adâncite de Biserica noastră sub înțeleapta arhipăstorire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, anul 1966 însumează strădanii prețioase și roade îmbelșugate. În cel mai curat duh evanghelic, Prea Fericirea Sa a răspuns invitației primite din partea Sanctității Sale Vasken I Patriarhul Suprem și Catolicosul tuturor armenilor, vizitînd între 29 septembrie și 6 octombrie a. c., Biserica Armeană. Însoțit de ierarhi și colaboratori de la Sf. Patriarhie, Intîistătătorul Bisericii Orodxe Române s-a bucurat de o excepțională primire și ospitalitate.

E de la sine înțeles interesul stîrnit și impresiile de neuitat pășind și înconjurînd altarul întemeiat la Ecimiadzin de Sf. Grigorie Luminătorul (†332), hirotonit la Cezareea Capadochiei spre a răspîndi în Armenia cuvîntul lui Dumnezeu. Deosebit de înălțătoare au fost clipele cînd, sub bolțile multiseculare catedrale patriarhale, cei doi Intîistătători s-au îmbrățișat și au mărturisit năzuințele sfinte ale Bisericilor lor de apropiere, de cunoaștere și dorința nestrămutată de a sprijini omnirea în căutările ei spre fericire și pace. La poalele biblicului Ararat, al cărui vîrf de 5.200 m. este înfășurat în groase faldiri de gheață și zăpadă, odată cu fumul de tămîie, se înălțau cîntările și rugăciunile liturgice, încheiate cu imnul patriarhal executat în limba română. Spre a împlini îndreptățita sete de cunoaștere a tezaurului creștin precalcedonian păstrat pe plaiurile însoțite ale Armeniei Sovietice, Sanctitatea Sa Vasken I a condus pe Prea Fericitul Patriarh Justinian la o seamă de biserici și mănăstiri, care prin vechimea și arta lor, oglindesc de atîtea secole jertfelnicia pioasă și geniul creator al poporului armean.

Cu greu te desparți de farmecul arhitectonic al mănăstirii Ripsime zidită în anul 633; te tîntuiesc apoi proporțiile armonioase și miniaturile săpate în piatră ale mănăstirii Gayane datînd din sec. VII, unde sălășluiesc moaștele muceniei fecioară care a ctitorit această așezare. Mănăstirea închinată Sf. Ghegart, cu două biserici scobite în piatră, de o rară perfecțiune, a atins cele mai înalte culmi ale vechii arte armene.

Șoseaua asfaltată ce șerpuieste pe o distanță de circa 60 km. de Erevan, duce direct în fața unei așezări mândre pe lină afară și străjuită de înălțimile amețitoare ale piscurilor numtoase ce o împrejmuesc. Interiorul cu altarul, naosul și pro-naosul despărțite de ziduri și coloane ale căror capitelluri sprijinesc arcadele boltilor, păstrează ca și biserica mai mică alăturată, rodul unei îndelungate munci din sec. VI pline de migală și măiestrie, cu motive florale artistic sculptate direct în stincă. Este poate cea mai impresionantă și cea mai profundă rugăciune a acelor care și-au cheltuit astfel talanții în dialogul atit de grăitor pînă azi cu Creatorul a toate.

Rînd pe rînd au fost vizitate Bisericile înălțate în anul 874 din lespezi de piatră pe insula de pe lacul Sevane, în jurul căroră se văd mărturiile unei intense vieți monahale. Cu o deosebită solemnitate, Prea Fericitul Patriarh Justinian, însoțit de Sanctitatea Sa Patriarhul Suprem Vasken I a fost primit în impresionanta biserică zidită pe mormîntul Sf. Mesrop (†440), plăsmuitorul alfabetului armean, cinstit de întregul popor și supranumit „Părintele nostru”. Lucrările proaspete de restaurare a frescelor de pe pereți ce înfățișează pe catolicosul Hissaak și Mesrop precum și alte scene, arată și aici, ca dealtfel în multe alte părți, grija pilduitoare a Conducătorului Bisericii armenie pentru păstrarea acestor tezaure de cultură ale Bisericii sale.

Dirz și deosebit de talentat, poporul armean — înfruntînd cu bărbăție grelele și singeroasele apăsări în zbuciumata lui istorie — a păstrat neștirbit credința, comorile sale de cultură și artă, iar în anii de libertate și prosperitate a pășit cu hotărîre pe drumul înfăptuirilor impresionante. Orașul Erevan — străveche așezare armeană, răsfirat pe mai multe coline și terase întretăiate de malurile abrupte ale apelor unor riuri repezi, își desfășoară întreaga-i frumusețe arhitectonică și de po-doabe tradiționale în edificiile sale publice și în numeroasele cartiere noi de locuințe pentru cei aproape 700.000 de locuitori ai săi. Reprezentanți ai autorităților locale și ai vieții culturale din frumoasa capitală, stăpîniți de îndreptățită mîndrie au înfățișat Prea Fericitului Patriarh Justinian perspectivele de dezvoltare a unor obiective industriale, de captare a unor riuri pentru alimentarea hidrocentralei de la Sevane, vizitată de oaspeți, și de alte obiective tîntind continua înflorire a țării. O concretizare a muncii încordate depuse de poporul armean și a priceperii sale în folosirea materiei prime, piatră, o reprezintă Combinatul de mătase artificială din piatră, în care am putut vedea întregul proces de fabricație. Aici, conducerea întreprinderii ne-a făcut o primire deosebit de călduroasă, salariații și muncitorii oferind oaspeților buchete de flori.

Este vrednică de amintit vizitarea mării biblioteci a manuscriselor „Matenadaran“ unde directorul ei acad. Levan Hacıchian a prezentat o parte din cele peste 10.000 de manuscrise pe pergament și hirtie specială, datînd din sec. V încoace. Fiecare manuscris cu forma și felul scrierii, cu dimensiunile sau conținutul său, își are istoria lui plină de peripecii. Păstrate în tainele bisericilor și mănăstirilor, ele poartă urmele ploilor și focului din timpul cînd așezămintele în care se aflau cădeau victime ale urgiei năvălitorilor. Unul mai prețios ca altul prin formă, conținut, dimensiune și dată, precum și prin bogăția miniaturilor, ele scot la iveală nu numai preocupări religioase, filozofice, istorice și artistice, ci și din domeniul științelor, geografiei, astronomiei și matematicii. Cu deosebită bucurie ni se atrage luarea aminte asupra manuscrisului de geografie istorică, scris în sec. VII, în care sînt pomeniți strămoșii noștri — valahi, existenți în părțile de astăzi ale Țării noastre, unde armenii risipiți din țara lor, de repetate înrobiri, au aflat largă și caldă ospitalitate de mai multe veacuri. „Acest adevăr este mărturisit pretutindeni în Armenia, cu vie și sinceră recunoștință“, subliniază acad. L. Hacıchian.

Recentile oferite de Patriarhie la Ecimiadzin sau de Președintele Comitetului Cultelor la Erevan, în cadrul cărora Prea Fericitului Patriarh Justinian I s-a oferit cheia orașului, concertele de la Academia Teologică și cel al Filarmonicii din capitală, organizate în cinstea Intitătătorului Bisericii noastre, au fost tot atîtea prilejiuri binevenite nu numai de contacte personale — participînd înalți ierarhi și prelați armeni din țară și străinătate, reprezentanți de Stat și personalități ale vieții culturale, — ci și revărsări ale sentimentelor de caldă prietenie nutrite de poporul armean față de poporul nostru. S-au evidențiat străvechile legături precum și hotărîrea cu care cele două popoare își construiesc acum viața cea nouă și își împletesc eforturile în lupta pentru apărarea păcii în lume. În acest scop, eforturile Bisericilor noastre vor spori și de aici înainte, înscriindu-se în fruntea preocupărilor slujitorilor lor.

Intr-o atmosferă caldă și duioasă și în duh de adevărată frăție, Cirmuitoarii celor două Biserici au făcut rodnice schimburi de păreri cu privire la asemănările mari, evidente în liturgie, săvîrșirea tainelor, în evlavia credincioșilor, cinstirea științelor și a sfintelor moaște etc. Ei au abordat diferite probleme ce preocupă creștinătatea contemporană, stăpîniți întru toate de același dor și vedere comună și îndreptînd un calduros apel pentru curmarea sîngerosului război din Vietnam. Prin semnarea comunicatului, în ziua de 6 octombrie a. c. s-a încheiat vizita în R.S.S. Armeană.

În aceeași zi, pe calea aerului, delegația condusă de Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a îndreptat spre Moscova unde Prea Fericirea Sa era așteptat de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei spre a participa la hramul Cuv. Serghie de Radonej, precum și la Leningrad, invitat de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodim la jubileul celor două decenii de la reînființarea Academiei Teologice din Leningrad.

În sunetele clopotelor marei Lavre de la Zagorsk, întâlnirea dintre cei doi patriarhi a fost deosebit de înălțătoare și impresionantă. Popasul de aici și de la eroicul oraș Leningrad a constituit un fericit prilej de contacte rodnice, cu participarea a circa 40 de ierarhi, profesori și preoți ai Bisericii Ortodoxe Ruse veniți la tradiționala serbare închinată moaștelor Cuv. Serghie, slăvite cu neîntrecuta frumusețe a slujbelor. S-au subliniat foloasele colaborării evanghelice dintre cele două Biserici, aportul lor în cadrul Mișcării Ecumenice și la lupta pentru pace și s-au preconizat noi mijloace de conlucrare între slujitorii Învățămintului Teologic. Stima de care se bucură Prea Fericitul Patriarh Justinian din partea iluștrilor profesori ai Academiei Teologice din Leningrad ca și din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicodim s-a adevărit prin Gramata Comitetului Academiei Teologice din 6 octombrie a. c. prin care Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost ales membru de onoare al acestei celebre instituții de învățămînt teologic. Cum reamărcă însuși Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei la una din recepțiile oferite, fiecare întâlnire dorită și așteptată cu Intîistătătorul Bisericii noastre, are darul de a cimenta și împropăta legăturile frățești dintre Bisericile noastre, atât de dornice să promoveze și să adîncească prietenia dintre popoarele Uniunii Sovietice și poporul român.

Această lungă călătorie care încheie șirul altora asemenea din vara aceasta, înscrie noi pagini luminoase în strădania depusă de Biserica Ortodoxă Română în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru apropierea și adîncirea legăturilor dintre Biserici, confirmîndu-se și cu acest prilej comuna moștenire spirituală de credință și organizare, de cult și tezaur creștin, frumuseți care au împodobit Biserica primelor cinci secole.

Este firească încrederea că Biserica Armeană, una din ramurile ortodoxiei precalcedoniene, cu trecutul plin de comori de artă, de cult și spiritualitate creștină din epoca de aur a Bisericii Mîntuitorului Hristos, poate păși cu slavă la agapa Ortodoxiei Ecumenice.

Peste tot am auzit rostindu-se declarații și mărturisiri pline de admirație față de prestigiul dobîndit de Țara noastră și de Conducătorii ei, precum și față de mărețele înfăptuiri mate-

riale și culturale ale poporului nostru. Aceleași elogioase aprecieri au fost subliniate și despre aportul substanțial adus în toate organizațiile mondiale creștine de către ierarhii și profesorii care reprezintă Biserica Ortodoxă Română.

Intilnirile au prilejuit deasemenea și luări de atitudine față de viitorul omenirii. „Ingrijorați de modul în care se desfășoară războiul din Vietnam și din alte părți ale lumii, se menționează în comunicatul semnat de Prea Fericitul Patriarh Justinian și de Sanctitatea Sa Vasken I, amândoi Arhipăstori s-au rugat lui Dumnezeu pentru pacea a toată lumea și, în numele Bisericilor lor, fac apel către toți creștinii și către toți oamenii iubitori de pace să-și unească eforturile lor pentru încetarea oricărui război, pentru ca omenirea să-și regăsească liniștea sufletească și siguranța unei vieți pașnice“. Intreita semnificație a drumului parcurs de la București la Etchmiadzin și de aici la Moscova și Leningrad, de slujire a ecumenismului, prieteniei și păcii înveșmintează și strădania Conducătorilor celor trei Biserici, în duhul dragostei, „care niciodată nu cade“. (I Corinteni 13, 8.).

MANUSCRISELE DE LA QUMRAN ȘI - INFLUENȚELE LOR

de: Pr. dr. AT. NEGOIȚA

Manuscrisele de la Qumran, această descoperire importantă, preocupă încă pe cercetătorii din toată lumea. Se scrie asupra lor, cum puțin s-a mai scris asupra altor descoperiri. În cele ce urmează voi încerca să arăt influența pe care secta de la Qumran a exercitat-o asupra creștinismului.

Pentru început voi aminti fugitiv câteva din caracteristicile qumraniților. Secta de la Qumran era o grupare ieșită din trupul doctrinei mozaice, așadar, punctele fundamentale de credință ale sectei sînt cam aceleași cu cele ale mozaicilor. Diferența o formează numai cele câteva susțineri ale qumraniților și anume: ei se socoteau adevăratul Israel, anunțat chiar de profetul Isaia, căci mozaismul de la templu era considerat corupt și decăzut din har, apoi că numai Dascălului Dreptății i s-a revelat adevărata cunoaștere a legii divine (Dascălul Dreptății era conducătorul — marele preot — al sectei) și în fine că Dumnezeu a făcut un nou legământ cu ei, cel prezis de către Ieremia profetul din timpul exilului.

Deși sînt unii, care susțin că manuscrisele sînt de origină postcreștină¹⁾, majoritatea cea mare a cercetătorilor le consideră de precreștine. La rîndu-i, această majoritate diferă în ce privește data precisă, cînd și-a avut activitatea Dascălul Dreptății și s-a înființat secta și de aceea, adoptă date diferite în cuprinsul secolelor II și I î. Hr.²⁾. Dar aceste dezacorduri, nu ne vor preocupa aici. Dacă sectarii de la Qumran aparțineau

1) S. Zeitlin continuă să susțină că sulurile sînt de origină medievală, scrise de autori necărturari. Articolele sale pot fi găsite în revista *Jewish Quarterly Review*. J. L. Teicher, într-o serie de articole din *Journal of Jewish Studies*, a argumentat că sulurile provin de la creștinii ebioniți, pentru care apostolul Pavel era preotul împios. H. E. del Medico, în cartea lui *L'énigme des manuscrits de la Mer Morte*, 1957, atribuie sulurilor o dată postcreștină. Cecil Roth, în *The Historical Background of the Dead Sea Scrolls*, 1958, și în alte diferite articole ale sale, arată că au fost compuse de către zeļoți și că Dascălul Dreptății a fost Menahem ben Judah, care a murit în 66 d. Hr. ori rudenia sa, Eleazar ben Jair. Prof. G. R. Driver, care la început era de părere că sulurile sînt de o dată timpurie (cf. *The Hebrew Scrolls from the Neighbourhood of Jericho and the Dead Sea*, 1951), mai apoi a împins mai tîrziu data sulurilor, în secolul I al erii noastre și acum adoptă părerea lui Roth, că secta era de origină zeļotă (cf. *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, XXXIII (1957), 798 sq.

2) Chestiunea e discutată pe larg în H. H. Rowley: *From Moses to Qumran* London, 1964. Date pentru secolul II î. Hr. și chiar mai tîrziu au

și ei lumii iudaice în care au trăit Iisus și discipolii lui, data precisă a originii sectei nu mai este importantă pentru studiul influenței ce ei ar fi putut-o exercita asupra credinței mai tinere. Profesorul Barthelemy, de la universitatea din Fribourg, observă că grație manuscriselor, pentru prima oară, putem să devenim contemporani cu Iisus³). În evanghelii, noi vedem pe farisei și pe saducheii prin ochii lui Iisus și ai evangheliștilor așa că numai în suluri putem intra în viața și ideile unui al treilea grup de iudei, datorită propriilor lor scrieri. Acest al treilea grup este identificat cu esenienii de către majoritatea absolută a celor care s-au ocupat de manuscrise, deși sînt unii care le discută identificarea. Din afara lor, esenienii ne sînt descriși de către scriitorii secolului I d. Hr. Filon⁴), Pliniu⁵) și Iosif Flaviu⁶), dar dacă sectarii de la Qumran au fost în realitate aceiași cu esenienii, vom vedea din cele de mai jos. De sigur, există unele diferențe între esenienii descriși de scriitorii secolului I d. Hr. și sectă, așa cum reiese ea din suluri și celelalte texte pe care ni le-au lăsat. Pe acest motiv, unii neagă că secta poate fi identificată cu esenienii. Totuși, similaritățile sînt așa de mari, că este de preferat ca ei să fie identificați⁷).

Esenienii erau o sectă secretă, esoterică ale căror învățături nu trebuiau divulgate în afara cercurilor propriilor săi membri⁸). O oarecare curiozitate a modului ei de viață și de gîndire trebuie să fi fost cunoscută și în afară, căci altfel cu greu ar fi putut atrage noi membri. Această cunoștință putea să nu fie exactă în toate privințele și poate că acesta este și motivul pentru unele diferențe dintre ceea ce noi citim în suluri și relatările scriitorilor primului secol, amintiți. Multe din diferențe pot fi explicate prin puru al vieții ei decît este ea reflectată în scriitorii secolului I. puru al vieții ei decît este de reflectată în scriitorii secolului I.

Membrii sectei nutreau așteptări mesianice⁹). Din Noul

fost propuse de J. T. Milik, *Dix ans de découvertes dans le désert de Juda*, Paris, 1957, apoi de F. M. Cross, *Ancient Library of Qumran*, 1958 și de către E. F. Sutcliffe, *The Monks of Qumran*, 1960.

3) *Scripture*, XII, nr. 20 (Octobre, 1960), p. 119. Apud H. H. Rowley, *The Qumran Sect and Christian origins*, în *Bulletin of the John Rylands Library*, vol. 44, Nr. 1, Sept. 1961, p. 119 sq.

Această identificare a fost susținută cu multă stăruință de către A. Dupont-Sommer.

4) *Quod omnis probus liber*, XII sq. (75—91); cf. Eusebius, *Praeparatio Evangelica*, VIII, 11.

5) *Historia Naturalis*, V. XV (73).

6) *Antiq.* XIII, v. 9 (171—173); XVIII. I. 5 (18—22); *Bell. Jud.* II, VIII, 2—1a.

7) J. T. Milik, *Revue Biblique*, LXII (1955), p. 497, unde se exprimă că „este absolut sigur”.

8) Iosif, *Bell. Jud.* II, VIII, 7 (14); cf. *Manualul de Disciplină*, col. IX, 17.

9) A. S. van der Woude, *Die messianischen Vorstellungen der Ge-*

Testament, cunoaștem că aceste așteptări erau larg răspândite, iar în secolul II și I î. Hr. s-au scris un număr de cărți, apocrifele, în care ele sînt clar exprimate. Ele nu sînt totdeauna de un singur tip. În Noul Testament n-avem nici o referință la vreun Mesia aaronit ci numai la descendentul lui David. Foarte frecvent se afirmă că, în suluri, găsim așteptarea a doi Mesia¹⁰), unul davidic și altul aaronit, iar în Manualul de Disciplină găsim expresia „Messia de Aaron și Israel”¹¹). Trebuie, însă, să ne ferim de a citi în termenul „Messia” tot ceea ce acest termen însemnează pentru noi cei de astăzi. În manuscrise, el însemnează simplu „un uns”¹²), iar în Vechiul Testament niciodată, termenul Mesia nu este utilizat pentru așteptatul conducător davidic. Aci, termenul „Mesia” este utilizat pentru diferiți regi și preoți și chiar pentru Cyrus (Isaia, 45, 1). Dar pe la începutul erei creștine, el devenise un termen tehnic pentru a desemna un salvator a cărui sosire era încă așteptată. Deci, nu era ceva nenatural ca un mare preot uns, alături de Mesia de spiță regală, să fi fost socotit ca atare, adică Mesia de Aaron, în special într-o sectă ca cea de la Qumran, în care preoții aveau rolul cel mai înalt. Așadar ei puteau vorbi de „un uns de Aaron și Israel”. Unul din textele asupra căruia vom reveni, spune limpede că unsul aaronit trebuie să aibă preponderanță peste cel davidic¹³). O concepție similară pare să se afle și în Testamentul celor Doisprezece Patriarhi¹⁴). Documentul Zadokit, cunoscut chiar de la începutul secolului nostru și care azi este acceptat de către toți savanții că a emanat de la secta de la Qumran, arată că există o așteptare, cum că Mesia va veni în cuprinsul a 40 de ani de la moartea Dascălului Dreptății¹⁵). Sînt unii autori care consideră că Dascălul Dreptății

meinde von Qumran, 1957; K. Schubert, *Biblische Zeitschrift*, N. F. II (1957), p. 177; cf. E. L. Ehrlich, *Z. A. W.* LXVII (1956), 234 sq, Apud H. H. Rowley, *op. cit.* p. 123.

10) M. Burrows, *The Dead Sea Scrolls*, 1955, p. 264 sq.; G. Vermes, *Discovery in the Judean Desert*, 1956, p. 116. N. Walker, (*Journal Biblical Literature*, LXXVI (1957), 58) sugerează ideea că sectarii, la început, așteptau doi Mesia, dar după ce Ioan Hircan a fuzionat funcția de mare preot cu cea de rege, ei așteptau numai un Mesia. Este foarte îndoielnic dacă secta aproba înălțarea asmoneorilor la treapta de mare preot ori vor fi influențat ceva în această privință (cf. M. Burrows, *More Light on the Dead Sea Scrolls*, 1958, p. 298).

11) *Manualul de Disciplină*, col. IX, rîndul 11.

12) L. H. Silberman, (*Vetus Testamentum*, V (1955), p. 77 sq.

13) Isaia 45, 1. Cf. J. Gnilka, *Die Erwartung des messianischen Hohenpriesters in den Schriften von Qumran und im Neuen Testament*, *Revue de Qumran*, II (1960), p. 395 sq.

14) Cf. G. R. Beasley-Murray, *Journal of Jewish Studies*, XLVIII (1949), p. 5. Această părere este acceptată de B. Otzen și van der Woude și este respinsă de A. J. Higgins (*V. T.* III (1933), p. 330), care susține că ceea ce pasagiile indică este superioritatea preoției asupra regalității.

15) În IX, 21 p. XX, rîndul 1, se află o referință la perioada din ziua

insuși era așteptat să se scoale din morți și să fie Mesia¹⁶), deși există foarte puțină evidență în această privință¹⁷). Deoarece Dascălul Dreptății era un preot¹⁸), el trebuie să fi fost considerat ca un Mesia aaronit. Deja, înainte de descoperirea sulurilor de la Qumran, profesorul G. F. Moore, comentind *Documentul Zadokit*, a spus că dacă autorul documentului intenționa să identifice pe Dascălul Dreptății cu viitorul Mesia, el ar fi exprimat clar o așa de neobișnuită și însemnată credință¹⁹) ceea ce nu vedem din manuscrise.

Este clar și azi chiar recunoscut că mesianismul sectei de la Qumran este foarte diferit de cel al Noului Testament. Pentru Biserică, Iisus era singur Mesia și nu mai era loc pentru altul. Ideea mesianității sale era scoasă din Vechiul Testament și nu de la Qumran. El era considerat a fi Mesia davidic și este greu de presupus că, pentru Iisus ori pentru discipoli, un Mesia preoțesc ar fi avut vreo preponderență ca la Qumran. Nicăieri, o atare idee n-are în Noul Testament.

Este adevărat că în Epistola către evrei, opera lui Hristos este interpretată în termeni preoțești. Dar aci, preotul nu este o a doua figură, care stă alături și de-asupra lui Iisus, și nici preoția lui Iisus, după cum este evidențiat de această epistolă, nu e preoție aaronită²⁰). Ea este specific disociată de o asemenea preoție și descrisă ca o preoție după rânduiala lui Melchisedec. Sectarii de la Qumran numeau pe membrii lor preoțești „fii ai lui Zadok”²¹) și este probabil că, prin acest nume, ei indicau respingerea vreunui alt mare preot, decît unul din familia lui Zadok, care a fost preot în Ierusalim în timpul lui David și Solomon. Sectarii nu aduceau sacrificii la templu²²) și aceasta probabil fiindcă ei nu recunoșteau preoția, de acolo ca cea a adevăratei linii provenind de la Zadok. Ei așteptau pe preotul legitim, Mesia cel adevărat, și în organizația lor,

cînd Unicul Dascăl se va muta la Domnul pînă la venirea lui Messia, în timp ce în IX, 39 (p. XX, rîndurile 13 sq.) ni se spune că, din ziua mutării Dascălului Unic, pînă la sfîrșirea tuturor oamenilor, care s-au întors la Omul Minciunii, vor fi cam 40 de ani.

16) A. Dupont—Sommer, *op. cit.* p. 34 sq. și *Les écrits esséniens découverts pres de la Mer Morte*, 1959, p. 123 n. Părerea aceasta e respinsă de J. van der Ploeg, *Bibliotheca Orientalis*, VIII (1951), p. 12 sq.

17) Cf. J. van der Ploeg, *The Excavations at Qumran*, 1958, p. 203.

18) *Palestine Exploration Quarterly*, LXXXVI (1954), p. 69 sq., unde într-un fragment al unui comentariu al Ps. XXXVII (col. II, rînd 15), publicat de J. M. Allegro, găsim o referință la „Preotul, Dascălul Dr(eptății)”.
19) *Harvard Theological Review*, IV, (1911), p. 342. Apud Rowley p. 126.

20) Cf. F. F. Bruce, *New Testament Studies*, II (1955—56), p. 180.

21) *Documentul din Damasc*, VI, 2 (p. IV, rînd 3), *Manualul de Disciplină* col. V, rînd 2.

22) În *Documentul din Damasc*, XIII, 27, XIV, (p. XI, rîndurile 17—21) se află referințe la sacrificii, care probabil că datează din timpul de dinaintea rupturii complete cu templul. Dar textele de mai tirziu nu vorbesc de atari sacrificii ca fiind oferite.

preoților li se acorda locul cel mai de onoare²³). Iisus nu era un preot și n-a funcționat ca atare în comunitatea discipolilor săi. Când Epistola către evrei prezintă opera sa în termeni preoțești, preoția lui este exercitată într-un singur act și ea are loc nu la templu, ci pe Golgota, unde el s-a oferit pe sine.

Știm foarte puțin despre viața Dascălului Dreptății. Referințele la el, în manuscrise, ne arată că a trăit în timpuri furtunoase și lui i se opunea unul care este numit preotul pervers, care-l persecuta. *Documentul Zadokit* vorbește despre o „adunare” a lui²⁴) și această expresie este folosită în Vechiul Testament pentru a zugrăvi moartea naturală²⁵). Există un pasagiu obscur, în comentariul lui Habacuc, pe care unii îl consideră a arăta că Dascălul Dreptății a suferit moarte de martir²⁶). Într-un alt text, există o aluzie la un inamic al sectei, numit „Leul Miniei”, ce spînzura oamenii de vii²⁷). S-ar putea ca acestea să se refere la crucificare și de aceea, s-a formulat părerea că Dascălul Dreptății a fost crucificat²⁸) și astfel a suferit aceeași moarte ca și Iisus. Încă chiar dacă aceasta ar fi stabilită fără dubiu, totuși n-ar avea mare importanță, căci mulți alții au fost crucificați înaintea lui Iisus și în vechime nu puțini au fost aceia care au suferit această moarte, ca martiri pentru credința lor. De fapt, textul care vorbește despre crucificări nu menționează pe Dascălul Dreptății. Cum a murit acesta, nu avem nici un indiciu.

Mai importantă, decît modul morții lui, este semnificația ce i-au dat discipolii săi. În Noul Testament, moartea și învierea lui Iisus nu figurează numai într-un singur și obscur pasagiu, ci în tot Noul Testament și ele sînt fundamentale pentru înțelegerea întregii teologii a Bisericii, din primele ei zile.

Chiar dacă, în fapt, Dascălul Dreptății a fost crucificat și era așteptat să se scoale din morți, moartea și învierea sa n-au dominat învățătura și credința sectei de la Qumran²⁹) și nimeni n-ar putea citi sururile și Noul Testament, fără să fie numaidecît isbit că ele se mișcă în două lumi teologice diferite³⁰).

23) *Manualul de Disciplină*, col. V, rînd 2 sq., IX, rînd 7.

24) *Documentul din Damasc*, IX, 21 (p. XX, rînd 1), IX, 39 (p. XX, rînd 14).

25) J. van der Ploeg, *The Excavations at Qumran*, p. 202.

26) *Peșera Habacuc*, col. XI, rînd 5.

27) J. M. Allegro, *J. B. L.*, LXXV (1956), 89 sq. apud H. H. Rowley, p. 128.

28) J. M. Allegro, *The Dead Scrolls*, 1956, p. 99 sq. crede că Dascălul Dreptății a fost crucificat de către Alex. Janeu.

29) În peșera (comentariul) la *Habacuc* (col. VIII, rînd 2 sq. se află o referință la cei care au încredere în Dascălul Dreptății și s-a interpretat că, pentru acești oameni, Dascălul era mîntuitor.

30) M. Burrows, *op. cit.* p. 66.

Prin cristologia sa, Noul Testament stă în cel mai viu contrast cu manuscrisele de la Qumran³¹⁾.

S-a conjecturat, deși fără cea mai mică bază serioasă că Iisus a trăit câțiva ani printre sectarii de la Qumran³²⁾. Profesorul F. G. Grant caracterizează aceasta ca fiind un nonsens³³⁾. Multe din învățăturile lui Iisus au fost îndreptate expres în contra sectarilor³⁴⁾.

Este cert că atitudinea sa privind multe chestiuni era cu totul alta decât cea a sectarilor³⁵⁾. Contrastul dintre atitudinea sa față de observarea sabatului și cea a sectarilor este deosebit de remarcabilă. Iisus a fost criticat de farisei pentru că lor nu le convenea liberalismul lui în ce privește interpretarea legilor. Dar manuscrisele învață un sabatarianism ce era cu mult mai strict decât cel al fariseilor și de sigur, membrii sectei vor fi fost foarte izbiți de cuvintele lui Iisus: „Sabatul a fost făcut pentru om, și nu omul pentru sabat”³⁶⁾. Când Iisus era privit cu atenție, spre a se vedea dacă el va vindeca pe omul cu mîna uscată în ziua sabatului, el le spune: „Cine dintre voi este acela, care are o oaie și de cade într-o groapă, în ziua sabatului, să nu o apuce și s-o scoată? Cu cît mai de preț este un om decât o oaie?”³⁷⁾. După învățătura sectei de la Qumran, nici animalul nici omul nu trebuia ajutat în zi de sabat. În Documentul Zadokit citim: „Nimeni nu trebuie să ajute un animal să nască în zi de sabat și dacă el va cădea (fetusul) într-o fîntînă sau o groapă, să nu fie ridicat în zi de sabat... Și dacă un om cade într-un loc cu apă sau în vreun alt loc, să nu fie ridicat cu vreo scară sau cu frînghie ori instrument”³⁸⁾.

În Documentul Zadokit se află referințe despre darurile de la altar³⁹⁾, deși Filon ne spune că esenienii nu ofereau sacrificii în templu⁴⁰⁾, iar în textele de la Qumran nu găsim nici o referință despre sacrificiile animale⁴¹⁾. Probabil că aceasta era cum s-a spus deja, datorită faptului că preoțimea din Ierusalim nu era recunoscută ca legitimă de către sectarieni⁴²⁾ și

31) C. T. Fritsch, *The Qumran Community* 1956, p. 82.

32) F. C. Grant, *Ancient Judaism and the New Testament*, 1960, p. 18.

33) Idem, *ibidem*, p. 19, 133.

34) E. Stauffer, *Die Botschaft Jesu damals und heute*, 1959, pp. 13 sq.

35) O. Cullmann, *The Scrolls and the N. T.* (ed. Stendahl), p. 80.

36) Marcu 2, 27.

37) Mat. 12, 11; cf. Luca 14, 5.

38) Documentul din Damasc, XIII, 22—26 (p. XI, rînd 13—17).

39) Idem, *ibidem*, XIII, 27, XIV, 1 (p. 11, rînd 17—21).

40) *Quod omnis probus liber sit*, XX (75).

41) M. Burrows, *The Dead Sea Scrolls*, p. 237.

42) La aceasta trebuie să adăugăm obiecția sectarilor față de calendarul oficial, ceea ce înseamnă că, în ochii lor, sacrificiile de la Ierusalim erau celebrate într-o zi greșită și deci nu erau valabile.

din această cauză ei n-aveau nimic de a face cu templul și cu sacrificiile lui. Iisus și ucenicii nu boicôtău templul, ci l-au vizitat și au predicat în el. Când Iisus a vindecat pe un leproș i-a spus să meargă la templu și să aducă sacrificiul prescris⁴³). Biserica primară n-a stat departe de templu⁴⁴), iar când apostolul Pavel și-a făcut un jurământ, el l-a însoțit de un sacrificiu la templu⁴⁵).

Membrii comunității qumranite își aveau fiecare locul lui în adunările sectei⁴⁶) și în fiecare an era o revizuire a conduitei tuturor membrilor, ce ducea la avansarea către un loc mai înalt, ori la retrogradarea către unul mai de jos⁴⁷). Discipolii lui Iisus, de asemenea, erau interesați în chestiuni de preponderență și citim în Marcu 9, 33 că atunci când mergeau spre Capernaum, s-au certat pe cale, cine dintre ei este mai mare. Că Iisus n-ai avut nimic din atitudinea qumranită, în această privință, este în afară de orice dubiu. El a mustrat pe discipolii săi numai pentru că au discutat-o și le-a zis: „Cine, din voi, vrea să fie mai mare, tuturor să fie slujitor și să se lase cel din urmă“⁴⁸).

În ce privește spălările rituale, atitudinea lui Iisus se află în contrast cu cea a sectei. În surluri există referințe cu privire la apele purificatoare, deși era recunoscut chiar de sectari că nici o apă nu poate purifica pe omul care n-ascultă de legea divină și nu se supune disciplinii sectei⁴⁹). Din Iosif Flaviu știm că, zilnic, esenienii își îmbăiau tot corpul, înainte de a lua masa⁵⁰). Cu toate că nu este explicit enunțat în manuscrise, totuși este probabil că membrii sectei observau această practică, căci Manualul de Disciplină spune că cei care cer să intre în sectă să nu atingă „curățenia celor mulți“, înainte de ultimul an al verificării lor⁵¹). „Curățenia celor mulți“ se crede că face aluzie la apele de purificare în care membrii se îmbăiau zilnic⁵²). Că Iisus și discipolii n-au urmat această practică, este clar din faptul că atunci când discipolii fură criticați că nu-și spală miinile înainte de masă, Iisus îi apără⁵³). De altfel, în relatarea ioanică a Cinei celei de Taină, citim numai

43) Mat. 8, 4; Marcu 1, 44 și Luca 5, 14.

44) Fapte 2, 46; 3, 1; 5, 20.

45) Fapte 21, 26.

46) *Man. de Disciplină*, col. V, rînd. 20; VI, rînd 4, 8.

47) *Man. de Disciplină*, col. II, rînd 19.

48) Marcu 9, 35.

49) *Man. de Disciplină*, col. V, rînd. 13.

50) *Bell. Jud.*, II VIII, 5 (129).

51) *Man. de Disciplină*, col. VII, rînd 18.

52) Gaster T., *The Scriptures of the Dead Sea Sect*, 1957, p. 60 redă „starea formală de puritate pe care o posedau membrii tovarășiei“.

53) Mat. 15, 1; Marcu 7, 1; cf. Luca 11, 37.

despre spălarea picioarelor ucenicilor de către Iisus⁵⁴) și nu de îmbăierea corpului.

S-a argumentat că Biserica datorează mult sectarilor de la Qumran, în ce privește organizația ei⁵⁵). Nu-i deloc surprinzător ca, Biserica în fașă să fi preluat ceva din experiența altora, în această materie. De obicei serviciile Bisericii primare erau modelate după cele ale Sinagogii și deoarece, în primele zile, Biserica era privită de către adepții ei din Ierusalim ca o sectă iudaică, nu s-a făcut caz că organizația ei era modelată după aceea a unei alte secte iudaice contemporane. Este posibil că, colectivitatea bunurilor, în Biserica din Ierusalim⁵⁶), să fi fost influențată de comunitatea bunurilor de la Qumran⁵⁷). Dar după cum se știe, practica aceasta n-a durat mult nici în Ierusalim și nici în alte părți, așa încît nu se poate spune că ea a aparținut caracterului esențial al Bisericii.

Deși secta sulumilor își avea cartierul de căpetenie la Qumran, totuși nu toți membrii erau concentrați acolo. Grupuri mai mici se aflau răspîndite peste tot prin țară⁵⁸). Dar oriunde se afla un nucleu de sectari, ei aveau un conducător, care prezida adunările și fără a cărui permisiune, nimeni n-avea voie să ia cuvîntul⁵⁹). S-a susținut că, oficiul episcopului din Biserica primară corespundea celui al conducătorului din secta de la Qumran⁶⁰). A urmat o dispută aprigă și s-a constatat că așa cum este utilizat termenul grec *episcopoi*, în cartea Apostolilor din Noul Testament, el ne dă sugestia că oficiul lor nu era exact același cu al conducătorilor din secta de la Qumran. În Faptele Apostolilor 20, 17, citim că Pavel a chemat pe bătrînii bisericii din Efes să-l întilnească la Milet și adresîndu-se lor, îi numește *episcopoi*⁶¹). Aceasta ne sugerează că, în Biserica de la Efes, erau mai mulți episcopi, iar nu numai o singură persoană cu autoritatea conducătorului de la Qumran.

Termenul *episcopos* corespunde formal cu acela de supraveghetor de la Qumran, și s-ar putea ca Biserica să datoreze ceva Qumranului pentru adoptarea lui, deși organizarea totală a Bisericii a fost diferită de cea a sectei.

Afacerile sectei erau administrate de un consiliu de 12

54) Ioan 13, 3.

55) J. Schmitt, în *La Secte de Qumran* (Recherches bibliques, IV), 1939, p. 216 sq. În special la pag. 230.

56) Fapte 4, 32.

57) S. Segert, *Die Gütergemeinschaft der Essäer*, 1955, pp. 66. Apud Rowley, p. 134.

58) *Man. de Disciplină*, col. VI, rînd 3, 6.

59) Idem, col. VI, rînd 8.

60) J. Danielou, *Les manuscrits de la Mer Morte et les origines du christianisme*, 1957, p. 36 sq. ș. a.

61) Fapte 20, 17 și 28.

membri și 3 preoți⁶²). S-a susținut că aceasta înseamnă 12 bărbați dintre care 3 trebuiau să fie preoți⁶³), conform cu caracteristica sectei de a da autoritate specială și influență particulară preoților. Dar este mai natural să înțelegem această referință ca însemnând că, cei trei preoți erau în plus față de cei doisprezece⁶⁴), însă nu trebuie să forțăm lucrurile. Asupra părerii că ei erau înăuntrul celor 12, aceasta a fost considerată că a procurat modelul pentru Iisus⁶⁵), care și-a ales 12 discipoli, dintre care trei par să fi format un cerc interior. Pentru alegerea celor 12 discipoli, nu este nevoie să prăvim spre Qumran, pentru inspirație. Vechiul Testament este sursa sigură pentru ideile lui Iisus, în timp ce secta de la Qumran este mult mai puțin sigură. Cele 12 triburi ale lui Israel, aproape cert, ne procură inspirația la amândouă. De sigur, în evanghelii, găsim promisiunea lui Iisus, făcută discipolilor că, ei vor sta pe cele 12 tronuri, judecând cele 12 triburi ale lui Israel⁶⁶). De altfel, poziția specială a lui Petru, Iacob și Ioan⁶⁷) nu poate fi scoasă de la Qumran, pentru că în organizația sectei, cei trei, fie înăuntrul celor 12, fie în afara lor, erau preoți și aceasta era fundamentul după spiritul sectei. Petru, Iacob și Ioan nu erau preoți. Membrii sectei erau divizați în trei categorii, după Manualul de Disciplină⁶⁸): preoți, leviți și membri laici, iar după Documentul Zadokit erau patru categorii: preoți, leviți, copiii lui Israel și prozeliți⁶⁹). Aici, însă, n-avem o contradicție strictă, deoarece Manualul de Disciplină ne vorbește de lunga probare a celor ce se atașau sectei, care stau în afara membrilor deplin ai sectei⁷⁰). E probabil că aceștia corespundeau prozelitilor din celălalt text. În Biserica primară nu aflăm nimic din toate acestea și n-avem nici o evidență că preoții și leviții aveau poziție specială înăuntrul Bisericii⁷¹). De aceea când se estimează relațiile dintre Biserică și sectă, trebuie luate în considerare, atît asemănările cît mai ales diferențele.

În organizația sectei, cei 12 bărbați și trei preoți par să fi avut un loc permanent, ca un fel de sinod suprem al comuni-

62) *Man. de Disciplină*, col. VIII, rînd 1.

63) C. T. Fritsch, *op. cit.* p. 120.

64) J. T. Milik, *op. cit.* p. 100.

65) B. Reicke, p. 151. apud H. H. Rowley, *op. cit.* p. 137.

66) Mat. 19, 28; Luca 22, 30.

67) O. Cullmann (*S. N. T.* p. 21), B. Reicke și van Ploeg, apud Rowley p. 137.

68) *Man. de Disciplină*, col. II, rînd 19.

69) *Doc. Damasc*, XVII, 1 (p. XIV, rînd 3).

70) *Man. de Disciplină*, col. VI, rînd 13.

71) În Fapte 6, 7 ni se spune că mulți preoți acceptau credința creștină, dar nu există nici o evidență că ei aveau vreo situație specială.

tății. În Biserică, cei 12 discipoli n-au format modelul de durată al organizației. Când Iuda a fost înlocuit prin Matia⁷²⁾, aceasta nu s-a făcut cu scopul de a se menține constant conciliul celor 12 membri. Cum a evidențiat profesorul Manson, atunci când Iacob a fost martirizat de către Irod Agripa⁷³⁾, locul lui n-a mai fost ocupat, fiindcă locul lui nu a fost socotit vacant⁷⁴⁾. Iuda și-a pierdut locul, prin purtarea sa și nu prin moarte. Celor 12 discipoli li se promisese că vor judeca cele 12 triburi ale lui Israel⁷⁵⁾ și Biserica primară a interpretat aceasta literal și credea că Iacob va reveni să-și reia locul. Aceasta nu i se putea aplica lui Iuda și de aceea locul lui a fost ocupat. Locul lui a fost completat cu unul, care a însoțit pe apostoli, tot timpul ministeriului lui Iisus, chiar din timpul botezului lui Ioan.

Admiterea de noi membri în sectă este relatată de către Documentul Zadokit și de Manualul de Disciplină și ne este descrisă și de Iosif Flaviu, în istorisirea lui despre esenieni. Probabil că Documentul Zadokit vine dintr-o epocă mai timpurie, în istoria sectei, iar Manualul de Disciplină dintr-una mai târzie⁷⁶⁾. După cum este descrisă de Documentul Zadokit, procedura era mai simplă, în timp ce în Manualul de Disciplină este mai aproape de ceea ce spune Iosif Flaviu. Documentul Zadokit, relatează că aspirantul la treapta de membru era examinat de către un fel de inspector în privința acțiunilor sale, înțelegerea sa, purtarea sa, tăria sa și avutul lui și dacă inspectorul era satisfăcut, candidatul era admis⁷⁷⁾. După Manualul de Disciplină, un candidat era examinat de către supraveghetor și dacă era satisfăcut, candidatul era admis în legământ, dar nu încă în comunitate⁷⁸⁾. El era supus unei perioade de încercare, după care era considerat de către „cei mulți”, când se lua o decizie, dacă îi era permis să intre încă într-un an de încercare. În timpul acestui an, nu-i era îngăduit să atingă „puritatea celor mulți”⁷⁹⁾, adică probabil că nu i se admitea să efectueze spălările zilnice în apa folosită de către membrii sectei⁸⁰⁾. La sfârșitul acestui an, el era cercetat din nou de către „cei mulți”, cu privire la înțelegerea Legii și mo-

72) Fapte 1, 23.

73) Fapte 12, 2.

74) *Ethics and the Gospel*, 1960, p. 74, apud Rowley, p. 138.

75) Mat. 19, 28; Luca 22, 30.

76) H. H. Rowley, *op. cit.* p. 138.

77) *Doc. Damasc.* XVI, 4 (p. XIII, rînd 11).

78) *Man. de Disciplină*, col. VI, rînd 14.

79) *Man. de Disciplină*, col. VI, rînd 16.

80) W. H. Brownlee, *The Dead Sea Man. of Discipline*, 1951, p. 25 pune aceasta în legătură cu fraza din Iosif „cel mai curat fel de apă sfîntă” (*Bell. Jud.* II, VIII, 7 (138)), dar admite că aici se poate să fie incluse, în legătură cu spălările, ospețele sectariene.

dului său de viață⁸¹). Dacă el satisfăcea și această probă, avutul său era preluat de sectă, dar era ținut separat de tezaurul sectei, în timpul unei perioade finale de încercare, de încă un an⁸²). În timpul acestei perioade nu-i era admis să se atingă de mîncarea membrilor⁸³). Aceasta poate să însemneze că nu-i era permis să stea la aceeași masă cu membri plini, deși s-a argumentat de unii că nu-i era admis să prepare masa pentru membri⁸⁴). La sfîrșitul acestui an, cazul lui era iarăși cercetat și dacă el obținea aprobarea membrilor, devenea membru deplin al sectei și proprietatea lui era încorporată în cea a sectei⁸⁵). După cele ce ne spune Iosif, în istorisirea lui despre esenieni, perioada preliminară, ce nu-i definită în Manualul de Disciplină, dura un an, ca și celelalte⁸⁶). În timpul acestui an, candidatul era supus aceluiași mod de viață ca și cel al membrilor, deși el nu era admis în sectă⁸⁷). Dacă el era găsit satisfăcător, la sfîrșitul acestui timp, era admis să participe la apele de purificare, utilizate de sectă, dar avea încă doi ani în față, de încercare, pînă să fie admis să devină membru plin⁸⁸).

Este greu să presupunem că Iisus și discipolii lui au urmat ceva din cele de mai sus, pentru că ar fi trebuit cîte trei ani, pentru fiecare ca să poată fi înrolat deplin printre discipoli ori în Biserică, admitînd că perioada inițială de încercare era de un an, cum ne informează Iosif Flaviu, însemnează că niciunul din cei 12 nu-și avea completată probarea, în timpul ministeriului lui Iisus⁸⁹) și astfel nici unul n-ar fi fost eligibil pentru calitatea de membru al presupusului consiliu corespunzător consiliului sectarilor de la Qumran. Nu există nici o dovadă că Biserica primară cerea o perioadă de trei ani pentru încercare, înainte de admiterea în comunitatea ei.

Această foarte importantă diferență dintre Biserică și Qumran devine și mai clară, cînd ne întoarcem la chestiunea botezului. S-a susținut că botezul creștin a derivat de la secta qumraniană, prin botezul lui Ioan, care se pretinde de mulți că a fost un membru al sectei⁹⁰). N-avem nici un temei despre ceva din toate acestea iar întregul caracter și semnificație a botezului lui Ioan erau așa de diferite de ceea ce cunoaștem la

81) *Man. de Disciplină*, col. VI, r. 18.

82) *Idem*, col. VI, r. 19.

83) *Idem*, col. VI, r. 20.

84) E. F. Sutcliffe, *locul citat*, p. 62.

85) *Man. de Disciplină*, col. VI, r. 22.

86) *Bell. Jud.* II, VIII, 7 (137).

87) *Ibidem*.

88) *Bell. Jud.* II, VIII, 7 (138).

89) G. Ogg, *The Chronology of the Public Ministry of Jesus*, 1940, apud H. H. Rowley, *op. cit.* p. 140.

90) J. Danielou, *op. cit.* p. 15.

Qumran, încît presupunerea este improbabilă în înțelesul cel mai deplin⁹¹). Dar pentru moment ne interesează să vedem cît de mult botezul creștin reflectă ceva din ceea ce noi cunoaștem din credința și practicile sectei de la Qumran⁹²).

Iosif Flaviu ne spune că esenienii, zilnic, își îmbăiau corpul, înainte de a mânca⁹³). Nu există nici o dovadă că Iisus a practicat acest obicei ori că el a fost preluat de către Biserică. În textele de la Qumran, probabil că aluziile la „puritatea celor mulți” sînt făcute la aceste spălări zilnice.

Din contră, botezul creștin era și este un act sacru administrat, cum era și cel al lui Ioan⁹⁴), și n-avem nici o evidență că ele erau urmate de similare rituri zilnice. Ambele erau rituri sacre de inițiere și numai de inițiere. (E vorba de botezul lui Ioan și de cel creștin).

O altă diferență notabilă, în ce privește organizarea sectei și a Bisericii, este sincronizarea acțiunii experienței. Dacă s-ar stabili că forma primei spălări eseniene coincidea cu forma botezului creștin, încă vom avea de notat, că spălarea nu avea loc pînă la sfîrșitul celei de a doua perioade de încercare după Manualul de Disciplină, ori la sfîrșitul primei, după Iosif, — adică pînă cel puțin după un an și poate doi ani. În Noul Testament citim că, în ziua Cincizecimii, trei mii de persoane au fost convertite prin predica lui Petru și au fost botezate în aceeași zi⁹⁵). Cînd Filip s-a întîlnit cu eunucul etiopian și s-a suit lîngă dînsul, în carul lui, ei s-au oprit cînd au ajuns la o apă și eunucul a fost imediat botezat⁹⁶). Iarăși, cînd Pavel a convertit pe temnicierul filipian, el l-a botezat în aceeași noapte⁹⁷).

Totuși, chiar dacă prima spălare eseniană ar fi privită identică cu botezul creștin în formă și timp de administrare, încă trebuie să ne întrebăm, cît de mult cele două se apropiau în însemnătate. Botezul creștin marchează legătura cu Hristos, în timp ce noi n-avem nici o cunoștință de ceva comparabil cu aceasta, în secta sulurilor. Dascălul Dreptății nu e menționat în vreo aluzie cu privire la spălările-eseniene și nu există nici un motiv de a presupune că prima spălare sau vreo altă spălare, manifestau vreo relație cu el. Dacă nu există vreo motivare cît de mică pentru a trasa forma botezului creștin pe cea a sectei de la Qumran, cu atît mai puțin există ceva care să ne îndreptățească să căutăm în ea originile botezului creștin.

91) H. H. Rowley, *op. cit.* p. 141.

92) O. Betz, *Revue de Qumran*, I (1958), p. 213.

93) *Bell. Jud.* II, VIII, 5 (129).

94) Ioan 1, 25.

95) Fapte 2, 41.

96) Fapte 8, 36.

97) Fapte 16, 33.

În relatarea lui despre esenieni, Iosif Flaviu ne a dat o zugrăvire a ospetelor lor zilnice⁹⁸), la care membrii participau în tăcere solemnă și s-a susținut că ele ar fi sursa Euharistiei creștine⁹⁹). Manualul de Disciplină ne spune că numai cînd cineva a fost admis membru plin al sectei de la Qumran putea fi îngăduit să atingă băutura membrilor. Probabil că aceasta-i o aluzie la ospetele zilnice ale comunității de la Qumran¹⁰⁰). S-ar putea admite că în timpul perioadei cînd membrii Bisericii din Ierusalim aveau totul în comun, ei participau la o masă comună. Dar aceasta nu trebuie identificată cu Euharistia, și chiar dacă aceasta ar fi Euharistia, ea nu poate fi pusă în legătură cu Qumran-ul. În timpul activității lui Iisus, fără îndoială că a luat masa cu discipolii săi. Dar Cina cea de Taină nu-i deloc o asemenea masă. Ea are un caracter special. Euharistia Bisericii creștine nu comemorează ospetele zilnice ale lui Iisus și discipolilor sau pe cel ultim dintr-o serie. Ea comemorează caracterul aceluși ospăț unic în sine, fără referire la vreunul ce a precedat, iar caracterul lui a derivat din asocierea lui cu iminenta moarte a lui Iisus. N-avem cunoștință de vreun asemenea caracter de comemorare a ospetelor sectei. Nicăieri în Iosif Flaviu ori în suluri, Dascălul Dreptății nu este menționat în conexiune cu ospetele. Atît cît cunoaștem, ele nu indică vreo relație între membrii și Dascăl, nici nu comemorează vreun incident al vieții lui ori vreun moment al morții lui. În aceasta, ele diferă radical, de sacramentul creștin.

Un autor, care s-a ocupat de suluri, a observat că preotul ce prezida la ospetele sacre ale sectei pronunța: „acesta este trupul meu“, iar vinul ce era băut însemna sîngele lui Mesia. Și acest autor concludă că ospățul sacru al sectei era aproape identic cu sacramentul creștin¹⁰¹). O atare afirmație este inexactă spune profesorul Rowley¹⁰²).

Ospetele zilnice ale sectei sînt înțelese, mai natural, în termenii ospetelor comune ale ordinelor monahale actuale, pe care nici un membru al ordinului nu înțelege să le confunde cu Euharistia. Ele sînt ospete sacre în sensul că, membrii sînt conștienți că aparțin unui ordin religios și că ei au cinat cu o solemnitate și liniște care-i apropie de prezența divinității, a cărei binecuvîntare o invocă¹⁰³).

Am amintit de un pasagiu ce arată că în așteptarea me-

98) *Bell. Jud.* II, VIII, 5 (129—133).

99) A. Powell Davies, *The Meaning of the Dead Sea Scrolls*, 1957, p. 130, apud H. H. Rowley, *op. cit.* p. 143.

100) *Man. de Disciplină*, col. VI. r. 20.

101) Cf. A. Powell Davies, *op. cit.* p. 130.

102) H. H. Rowley, *op. cit.* p. 144.

103) J. van der Ploeg, *The Excavations at Qumran*, p. 213.

sianică a sectei, Unsul aaronit trebuia să aibă precedență asupra celui davidic. Acest pasagiu¹⁰⁴⁾ descrie ceea ce-i numit adesea, de către autori, banchetul mesianic. Pasagiul spune că în zilele lui Mesia, unsul aaronit, va veni cu preoții și membrii sectei și ei trebuie să se așeze în ordinea demnității lor. Nici unul nu trebuie să mănince pînă ce preotul n-a binecuvîntat mai întîi masa și apoi preotul trebuie să mănince întîi și după el abia, Mesia de Israel, urmat de restul congregației, fiecare în ordinea rangului său. Textul continuă să spună că potrivit acestei reguli, membrii sectei trebuie să procedeze la orice ospăț, cînd sînt adunați cel puțin zece¹⁰⁵⁾. Așadar, este clar că aici n-avem o descriere a unui ospăț mesianic special¹⁰⁶⁾, ci o descriere a ospetelor regulate ale sectei, la care Mesia n-are nici un rol special. Dacă el ar fi prezent, ar ocupa locul secund, iar dincolo de aceasta, ospățul este conceput ca un prinz obișnuit și nu-i este dată nici o semnificație sacramentală.

Filon ne spune că esenienii erau o sectă pacifică¹⁰⁷⁾. Dar din sursele constatăm, din contră, că ei concepeau pe Mesia davidic numai în termenii ce caracterizau așteptarea populară din timpul lui Iisus. Le era scumpă scrierea „Războiul fiilor lumînii contra fiilor întunecului”. Iisus concepea însă mesianitatea sa în cu totul alți termeni. El își propunea să salveze poporul nu prin ucidere, ci prin moartea lui. Secta de la Qumran pare că părăsise calea pacifică de viață în războiul cu romanii în speranța că a sosit timpul visat pentru stabilirea regatului etern. În timpul războiului cu Roma, centrul de la Qumran a fost distrus, iar Iosif Flaviu ne spune că romanii au persecutat pe esenieni, cu extremă cruzime¹⁰⁸⁾, fiindcă ei se comportaseră în lupte cu un curaj suprauman. Unul dintre esenieni devenise chiar comandant în forțele răsculate¹⁰⁹⁾. Toate acestea stau în cel mai puternic contrast cu concepția lui Iisus în care trebuia să se restabilească împărăția mesianică.

Concepția qumranită despre epoca mesianică era astfel foarte diferită de cea a lui Iisus, încît Iisus cu greu poate fi presupus o derivare din qumraniți.

Secta de la Qumran nu utiliza calendarul oficial curent, ci folosea unul ce asigura ca sărbătorile să cadă în aceeași zi a săptămînii, în fiecare an¹¹⁰⁾. Era un calendar de 52 de săptămîni și nu un calendar luni-solar, cum era calendarul iudaic

104) *Regula Congregației*, col. II, r. 11.

105) *Ibidem*, col. II, r. 21.

106) M. Burrows, *More Light on the Dead Sea Scrolls*, p. 101.

107) *Quod omnis probus liber sit*, XII (78).

108) *Bell. Jud.* II, VIII, 10 (152 sq.).

109) *Bell. Jud.* II, XX, 4 (567).

110) D. Barthélemy, *Revue Biblique* LIX (1952), p. 199 ș. a. apud Rowley, *op. cit.* p. 148.

oficial. Acest calendar era calendarul din cartea Jubilee, la care face aluzie Documentul zadokit¹¹¹) și din care au fost găsite multe fragmente printre sururile descoperite. Profesoara A. Jaubert a demonstrat că Iisus și discipolii au mers după acest calendar și prin acest mijloc s-a căutat să se rezolve mult discutata chestiune a relației dintre datarea sinoptică și cea ioanică, cu privire la Cina cea de Taină¹¹²). După sinoptici, Cina a fost un ospăț pascal, în timp ce după evanghelia a IV, ea a avut loc înainte de Paște. Ana Jaubert susține că Iisus a celebrat Paștele la data sectarilor și că aceasta a avut loc într-o joi, când ar fi căzut și Paștele qumranit. **Deși este o părere atractivă, ea nu este lipsită de dificultăți**¹¹³). Nicăieri Iisus n-arată cel mai mic interes față de chestiuni de calendar¹¹⁴) și deoarece știm că a vizitat templul la unele sărbători, ar părea că el le-a observat la datele oficiale¹¹⁵). Probabil că motivele ce au fost deja sugerate pentru evitarea templului de către secta qumranită, au fost întărite prin nefolosirea calendarului căruia ei îi dau atîta importanță. A. Jaubert a arătat că acest calendar n-a fost inventat de autorul cărții Jubilee, și că există mărturii în Vechiul Testament că el era folosit chiar de către unii autori biblici¹¹⁶). Deci este posibil ca și alții, în afară de secta de la Qumran să se fi folosit de acest calendar, iar dacă Iisus și discipolii l-au ținut în fapt, ei poate să fi fost influențați de secta qumranită. Ar fi însă curios, pentru ei să fi fost influențați într-o materie ce nu joacă nici un rol în învățătura lui Iisus cînd în atît de multe alte privinți învățătura și practica lui Iisus și a Bisericii primare arată o așa de mare diferență, față de cele ale sectei.

Similarități de fraze și idei, între manuscrise și Noul Testament au fost arătate de mulți autori. Profesorul Stauffer găsește că ele sînt mai apropiate în cazul evangheliștilor și a altor scriitori ai Noului Testament, decît sînt în cazul învățaturii lui Iisus însuși¹¹⁷). Oriunde sînt găsite ele, trebuie să fie examinate fără părtinire. Totdeauna s-a recunoscut că unicitatea Noului Testament nu stă în originalitatea spuselor individuale ale lui Iisus. Nenumăratele paralele ale Regulei de aur au fost găsite nu numai în literatura iudaică, ci și în cea universală. Unicitatea lui Hristos stă mai degrabă în exemplul pe care el însuși l-a dat și în izvorul de putere pe care el îl oferă

111) *Doc. Damasc*, XX, 1 (p. XVI, r. 2).

112) D-ra A. Jaubert, *La date de la Cène*, 1957, p. 25—30.

113) H. H. Rowley, *op. cit.* p. 148.

114) K. Schubert, *The Dead Sea Community*, 1959, p. 142.

115) J. T. Milik, *op. cit.* p. 112 sq.

116) A. Jaubert, *La date de la Cène*, p. 81 sq.

117) *Die Botschaft Jesu damals und heute*, 1959, p. 16.

urmașilor lui, făcându-i capabili să-i urmeze exemplul său¹¹⁸). Iubirea lui arzătoare pentru oameni și hotărîrea de a-și sacrifica viața sînt puse înaintea ochilor creștinului care astfel capătă putere să-l urmeze. Și oricît de multe paralele de frază și exprimare umană se găsesc în suluri și Noul Testament, ele nu ating acest aspect profund și fundamental al unicității lui Hristos.

Totdeauna trebuie să ne amintim că Iisus și discipolii lui au trăit în lumea iudaică a unui timp anumit și ei s-au mișcat în domeniul ideilor epocii lor. Comunitatea de la Qumran aparține și ea acelei epoci și fără dubiu a influențat domeniul ideilor și dacă există verigi de cuvinte și gîndire, între ea și Noul Testament, este că Iisus și discipolii aparțineau lumii în care trăiau¹¹⁹). Cum a afirmat un autor, ei arată caracterul contemporan al limbii Noului Testament¹²⁰), iar cum se exprimă un alt autor „într-o epocă dată, idei noi și moduri noi de exprimare trec în circulație și devin bun comun¹²¹). Nu trebuie să uităm că Vechiul Testament era sfînt atît comunității de la Qumran cît și lui Iisus și discipolilor lui. Vechiul Testament forma „un rezervor comun de terminologie și idei“ ca să folosim cuvintele prof. Albright, atît pentru iudeii oricărei secte, cît și pentru creștini¹²²). Intunec și lumină sînt figuri pentru ideia de bine și rău, atît în sulul qumranit cît și în evanghelia a IV -a, unde găsim aceleași simboale¹²³). Dar înainte de a lega direct pe una de alta, trebuie să recunoaștem că Vechiul Testament este sursa acestor figuri¹²⁴). Acolo păcătosul este arătat că merge în întunec și dreptul în lumină¹²⁵). De altfel, cum s-a spus, există diferențe ca și similarități între suluri și Noul Testament¹²⁶). În gîndirea sectei de la Qumran, lupta dintre lumină și întunec trebuia dusă cu arme materiale, în timp ce după Iisus și discipolii săi, trebuia dusă cu arme spirituale.

În suluri găsim învățătura a două căi, calea dreptului, călăuzită de spiritul adevărului și calea păcătosului, călăuzită de

118) H. H. Rowley, *op. cit.* p. 150.

119) M. Burrows, *More Light...* p. 54.

120) R. E. Murphy, *Le couvent de la Mer Morte et la Bible*, Editions de Maredsous, 1957, p. 75.

121) E. F. Sutcliffe, *The Monks of Qumran*, p. 118.

122) *The Background of the New Testament and its Eschatology* (C. H. Dodd Festschrift) edit. u. D. Davies and D. Daube, 1956, p. 169 apud Rowley, *op. cit.* p. 151.

123) F. Nötscher, *Zur theologischen Terminologie der Qumrantexte*, 1956, p. 92, apud Rowley, *op. cit.* p. 151.

124) H. H. Rowley, *op. cit.* p. 151.

125) Prov. IV, 19; Ps. 97, 11; Cf. Is. 2, 5; 59, 9; Ps. 56, 13.

126) H. Bardtke, *Die Handschriftenfunde am Toten Meer*, 1958, p. 210, apud Rowley, *op. cit.* p. 151.

spiritul perversității¹²⁷). În scrierile creștine primare, *Epistola lui Barnaba* și *Didahii* găsim o similară gândire despre cele două căi¹²⁸). Dacă aceste scrieri creștine primare pot datoră mult, direct ori indirect, sectei de la Qumran¹²⁹), trebuie să ne reamintim că asemenea gândire este găsită deja tratată în psalmul 1.

Am vorbit mai sus despre pasagiul evanghelic în care celor 12 discipoli li se promite că vor sta pe 12 scaune, să judece cele 12 triburi ale lui Israel. În comentariul la Habacuc citim că „în miinile alesului său, Dumnezeu va pune judecata tuturor națiilor”¹³⁰). Aici, de asemenea, este probabil că ambele se bazează pe Daniel cap. 7, care promite că sfinții celui Preaînalt vor stăpîni peste lume etern¹³¹), deși nu trebuie să uităm că sectarii de la Qumran așteptau triumful final asupra inamicilor, în timp ce pasagiile Noului Testament, nicăeri nu amintesc de așa ceva.

S-a făcut aluzie la faptul că comunitatea qumranită se referea la membrii ei ca la cei care au intrat în Noul Legământ¹³²). Aceasta ne aduce imediat aminte de mențiunea Noului Legământ¹³³), făcută de Iisus la Cina cea de Taină. Aici, iarăși, nu este necesar să derivăm pe unul din celălalt, deoarece ambele derivă din Ieremia 31, 31. De altfel aici, există o mare diferență între suluri și Noul Testament. Profesorul Sutcliffe spune: „Legământul creștin a fost cu adevărat nou și a adus cu el abrogarea preceptelor levitice, afară de cele morale din vechea lege. Legământul comunității de la Qumran nu a fost nou, ci numai o reînnoire a obligației de a observa pe cel vechi și de sigur în stricta lui interpretare”¹³⁴).

O verigă interesantă între suluri și Noul Testament se află în prescripția din Documentul Zadokit că nimeni nu poate aduce o învinuire contra unui membru, dacă nu l-a mustrat mai întâi înaintea unui martor¹³⁵). În Mat. 18, 15. Iisus dă o învățătură similară, spunind: „De-ți va greși ție fratele tău, mergi, mustră-l pe el între tine și el singur. Și de te va asculta ai câștigat pe fratele tău. Iar de nu te va asculta, ia cu tine încă unui sau doi martori sau trei, să se statornicească orice cuvînt. Și de nu-i va asculta pe ei, supune-l adunării, iar de nu va asculta nici de adunare, să-ți fie ție ca un păgîn și vameș”.

127) *Man. de Disciplină*, col. III, rînd 13 sq.

128) *Epistola lui Barnaba*, XVIII—XX; *Didahille*, I—V.

129) Despre Sulurile și Epist. lui Barnaba să se vadă J. P. Audet, *Revue Biblique* LIX (1952), p. 219 sq.

130) *Comentariul la Habacuc*, col. V, rînd 4.

131) Dan. 7, 27.

132) *Documentul Damasc* VIII, 15 (p. VI, r. 19); IX, 28 (p. VIII, r. 21).

133) Mat. 26, 28; Marcu 14, 24.

134) *The Monks of Qumran*, p. 120.

135) *Documentul din Damasc*, X, 2 (p. IX, rînd 3).

Este cu neputință să examinăm aici toate legăturile de acest fel, ce au fost găsite între suluri și Noul Testament. Unii scriitori și-au îndreptat atenția către apropierea speciale ale acestor verigi dintre Evanghelia IV-a și suluri, în timp ce alții au examinat verigile pauline¹³⁶), ori verigile aflate în Epistola către evrei¹³⁷). Prof. F. C. Grant declară că contactele și paralelele dintre Noul Testament și suluri sînt neînsemnate față de deosebirile nebănuite. Noul Testament are mai multe contacte cu literatura elenistică a epocii¹³⁸). Aceasta nu înseamnă că paralelele cu sulurile trebuie să ignore ori deprecie. Tocmai contrariul. Este nedrept a folosi sulurile ca un contrast izbitor față de învățătura Noului Testament, după cum e tot așa de nedrept a le folosi ca un izvor de unde să scoatem pasagii pentru a contesta originalitatea Noului Testament. Vom recunoaște că toate ideile din gîndirea sectarilor qumraniți sînt bune pentru al lor interes religios și pentru puritatea vieții lor. Devotațiunea lor către Vechiul Testament și viața lor austeră de ascultare de voința divină, așa cum ei o înțelegeau, e demnă de admirație. Deci, sulurile sînt foarte importante pentru înțelegerea fondului creștinătății și pentru lumina pe care ele o aruncă asupra curentelor iudaismului, din perioada în care creștinismul a luat ființă¹³⁹). Dar cine citește Evanghelia IV-a ori altă parte a Noului Testament și apoi citește și sulurile, repede va recunoaște că există diferențe între ele¹⁴⁰). Unul dintre traducători, prof. Gaster, a afirmat cu deplină justificare că în suluri, „nu există nici o urmă a conceptelor teologice cardinale... ceea ce face creștinismul o credință distinctă”. Sulurile nu oferă singura și suficientă explicare a originilor creștine. Ele își aduc aportul lor la înțelegerea solului în care a fost plantat creștinismul¹⁴²). Cercetătorii au recunoscut demult, că iudaismul nu era o credință decadentă și muribundă, în timpul lui Iisus și că fariseismul nu-i suficient reflectat în Noul Testament. Fariseismul, în ceea ce el avea bun era adînc religios și creștinismul îi datorează nu puține din experiențele lui. Acum, prin suluri, noi luăm cunoștință de un alt grup contemporan, care pe calea sa diferită a conservat printre iudei o adîncă devotațiune religioasă și a ajutat să se creeze climatul în care s-a născut creștinismul.

136) K. Schubert, *The Dead Sea Community*, p. 155 sq.

137) Y. Yadin, *Aspect of the Dead Scrolls (Scripta Hierosolymitana)* Vol. IV, 1958, p. 36 sq.

138) *Ancient Judaism and the New Testament*, p. 20. apud Rowley, p. 154.

139) L. Cerfaux, *La secte de Qumran (Recherches Bibliques, IV)*, 1959, 238.

140) O. Cullmann, *In The Scrolls and the N. Test.* (ed. Stendahl p. 31 sq.

Cf. și K. Schubert, *The Dead Sea Community*, p. 144.

141) *The Scriptures of the Dead Sea Sect*, p. 22.

142) K. G. Kuhn, în: *The Scrolls and the New Test.* (ed. Stendahl) p. 87.

FONDUL COMUN AL UNOR REPREZENTĂRI ICONOGRAFICE LA POPOARELE DE LA DUNĂREA DE JOS

de: Prof. VICTOR BRĂTULESCU

Preocuparea de căpetenie a omului, încă din momentul în care, în evoluția sa, el, a ajuns la un grad de înțelegere mai înalt, la conștiința de sine, a fost aceea de a-și explica rostul lui în mijlocul lumii în care trăia.

El a observat o serie de fenomene naturale, ale căror efecte l-au impresionat adânc și l-au obligat să cugete la cauzele acestor fenomene, pe care a încercat să și le explice, căutând în dosul lor și pe eventualul lor autor. Mersul astrilor pe cerul albastru și trecerea de la zi la noapte și de la noapte la zi, au intrat în rîndul fenomenelor normale, căderea ploilor și a zăpezii din norii minaiți de vînturi, care învăluiau cerul și se descărcau, sub o formă sau alta, după anotimp, au adăugat la cunoștințele omului o altă serie de fenomene, a căror periodicitate însă, acesta a constatat că nu mai urmează rigurozitatea trecerii de la zi la noapte și de la noapte la zi. Cînd însă, în locul ploilor, a apărut grindina, care distruge recolte și pune în primejdie însăși viața lui și a celor din jur, cînd din mijlocul norilor grei a apărut lanțul de foc, fulgerul, despiciînd cerul și luminînd neobișnuit împrejurimile, cînd fulgerului i-a urmat bubuitul puternic al tunetului sau cînd fulgerul, căzînd sub forma de trăznet asupra unui copac înalt și falnic, l-a spintecat și l-a doborît în cîteva clipite, atunci omul a fost zguduit, iar mintea lui a încercat să descopere pe autorul fenomenelor care îl impresionaseră, pornind de la efectele care îi impuneau să descopere cauza declanșării lor.

Atunci a încercat să scape cît mai repede de amenințare, chemînd în ajutorul său puterile nedesluite și nedefinite încă ale unuia ori mai multor zei sau „demoni”.

Concretizarea acelor forțe, a luat astfel forma unei ființe puternice, pe care același om și-a imaginat-o și a concretizat-o sub chipul leului, al taurului, al ursului, al șarpelui, etc., animale cunoscute lui.

Dar mintea iscoditoare a omului, în lupta lui pentru existență între attea viețuitoare, cu mult mai puternice, a găsit și corectivul situațiilor gingașe, îmblînzind calul și ciinele și des-

coperind armele de luptă de la distanță și de aproape, încît pînă la urmă a izbutit să învingă și să răpună, fiara cea mai puternică.

Astfel, în locul fiarei sau al monstrului pe care omul fusese obligat să-l adore din teamă, a apărut eroul, învingătorul acesteia. Către acest erou s-au îndreptat sentimentele de adorare impuse nu din teamă ci din respect și admirație pentru isprăvile săvîrșite de un atare semen care a izbutit să înlăture teroarea.

Faptele eroului au avut ecouri tot mai largi și tot amplificîndu-se prin adausuri în care imaginația a avut un rol deosebit, s-au cristalizat în forme mai mult sau mai puțin definitive, în basme și povești, cum și în cîntări, zise cu deosebire la ospete și petreceri, în cercuri mai restrînse sau mai largi, de familie sau de clan.

Impresionați de isprăvile eroului, ascultătorii le-au reținut în minte și, la alte întîlniri cu caracter similar, ei le-au cerut cunoscătorilor, care, tot povestindu-le în proză și mai ales în versuri, într-o formă mai întii recitativă, apoi cîntată, au devenit profesioniști și astfel au apărut aezii și rapsozii antichității, moșteniți de minnesengerii și trubadurii Evului Mediu, de guzlarii popoarelor jugoslave, de cimpoerii bulgarilor și de „zicătorii” noștri, pomeniți de cronicile timpului, ca și de călători.

Și pentru că faptele demne de amintit se memorau mai ușor sub forma versificată și se întipăreau mai bine în mintea ascultătorilor, dacă versurile erau cîntate mai ales că în această formă, auditorii se și defectau și gustau mai din plin momentele de petrecere, pe care le trăiau, s-a ajuns la povestirea isprăvilor eroice, aproape numai în versuri, de unde s-au iscat cîntecele bătrînești (baladele) și epopeele.

Dacă eroul se întîmpla să fie din neamul ascultătorilor, isprăvile lui erau gustate și mai cu plăcere și zicătorilor, căutătorilor, povestitorilor le plăcea să încălzească inimile ascultătorilor cu amintirea acestor isprăvi ale înaintașului.

Marile isprăvi ale celor din trecut s-au povestit însă și în proză, în numeroase variante, care de care mai înflorate.

Paralel cu memorizarea faptelor a lucrat și imaginația care a fixat plastic în desen, în pictură, în sculptură sau în ceramică, fie momentul culminant al unei întîmplări deosebite, fie o succesiune de momente din viața și faptele unui erou. Citeodată aceste imagini au folosit la împodobirea încăperilor urmașilor, în mintea cărora trebuia să se păstreze vie amintirea isprăvilor înaintașului din trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat. Cred că succesiunea de imagini care poate avea ceva din desfășurarea iconografică de pe pereții lăcașurilor de cult,

folosia citeodată chiar la înprospătarea în memoria „zicătorului” sau a cîntărețului a cronologizării și succesiunii faptelor povestite.

O asemenea succesiune de subiecte crede Virg. Drăghiceanu, după fragmentele de teracote ce s-au mai găsit în săpături, că va fi existat în palatul Basarabilor de la Curtea de Argeș¹⁾.

De la reprezentarea plastică a imaginilor, în scopul urmăririi unor fapte care ieșiau din comun și pînă la adorația, sub forma cultică a acelor care săvîrșiseră în trecut acele fapte, nu este decît un pas, *eroul devenind un geniu protector, în lumea de dincolo, a celor rămași*”, căruia se cuvine a i se aduce jertfe²⁾.

Așa s-a născut și cultul zeului cavaler, zis trac, „dar tot atît de mult elenic și iranian, ca și daco-thracic”, dublat de cultul „zeilor gemeni”, irano-thraco-eleni („Acvinii-Dioscuri”-Iabirii). Eroul este socotit și adorat „atît ca zeu ceresc, cît și ca erou divinizat, în sincretismul cu marea zeiță a vegetației și a rodirii”.

Reprezentarea plastică, tradițiile și legendele privind pe eroul trac, atributele eroului, sincretismele, răspîndirea cultului, înrudirile, împrumuturile din alte culte etc., au format obiectul unor studii întinse, care încep la sfîrșitul secolului trecut și continuă pînă în zilele noastre.

EROU L

Vom începe cu fondul fabulistic comun. Eroul, fondator al unei istorii, strămoșul, este înfățișat călare pe cal, cu mantia flîndind în vînt și mergînd la vînătoare de lei, de mistreți etc.³⁾. Este acel rhessos, (ind. raja, gal. rix, lat. rex), despre care se spune că înainte de a pleca la Troia, pentru a lua parte la asediul și la lupte, a fost atras la Kios, de frumusețea unei vînătoarese frumoase, cu numele Arganthoné, care nu suferia apropierea nimănui. Sub pretextul că nici el, Rhesos, nu suferă apropierea altei persoane și că îi place numai să vîneze, izbutește să cîștige inima femeii, care îl iubește cu pasiune. Dar a venit și vremea ca Rhesos să pornească la Troia și Arganthoné, presimțind despărțirea lor pentru totdeauna, se împotrivește din răsuputeri, implorîndu-l și rugîndu-l să nu plece, dar totul e în zadar. Rhesos pleacă la Troia, unde cade sub loviturile lui Diomed. Arganthoné rătăcește, plîngînd disperată, prin locurile în

1) Virg. Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș*, Bulet. Com. Mon. Ist. X—XVI (1917—1923), p. 71.

2) V. Pirvan, *Gînduri despre lume și viață la greco-romanii din Pontul stîng*, București, 1920, p. 9.

3) V. Pirvan, *Gînduri despre lume și viață* etc. p. 9.

care îl cunoscuse și-l iubise pe Rhesos, lăsându-se să moară de foame și de sete⁴). În tradiția despre Rhesos a rămas că ocupația lui de predilecție a fost aceea de crescător de cai. Amintirea și celebrarea miracolelor lui, în cîntece locale, își are centrul în Rodope. Rhesos este înfățișat ca soldaț, vîinind cu pasiune animale mari. Semnul că e gata de vînătoare este prezența mistreților, a căprioarelor și în general a vînatului de munte, în grupe de cîte două-trei animale, în jurul altarului său, așteptînd parcă numai cuțitul spre a fi sacrificate⁵). După unele credințe locale, eroul alungă epidemiile, iar vînatul lui are puteri miraculoase. Mormîntul se află în acele locuri, unde se și reîncarnează și, sub înfățișarea eroului cavaler, vînează în păduri nepătrunse.

Alături de străvechea idee a reînvierii, însușită și de creștinism, ilustrată și de unele inscripții cum este aceea de pe piatra mormîntală a lui Radu de la Afumați, din biserica lui Neagoe de la Curtea de Argeș, care poartă sculptată și emblema eroului călare, cu mantia fluturînd, cu buzduganul în mînă, apare concomitent și ideea din mitul păgîn a reîncarnării, cuprinsă în textul inscripției în forma aceasta:

„Acum zac singur în mormînt mic, așteptînd glasul arhanghelului cea de pe urmă trimbiță, învierea a toată lumea, prefațarea stihilor. Rog pe cei ce Dumnezeu îi va îngădui să vie după noi, și să păzească acest mic adăpost și casă a oaselor mele, ca să fie nestricat“⁶).

VECHI ȘTIRI DESPRE LUMEA DE LA DUNAREA DE JOS

Dunărea, „drum fără pulbere“, este calea cea mai lesnicioasă pentru circulația produselor solului și pentru stabilirea schimburilor economice și culturale ale populațiilor așezate pe cele două maluri ale acestui mare fluviu. În lumea veche Dunărea a înlesnit aceste legături popoarelor traco-ilirice, așezate pe ambele maluri, turburate în dezvoltarea lor de stăpînirea romană, apoi de cea bizantină, redresate și rechemate la o nouă viață, pentru scurtă vreme însă, în timpul statului româno-bulgar, dar a fost și o piedică împotriva încercărilor de expansiune de la sud la nord, inițiate de stăpînitori ca Filip al II-lea, regele Macedoniei de fiul acestuia Alexandru cel Mare, de Lysimach, precum și aceea de mai înainte de ei, pornită mai de de-

4) G. Seure, *Le roi Rhésos et le héros chasseur*. „Revue de philologie, de littérature et d'histoire ancienne“, Paris, 1928, pp. 115—116.

5) *Ibid.* p. p. 118—119.

6) Victor Brătulescu, *Frescele din biserica lui Neagoe de la Argeș*, București, 1942, p. 15.

parte de Darius al III-lea, regele perşilor. În aceeaşi măsură însă, Dunărea a fost o piedică şi pentru coborîrea dinspre nord spre sud a popoarelor învălmăşite unele peste altele, datorită unor cauze economice în vremea migraţiilor.

Este cunoscută încercarea lui Darius de a bate pe sciţi la ei acasă, ca şi întoarcerea lui pripită, ca să nu rămână izolat într-o ţară pustie, tocmai în momentul în care se pune la cale ridicarea podului, chiar de unii dintre comandanţii greci, între care Miltiades care vedeau în Darius pe asupritorul patriei lor şi care fusese informaţi de sciţi că acesta a fugit de pe câmpul de luptă şi că va pieri de mîna lor. Tot astfel încercarea lui Filip al II-lea de a se infiltra, spre gurile Dunării, profitînd de războiul dintre histrieni şi sciţi, al căror rege, Athéas, bătrîn de 90 de ani, primeşte condiţia pusă de Filip, ca în schimbul ajutorului contra histrienilor să-l lase moştenitor al tronului său, pe Filip. Graba lui Filip de a pune mîna pe regatul lui Athéas duce la conflict. Un război se începe între cei doi, sciţii sînt învinşi, dar Filip e obligat să facă faţă războiului iscat între el şi coaliţia statelor greceşti, aţîţate de discursurile lui Demostene. Urmaşul său, Alexandru cel Mare, va relua problema expansiunii în nordul Dunării, pe care o va trece cu oştile sale şi se va minuna de bogăţia solului acestor locuri (e vorba de Bărăganul de astăzi), căci, după spusele lui Herodot, grîul creştea aşa de înalt şi în stare sălbatecă, încît nu se vedea din el calul şi călăreţul de pe el, iar soldaţii, ca să poată înainta prin asemenea lanuri, trebuiau să ţină lăncile de-a curmezişul, înaintea lor, pentru a face ca paiele înalte să se plece cu spicele grele. S-ar putea stabili o legătură între relaţiunea lui Herodot asupra proporţiilor grîului din Bărăganul nostru şi colînul de anul nou, în care este vorba de rodnicia unui an agricol mănăs, căcl, mergînd la cîmp să-şi vadă rezultatul înşămînţării ogoarelor, agricultorul roman, întruchipat în însuşi împăratul Traian, află că grîul lui

„Era-n spic ca vrabia

„Era-n pai ca trestia“.

Încă o relatare asupra încercării lui Lysimach de a-şi întinde stăpînirea asupra statului lui Dromichete din nordul Dunării, spre sfîrşitul secolului al III-lea, înaintea erei noastre. Puternicul rege al Traciei, Lysimach, a atacat regatul get al lui Dromichete, din nordul Dunării. Atras printr-o dibace intrigă a unui fals dezertor, Lysimach trece Dunărea, dar cade în cursa întinsă de Dromichete şi este făcut prizonier împreună cu întreaga sa oştire. După ce potoleşte pornirea getilor care cereau uciderea duşmanilor, Dromichete porunceşte să se facă un

ospați la care se așează două mese: una cu mâncări alese servite în vase de argint și aur, iar alta modestă, servită în vase de lemn. La masa bogată au fost poftiți macedonenii cu Lysimach, la cea modestă au luat loc geții cu Dromichete. Acesta a întrebat pe Lysimach care masă e mai bună, la care Lysimach a răspuns, cum era firesc, a macedonenilor.

— Dacă este așa, a continuat Dromichete de ce ai venit la sărăcia noastră?

Drept urmare a celor întâmplate, pacea s-a încheiat în anul 292 î. Hr., Lysimach pierzând nu numai țărmul stîng al Dunării dar și cetățile din dreapta fluviului, din Dobrogea de astăzi: Troesmis, Dinogetia, Aegissus, la care Pirvan adaugă cetățile Carsium și Capidava⁷⁾.

Vorbind de sobrietatea geților, Pirvan adaugă la cele arătate mai sus, alte vorbe ale lui Dromichete către Lysimach, ilustrînd prin ele și credința geților în viața viitoare:

„Noi sîntem un neam simplu și sărac, trăind într-o țară necăjită și de cer și de oameni”⁸⁾.

CAVALERUL TRAC

Cultul eroului sau cavalerului trac, a fost așa de răspîdit, încît cercetătorii, făcînd și o statistică a reprezentării plastice a subiectului, relatează că numai Muzeul din Sofia posedă peste 600 de exemplare, provenind din Moesia și Tracia. În Dacia acest cult era mai puțin răspîdit, fiind probabil concurat de cultul celor „doi cavaleri traco-mithriaci” (danubieni) mult „mai abundent reprezentat”⁹⁾.

Reprezentarea cavalerului trac îmbracă mai multe forme. Una din aceste reprezentări, a fost studiată de D. Tudor, care socotește piesa respectivă „dacă nu cel mai frumos monument votiv al cavalerului trac, descoperit pînă acum, cel puțin de așezat printre primele”¹⁰⁾. Relieful respectiv înfățișează pe o placă de marmoră pe cavalerul trac mergînd călare, în pasul calului, bine proporționat în ce privește capul, avînd gîtul cam scurt și îngroșat, împodobit cu coamă bogată. Cavalerul, cu fața spre privitor cu mantia în vînt, poartă în dreaptă o „pateră”.

7) V. Pirvan, *Getica*, București 1926, pp. 60—62; Victor Brătulecu *Cetatea Hirsova, în legătură cu Dobrogea și cu ținuturile înconjurătoare*, în „Buletinul Com. Mon. Istorice”, an. XXXIII (1940) fasc. 106, p. 6.

8) V. Pirvan, *Ibid.* p. 643.

9) D. Tudor, *Un nou monument al cavalerului trac descoperit la Traci*. Extras din „Cronica numismatică și archeologică”, anul XI (1935) p. 2, și nota 1.

10) *Idem*, o. c., tab. I.

Părul ondulat, părînd a fi împletit îi împodobește capul în forma unei cunune, ce-i încadrează figura ovală și încheindu-se spre ceafă. Sub cal și numai schematic este redat ciinele și botul mistrețului atacat de ciine. În fața calului „un altăraș” iar în dosul acestui altăraș un copac, pe a cărui tulpină se încolăcește un șarpe care pare a mușca din frîul calului. Coroana copacului prezintă „șapte mănunchiuri de frunze, cu cite un fruct la fiecare¹¹⁾”. În partea dreaptă a altarului și a pomului, deci pandantul cavalerului este înfățișată zeița Cybele cu coafura asemănătoare cu a cavalerului, îmbrăcată „într-un chiton și un himation, legate sub braț cu o cingătoare simplă, iar pe cap un văl ce-i cade pe umeri”. Pe cap „poartă un pollos”. Șade într-un jeț (cathedra), cu o spetează lată avînd „două picioare în față de forma unui astragal simplu și o bază patrată pe care își reazimă picioarele”. De o parte și de alta a tronului zeiții, stînd pe cele patru picioare, doi lei străjuesc, Zeița, avînd o pateră în mîna dreaptă, își reazimă această mîna pe leul din dreapta.

Să reținem de aici copacul din mijloc, avînd șarpele încolăcit în jurul tulpinei și întinzînd gura spre frîul calului, numărul de 7 al celor șapte mănunchiuri de frunze cu șapte fructe (mere) și cei doi pandanți: cavalerul trac în stînga și zeița Cybele în dreapta. Din punct de vedere al distribuției, fiecare din aceste elemente reprezintă un motiv artistic și în aceeași măsură un simbol religios cu caracter interpretativ. Șarpele simboliza în cazul de față pe „geniul păzitor al sanctuarului, coborîtor din Erichthonios, care se încolăcea în jurul măslinului dedicat Athenei”. Șarpele, după credința creștină, a apărut odată cu omul, și în luptă cu el. După bogomili, această reptilă a luat naștere „din prisosul de pămînt, amestecat cu apă, scurs din degetul cel mare al piciorului drept al lui Adam și devenind Satanael¹²⁾”. După un mit egiptean, șarpele a fost creat de zeița Isis din scuipatul zeului soarelui, Ra și din țărîna în care căzuse. Șarpele a mușcat pe Ra și l-a înveninat, încît a fost nevoie de vrăjile zeiței Isis ca să se vindece. Dar însăși vindecarea lui Ra prin scoaterea veninului de șarpe din el, a fost condiționată de zeița Isis, prin aceea că i-a cerut să-i spună adevărul său nume. Cele trei nume sub care poate fi identificat și pe care i le spusese: *Hepra*, în zori, *Ra* la amiază și *Atum*, în amurg, nu o mulțumiseră. Obiceiul de a nu se pomeni adevărul nume al zeului celui mare, îl aveau și grecii, împrumutat, poate, chiar

11) *Idem*, o. c., p. 2.

12) Victor Brătulescu, *Elemente profane etc.*, p. 6, Cf. N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, Buc. 1948, citat după Zigabenos, *Pa-noplia dogmatică*, titlul XXVII.

de la egipteni. Dar șarpele va urmări cu răutatea lui pe fiul zeiței Isis, pe Horus¹³).

În alte împrejurări, șarpele este în rol de păzitor ca în grădina Hesperidelor, al merelor de aur¹⁴) sau al linii de aur sau întruchipează „sub aspect chthonian, spiritul lumii subterane, le-gînd noțiunea de pămînt producător de roade, de aceea de sălaș al morților”¹⁵). Cîte odată el simbolizează reîncarnarea eroului mort. Cu conceptul de agathos-daimon (geniu bun) este socotit păzitorul casei¹⁶).

În satul, Podul-Doamnei, de pe Neajlov, raionul Videle, bunăoară exista credința că șarpele fiind păzitorul de rele al casei, își face culcușul sub talpa de stejar care alcătuește marginea prispei casei și că e păcat să-l omori.

Imprumutat ca simbol al fertilității pămîntului de la egipteni, Elagabal îl introduce, odată cu cultul mitraic, la romani.

Ceva din reflexele reîncarnării eroului în forma șarpelui s-ar putea întrevădea într-un cîntec popular, în fragmentul următor:

„Fă-mă, Doamne, ce m-ai face
„Fă-mă șarpe de argint
„Să mă duc pe sub pămînt
„Să văd Gheorghe-a putrezit...“

Balaurul dacic, cunoscut ca demon al văzduhului sau ca șarpe subpămîntean era folosit la stîndard, „mitologia populară” păstrîndu-l sub numele slav de zmeu, care zboară prin văzduh¹⁷). În această înfățișare și mai ales în stîndardul din mîna

13) M. E. Matie, *Miturile Egiptului antic*, București, 1958, pp. 58—59.

14) Louis Bréhier, *L'art chrétien*, Paris, 1926, p. 52.

15) Maria Golescu, *Erul trac sau erul dioscur*. Extras din „Cronica numismatică și Arheologică”, anul X (1934), p. 6.

16) *Idem*, *ibidem*.

17) V. Pirvan, *Getica*, p. 435. D. Berciu, *Asupra „balaurului” dacic*, „Buletinul Comisiunii Mon. Istorice”, a. XXX, fasc. 92, aprilie—iunie, 1937, p. 37 și urm. Analizînd „O piesă de bronz în miniatură care s-ar apropia în formă generală de balaurul” dacic, descoperită la Nova Palanca și aflată în muzeul de la Virșeț, D. Berciu ajunge la concluzia că stîndardul dacic „curioasă împerechere de două elemente deosebite: capul de lup și prelungit cu corp de șarpe”, nu este de origine orientală ci de origine europeană. Șarpele e socotit un „genius loci”, cu rol de protector, rol pe care îl îndeplinește și în povestea cu lina de aur căutată de argonauți în părțile dinspre Dunăre și Marea Neagră, de unde va fi rămas, cu acelaș rol protector, ca „șarpele casei”, „rămășiță a credințelor totemiste” și la poporul nostru. El reprezintă sufletul strămoșilor și este legat deci de cultul acestora. Capul de lup, socotit de Pirvan de „origine orientală, asiropabiloniană”, poate fi socotit, după D. Berciu, ca „animal sacru al dacilor, simbolizînd puterea și sacrificiul” (p. 90). Cu „aceste două concepte, cultul strămoșilor și cultul patriei”, materializate prin două simboluri contopite, pare-se a sta la baza balaurului dacic”). (*Ibid.*).

cavalerilor danubieni, simbolizează uraganul, furtuna pe care o stăpinesc acești zei cerești, care în timpul deslănțuirii aleargă pretutindeni pentru salvarea vieților omenești¹⁸).

Șarpele simboliza deci și geniul binelui în lumea antică, dar în unele cazuri, cum este acela în care este însăși personificarea uraganului, a furtunei, el înfățișează și geniul răului. Su' această formă a reprezentării răului îl întâlnim și la egipteni, unde alături de scorpion, este bănuț, ca „cel cu inimă vrăjmașă”, de moartea lui Horus¹⁹). Cu această inimă vrăjmașă omului, șarpele a intrat în creștinism, fiind socotit ca atare încă de la creația lui Adam și a Evei, pe care o ispitește, îndemnînd-o să guste din fructul oprit și sfătînd-o să-l convingă la aceeași faptă și pe Adam. În iconografia și imaginea creștină, șarpele va reprezenta totdeauna geniul răului și cu acest stigmat va fi întâlnit în toate scenele în care el trebuie să apară în luptă cu geniul binelui, înfrunghiat în Iisus Hristos sau într-un sfînt erou-ostaș. Scena în care șarpele încolăcit în jurul tulpinei mărului din care ia un fruct pe care îl întinde Evei care stă într-o latură iar Adam în cealaltă, poate fi socotită ca transpunerea în parte, deci fără celelalte atribute din păgînism, a scenei antice în care șarpele încolăcit pe copac și întinzînd gura către frîul calului, are într-o parte pe cavalerul trac iar în cealaltă pe zeița Cybela.

Un reflex al acestor reprezentări trebuie să-l constatăm în „mărul de cununie”, un pom încărcat cu fructe de tot felul pe care îl întâlnim la nunțile din Transilvania așezat la capul mesei. Cînd masa este pusă în sură, pomul se înfige în pămînt ca și cînd ar fi crescut acolo. Din luminări de ceară se înolețește și un șarpe pe care îl așează în acest pom și căruia îi pun în gură un măr. Se mai pune și o pînză albă (giulgiu) învăluită, avînd legate turte, luminări și arnici roșu. Pe masă se mai pun încă 12 pomi înfipti în cîte un colac mare, și tot încărcati cu fructe, luminări, turte, covrigi, alături de 12 urcioare cu vin²⁰).

În unele scene balaurul, principiul răului, împuns cu sulița, amintește crocodilul din arta coptă, ucis de zeul Horus, cu cap de erete și corp de om, pe care, în chipul unui tînăr, cu sulița înfiptă în gura deschisă a balaurului, îl înlocuiește în arta creștină Sf. Gheorghe²¹).

18) Ibid.

19) M. E. Matie, o. c., p. 209.

20) Elena Sevastos, *Nunta la români*, București, 1889, p. 343.

21) Victor Brătulescu, o. c. *Elemente profane în pictura religioasă*, Extras din „Buletinul Com. Mon. Ist.” an. XXVII. (1934), fig. 9, 10, 13, 14, 15, 16. Gorobcov, *Daco-Sarmatische religiöse elemente in der Gedankenwelt der russische Volke*, în: „Trudy Gosudarstvennogs Istor. Muz. I Razsjad Arheolog.” Moscova 1926 pp. 7—36.

Horus împreună cu alt zeu Onuris este apărătorul zeului Toth, patronul oraşului Smunu şi scribul zeului suprem al Soarelui, Ra²²). El este fiul lui Osiris, personificarea forţelor naturii şi al zeiţei Isis sora lui Osiris, care îl creşte în fundul mlaştinilor din delta Nilului urmărit, ca şi tatăl său, de duşmănia lui Set, care, ia înfăţişarea unui porc negru²³). Horus luptă împotriva vrăşmaşilor lui Ra şi se întoarce biruitor în „chip de şoim“, sub chipul marelui Soare înaripat, care nimiceşte pe răzvrătiţi şi pe vrăşmaşi²⁴). Mitul morţii lui Osiris şi înscăunarea lui Horus a dat naştere dramei religioase egiptene, alcătuită din scene care se desfăşurau la întronarea faraonului, după un anumit ritual, substratul avînd însă caracter politic. Set, duşmanul lui Osiris, închipuind pe perşi, iar Horus, învingătorul lui Set, pe egipteni. Pentru dobîndirea biruinţei, soarele însuşi se opreşte în drumul său pe cer, amintind prin aceasta legenda căderii Ierihonului, cînd iarăşi soarele s-a oprit pînă ce Iosua Navi, urmaşul lui Moise la conducerea poporului evreu, a cîştigat biruinţa înfrîngînd rezistenţa celor asediaţi.

Formulările dramatice „Dobori-voi pe vrăşmaşul pămîntului meu, Osiris, şi-l voi pune sub sandalele mele“, amintesc pe cele din cronicile noastre şi cele bizantine în care suprema dorinţă a unui conducător de oşti era călcarea duşmanilor sub picioare şi chiar sub picioarele cailor (Petru Ţareş, Ştefan cel Mare, Brîncoveanu).

Trecînd în domeniul poveştilor, în care eroul ia numele de Făt-Frumos care luptă cu zmeul întruchipat într-un balaur hidos, pentru salvarea fetei frumoase, Ileana Cosînzeana, constatăm că această poveste merge paralel cu aceea a fetei de împărat pe care o salvează Sf. Gheorghe tot din ghiarele unui balaur (în fond tot zmeul), stăpînul unei fîntîni pentru care fiecare locuitor al cetăţii era dator să dea un copil pentru hrana monstrului pînă ce a venit şi rîndul împăratului. Aşa ne explicăm trecerea sub ocrotirea Sf. Gheorghe a fîntînei de la Daia, din 1852, din preajma Giurgiului¹, în care aflăm sculptată în piatră figura acestui sînt ucigînd balaurul cu suliţa²⁵).

Din cercetarea şi compararea folclorului popoarelor aflăm şi rîsul prezenţei şarpelui în preajma unei fîntîni, care în ţinuturile aride şi lipsite de apă, constituie pentru localnici elementul de bază al existenţei lor, de unde şi lupta pentru stăpînirea şi păstrarea unui atare bun.

O legendă din Sudanul de Vest arată că unicul izvor din-

22) M. E. Matie, *o. c.*, p. 8.

23) *Idem*, *o. c.*, p. 129.

24) *Idem*, *o. c.*, p. 130.

25) Victor Brătulescu, *o. c.*, fig. 9.

tr-o regiune, din acele părți, era păzit de un șarpe mare. Pentru a li se îngădui să ia apă din acel izvor, localnicii, trebuiau să dea șarpelui pentru hrană în fiecare săptămână cite o fată. Un viteaz, aflînd de această întîmplare a dat luptă cu șarpele și l-a ucis scăpîndu-i pe oameni de necaz. Această poveste cu adaosul că însuși împăratul acelor locuri a fost silit să sacrifice pe propria sa fiică, o aflăm și în folclorul nostru, iar reprezentarea plastică a subiectului apare în reproducerile iconografice ale Sf. Gheorghe, care, în icoanele portative, apare uneori în această postură, luptînd cu balaurul, în prezența fetei, care urma să fie sacrificată²⁶⁾.

Șarpele Apop, care își are sălașul în jurul peșterii de la izvoarele Nilului, înghite în fiecare noapte apele acestuia și în fiecare dimineată Soarele, în luptă cu șarpele acesta, îl silește să le verse imediat. De aici o credință similară la triburile africane Ewe și Kikugu despre șarpele subteran care ia forma curcubeului și înghite apele ploilor pe care le varsă apoi, fiind biruit de eroul Vadur²⁷⁾.

26) M. E. Matie, *o. c.*, p. 46.

27) Victor Brătulescu, *o. c.*, fig. 10, 13, 14, 15, 16.

Atît în viața Sf. Gheorghe, cit și în aceea a Sfîntului Teodor Stratilat, cuprinse în sbornicul slavon din 1359, al lui Gherman, este vorba de un balaur care era deținătorul apei, atît de necesară oamenilor și altor viețuitoare. Balaurul din viața Sfîntului Gheorghe stăpînea un lac întins și pentru a lăsa pe locuitorii din jur să ia apă, cerea la fiecare să i se dea ca hrană un copil, pînă ce a venit și rîndul împăratului însuși. Balaurul despre care se vorbește în viața Sf. Teodor Stratilat, era deținătorul unui izvor din care lăsa pe oameni să ia apă, în schimbul unei dajdii care consta într-un număr de animale, pe care i le dădeau ca hrană. În viața Sf. Teodor Tiron aflăm de asemenea despre un balaur „care minca orice înfilnea în cale”. În rugăciunea pe care o face către Dumnezeu ca să-i ajute să ucidă această fiară cumplită, Sf. Teodor Tiron amintește și de balaurul ucis de profetul Daniil, (Ion Iufu, *Sbornicul lui Gherman* (1359), în rev. „Ortodoxia”, anul XII, nr. 2, aprilie—iunie 1960, p. 275, 276, 278).

Cu aceasta ne apropiem de șarpele din Biblie, arătat ca „cel mai șiret dintre toate fiarele de pe pămînt” (Cartea Facerii. 3, 1). El îndeamnă pe Eva să mănince și să îndemne și pe Adam să mănince din pomul aflat în mijlocul raiului, că nu vor muri ci vor fi și ei ca Dumnezeu, căci li „se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscînd binele și răul” (Facerea 3, 5).

Pentru răsvrătirea lor în pustie, Dumnezeu pedepsește pe evrei trimițînd asupra lor șerpi veninoși, care mușcîndu-i îi omorau. Ca să scape de această pacoste, Moise, inspirat de Dumnezeu le-a făcut un șarpe de aramă, pe care privindu-l evreii se vindeau. De aci folosirea șarpelui ca talisman împotriva epidemiilor de ciumă, în Italia, la Constantinopol și la noi, către a doua jumătate și sfîrșitul secolului al XIV, timp în care în Europa a bîntuit ciuma neagră. Așa se explică, după unii autori, apariția șarpelui pe monetele lui Vlaicu Vodă (1364—1377) și ale fratelui său Radu I (1377—1384) tatăl lui Mircea cel Mare.

La unele popoare, cum aflăm la tribul Ovan—Tambura din Insulele Malaeze, șarpele însoțește pe pescar, după cum cîinele însoțește pe vînător.

Aceeași credință în folclorul nostru a *Sorbului*, care, la vreme de ploi multe, soarbe apele acestora, la care se adaugă o altă că uciderea șerpilor aduce ploaia²⁸).

Intrepătrunderile acestea din domeniul păgîn în cel creștin și confuzia dintre Sf. Gheorghe ucizînd balaurul și cavalerul trac explică de asemenea opoziția ce s-a făcut învățatului bulgar Kazarow cînd, vrînd să ridice efigia cavalerului trac din casa unui bulgar acesta s-a împotrivit, demonstrîndu-i că aceea este icoana la care se închină²⁹).

Copacul frumos simbolizînd în antichitatea păgînă, pădurea, în arta creștină simbolizează pomul cunoștinței binelui și al răului, mărul, fructul ispitei principiului răului (șarpele), căruia îi cade victimă mai întîi femeia cu firea ei specifică, apoi bărbatul, de unde păcatul originar. Cele șapte ramuri ale copacului, vor fi cele șapte zile ale săptămîinii din care șase au fost necesare pentru crearea lumii iar în a șaptea, creatorul s-a odihnit, după concepția creștină.

Eroul călare pe cal, în mers liniștit sau în goană, urmărind vînatul, cu mantia fluturînd, cu sulița sau lancea gata s-o înfigă, în spatele vînatului de obicei mistrețul, este simbol al vitejiei și cu acest simbol trece și în arta creștină în care semnifică lupta între principiul binelui, reprezentat printr-un sfînt ostaș călare și între principiul răului: șarpele sub forma unui balaur sau a împăratului păgîn, reprezentant al religiei păgîne, doborît sub picioarele calului Sfîntului Dimitrie. În cazul balaurului este vorba de Sfîntul Gheorghe, Sfîntul Teodor Tiron și Sfîntul Teodor Stratilat.

De aci se vede cîtă dreptate avea V. Pirvan, cînd susținea că pentru a putea fi primit de lumea antică indo-europeană, diferită ca suflet, așa de hotărît, de semiții de la care venia noua

Inginerul român Assan, care a călătorit în acea parte de lume, a observat că localnicii „aveau șerpi pe care îi hrăneau cu ouă și orez, la fel ca pe copiii lor sau ca pe cîinii și pisicile lor cu care de altfel, șarpele, afirmă Assan, „trăia în armonie”. „Șarpele se încolăcea în fundul bărcii, unde stătea nemișcat, dar imediat ce simțea apropierea unei furtuni, se cobora din barcă și se îndrepta iute spre casă” (Valeriu Tebeica, *Străbătînd lumea. Călători și exploratori români de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea*, București, 1962, p. 129).

În folclorul nostru găsim că în ziua de Sf. Alexe nu e bine, „să iei în mînă, sulă, băț, furcă, nimic, că vezi șerpi peste an”. (I. A. Candrea, *Simbolismul în terapia populară. Magia imitativă, Similia similibus curantur*, în „Arhiva Românească”, IV (1940) p. 151 și urm.

28) Amănunte asupra Sorbului și a uciderii șerpilor dețin de la bătrîni din satul Podul Doamnei — Nebuna Velea, de pe Neajlov.

29) Rostowtzeff. *Une tablette votive thrace mytrique du Louvre*; în *Memoires presentes par divers savants*, t. XIII 2-e partie, Paris 1923; Dr. A. Buday, *Az u. n. thrak tovasisten problemája* II, „Dolgozatok” IV (1928) p. 106.

credință, creștinismul a trebuit să se păgînzeze în ritul și simbolică lui³⁰⁾.

Cîteodată eroii sînt înfățișați și stînd în tron sau chiar pe un pat, la ospățul funebru³¹⁾. Atributele lor, armele și calul, diferă de ale zeilor: șarpele, altarul etc. De altfel și cultul lor, ca și ritualul este diferit de al zeilor. „Centrul cultului” este mormîntul, căruia i se adaugă o pădure sfîntă sau un templu³²⁾.

Pe o placă înfățișînd relieful cavalerului trac, întîlnim și alte atribute care, de fapt sînt interpolări ale altor reprezentări, în special luate din reprezentările cavalerilor danubieni. Intre atributele comune trebuie să socotim calul și ciinele. *Calul* după o credință populară din satul Podul-Doamnei, raionul Videle, regiunea București, poate să vadă și vîntul, fiindcă nu mîncîcă ceapă³³⁾.

Ciinele, la vechii egipteni, „simboliza călăuza subpămînteană iar mai tîrziu la romani, îl găsim cu atribuțiuni asemănătoare, alături de Hecate³⁴⁾).

Mistrețul prin mărimea și puterea lui reprezenta pentru un vîntor din regiunile traco-ilirice și din toată Europa Centrală și Nordică piatra de încercare a curajului și a iscusinței lui. Intre reprezentările acestui animal, în epoca bronzului, se cîtează o placă aflată la Muzeul din Cluj³⁵⁾. Colții îi foloseau „pe signa lor națională”, înfățișat „complet”. După Pirvan „mistrețul nu joacă la noi aproape nici un rol în reprezentările phylacterice de caracter zoomorfi³⁶⁾. Dar în vremile mai apropiate de noi, el apare printre filigranele cele mai răspîndite ale fabricilor de hîrtie dintre anii 1400—1560.

Copacul de care a fost vorba mai sus, este aproape nedespărțit de fîntînile noastre, fiind sădit pentru a produce umbră în zile de arșiță, celor care poposesc în preajmă, se răcoresc și adapă animalele. Apa care se risipește din belșug în jurul fîntînii ajută la creșterea copacului sau copacilor sădiți cîteodată în forma unei perdele ocrotitoare pe trei laturi, cea despre drum fiind totdeauna liberă pentru ușurarea trecerii la adăpat a animalelor înhămte sau înjugate, la care, sau la trăsuri.

30) V. Pirvan, *o. c.* p. 10.

31) Daremberg et Saglio, *Dict. des antiquités grecques et romaines* fig. 3831 după Colecția Saburoff.

32) *La grande Encyclopedie*, Paris, vol. 20, p. 4; „Cronica numismatică” an. X, nr. 95.

33) Victor Brătulescu, *o. c.* p. 5.

34) „Cronica numismatică” I. c.

35) I. Hampel, *Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn*, Budapesta, 1887, T. LXVIII.

36) V. Pirvan, *Getica*, p. 520, 642.

În locurile mai izolate, în mijlocul cîmpiilor, dogorite vara de căldura excesivă a soarelui, fîntina și umbra copacilor sînt adevărate binefaceri pentru cei nevoiți să călătorească pe asemenea vreme.

CAVALERUL TRAC, FAT-FRUMOS—SF. GHEORGHE

La popasurile lungilor lor călătorii, chir'gii și cărăușii de odinioară se opreau bucuroși să-și adape animalele să se răcorească, să ia ceva în gură și ei, și vitele, care trebuiau să se odihnească o bucată de vreme. În acest timp, cu glas domol și rar, cite un unchiaș sfătos depăna povești de demult. Nu lipsea nici povestea acelei fîntini și a întîmplărilor legate de ea, în care de multe ori se amestecau o seamă de date și fapte care țineau de fondul comun al tuturor fîntinilor; povestea cu balaurul care ieșia din fîntină să-și devoreze victima, povestea viteazului care lupta cu monstrul cu șapte capete, pînă ce izbutea să-l răpună salvînd pe Ileana Cosînzeana sau pe fata împăratului, în care caz viteazul era cînd Făt-Frumos, care salva pe Cosînzeană, cînd pe Sf. Gheorghe care scăpa de la moarte pe fata împăratului, ambele povești bazate pe reprezentarea plastică a eroului din antichitate irano-eleno-traco-danubian, de origine egipteană și cu strînse legături în folclorul african.

Cultului păgîn i se substituia credința creștină, iar copacului „ales pentru a sanctifica locul”, unde zeul autohton, ocrotitor al cetății sau al cîmpului, își avea locul de reculegere pentru credincioșii săi, i se alătura troița creștină și astfel sensul primar al copacului era înlocuit în mintea credinciosului prin sensul creștin pe care i-l dădea troița, iar Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana din basm erau discret și ușor dislocați și înlocuiți prin Sf. Gheorghe și fata de împărat.

Pe lingă reminiscentele dendrolatriei, un copac sau un grup de copaci poate aminti și pădurea sfîntă care se alătura mormîntului eroului, „ale cărui fapte le amintea legenda” și al cărui centru cultic era chiar acest loc, unde i se găsea mormîntul³⁷⁾. În asemenea locuri se fixau probabil și tăblițele votive ca și icoanele votive, care puteau fi așezate în fața ușilor de intrare în locuințe, în piețe, la răspîntii etc.³⁸⁾.

Sub forma cavalerului călare, în mersul liniștit al calului, avînd în față un copac în care este urcat un tînăr, în timp ce altul își așterne vestmintul în fața animalului, apare Iisus călare pe asin în scena Intrarea în Ierusalim, redusă numai la

37) La grande Encyclopedie, Paris, vol. 20, loc. cit.

38) „Cronica numismatică” X, loc. cit.

aceste elemente, în secolul al IV-lea, pe un sarcofag de marmoră din capela Carmes Déchaux, din Clermont Ferrand³⁹).

Apariția subiectului acesta pe un sarcofag de marmoră ne obligă să facem legătura cu subiectele asemănătoare din antichitatea păgînă, în care întîlnim, în aceeași atitudine, cu mici schimbări în ce privește plasarea celor doi tineri, însă cu copacul fără șarpe, pe eroul trac în fața copacului cu ramuri și frunze.

Vom aminti un număr de reprezentări, oprindu-ne asupra citorva din cele mai caracteristice. În foarte multe cazuri reprezentarea eroului trac, legat de cea a zeiței protectoare a agriculturii a apărut pe stelele funerare fie singur, fie însoțit de scena ospățului funebru, eroul însuși redat cu toate atributele sau redus la strictul necesar: calul, călărețul, copacul și altarul. În catalogul din 1906 al Muzeului Național de Antichități datorit lui Tocilescu, aflăm o serie de mențiuni, privind pe eroul trac, piesele înseși putînd fi cercetate și astăzi la Muzeul respectiv⁴⁰).

Eroul înfățișat cu toate atributele lui pe reliefurile cunoscute, apare citeodată și depozat de aceste atribute, gol în fața morții. Așa se prezintă, sub indicația mortul transformat în erou, alături de calul său, nu călare, cu armele și echipamen-

39) Louis Bréhier, *o. c.*, fig. 40.

40) Gr. Tocilescu, *o. c.*, Curtea de Argeș, București f. a. p. 19, nr. 38 — relief reprezentînd pe eroul trac — Constanța; p. 23, nr. 144, monument funerar reprezentînd deasupra pe eroul trac iar dedesubt ospățul funebru; p. 23, nr. 155, relief reprezentînd pe eroul trac; p. 25, nr. 206, piatră cu reprezentare în relief a eroului trac; p. 28, nr. 335, monument funerar cu eroul trac; p. 29, nr. 358, ediculă reprezentînd în relief pe eroul trac; nr. 367 relief reprezentînd pe eroul trac; nr. 368, monument funerar al unui Ursinus cu reprezentarea eroului trac, — Constanța; p. 32, nr. 442, monument funerar cu reprezentarea eroului trac nr. 444, fragment sculptural cu reprezentarea eroului trac; p. 33, nr. 463, monument funerar cu ospățul funebru și eroul trac (Adamclissi); p. 84, nr. 33, fragment dintr-un basoreliev, reprezentînd pe eroul trac; p. 88, nr. 14, relief cu călărețul trac; p. 89, nr. 23, nr. 36 și 46, 47, 49, relieuri cu călărețul trac.

Kazarow, *Neue Denkmäler zur Religionsgeschichte Thrakiens* în: *Jahrbuch des Art. Inst. Deut. Reich*, 1922, p. 186 fig. 1; p. 187 fig. 2; V. Pirvan, *Getica*, pl. XVII fig. 1; Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *Capidava I*, Buc. 1958, p. 103, fig. 25; *Istoria României I*, fig. 128, p. 547). De observat că la pag. 548, fig. 26 prezintă pe gladiatorul dac Skintos, în „costumul și armele caracteristice luptătorilor de circ”. Un reflex tirziu, din zilele noastre, al înfățișării unei persoane cu atributele ocupației din timpul vieții, aflăm în Maramureș. Meșterul Ion Stan Patraș din Maramureș a urmat calea vechilor înainși, pentru perpetuarea în memoria urmașilor și a cunoscuților, a celui răposat, reprezentat în cimitir, pe lângă fotografia de pe cruce, și prin simbolurile sculptate pe această cruce, arătînd ocupația din timpul vieții: ciobanul mulgînd oile etc. (Radu Bogdan, *Ion Stan Patraș, Un meșter popular din Maramureș*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artei”, București 1/1958, p. 53).

tul alături și avînd numai pe spate aruncată, mantia prinsă la gît. Restul corpului, fața acestuia este complet goală⁴¹).

Urmînd această linie a credinței că în lumea umbrelor nimeni nu merge cu nimic din lumea aceasta, însăși moartea, înfățișată în zugrăvelile din apocalips, apare goală, călare însă și secerînd cu coasa pe cei întîlniți în cale. O transpunere a geniului morții, aflăm într-o frază în care apare un vînător gol⁴²).

Eroul gol ocupă în scenă locul central. În spatele său este înfățișat calul cu coama ondulată, cu piciorul stîng ridicat, mergînd spre dreapta. În dreapta un copac cu crengi, frunze și flori, printre crengi, păsărele. În jurul tulpinei copacului, șarpele încolăcit, coborînd însă din coroana copacului spre pămînt, cu gura întinsă spre mîna dreaptă a omului, lăsată în voie spre el. Lîngă tulpină, tunica scurtă, un fel de platoșă metalică, în coroana copacului, scutul rotund, ornat cu un chip omenesc, desigur, soarele, străvechi motiv asiatic, sabie scurtă, în teacă, agățată de o creangă de copac. În fața calului și a arcului, un personaj, mic de stat, ține în dreapta ridicată, un coif de formă antică. În dosul lui o coloană, iar în vîrfurile coloanei o cupă acoperită.

Kazarow prezintă un asemenea relief, în care un personaj de statură mică, apare înaintea calului în fața altarului cu mîinile ridicate în sus⁴³). O placă de bronz în care printre alte elemente, apare și o femeie, aflăm tot acolo⁴⁴).

Árpád Buday, în studiul său, privind acest subiect, prezintă un relief în care personajul cel mic apucă friul calului. Se observă aci că sculptorul a greșit redînd ambele picioare din stînga și cel dinainte și cel dinapoi, ridicate⁴⁵), ceea ce nu e posibil pentru păstrarea echilibrului animalului.

O stelă de la Pergam, astăzi la Verona, prezintă un cavaler călare, „urmat de un copil andru care se îndreaptă cu o pateră către un copac pe care se încolăcește șarpele“⁴⁶).

Explicația apariției acestor personaje, de statură mică sau feminine o aflăm în explicația cuvintelor camilii și camilar, puse în legătură cu Kadmilos sau Kasmilos (Cabiri), tineri, (băieți și fete), întrebuițați în cultul roman ca ajutoare în ritualele cultului familial⁴⁷). În această ipostază, însă cu altă ex-

41) Daremberg et Saglio, *Dictionnaire d'Antiquités*.

42) „Cronica numismatică“ I. c. și nota 58.

43) G. Kazarow, *o. c.*, p. 186, fig. 1.

44) *Ibid.* fig. 2, p. 187.

45) Árpád Buday, *Az u. n. Thrak lovassisten problémája*, „Dolgozatok“, 1926, fig. 10, p. 17.

46) „Cronica numismatică“, an. X (1934) nr. 95.

47) Daremberg et Saglio I, 2 C. p. p. 858—859).

plicație, vom întâlni un tânăr în icoanele înfățișând pe Sfântul Gheorghe.

Trebuie să ne amintim că datorită cuceririlor lui Alexandru cel Mare, arta elină se răspîndește în Asia, devenind artă elenistică, de unde apoi prin cucerirea romană se răspîndește în întreg imperiul roman. Din această artă elenistică se inspiră arta creștină printr-o tranziție în care eroul cavaler cu rădăcini irano-elino-egiptene, devine Sf. Gheorghe, Sf. Dumitrie, Sf. Teodor Tiron, Sf. Teodor Stratilat, sau orice alt sfânt cavaler, iar tânărul auxiliar în cultul roman, ajunge tânărul Gheorghe din Mitiline, luat în robie de Agareni și repartizat comandantului Amira ca sclav. La rugămintile părinților copilului, cu prilejul hramului bisericii respective, cînd se adună lume multă fiind și bilci, obicei păstrat pînă în zilele noastre, Sf. Gheorghe face minunea și cu calul său năzdrăvan, ia pe tânăr din fața stăpînului său, tocmai cînd îi servia cupa sau vasul cu băutură, îl duce la părinții săi și intră pe ușă substituindu-se altui tânăr care servia la masa părinților săi⁴⁸). Sborul acesta fantastic ni s-a mai păstrat și într-o altă legendă creștină în care apare un înger, îl ia din Ierusalim pe prorocul Avacum (Habacuc), cu vasele cu mîncare, și-l depune în groapa cu lei, în care se afla Daniil. La rîndul ei, această legendă amintește mitul lui Ganimede din antichitatea greacă.

Bilciurile la hramurile bisericești s-au păstrat pînă tîrziu și împreună cu ele și obiceiul răpirii simbolice a fetelor care așteptau căsătoria cu băieți, sub fel de fel de pretexte.

ECOURI TIRZII ALE REPREZENTARII EROULUI TRAC PE PIETRELE DE MORMINT ALE UNOR EROI ROMANI

Cu privire la trecerile de la un cult la altul a unor elemente de artă întâlnite atît în reliefurile antice cît și în icoanele creștine s-au ridicat unele obiecții printre care și aceea că plăcile cu relieful cavalerului trac îl reprezintă numai pe acesta nu și pe cel care a dedicat relieful respectiv, cum este cazul citeodată.

Iată însă că în țara noastră sînt trei pietre mormintale cu efigii în genul celor de pe reliefurile cu eroul trac. Aceste pietre mormintale amintesc și reprezintă în acelaș timp pe cei trei eroi morți în lupte sau în urma acestor lupte. Prima este cea din biserica lui Neagoe de la Argeș, care amintește pe ginerele acestuia, Radu de la Afumați, mort în luptă cu adversarii săi în ziua de 4 ianuarie 1529 și înfățișat în chipul eroului trac, călare pe cal, cu mantia fluturînd, cu buzduganul în mînă, în ținută marțială⁴⁹). A doua este a lui Albu Golescu, mare clucer, mort în

48) „Cronica numismatică” *loc. cit.*, Victor Brătulescu, *loc. cit.*

49) Victor Brătulescu, *Elemente profane în pictura religioasă*, fig. 8;

aprilie 1574, în lupta de la Jiliște, în apărarea lui Petru Șchiopul, venit cu ajutorul turcesc să înlăture pe Ioan Vodă cel Cumplit din scaunul Moldovei⁵⁰). Aici eroul apare călare, cu buzduganul în mână, cu mantia filfiind în spate, calul mergînd în pas falnic, fără a avea sub picioarele lui pe dușmani ca și la Radu de la Afumați. Explicația cred că trebuie să fie aceasta: ambii eroi au murit luptînd, dar doborîți de dușmanii lor. A treia este a lui Stroe Buzescu, mort la două săptămîni din cauza rănilor căpătate în lupta de la Teișani cu nepotul hanului tătar, la 14 septembrie 1602. Stîngaci și mai puțin reușită ca în celelalte două de mai sus, scena înfățișează momentul luptei dintre cei doi, în care Stroe Buzescu doboară de pe cal pe adversarul său, nepotul hanului⁵¹). Aceste reprezentări le socotim ecouri foarte îndepărtate, în tradiția sculpturilor în piatră, în ce privește reprezentarea eroilor căzuți în lupte.

Idem, *Frescele din biserica lui Neagoe de la Argeș*, pp. 14—15; Grigore Tocilescu, *Curtea de Argeș*, p. 47; Iaffé, *Die Bischhöfliche Klosterkirch zu Curtea de Argeș in Rumänien*, Berlin 1911.

50) O reproducere a pietrei lui Albu Golescu, aflată în biserica mănăstirii Vieros, a publicat N. Ghika—Budești în *Evoluția Arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, p. II-a „Buletinul Com. Mon. Istorice”, an. XXIII, f. 63—65, pl. CXLIV fig. 195.

Cuprinsul Inscriptiei a fost reprodus de N. Iorga în *Inscriptii I* p. 145; Victor Brătulescu *Frescele din Biserica lui Neagoe de la Curtea de Argeș*, p. 16, an. V, nr. 9—10/1952; pp. 612—613 și fig. 1. Nepotrivirea datării bătăliei de pe piatra de mormînt a ciucerului Albu Golescu, relevată și de Dinu C. Giurescu în „*Ion Vodă cel Viteaz*”, Buc. 1963, p. 168, a fost observată și cercetată mai întîi de N. Iorga, *loc. cit.*

51) Victor Brătulescu, *Piatra de mormînt a lui Stroe Buzescu de la biserica Stănești—Vilcea*, „*Studii Teologice*”, nr. 9—10/1952, p. 612.

PROFESORI BĂNĂȚENI ÎN SERVICIUL ȘCOLILOR CLERICALE DIN PRINCIPATELE ROMÂNE, ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

de: Prof. TOMA G. BULAT

Se cunoaște și s-a scris multumitor de mult, despre prezența în secolul al XIX-lea, a unor profesori ardeleni la școlile din vechile Principate, Țara Românească și Moldova. Mai puțin se știe despre munca ce au depus-o și bănățenii în această direcție, și de aceea încercăm să arătăm în cele ce urmează, contribuția acestora dintre care aceea a unora din ei a fost deosebit de rodnică. Din cercetările ce am făcut avem de amintit aici pe Damaschin Bojinca, Zaharia Boerescu, Arhimandritul Ghenadie Popescu, Luca Pavel Călăceanu și, în sfârșit, pe istoricul meritos ce a fost preotul dr. Ioan Sîrbu de la Rudăria.

1. Damaschin Bojinca (1802—1869), ajunge juristul de marcă, alături de Flechtenmacher, al Moldovei. El este chemat în Moldova de Eforia școlilor, în capul căreia se află marele mitropolit Veniamin Costachi și Mihail Sturza, avînd ea instrument de execuție, pe alesul, mentorul cultural al Moldovei, Gheorghe Asachi. Cînd acesta porni în Ardeal și aducea de acolo o pleiadă de profesori, între aceștia se găsea și „bufanul” Damaschin Bojinca, nume frecvente în Oltenia, locul de baștină al familiei sale: Bojin, Bojinca etc.

Sîntem în prima perioadă a Regulamentului Organic „octroi” Principatelor, Veniamin Mitropolitul trăind în scaun (1832—1842). În epoca aceasta apare Bojinca la Iași, după o activitate bogată în cadrul istoricilor și lingviștilor transilvăneni, la a căroră operă literară el colabora activ.

În 1834, Bojinca este numit, deși mirean, rector al Seminarului Veniamin, avînd direcția generală, și a studiilor, internatul fiind condus de egumenul mănăstirii Socola de lângă Iași, unde era instalată la acea vreme, „Seminăria”. Damaschin Bojinca conduce școala în calitate de rector între anii 1834—1839 și 1840—1841 — deci șase ani — și a fost al treilea rector în ordinea cronologică a acestora. Fostii elevi ai seminarului mărturisesc cum Bojinca „venea duminicile și în sărbători de a observa mersul școlii, de asemenea și în alte zile cînd cerea tre-

buinţa... „de asemenea purta corespondenţa cu episcopul”¹⁾. Iar un alt elev, ajuns şi acesta profesor, G. Costăchescu, spune: „Sub diligenţa direcţiunii d-lui Dam. Bojinca, (seminarul) se dotează cu un curs mai complet, atât în respectul obiectelor gimnaziale, cât şi teologice”²⁾. Iar învăţatul episcop Melchisedec de Roman, fost elev şi profesor la acest seminar, într-o cuvîntare solemnă ținută la Iaşi cu prilejul împlinirii a cincizeci de ani de la înfiinţarea învăţămîntului superior în Moldova — cu vîntare rostită în mitropolia de la Iaşi — spune: „voi face o respectuoasă menţiune de cîteva persoane memorabile din Seminarul de la Socola, unde eu mi-am făcut studiile mele bisericeşti şi gimnaziale, începînd de la anul 1835”. După ce pomeneste pe arhimandritul Isaia Giuşcă, egumentul mănăstirii Socola, „protectorul şi îngrijitorul seminarului şi aspru păzitoriu al disciplinei bisericeşti şcolare”, continuă, imediat, „Vesnică pomenire lui Damaschin Bojinca, legistul ţerei şi directorul Seminarului de la 1835 pînă la 1841, carele a introdus buna ordine în ramul cultural şi în educaţiunea seminaristilor”³⁾. Iar cînd alesul mitropolit Iosif Naniescu, la panahida pe care o săvîrşea în aceeaşi mitropolie, pomenind numele domnitorilor, mitropoliţilor, episcopilor, profesorilor şi altor persoane, care au sprijinit propăşirea învăţămîntului în Țările Române, începînd cu Vasile Lupu şi Matei Basarab, urmaşi de Varlaam Mitropolitul, de episcopi, arhieri şi profesori, între aceştia din urmă, lîngă Gheorghe Lazăr, Asachi, Poenaru, Bărnui, după Eftimie Murgu, bănăţean şi el vine „Damaschin Bojinca”⁴⁾.

Deci, munca luminată şi devotată a acestui intelectual bănăţean a fost cinstită de înaintaşii noştri, încă acum aproape un secol.

2. Un alt bănăţean, în serviciul culturii teologice desfăşurate în seminariile din Țara Românească, este Zaharia Boerescu. El este chemat în țară de către ardeleanul Nicolae ajuns în monachism sub numele de Nifon Bălăşescu⁵⁾, şi care a fost primul director al Seminarului din Bucureşti, întemeiat în anul 1836. Cum nu avea puteri didactice să-l ajute în munca sa, Bălăşescu cere Logofetei bisericeşti profesori, şi fiindcă se întîrzia cu aceasta, el se adresează direct domnitorului țării, care era Alexandru Dimitrie Ghica. Aici, între altele arată cum „din

1) C. Erbiceanu, *Istoria Seminarului Veniamin Costachi, Iaşi, 1885*, p. 58.

2) *Biserica ortodoxă Română*, IV, p. 672.

3) A. D. Xenopol şi Erbiceanu, *Serbarea şcolară de la Iaşi, Iaşi, 1855*, p. 32.

4) *Idem*, p. 80.

5) T. G. Bulat, *Nicolae Bălăşescu, primul director al Seminarului Central din Bucureşti în „Studii teologice” serie II, an. XV, nr. 7—8 1963* p. 391—414.

pricina lipsei ce are acest Principat de asemenea bărbați, înzestrați cu învățături tehnologhicești pentru seminarium", el, după înțelegerea cu Logofeția bisericească a scris „în seminarium pravoslavnic din Banat, unui tânăr pe care mai de nainte l-am cunoscut, cu toate cuviincioasele calități îmbrăcat, pe nume Zaharia Boerescu ... fără cu mai mică zăbavă să se grăbească, să vie că-l așteaptă postul de profesor într-un seminar fundat chiar de părintele patriei⁶⁾.

Acesta pornește de la Timișoara și după oarecare greutate și mai ales, după ce i se cercetează „atestaturile" sale, este însărcinat la 13 septembrie 1837 să predea teologia dogmatică și limba latinească⁷⁾, apoi i se va mai încredința și „Teologia pastorală"⁸⁾.

Treburile merg greu iar cei doi profesori nemulțumiți reclamă pe Ierotei inspectorul seminarului⁹⁾ ca nepotrivit. Însăși școala apoi se mută de la mănăstirea Antim la mănăstirea Văcărești la 25 noiembrie 1839¹⁰⁾. Dificultățile inerente or. cărui început. Iar Zaharia Boerescu, un om puțin curios și capricios, părăsește la 1841 Seminarul din București, la care va reveni după decenii.

La 17 martie 1845 îl găsim profesor la școala normală națională din Caracal, trece apoi ca institutor la Giurgiu unde-l cuprinde revoluția din 1848, la care el, desigur, participă. În urma acestor evenimente, Boerescu este destituit ca atîția din profesorii de peste munți în frunte cu Ion Maioreșcu, Laurian și alții¹¹⁾. Totuși calitățile lui didactice fac pe episcopul Clement al Argeșului (1850—62) să ceară autorităților de resort ca el să fie numit inspector și profesor la Seminarul din Curtea de Argeș. Mereu agitat, amestecat în mișcările politice, în urma unei depeși ireverențioase față de autorități publicată în „Românul" (an. VII, 25 aprilie), el este destituit din postul de rector al Seminarului Argeș, ca să rămîie numai ca profesor aici, unde va avea și alte neplăceri. Iar cînd la 2 septembrie Alexandru Vodă Cuza iscălea decretul de numire a profesorilor pentru Seminarul Central din București, după părintele Ghe-nadie Popescu — despre care va fi vorba mai departe — profesor de limba latină, clasa V și de elocvență bisericească, ime-

6) V. Papacostea și M. Regleanu, *Seminarul Central 1836—1936*, București, 1938, pp. 110—112.

7) *Idem*, p. 113.

8) *Idem*, p. 139, nota 1.

9) *Idem*, p. 147—149.

10) *Idem*, p. 150—151.

11) *Idem*, p. 236.

diat urma „d-l Zaharia Boerescu, profesor de istoria universală şi bisericească şi de arheologie biblică”¹²⁾.

Cum se vede, Zaharia Boerescu a început munca profesorală cu vestitul Bălăşescu, în primii ani de existenţă ai Seminarului din Bucureşti, a întrerupt pentru puţină vreme lucrarea sa în lumea ecleziastică, ca s-o continue apoi la Seminarul din Curtea de Argeş şi să revină iarăşi la Seminarul bucureştean. Aşa dar el a fost, cea mai mare parte a vieţii sale, în serviciul şcolilor clericale din Ţara Românească.

În general, Boerescu a desfăşurat o bogată activitate ce merita să-i aducă mai multă tihnă şi mulţumire.

3. Paralel cu activitatea lui Boerescu, ca mai apoi ei să se întâlnească la Seminarul central din Bucureşti, cum am văzut, este aceea desfăşurată de alesul arhimandrit Ghenadije Popescu, întâiul şi singurul director al seminarului din mănăstirea Neamţului, fericit plănuît de domnitorul Grigore Alexandru Ghica (1849—1856) şi mitropolitul Sofronie Miclescu al Moldovei. Sintem în epoca de strălucirea conducerii şcolii moldovene — după aceea a lui Gh. Asachi — de pasionatul latinist — om de aleasă cultură — ce a fost August Treboniu Laurian ca inspector general. Lui i se datoreşte aducerea lui Ghenadije arhimandritul de la Budapesta unde el era „curatorul” bisericii române de acolo. În activitatea desfăşurată în timpul mişcării din 1848 şi după aceea, Laurian venise în contact cu toţi intelectualii aleşi români din Viena cât şi din Budapesta, şi ştiu să-i utilizeze în alesele lui preocupări culturale.

Despre Ghenadije Popescu avem ştiri mai bogate decât despre ceilalţi profesori¹³⁾. S-a născut la 17 aprilie 1808 în Murani (Banat), şi a făcut studii juridice la Budapesta şi teologice la Arad. El intră în monahism după ce funcţionase şapte ani ca profesor de teologie la Arad. Pe la 1849 el era administrator al mănăstirii Hodoş—Bodrog, iar la 1852 fu internat într-o mănăstire din Sirmium fiindcă, în calitate de reprezentant al diecezei arădene, a cerut despărţirea ierarhică a românilor de sîrbi şi dobîndirea unui episcop român la Arad. Scăpat din temniţă, la 1853 ajunge paroh la Budapesta. De aici, el fu chemat la conducerea seminarului înfiinţat în mănăstirea Neamţ cu cele mai bune gânduri de domnitor şi secundat de mitropolitul Moldovei¹⁴⁾. Astfel, la 19 septembrie 1855, Departamentul Cultului şi Instrucţiei publice comunica stareţului mănăstirii Neamţ şi Secu, care era Dionisie Romaşo — viitorul episcop de Buzău — că

12) *Idem*, p. 397.

13) Diaconovich, *Enciclopedia*, la numele respectiv.

14) *Arhivele Statului Bucureşti*, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii pentru Moldova, *Administrative*, 1855, ms. 491, f. 2.

după însărcinarea pusă de domnitor inspectorului general al școlilor, Laurian, a găsi o persoană corespunzătoare pentru locul de rector și profesor, pentru seminarul ce este a se înființa la mănăstirea Neamț, acesta a recomandat pe părintele Ghenadie Popescu, acum administratorul parohiei române din Budapesta, care întrunește toate calitățile. Domnitorul dispunea să i se dea din casa acelei mănăstiri, un onorar de 200 de galbeni pe an, locuință, masă și 1500 lei cheltuieli pentru venirea sa în țară. Ministerul spera că acesta va ajuta mult și cu pricepere la organizarea seminarului, ceea ce s-a și întimplat. La 3 octombrie 1855 starețul Dionisie dispune a se lua măsurile cuvenite. Această adresă este însoțită și de declarația părintelui Ghenadie în care spune: „luînd în socoteală frumoasa și rara ocazie ce mi se dă spre realizarea dorinței și tendinței mele de a înainta bunul moral și religionariu al conaționalilor și coreligionarilor mei, amăsurat cu calitățile și putințele mele, m-am determinat numai decît, a primi însemnatul post cu condițiunile arătate¹⁵⁾. El cere „grațiosul decret de denumire și trimiterea speselor de lipsă pentru călătorie“. La 18 noiembrie 1855 se comunică starețului Dionisie că părintele Ghenadie a sosit și s-a prezentat domnitorului și la mitropolit. Se recomandă să fie primit „potrivit caracterului cu care este investit, să i se facă toate înlesnirile trebuincioase și mină de ajutor, spre a-și putea împlini datoriile chemării sale¹⁶⁾.

La 30 noiembrie 1855, Ghenadie era la mănăstirea Neamțului¹⁷⁾. Activitatea și purtarea arhimandritului Ghenadie Popescu de aici au fost un model. Cum răspunderea, în ultima instanță, revenea starețului mănăstirii, el s-a arătat de o condescendență și un respect deosebit față de acesta. Ca director și ca profesor Ghenadie s-a comportat ireproșabil cu toată atmosfera de anarhie ce înconjură bunăvoința sa. Fără a intra în amănunte care sînt interesante a fi cunoscute, se poate afirma că activitatea acestui bărbat a fost de un folos real, cu toate greutățile întîmpinate. El se interesa de toți și de toate și a lăsat o amintire foarte bună.

Școala a fost condusă de experimentatul călugăr bănățean pînă la desființarea ei, aceasta datorită, mai ales, împrejurărilor politice. La 4 iunie 1859, Ghenadie se afla la mănăstirea Neamț. Cerîndu-se anumite amănunte pentru formarea statului său personal, el ne-a lăsat următoarele însemnări despre activitatea sa, care sînt prețioase. Iată-le:

15) *Idem*, f. 4.

16) *Idem*, f. 18.

17) *Idem*, f. 19.

„Estrasul Attestatelor în scurt a lui Ghenadie Popescu rector și profesor no. 311¹⁸⁾).

Sub A. Testimoniul de teologie românească în privința științelor în anii 1829—30, 1830—31, (rupt) săvârșite, și a scolelor înainte de a intra în Teologie.

No. 312.

Sub B. Testimoniul denteiul an al filosofiei latinesc dovedind despre științele în anul 1832—3 sevrășite și despre purtare-mi că aceea au fost cu deosăbire.

No. 313.

Sub C. Hotărîrea consistorială în limba latină prin care sânt la anul 1839 Februarie 3 zile nominat de consistorial vițe Notariul arătând și aceea că am săvârșit clasele teologice, filosofice și am servit în 2 ani la consistoriu ca cântălist.

No. 314.

Sub D. Attestat românesc de la Episcopul Aradului din anul 1855, Dekembrie 5 arată că de la anul 1839 am servit la Institutul clerical din Arad până la 1844 ca al doilea Profesor, de acii până la anul 1848 ca înteiul Profesor.

No. 315.

Sub E. Scrisoarea Episcopului arădean latinească, către Metropolitul, la cererea acestuia, din anul 1841, 13 februarie, scrisă, adeverează în privința arătatei sărguințe, hărnicia și purtării în timp de doi ani la Institutul clerical din Arad.

No. 316.

Sub F. Attestat latinesc în anul 1841: 17 iunie câștigat glăsuiește despre purtarea cea bună, capacitatea și înainte de aceea, fiind în cântălarie ca cântălist și vițe notariu.

No. 317.

Sub G. Attestat nemțesc din 1 Mai 1850 dela Magistrat Aradului căpătat, în privința purtării mele sub tot timpul ființei mele în Arad așa sub timpul revoluției că aceea totdeauna au fost loială, amăsurată chemării și neamestecul în călciturile și resvrătirile politice.

No. 318.

Sub H. Decisia Episcopului Budii latinească în a cărui dioceză am fost acum în timpul din urmă, prin care se aprobează purtarea mea precum din partea Episcopului așa și a Comunității.

No. 319.

Sub I. Adeverință în limba românească din partea Episcopului arădean, dovedind că la anul 1839 am fost hirotonisit de

18) *Idem*, f. 50.

ierodiacon, la 1846 de protodiacon și la 1849 Maiu 22 de ieromonah.

No. 320.

Sub K. Plenipotenție în limba românească scrisă cu litere străbune a Episcopului arădan din anul 1849 24 Noiembrie prin care trimis la Viena ca deputat, de a lua parte cu deputații cealalți în toate treburile naționale și bisericești; tot de o dată sânt răcunoscut și de assesor al aceuiași consistoriu.

No. 321.

Sub M. Plenipotenție în limba românească din partea consistoriului arădean din 31 Ian. 850 tot din în meritul națiunei și a trebilor bisericești a reprezenta la Viena ca deputat.

No. 322.

Sub N. Plenipotenție românească a Episcopului arădan Gherasim Raț, din 4 august 1850, împuternicit de a lua parte la sinodul Episcopilor ortodocși în Viena, în trebile bisericești și scolastice.

No. 323.

Sub O. Plenipotenție în limba românească din 31 August 1850 după mărtea Episcopului dată din partea Consistorului arădan tot în meritul trebilor bisericești și scolastice a lua parte la s'nodul episcopesc ortodocs din Viena".

Din anumite mărturii, socotim că Ghenadie a fost și un înfocat unionist, privind mai departe. Astfel, la 20 martie 1859, mitropolitul Sofronie Miclescu cere starețului de la Neamț să trimită pe părintele Ghenadie cu trăsura mănăstirii ca să poată veni la Iași „fără cât de puțină întârzierie". Se știe că Sofronie a fost mitropolitul Unirii, alături de Scribănești, Matcaș și alți alți clerici. Aceste sentimente cunoscute și de Alexandru Vodă Cuza, explică și faptul că părintele Ghenadie, după desființarea seminarului de la mănăstirea Neamțului, trece ca profesor la seminarul din Roman. De aici, apoi, la 27 martie 1864, Vodă Cuza îl ia și-l numește rector al seminarului din București:

„Decretăm: Art. 1. Ghenadie Popescu, actual profesor de clasa V la Seminarul din Roman, este confirmat în vacantul post de rector al seminarului din București"¹⁹⁾.

La 19 iulie 1864, din cauză de boală el se retrage de la direcția seminarului. Iar în lipsa profesorilor și distribuirea obiectelor făcute de consiliul superior al Instrucțiunii pentru Se-

19) Papacostea—Regleanu, I. c., p. 389.

minarul central din Bucureşti, la 16 septembrie 1864, găsim menţionat imediat înaintea lui Zaharia Boerescu: „Părintele Ghenadie Popescu, profesor de limba latină, clasa V şi de eloquenţă bise-icească”²⁰).

Între manuscrisele Academiei Republicii Socialiste România sub nr. 2477 se găseşte „Teologie dogmatică de Ghenadie Popescu, 1830, la Arad”²¹). Aşa dar, el a lăsat şi o operă scrisă.

După Enciclopedia Diaconovici, Ghenadie se stinge la 27 ianuarie 1876, purtând rangul de arhimandrit. Din puţinele arătate aici se vede că acest călugăr bănăţean a adus multe şi reale servicii şcolilor clericale din părţile sale de naştere cit şi acelor din cuprinsul Principatelor Române, înainte şi după Unirea de la 1859.

4. Un alt profesor bănăţean venit în Ţara Românească este Luca Pavel Călăceanu, căruia i se mai zicea, uneori, Pavlovici. După afirmaţiunea proprie, el s-a născut în Timişoara şi a studiat cursul filozofic la Seghedin, juridic la Agria şi teologic la Virşeş, trei ani. La 20 august 1863 el mărturiseşte că are 48 de ani²²). Acesta a activat în chip foarte onorabil la seminarul episcopal din Buzău, ca inspector (director) şi profesor între anii 1860—1869. În adevăr, la 15 august 1860, Agatanghel inspectorul, adică directorul seminarului respectiv, este destituit prin intervenţia locotenentului de episcop Dionisie Romano — un ardelean — iar la 16 august găsim în locul lui pe Luca Pavel Călăceanu, omul revoluţiei ardeene din 1848²³). Şi Călăceanu nu a înşelat aşteptările sale; el a fost un inspector director foarte merituos. La 8 octombrie 1866 Călăceanu încetează activitatea sa ca inspector şi profesor de limba latină. Venind de la Timişoara, unde nu ştim unde va fi activat şi având vârsta de 48 de ani, deci în puterea vîieţii şi cu experienţă didactică, el începe reorganizarea administrativă cum şi îndreptarea moravurilor interne ale profesorilor şi elevilor. El cere înfiinţarea jurnalelor şcolastice, consiliul profesorilor, a cataloagelor şi lăsaarea lor la cancelarie iar nu purtate de profesori prin buzunare, ca pînă atunci. Fixează notele de la 1 la 5 şi trecerea examenelor la date anumite.

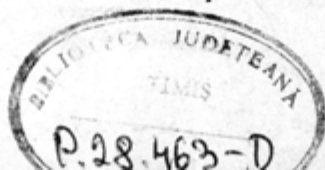
Sîntem în epoca cînd seminariile treceau de la Biserică sub conducerea Ministerului Instrucţiei. Într-un interval de numai cîteva luni lucrurile se îndreptaseră, încît la 14 decembrie 1860,

20) *Idem*, p. 394—395.

21) *Idem*, p. 397.

22) Ionaşcu I., *Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău*, Bucureşti, 1937, p. 215.

23) Într-o monografie a Seminarului respectiv, autorul îl socoteşte „ardelean”. Fals.

Călăceanu putea comunica episcopului că elevii, pînă la el ne-disciplinați, „au luat o cale mai bună și se ocupă în liniște mai mult de învățatură, îndeletnicindu-se cu plăcere și de limba latină ce le-o predau și mulțumindu-se de nutrimentul institutului”. La 12 ianuarie 1861, Călăceanu și ceilalți profesori redactează „*Legile seminarului eparhial Buzău*”, compuse din opt paragrafe: I. Primirea elevilor în internat; II. Internatul; III. Elevii interni la preumblare; IV. Elevii externi; V. Serviciul bisericesc; VI. Predările; VII. Pedepsele; VIII. Examenele generale și Adaos.

Din acestea se văd clar preocupările pedagogice ale noului director, care aducea în atmosfera de dezordine de pînă la el, un spirit nou de disciplină. La 14 ianuarie, el se plînge episcopului că Ministerul întîrziea cu plata banilor pentru salarii și achitarea cumpărăturilor pe care le făcuse pe cont și anume paturi, cearșafuri, curele, călimări, creioane, pantaloni și pantofi de anul nou. Se mai arăta episcopului munca, disciplina, îmbunătățirea hranei, dar menționîndu-se și economiile făcute pentru cumpărarea de cărți în vederea distribuirii premiilor, care solemnitate cere să fie făcută cu ocazia marelui tîrg de la Drăgaica din 24 iunie, cînd părinții elevilor vin la Buzău. În raportul de sfîrșit de an, Călăceanu propune înființarea unui an reparator, căci candidații veneau de prin sate fără de nici o pregătire: „S-au făcut și încercări de a învăța limbi streine, fără obligațiune” adăuga inspectorul-director în acest raport de fine de an către autoritatea tutelară.

Pricepere pedagogică și muncă susținută a desfășurat acest bănățean ca director și profesor al seminarului din Buzău, înscrind-se printre „citorii” acestei instituții bisericești. Vrednicia și tactul său au făcut să rămînă la conducerea școlii timp îndelungat, adică între anii 1860—1869, deci aproape un deceniu. Alesele sale calități de om și de profesor fac ca, în anul înființării gimnaziului din Buzău, să fie solicitat ca îndrumător al noii instituții școlare.

Cînd legea nouă a seminariilor, trecute sub conducerea Ministerului Instrucției, cereau ca directorii acestora să fie clerici, lui Călăceanu i se respînge demisia, ținîndu-se socoteala de incontestabilele sale calități și de serviciile aduse. Numai în iulie 1869 — deci după aproape un deceniu — Ministerul îi va primi demisia, mulțumindu-i și elogiindu-l pentru munca sa idealistă și tenace ce desfășurase aici.

5. Un alt distins profesor bănățean ajuns la Seminarul Central din București, a fost Ioan Sârbu (19 februarie 1865—15 mai 1922²⁴), istoric de talent, care a sfîrșit priu a fi preot

²⁴) A se vedea I. Lupaș, în *Anuarul de Istorie națională*, Universitatea din Cluj, an. I, 1921—1922, p. 403—406.

la Rudăria. Semnatarul acestor rânduri l-a avut profesor de limba germană. De o constituţie firavă, era de aşteptat să se stingă devreme, adică numai la 57 de ani. Ioan Sîrbu este fiul preotului Iacob Sârbu şi şi-a făcut studiile la Caransebeş, Debreţin, Pojon şi Braşov, ca să le completeze la universităţile din Iena şi Viena. La aceasta din urmă el îşi trecea doctoratul, scriind o foarte bună monografie asupra politicii externe a marelui domnitor Matei Basarab (1632 septembrie—†1654 aprilie 4), care apare la Leipzig, în 1899: „*Matei Vodă Basarabas auswärtige Beziehungen*“. Documentată şi metodică, lucrarea sa a fost elogios primită de revistele de specialitate române, ungureşti, germane şi franceze. Este un model de monografie istorică ale cărei rezultate rămân mereu valabile şi utilizate de istoriografii români. Voind să-şi continue cercetările în domeniul istoric el începe să prepare o lucrare vastă, asupra marelui domnitor, întregitor de neam, Mihai Viteazul. În urma unei munci asidue el publica, în 1904, volumul I din: *Istoria lui Mihai Viteazul Domnul Ţării Româneşti*, oprindu-se cu descrierea acesteia la anul 1598. Şi această lucrare, făcută cu deosebită grije, este bine primită de cercurile competente, încît în sesiunea generală din 1905 a Academiei Române, i se acorda premiul Năsturel, în valoare de 12.000 lei, în urma unui raport deosebit de elogios²⁵). În 1907 apare partea I din istoria anilor 1598—1599, cu bogate amănunte despre luarea Ardealului, şi anunţînd că în partea a II-a a acestui volum, se va expune stăpînirea lui Mihai în Ardeal cu complicaţiile ei şi cucerirea Moldovei, rămînînd ca în volumul III să dea căderea lui Mihai Viteazul.

Deziluziile pe care Ioan Sîrbu le-a avut, în dorinţa de a ajunge profesor la Universitatea din Bucureşti — deşi i se oferise o catedră la Universitatea din Iaşi, au făcut ca lucrările din urmă să nu mai apară, spre paguba istoriografiei române. N. Iorga, în „Oameni care au fost“, evidenţiază valoarea lucrării sale, spunînd: „Pe el, că bănăţean, îl interesa cariera fulgerătoare a lui Mihai Viteazul. A consacrat acestuia ani de zeloase cercetări în arhivele vieneze, şi, cînd i s-a părut că a terminat recolta materialului s-a pus s-o redacteze. Intîiul volum din cartea plănuită, foarte vastă, a primit marele premiu al Academiei. E şi aceasta o lucrare foarte preţioasă“.

Ioan Sârbu, profesorul generaţiei mele de la Seminarul Central, se retrage apoi la Rudăria în Banat, aşezîndu-se aici ca preot, în locul tatălui său. A participat la luptele politice în

25) *An. Acad. Rom.*, seria II, tom. XXVIII, 1904—1905, p. 356.

mod activ, sub regimul maghiar cit și în acelea ale întregirii neamului. Este unul din cei din urmă profesori bănățeni care au servit cultura românească în școlile clericale din vechile Principate. Și cu dînsul terminăm, deși poate vor fi fost și alți bănățeni, „lucrători în via Domnului”. Ei, toți, s-au înscris, cu demnitate, în letopisețul deșteptării prin carte, a națiunii noastre, iar amintirea ostanelilor lor va fi neștersă.

RUGĂCIUNEA

Duminica XVIII-a după Rusalii

Sf. Evanghelie de azi ne istorisește că venind Domnul în părțile Galileii, aproape de Tir și Sidon, L-a întâmpinat o femeie hananiană necăjită care avea fiica rău bolnavă.

În desnădejdea sa, biata mamă are un gând mare și fericit. Ea vine la Mîntuitorul Hristos să-I ceară ajutor. Ea îl roagă fierbinte să-i vindece fiica.

Femeia se apropie de Domnul, rostind cu mare credință cea mai scurtă și puternică rugăciune: „Miluiește-mă, Doamne, fiul lui David, fiica mea rău este muncită“. Ea exprimă numele cel mai scump și sfînt pentru creștini, numele Domnului Iisus Hristos.

Părinții și toți nevoitorii duhovnicești ai Ortodoxiei, spun că la pronunțarea numelui Domnului Hristos — rostind rugăciunea inimii sau a lui Iisus — ispitele se depărtează, lucrarea lor se destramă, puterea lor se distruge, sufletele se eliberează de robia patimilor, ies din întuneric și își recîștigă sănătatea, pacea și bucuria în Dumnezeu. Infinită este puterea numelui Domnului Iisus, iar efectul rugăciunii inimii este minunat. Domnul zice: „De veți cere ceva de la Tatăl în numele meu, eu voi face“ (In. 14, 14.).

Printr-o inspirație divină femeia păgînă crede adevărul că Hristos Dumnezeu este Izbăvitorul nostru, de aceea vine la El plină de credință și se roagă Lui să-i dea ajutor. Domnul se milostivește și o ascultă, dar pînă să i se îplinească dorința are de făcut un drum lung și greu. De trei ori a rugat pe Domnul să-i vină într-ajutor și abia a treia oară se bucură de roadele credinței sale tari și ale rugăciunii sale stăruitoare.

Ce pildă vie pentru mulți dintre noi creștinii care venim la Domnul cu necazurile noastre dar, dacă sîntem încercați cu răbdare, dacă nu ni se împlinesc imediat dorințele și cererile ne descurajăm, slăbim în credință și rinvm de rugăciune și chiar începem să ne îndoim de purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de noi. O astfel de purtare este rușinată de rugăciunea stăruitoare, plină de căldura credinței, a femeii hananiene.

La primul strigăt: „Iisus, fiul lui David, miluiește-mă...”, Domnul se face că n-o aude. Apostolii chiar cred acest lucru, pentru că sînt convinși că El nu se lasă așteptat, că este gata să vină degrab în ajutorul celor în nevoi, care-L cheamă cu credință. Așa este cazul celor zece leproși, pe care îi vindecă; al orbului Bartimeu, a îndrăciților din Gadara. De aceea Apostolii îi spun Domnului să slobozească femeia „că strigă în urma noastră”. El le răspunde: „Nu sînt trimis decît numai către oile cele pierdute ale casei lui Israil” (5, 24). Auzind acestea femeia nu se descurajează, ci strigă din nou și din toată inima sa credincioasă: „Doamne, ajută-mi!” (Mt. 15, 25). Cunoscindu-i sufletul Domnul o refuză din nou, ca să-i facă și mai strălucitoare tăria credinței și atașamentul față de El. El zice: „Nu este bine a lua piinea fiilor (lui Israil) și a o arunca ciinilor” (Matei 15, 26). Deci îi pune în cale o a treia piedică, dar încrederea ei în binefăcătorul său n-are margini. Domnul folosește cuvîntul „ciini” după obiceiul evreilor care numeau astfel pe canaaniți cu care trăiau în dușmănie. Femeia nu s-a supărat nici de astă dată de acest refuz, ci smerită, sub povara durerii nesfîrșite, răspunde cu un mai mare elan de credință: „Așa e Doamne, dar și ciinii mănîncă din sfărămiturile ce cad din masa domnilor lor” (Matei 15, 27). În fața acestui izvor nesecat de credință și de rugăciune, Domnul atotbun față de cei ce-l caută cu inimă curată și sinceră, se milostivește de ea, îi împlinește dorința și îi vindecă fiica, zicîndu-i: „O, femeie, tare este credința ta, fie ție după cum voiești”. Și s-a tămăduit fiica ei dintru acel ceas” (Matei 15, 28).

De aici se vede că rugăciunea este vorbirea sufletului nostru cu Dumnezeu, prin care-L lăudăm pentru lucrurile Sale, îi cerem cele de folos pentru viața noastră și-i mulțumim pentru darurile cerești și pămîntești, sufletește și trupestă, pe care le revărsă peste noi toți în fiecare clipă.

Rugăciunea plăcută lui Dumnezeu trebuie să izvorască dintr-o credință infinită, sinceră și curată, smerită și slăvitoare. În ea se cade să cerem cele de folos sufletului și trupului nostru. Să ne rugăm pentru noi și familiile noastre, pentru semenii noștri, pentru cei buni și pentru cei răi, să ne rugăm pentru pacea în toată lumea, creșterea dragostei creștine și mintuirea tuturor, etc.

Rugăciunea ne apropie de Dumnezeu. Prin ea ne urcăm cu sufletul la cer, mintea și cugetul se unesc cu Dumnezeu, iar Dumnezeu se coboară la noi, devenim una cu El. Prin ea trăim în comunitatea de viață cu Dumnezeu. El locuiește în noi și noi în El și sîntem fericiți. Ea ne coboară ajutorul ceresc, ne aduce harul divin și biruim toate patimile și fărădelegile. Ea ne rea-

lizează dorințele curate, bune și folositoare. Ea tonifică viața spirituală și o sfințește. Toate sînt cu puțință celui ce crede și se roagă lui Dumnezeu cu tărie și cu toată convingerea.

Pildă de rugăciune adevărată, profundă și evlavioasă este însuși Mîntuitorul Hristos care „slobozind noroadale, s-a suit în munte să se roage, și făcîndu-se seară, era acolo singur” (Matei 14, 23). La fel pe muntele Taborului, El a căzut în genunchi și s-a rugat Părintelui ceresc așa de concentrat încît fața Lui a devenit mai strălucitoare decît soarele, iar hainele mai albe ca lumina (Matei 17, 2). Apoi în fața Sf. Patimi, în grădina Ghetsimani, Domnul s-a rugat așa de fierbînte încît sudori de singe au căzut de pe fruntea Sa sfîntă (Luca 22, 44) etc. Un model de rugăciune domnească avem la Evanghelistul Ioan (17, 1—26).

Pilda de rugăciune a Domnului o urmează Sf. Apostoli, despre care spune Sfînta Scriptură că toți petreceau cu o inimă în rugăciune (Faptele Apostolilor 1, 14). La fel au făcut creștinii de totdeauna.

Rugăciunea este hrana vieții duhovnicești. Fără ea sufletul se ofilește, slăbește și moare. Prin ea sufletul cunoaște calea luminii cerești, se sfințește și se îndumnezeiește. Ea este stîncă de întărire în Dumnezeu și ne mîntuiește. Ea scapă sufletul și trupul de moarte; ea ne dă viață și fericire veșnică. Unită cu postul și cu priveghierea, cu milostenia și cu meditația, rugăciunea stăruitoare este scara pe care urcăm la cer și harul divin coboară din cer peste noi. Ea este cheia care încuie și descuie împărăția cerurilor. Atîta credință și viață creștină avem și noi, atîta dragoste de Dumnezeu avem cît ne rugăm. Sîntem atît de tari în viața duhovnicească, cît ne rugăm.

De aceea Domnul Iisus ne zice pururea ca și Apostolilor în Ghetsimani: „Priveghiați și vă rugați ca să nu cădeți în ispită!” (Matei 26, 41). „Stăruii în rugăciune” (Luca 11, 5; Matei 21, 22). „Neîncetat vă rugați” zice Sf. Pavel (I Tes. 5, 11) și nu vă îndoiiți o clipă că tot ceea ce veți cere de la Dumnezeu Tatăl prin Fiul veți primi.

În toate să urmărim pilda de rugăciune stăruitoare a hana-niencii. Să cerem de la El, în tot locul și în tot timpul tot ce avem de trebuință, căci are, poate și este bun să ne dea cele bune și de folos pentru mîntuirea sufletului și a trupului nostru. Să începem a face voia Lui, iar Dumnezeu miliei, Mîntuitorul nostru va fi cu noi și ne va da putere să facem tot binele, pentru fericirea ap-oapelui și a noastră în veci, Amin.

Prot. dr. Simion Radu

CUVÎNTUL LUI DUMNEZEU

Duminica XXI-a după Rusalii

Domnul nostru Iisus Hristos învăța mulțimile care se adunau în jurul Său, folosind pilde desprinse din viața zilnică. Una dintre cele mai frumoase pilde este aceea pe care ne-o istorisește sfânta evanghelie din duminica aceasta, fiindcă ea pleacă de la munca atât de bine cunoscută de noi toți a agriculturului, care-și îngrijește țarina sa, o ară și o seamănă, pentru a da rodul de preț cu care-și ține viața sa cea de toate zilele.

În pilda de astăzi, Domnul nostru Iisus Hristos ne înfățișază un asemenea muncitor al țării, care după ce a pregătit-o a ieșit s-o samene. De aceea pilda este plină de freamătul muncii, de sunetul boabelor de grâu semănate, de fiorul pământului care primește sămînța, pentru a o face să încolțească și să crească. Pilda aceasta este un elogiu al muncii dătătoare de viață și al pîinii hrănitoare. Dintr-însa se desprind multe învățături, care sînt hrană duhovnicească și pentru noi.

Domnul nostru Iisus Hristos ne pune astăzi înaintea ochilor minții un semănător, o țarină pregătită pentru însămînțat și sămînța. Munca semănătorului ne este bine cunoscută. După ce își îngrijește țarina sa, o ară și o grapă, el își alege sămînța și — apoi o seamănă. Munca sa face să rodească pământul, fiind o muncă deosebit de aleasă între celelalte munci agricole, plină de răspundere și de mulțumire, căci de dînsa este legat rodul bogat. Așa cum își va lucra țarina sa, muncitorul își va asigura și hrana sa, a familiei sale și a colectivității din care face parte.

Plecînd de la munca unui asemenea semănător, Mintuitorul urmărește soarta semințelor pe care el le seamănă pe țarină. Dintre sutele și miile semințe, el ne atrage atenția numai asupra celor patru, care au menirea să ne ajute ca să înțelegem învățătura de astăzi despre propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu. O sămînță a căzut, astfel, lîngă cale, nu pe țarină, a fost călcată de picioarele trecătorilor și răsărînd s-a uscat, pentru că n-avea umezeală. A treia sămînță a căzut pe pământul cel bun și crescînd a făcut rod însutit.

Iată patru semințe cu patru destine diferite, după cum ele au căzut din mina semănătorului lîngă cale, pe piatră, în mijlocul spinilor sau pe pământul cel bun, pregătit pentru a o primi. Semințele acestea ne atrag luarea amînte asupra cuvîntului

lui Dumnezeu, care este semănat în inimile noastre și asupra datoriilor noastre de creștini față de învățătura cea roditoare de mîntuire.

Semănătorul din pilda aceasta a fost însuși Domnul nostru Iisus Hristos. El este cel dintîi care și-a semănat învățătura în sufletele credincioșilor și ale ucenicilor Săi, pentru ca mai apoi Biserica și preoții slujitori să propovăduiască această învățătură mîntuitoare pînă astăzi. Fiecare dintre noi este, astfel, o țarină duhovnicească, pe care cade sămînța cea roditoare, adică cuvîntul lui Dumnezeu.

Fiind fiecare dintre noi ca o țarină, se cuvine ca să ne îngrijim de sufletele noastre, așa cum se îngrijește cel ce vrea să culeagă rod bogat. Așa cum se lucrează o țarină de cu bună vreme cu osteneală, cu grijă și cu dragoste, trebuie și noi să ne lucrăm țarinele sufletelor noastre, ca să primim cu vrednicie sămînța cea roditoare. Ogoarele sufletelor noastre trebuiesc desțelenite cu plugurile dragostei față de semenii noștri și cultivate cu virtuțile alese creștine, pentru ca să rodească. Rodele adevăraților creștini sînt faptele bune, care infrumusețează fața pămîntului lucrat de ostenitori din primăvară.

Fiecare credincios are o primăvară a sufletului său, cînd încolțesc și înfloresc semințele semănate, după cum are și o vară duhovnicească, cînd ele se coc, și o toamnă, cînd ele se string, bucurîndu-ne inimile cu răsplata muncii și a străduințelor noastre. De timpuriu, de aceea, din primăvara vieții noastre creștinești, să ne îngrijim de țarinile sufletelor noastre și să le pregătim și împodobim, pentru a primi sămînța și a da rod. Să fim gata totdeauna de-a primi sămînța, căci Sfînta Biserică seamănă mereu cuvîntul lui Dumnezeu.

Sfînta Scriptură cuprinde fel de fel învățături mîntuitoare, care toate trebuiesc să rodească în sufletele noastre. Așa cum sînt fel de fel de semințe, așa sînt și fel de fel de învățături, pe care Mîntuitorul le-a propovăduit ucenicilor Săi. Pe țarinile pregătite de ostenitori încolțesc, înfloresc și rodesc tot felul de semințe folositoare vieții noastre. Ca și aceste țarini, și noi să fim pregătiți a primi toate cuvintele lui Dumnezeu, ca să rodim alese virtuți creștine, să fim încărcăți de fapte bune, să nu ne rămînă sufletele sterpe și neroditoare.

Cît de minunată este priverileștea lanurilor bogate și întinse, pe care se leagănă grînele coapte! Fiecare dintre noi se bucură la asemenea priverilește, căci ea înseamnă belșug, bunăstare, pîine pentru noi toți. Tot atît de minunată este și priverileștea credincioșilor îmbunătățiți prin viața ce-o duc, plini de dragoste unii față de alții, înțelegători, muncitori, cinstiți, care și-au cultivat sufletul lor, zmulgînd și rupînd spinii și burulenile neînțelege-

rilor, leneviei, păcatelor și dușmăniei, trăind în pace și respectând și pacea sufletească a altora.

Iată de ce Mîntuitorul a folosit pilda aceasta a țarinii roditoare, a semănătorului harnic și a semințelor care dau rod însutit și ne bucură ochii și inimile, atunci cînd se leagănă spițele coapte pe cîmpuri. El era întristat cînd vedea sămînța irosită în zadar, căzînd lingă cale, pe piatră sau în mijlocul spinilor. Așa și cu cuvîntul mîntuitor, cînd el cade lingă inimile ascultătorilor, cînd cădea în inimile împietrite, sau cînd cădea între spinii și bălăriile păcatelor. Cei ce umblă, după cuvintele Mîntuitorului, „cu grijile și cu bogățiile și cu dulcelețurile vieții acesteia se înăbușesc și nu aduc roadă” (Luca 8, 14.).

Pe țarinile sufletului nostru pot crește, astfel, semințe roditoare și folositoare, dar pot crește și spini și bălării. Ca să ne încercăm de roade și să ne împodobim cu florile virtuților și faptelor bune, trebuie ca să primim sămînța cuvîntului lui Dumnezeu cu bucurie și pregătiți ca țarinile primăvara, cînd iasă semănătorul și-și aruncă sămînța sa. Numai așa sămînța nu va cădea lingă cale, pe piatră sau în mijlocul spinilor.

Din pilda frumoasă a semănătorului fiecare dintre noi se cuvine să tragă învățăminte de preț pentru viața sa. Cuvîntul lui Dumnezeu este ca sămînța roditoare, noi sîntem ca țarinile. Cine nu știe să-și lucreze țarina, cine nu știe rînduieșile cultivării pămîntului, nu poate ști nici cum să-și lucreze țarina sufletului său, nu poate ști cum să-și agonisească roadele mîntuirii sale.

Domnul nostru Iisus Hristos a plecat, în această pildă, de la munca cîmpului, de la cultivarea unei țarini. Pilda aceasta este deci un îndemn la muncă stăruitoare și rodnică pentru fiecare dintre noi pe ogoare și în toate îndeletnicirile noastre. Pilda aceasta ne învață că munca zilnică ne călăuzește și spre munca noastră duhovnicească. Dacă nu știm a lucra în diferitele noastre îndeletniciri, nu aducem roade și nu ne cîștigăm viața zilnică. Tot așa se petrec lucrurile și cu munca noastră duhovnicească: dacă nu sîntem ordonați, pricepuți și harnici în ascultarea cuvîntului lui Dumnezeu, nu vom putea culege roadele mîntuirii. Cel ce muncește cu pricepere și destoinicie în meseria sa, va ști să muncească cu pricepere și destoinicie pentru a-și agonisi și roadele fericirii veșnice.

Străduindu-ne deci a fi țarinile cu pămînt bun din sfînta evanghelie de astăzi, pentru a aduce rod însutit spre binele nostru și al semenilor noștri, să căutăm întotdeauna, cu inimă

bună și curată, a primi cuvîntul de viață făcător al lui Dumnezeu, căci el este podoaba adevăratului credincios și el ne învață drumul muncii pe pămînt și al fericirii în ceruri.

Pr. prof. Petru Rezuș

POVĂȚUIRI SPRE DESĂVÎRȘIRE

Sfîntul Mare Mucenic Dimitrie

Sfîntul a cărui pomenire am săvîrșit-o astăzi a trăit cu sute și sute de ani înaintea noastră și anume pe la sfîrșitul veacului trei și începutul veacului patru după Hristos. Cînd Biserica a rînduit ca în 26 octombrie a fiecărui an să-i slăvim cu cîntări și rugăciuni viața și săvîrșirea lui mucenicească, ea a făcut aceasta cu înțeleaptă chibzuială.

Punîndu-ne înaintea ochilor sufletești chipul marelui mucenic, Biserica a voit să ne dea nouă credincioșilor o pildă vrednică de luat în seamă despre cum trebuie înțeleasă călcarea pe urmele Mîntuitorului Hristos. A voit să ne arate că viața creștinească nu este ceva ce s-ar dezvolta de la sine, ci este o viață care se dobîndește prin osteneli susținute — uneori deosebit de grele — și desfășurate în cadrul unor rînduieli bine cum-pănite.

Să zăbovim puțin asupra cîtorva din rînduielile pe făgașul cărora Marele Mucenic Dimitrie și-a îndrumat și desfășurat viața și activitatea sa.

Un prim punct ce se poate desprinde din ceea ce cunoaștem despre Sfînt, e că el nu și-a desfășurat viața și activitatea la voia întîmplării, n-a luat inițiative după inspirația de moment. Intreaga viață și activitate a Sf. Dimitrie e pusă sub semnul luminos al unui înalt ideal. El a înțeles că fără o țintă precisă credinciosul e ca o corabie care se avîntă spre larg, dar care, lipsită de orientare, de direcție, de cunoașterea precisă a unui liman către care să navigheze, plutește la voia întîmplării sub permanenta amenințare a naufragiilor.

Intr-adevăr, fără un scop precis gîndurile se împrăstie, sentimentele se consumă în vibrații lipsite de putere și adîncime, deciziunile rămîn inoperante. Ținta, scopul, idealul fixate îți ajută să te aduni din împrăștiere, să-ți concentrezi forțele și să le valorifici într-o singură direcție. Prin atracția pe care o exercită asupra credinciosului, idealul îl ferește de alunecări, abateri și ezitări fără rost.

Pe credinciosul care și-a fixat o țintă precisă îl cunoști după viața lui ordonată, după vorba, după felul cum gîndește și cum acționează, după atitudinea, după ținuta lui. Unul ca acesta nu

e azi de o părere, mîine de alta. Nu făgăduiește acum una și după un răstimp cu totul altceva. Nu se pleacă precum trestia în bătaia vîntului, cînd într-o parte, cînd într-alta. Știe să-și întîrzie reflexele și să-și strunească ambițiile, capriciile, interesele. Credinciosul care-și aduce și menține viața sub semnul unui ideal luminos, are o linie precisă, o unitate, o ordine în reacțiile și acțiunile sale. Pe credinciosul care nu pierde niciodată din raza sa de priză idealul fixat, te poți bizui oricînd. Unul ca acesta răspîndește în jurul său o undă de liniște, de calm, de încredere.

Idealul Sfîntului Dimitrie? Din sinaxarul care s-a citit astăzi, din cîntările și rugăciunile cuprinse în slujba Sfîntului ne-am putut da seama că idealul care l-a încălzit și însuflețit a fost slujirea lui Hristos și slujirea semenilor săi. Sfîntul era adînc convins că în comuniune cu Hristos și prin slujirea Lui ne putem modela firea în așa fel ca ea să slujească dezinteresat semenilor.

Sf. Dimitrie învățase de la Apostoli, între altele și aceea că lucrul de care te lași biruit acela te și stăpînește (2 Petru 2, 19). Credinciosul care se lasă biruit de lăcomie, de filarghie, de mamonism sau de vreo altă poftă urîță va ajunge ca o unealtă pasivă, ca un rob al acestor păcate. Și după cum cel căzut într-o baltă mocirloasă nu poate fi salvat decît de cineva care nu e și el căzut în mocirlă, ci e pe mal, la fel și în cazul credinciosului căzut în robia unui păcat nu poate fi salvat în mod durabil decît de cel care nu are nimic comun cu păcatul. De la Sf. Pavel, Sf. Dimitrie a învățat că eliberarea de sub legea păcatului, credinciosul nu și-o poate dobîndi decît prin Iisus Hristos (Rom. 8, 2). Adevărata libertate spirituală, învață Sf. Pavel, nu se poate dobîndi de cît prin Fiul cel întrupat. „Dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr“ (Ioan 8, 32).

Așezîndu-și și menținîndu-și sufletul, inima, întreaga sa ființă sub revărsarea de lumină și putere a Mîntuitorului, Sf. Dimitrie și-a dobîndit libertatea interioară, spirituală față de păcat ajungînd astfel în condiția de a sluji cu adevărat dezinteresat fraților săi, semenilor.

Un al doilea lucru pe care-l desprindem din felul de viață al Sf. Dimitrie e acesta: Pentru realizarea idealului fixat este nevoie de o temeinică pregătire.

Fără-ndoială, înfăptuirea idealului propus cere căldură, entuziasm, însuflețire. Sufletele stîNSE, reci, apatice nu izbutesc să facă prea mare lucru. Dimpotrivă cei însufleții sînt mai feriți de primejdia alunecării în pasivitate, sînt mai dinamici, mai activi. Și totuși pentru înfăptuirea idealului nu-i suficient să

fii entuziast și însuflețit. Ci mai e nevoie și de o cit mai bună pregătire, mai e nevoie de lumina unor cunoștințe temeinice, de o învățătură clară și bine asimilată.

Credinciosul lipsit de pregătire e asemenea celui plin de însuflețire dar care merge pe dibuite. Dibuiala înseamnă pierdere de vreme, lipsă de spor, primejdia rătăcirii. Credinciosul care merge pe dibuite se poate poticni și poate încerca gustul amar al trudei sisifice.

Credinciosul pregătit dispune de mai multe mijloace, își poate organiza mai bine truda, înaintează mai cu hotărîre spre idealul ce-și fixează, adică spre slujirea lui Hristos și a semenilor săi.

E destul oare să ai un ideal înalt și să fii pregătit pentru realizarea lui? Nu. Nu e destul atîta. Nu e destul să știi încotro mergi și ce trebuie să întreprinzi pentru a ajunge la țintă. Ci mai e necesar să și acționezi efectiv, să convertești în faptă tot ceea ce constituie conținutul idealului fixat. Nu e destul să știi *ce* și *cum* să lucrezi, ci e neapărat trebuitor să treci la faptă, să iei inițiative și să le execuți cu hotărîre, cu perseverență. A te hotărî și a te pregăti să slujești lui Hristos și semenilor e foarte important lucru pentru credincios. Dar a rămîne numai la atîta, înseamnă a rămîne la jumătatea drumului. Nu-și realizează idealul decît credinciosul care zi de zi își încordează puterile, care acționează zi de zi, care e mereu între semenii săi, mereu lîngă nevoile lor și care-și pune mereu umărul pentru rezolvarea lor.

Desigur nu e ușor să te pregătești pentru înfăptuirea idealului. Încordare multă, perseverență, asimilarea atîtor învățături nu-i lucru ușor. Dar greutatea cea mai mare o simte credinciosul atunci cînd e vorba să acționeze efectiv pentru aducerea idealului în sfera realităților tangibile. Cite îndoieli, cite șovăiri și decepții, cite înfrîngerii chiar nu-ți pot da gustul amar al eforturilor fără spor. Și cu toate acestea credinciosul adevărat nu se lasă cuprins de îndoieli, de deznădejde. El cade nu pentru a rămîne acolo ci pentru a-și scoate din nelucrare toate rezervele sale de energie și pentru a-și reîncepe truda cu și mai multă hotărîre, cu și mai multă încredere. În comuniunea cu Hristos, în pregătirea sa, în comuniunea cu semenii, credinciosul își găsește totdeauna puterile de care are nevoie pentru a birui tentația resemnării, pentru a se ridica și lucra în continuare în vederea slujirii lui Hristos și a semenilor săi, a oamenilor.

În străduința de a-și împlini rostul său de credincios Sf. Dimitrie și-a fixat o țintă precisă: slujirea lui Hristos și a semenilor; s-a pregătit pentru realizarea acesteia și a mers cu ho-

tărire pe calea înfăptuirii ei. La fel să facem și noi. Să avem mereu înaintea ochilor slujirea lui Hristos și a fraților noștri. Să ne pregătim cât mai temeinic pentru înfăptuirea unui asemenea scop. Și mai ales, să acționăm practic. Să vorbim mai puțin și să lucrăm mai mult. Mai mult, mai hotărât, mai cu conștiinciozitate, pentru binele nostru, al semenilor și pentru slava lui Hristos Domnul căruia i se cuvine cinste și închinăciune în veci.

Pr. prof. Dimitrie Belu

DREAPTA CREDINȚĂ, DREPTATE ȘI DRAGOSTE

Sfântul Ierarh Nicolae

Biserica noastră cinstește astăzi pe unul dintre cei mai iubiți sfinți ai săi, pe Sfântul Nicolae, slăvitul Arhiepiscop al Mirei Lichiei, a cărui sărbătoare la mijlocul postului Nașterii Domnului este o adevărată oază de alese bucurii creștinești.

Intr-adevăr, sînt puțini sfinți în calendarul creștin al căror cult să fi cunoscut, încă din cele mai vechi timpuri, o atît de largă răspîndire, ca acela al Sfîntului Nicolae. Numeroși scriitori creștini au istorisit viața și faptele vrednice de laudă ale acestui mare ierarh; pictori dintre cei mai de seamă i-au zugrăvit chipul blînd sau scene din viața sa plină de întîmplări minunate; numele său este purtat de nenumărate biserici, localități, familii, persoane, din Răsăritul și din Apusul creștin. Un mare istoric spune că, pe vremuri, cel puțin jumătate din sigiliile de plumb ce se foloseau la pecetluirea actelor publice în Imperiul bizantin purtau chipul Sfîntului Nicolae.

Ținînd seamă de această mare dragoste pe care credincioșii au arătat-o Sfîntului Nicolae, Biserica noastră Ortodoxă, nu numai că i-a fixat ziua de 6 decembrie ca zi de pomenire și cinstire, dar a rînduit ca și cu prilejul altor slujbe de peste an și chiar în fiecare zi de joi a săptămîinii să se rostească rugăciuni speciale adresate Sfîntului Nicolae.

Ne întrebăm însă, cărui fapt se va fi datorînd această generală revărsare de iubire a lumii creștine față de Întîistătorul de pe vremuri al Bisericii din Mira Lichiei? Prin ce merite deosebite va fi dobîndit el o cinstire atît de stăruitoare și pe o întindere atît de mare? Alți sfinți și-au făcut, în viață fiind, deosebite merite prin scrieri religioase, prin darul vorbirii frumoase, prin alcătuirea de imnuri și cîntări religioase și chiar prin moartea martirică, prin care ei și-au încununat propovăduirea creștină. În viața Sfîntului Nicolae nu găsim așa ceva. Și totuși Arhiepiscopul Mirei Lichiei strălucește pe bolta de sfințenie a Bisericii creștine ca un adevărat luceafăr. Explicația

acestui fapt nu se poate găsi decît în viața deosebit de aleasă pe care Sfîntul Nicolae a trăit-o aici pe pămînt, în mărețele fapte de iubire și de dreptate pe care le-a săvîrșit el și în harurile bogate pe care le-a primit de la Dumnezeu ca urmare a vieții sale sfînte.

Căci, dacă ne oprim numai la cîteva momente din viața îmbelsugată în fapte bune pe care a trăit-o Sfîntul Nicolae, încă ne este prea destul pentru a ne explica de unde vine dragostea de care se bucură el din partea credincioșilor. Pentru aceasta trebuie să ne purtăm cu gîndul la acele vremuri pe care Biserica creștină le-a trăit la sfîrșitul veacului al III-lea și începutul veacului al IV-lea. Ele cereau oameni cu o credință gata de dăruire și o viață într-adevăr sfîntă. Și tocmai un astfel de om a fost Sfîntul Nicolae.

După socotelile care s-au făcut, Sfîntul Nicolae s-a născut pe la anul 270 în orașul Patara din provincia Lichia de pe coasta de sud a Asiei Mici. Astăzi, pe locul unde a existat acest înfloritor oraș antic, nu mai este decît un biet sătuleț, dar ruinele arată că Patara a fost pe vremuri unul dintre cele mai de frunte orașe ale Lichiei.

Părinții Sfîntului Nicolae, oameni cu bună stare materială, dar evlavioși și făcînd o bună întrebuințare a averii lor „și-au crescut un'cul copil în duhul curăției trupesti și sufletești, ferindu-l de putreziciunea morală la care se ajunsese în vremea aceea în marile orașe ale lumii greco-romane și mai ales în orașele apropiate de coastele mării, cum era orașul Patara. Chiar arta, literatura, teatrul, care prin menirea lor trebuie să servească educării bunului gust și întăririi moralei publice, ajunseseră în vremea aceea atît de decăzute, încît serveau mai mult desfrîului.

În acest mediu de sfîrșit al unei civilizații găunoșite pe dinăuntru, Sfîntul Nicolae — după spusele tuturor biografilor săi — și-a păstrat tinerețea curată ca o floare neîntinată de toată murdăria veacului aceluia. Iar întîmplîndu-se ca Dumnezeu să ia la Sine devreme pe părinții săi, tînărul Nicolae n-a rătăcit de pe calea cea dreaptă a virtuților creștine, ci dimpotrivă a știut să folosească în așa fel marea avere ce-i rămăsese moștenire încît să-și facă merite nepieritoare.

Astfel, este îndeobște cunoscută în lumea creștină binefacearea pe care a făcut-o el față de un vecin al său, un om de ispravă, care, pierzîndu-și toată averea prin cine știe ce împrejurări neprielnice, ajunsesese în atît de cumplită sărăcie încît era pe cale să azvîrle pradă desfrîului pe cele trei fiice ale sale, pe care nu le putea hrăni și mărita. Sfîntul Nicolae îl certă pentru acest

gînd nesăbuit și, cu o admirabilă discreție curat creștinească, de trei ori la rînd aruncă noaptea cîte o pungă de bani în casa vecinului, pe care îl salvă în felul acesta de la pieire și ale cărui fete se putură căsători cu cînte.

Și cîte astfel de fapte de milostenie va fi săvîrșit Sfîntul Nicolae în tinerețea sa, pentru ca faima despre viața sa curată și despre dărnicia sa să se fi răspîndit atît de mult, încît, în momentul cînd încetă din viață episcopul din Mira — un alt mare oraș al Lichiei — nu fu găsit altcineva mai vrednic decît el pentru a-i urma în scaunul arhieresc. În vremurile acelea de păstorie plină de grele răspunderi, credincioșii aduceau aproape cu sila pe oamenii aleși la conducerea Bisericii. Așa s-a întîmplat cu o întreagă serie de mari ierarhi din veacul al IV-lea și așa s-a întîmplat și cu Sfîntul Nicolae, care a trebuit să cedeze la stăruința credincioșilor și a celorlalți ierarhi ai Bisericii creștine din Lichia pentru a primi să fie episcop.

Și nădejile acestora n-au fost nicidecum dezmințite. Arhi-păstoria Sfîntului Nicolae a fost unul dintre cele mai strălucite modele de conducere bisericească. Împreună cu păstoriții săi. Sfîntul Nicolae a înfruntat vrăjmășia împăraților Dioclețian și Maximian, pînă cînd la conducerea Imperiului roman a venit binecuvîntatul împărat Constantin cel Mare.

Dar acum se iveau alte primejdii în calea Bisericii creștine, primejdii care nu mai veneau din afară ci din lăuntru ei. Unii credincioși și chiar cîțiva ierarhi, împinsi de duhul trufiei, începură să se abată de la dreapta credință, ca necugetatul Arie, a cărui erezie a adus mare tulburare în sînul Bisericii. În lupta împotriva arianismului, Sfîntul Nicolae s-a arătat de o dîrzenie neobișnuită, mai ales cu prilejul primului Sinod al toată creștinătatea, care s-a ținut la Niceea în anul 325. Singur Sfîntul Atanasie cel Mare poate fi asemuit cu Sfîntul Nicolae în privința luptei aprige împotriva acestei primejdioase erezii. Biografia Sfîntului Nicolae notează chiar că numai eparhia sa a rămas nemolinsită de erezia arianistă, erezie împotriva căreia Biserica creștină a trebuit să lupte încă timp de aproape un veac după aceea. Numai acest merit dacă l-ar fi avut Sfîntul Nicolae, meritul de „îndreptător al credinței”, și tot i-ar fi asigurat recunoștința și iubirea credincioșilor.

Dar Sfîntul Nicolae și-a făcut merite nepieritoare și prin lupta sa neobosită împotriva cultului păgîn al idolilor. Pentru un episcop creștin din vremea aceea, aceasta era problema cea mai importantă: înfringerea definitivă a păgînismului, ale cărui temple și oracole mai funcționau încă în timpul Sfîntului Nicolae și chiar în centrul orașului de reședință al episcopiei sale. Sfîntul Nicolae și-a justificat și cu prilejul acestei lupte numele

său, care în grecește înseamnă „biruitor“. El a fost într-adevăr biruitor în lupta împotriva cultului păgîn din eparhia sa, ale cărui superstiții au fost risipite.

Și totuși, nu prin aceste merite a depășit Sfîntul Nicolae pe cei mai mulți dintre sfinții calendarului creștin, ci prin bunătatea și iubirea sa; iubire din care au izvorit fapte de mare binefacere, ce i-au dus faima în toată creștinătatea. Este adevărat că grija pentru nevoile, pentru suferințele de tot felul ale păstoriților lor, a fost totdeauna la inima conducătorilor Bisericii creștine începînd de pe timpul Sfinților Apostoli. Sînt cunoscute operele de binefacere ale Sfîntului Vasile cel Mare, ale Sfîntului Ioan Gură de Aur și ale altor sfinți ai Bisericii. În Mira Lichiei însă, unde păstorea Sfîntul Nicolae, era o situație mai deosebită. Această provincie muntoasă a fost totdeauna săracă în cereale, neacoperind nevoile locuitorilor, și cînd se întîmpla ca vîntul neprielnic să împiedice sosirea corăbiilor care aduceau griu din Egipt, foametea arunca jalea în sufletul locuitorilor. Dar, prin grija Sfîntului Nicolae și prin rugăciunile sale bine primite la Dumnezeu, hrana păstoriților săi a fost totdeauna asigurată.

Bunătatea Sfîntului Nicolae, înclinarea sa de a fi de folos celor în suferință s-a arătat mai ales cu prilejul împărțirii dreptății. Sfîntul Nicolae nu numai că a făcut să se ducă vestea la mari depărtări despre nepărtinirea sa, dar căuta să stîrpească nedreptatea oriunde s-ar fi ivit. Astfel, se istoricește cum, o dată, guvernatorul provinciei Lichia, Eustațiu, a cărui conștiință fusese cumpărată cu bani, condamnase la moarte pe niște tineri cu totul nevinovați. Cum a auzit aceasta, Sfîntul Nicolae a și alergat și a oprit în ultima clipă executarea pedepsei nedrepte. Și așa proceda el în toate împrejurările de felul acesta, luînd partea nedreptăților, a sclavilor, a orfanilor, a năpăstuiților de orice fel.

Această purtare a Sfîntului Nicolae, viața sa curată, dărnicia sa, lupta sa pentru dreapta credință, strădaniile sale pentru ajutorarea semenilor săi și pentru dreptate i-au adus ca răsplată de la Dumnezeu, pe lângă cununa nevestejită a sfințeniei, și darul facerii de minuni, iar dintre minunile sale cea mai cunoscută este aceea pe care a săvîrșit-o cu trei ofițeri ai împăratului Constantin cel Mare. Așezîndu-se după ce fuseseră în mare cinste pentru potolirea unei răscoale din Frigia, ajunseseră în temniță și osîndiți la moarte pe nedrept prin intrigile unui oarecare Ablavie, care fusese cumpărat cu bani de dușmanii ofițerilor. Dînd ascultare rugăciunii fierbîntă a acestor năpăstuiți, Sfîntul Nicolae a vestit în vis pe împăratul Constantin cel Mare de nedreptatea ce se săvîrșea, dobîndind astfel eliberarea ofițerilor, iar Ablavie și-a primit pedeapsa.

Cele mai multe minuni le-a săvârșit însă Sfântul Nicolae după ce s-a mutat cu sufletul la Dumnezeu, cam pe la anul 341, răspunzând la rugăciunile celor care îl cinsteau pentru care a dobândit de la Dumnezeu îndurare și ajutor. Sfintele sale moaște, izvoritoare de mir, au fost mutate cu mare cinste, în anul 1087, de la Mira Lichiei în orașul Bari din Italia, pentru a fi puse la adăpost de profanare după invazia musulmanilor în aceeași regiune. De atunci și pînă astăzi, aceste sfinte moaște, din care unele părțile au fost duse în diferite biserici din Apus și din Răsărit, nu încetează să fie izvor de alinare pentru cei care se roagă Sfântului Nicolae cu sufletul plin de credință.

Dar viața Sfântului Nicolae, din care am înfățișat pe scurt numai cîteva fapte, nu trebuie să rămînă pentru noi o simplă amintire a unor întîmplări petrecute odinioară, ci mai ales o pildă vie și veșnic prezentă în sufletul nostru, pentru ca să ne silim să ne apropiem și noi cît de cît de viața sfîntă pe care a trăit-o el. Credința dreaptă a Sfântului Nicolae, care l-a ferit de erezie, pe el și pe păstoriții săi, și l-a făcut să risipească superstițiile din eparhia sa, să ne fie pildă de credință nezdruccinată și dreaptă și să ne ferească de rătăcirii de la dreapta credință și de alunecarea spre orice întunecate superstiții. Marea iubire pe care Sfântul Nicolae a arătat-o față de semenii săi, să ne fie pildă de iubire față de aproapele, de milostenie și jertfelnicie, căci fără de acestea în zadar purtăm numele de creștini. Și nu mai puțin dragostea pentru dreptate a Sfântului Nicolae și lupta sa împotriva nedreptății trebuie să ne stea la inimă, pentru ca și noi, fiecare după puterile noastre să ne silim să facem să iasă totdeauna deasupra adevărul, dreptatea, cinstea, pentru ca astfel să domnească liniștea și pacea între toți oamenii de pretutindeni.

Mai ales cei care poartă numele Sfântului Nicolae, din familie sau de la botez, mai ales aceia nu trebuie să uite niciodată că acest nume înseamnă, așa cum am spus, „învîingător“, biruitor în dreapta credință, în facerea de bine, în împlinirea dreptății și în toate virtuțile care și-au găsit întruparea în viața și în faptele Sfântului Nicolae.

Iar dacă puterile noastre, ale tuturor, se dovedesc a fi prea slabe față de năzuințele noastre înalte, să nu uităm că sfinții cei bine plăcuți lui Dumnezeu ne stau pururea într-ajutor prin rugăciunile pe care le înalță la Dumnezeu, mijlocînd revărsarea harului divin cel necreat asupra ființei noastre neputincioase. Cu ajutorul harului divin și cu acela al sfinților ne putem ridica

și noi pînă la acea stare de curăție și sfințenie la care au ajuns sfinții, care au fost făpturi ca și noi, dar au iubit pe Dumnezeu mai presus de orice și I s-au consacrat în întregime.

Să rugăm deci pe Dumnezeu să vină El întru întîmpinarea slabelor noastre puteri duhovnicești și să ne ajute ca să ne păstrăm dreapta credință, să ne iubim mai mult între noi și să contribuim pentru instaurarea dreptății, pentru liniște și pace.

Să rugăm de asemenea pe Sfîntul Nicolae să ne stea pîrîndu-ne într-ajutor, pentru ca să putem urma pilda vieții sale sfinte.

Diacon prof. Emilian Vasilescu

MESAJUL PĂSTORILOR

Nașterea Domnului

În acest mare praznic cînd în fiecare act al slujbelor divine sîntem obișnuiți a vedea reprezentarea tainei celei din veac ascunse a Întrupării și petrecerii lui Dumnezeu cu oamenii, cînd fumul de tămîie ne amintește ofranda magilor sau iertfele mieilor, cînd toate cîntările bisericesti sau colindele de Crăciun aduc acordurile unei simfonii, a cerului și a pămîntului, vestitoare de pace și bunăvoință, asemeni celei din noaptea sfință, gîndul nostru se duce și spre aceia care s-au învrednicit a fi cei dintîi martori ai acestui eveniment de covîrșitoare importanță în istoria mîntuirii.

Și aceștia au fost din rîndul unor oameni simpli și modești, dar de nevinovăția și blîndețea proverbială a oilor ce le aveau în grijă, păstorii. Ei au primit sfînta familie în staulul lor, iar pruncul Iisus își va lega de ei misiunea Sa pentru veșnicie.

Lucrul nu este întîmplător dacă am căuta cu amănuntul rostul pe care păstorii l-au avut în viața omenirii.

Păstoritul se numără între cele dintîi și cele mai răspîndite îndeletniciri. Putea fi împlinită pretutindeni — pe întinse cîmpii, pe coaste de dealuri, în adîncuri de văi sau pe vîrfuri de munte, cu pămînturi mai bogate sau sărăcicioase, în condiții de climă favorabile sau mai vitrege.

În vechime popoare întregi se ocupau cu păstoritul. Nomazii au înlesnit schimbul mărfurilor și o dată cu aceasta circulația ideilor, a bunurilor culturale. Au fost între cei dintîi aflători de drumuri, descoperitori de vestigii ale trecutului, întemeietori de cetăți și neamuri.

Păstorii în mitologia veche erau preferați zeilor, prietenii eroilor, oamenii providențiali și salvatori de vieți.

Acești oameni umili se bucurau în antichitate de mare cinste, iar conducătorii de popoare înșiși erau numiți păstori. Po-

porul ales era coborîtor din păstorul din cetatea Ur, iar cei mai mari și cei dinții conducători ai săi, Saul și David au fost aleși dintre păstori. Moise fugit de minia Faraonului Egiptului păștea de asemenea turmele socrului său și toți profeții lui Israel erau considerați păstori sufletești.

Mai mult încă, Sfînta Scriptură a Vechiului Testament îl numește pe însuși Dumnezeu „Păstorul poporului ales”.

Cît de legați au fost strămoșii noștri chiar de această în-deletnicire o mă-turisește cunoscuta și frumoasa baladă populară Miorița, împletită în jurul păstorilor de pe aceste plaiuri. Păstorii vor fi de asemeni personagiile principale în nenumărate cîntece și în mai toate colîndeale Nașterii Domnului.

Păstorii trăind mereu în mijlocul naturii și-au modelat sufletul lor pur, după măreția și frumusețea acesteia.

Iată de ce Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om în mijlocul lor!

Ca o satisfacție pentru uciderea lui Avel, cel dinții păstor, de către fratele său Cain, lor li s-a vestit celor dinții mesajul divin al împăcării cu Dumnezeu, a păcii pe pămînt și bunei-voini între oameni.

Lor li s-a arătat celor dinții Răscumprătorul lumii, pentru răsplătirea curăției lor. Ei n-au cercetat scripturile despre timpul și locul în care se va naște Mesia, asemeni cărturarilor și fariseilor, dar au intuit prin nevinovăția inimii lor dumnezeirea Pruncului Iisus. Săraci cu duhul ca și copiii, se desfătau la vederea copiilor. De aceea Mielul lui Dumnezeu se învăluia cu dragostea acestor păstori. Privindu-L desigur că nu puteau prevedea întreaga dramă a acestui miel. Vor trece ani... Pe malurile Iordanului cel din urmă profet al Vechiului Testament va zice văzîndu-L: „Iată mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii”, iar pe întinsul țării sfinte, propovăduind împărăția cerurilor. Mintuitorul va spune despre Sine celor ce-L urmau: „Eu sînt păstorul cel bun”.

Intr-adevăr, Iisus Hristos Domnul va fi însuși Mielul și Păstorul. Miel prin ascultarea Sa față de Părintele Său, pînă la jertfa de Sine. Păstor prin dragostea și devotamentul Său față de oameni. „Păstorul cel bun — spune El — sufletul și-l pune pentru oi”.

Cît de mult va îndrăgi Mintuitorul această în-deletnicire în sensul ei cel mai înalt. Întreaga Sa viață va fi aproape de dulgheri, a căror meserie a învățat-o de la bătrînul Iosif, își va alege ucenici dintre pescari, dintre funcționari, medici sau rabini. El însuși va fi numit Învățătorul și totuși nici una din acestea nu va înprima misiunii Sale, ca și a întregii Biserici, pecetea proprie mai mult ca aceea a păstorilor din Betleem.

În atributul de Păstor se va cuprinde întreaga misiune a Mîntuitorului: învățătoarească, arhierească și împărătească.

În Păstorul cel bun vom găsi deci pe Învățătorul turmei Sale despre cele ce de la Tatăl ceresc a primit. Se vor ivi chiar din rîndurile creștinilor falși Mesia, răstălmăcitori ai cuvintelor lui și dezbinători ai turmei Sale, dar aceasta nu se va abate din drumul ei fiindcă, după cum însuși zice: „Păstorul merge înaintea lor și oile merg după El, căci cunosc glasul lui, iar după străin nu merg, ci fug de el căci nu cunosc glasul străinilor“. Și adaugă: „Eu sînt Păstorul cel bun și cunosc pe ale Mele și ale Mele mă cunosc“, (Ioan 10, 4—5, 14).

Între păstor și turmă se creează deci o intimitate bazată pe încredere. De aceea Iisus Hristos Domnul nu este numai propovăduitorul împărăției cerurilor ci și scrutătorul adîncului sufletului omenesc. Fiecare om are o latură nevăzută: gînduri, dorințe, frămîntări sufletești necunoscute de nimeni. Această parte a ființei a căutat Mîntuitorul să o înțeleagă și înnobileze cu prețul întregii Sale vieți. „Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oi“. (Ioan 10, 11, 15, 17—18).

Păstorul cel bun este așadar Arhiereul veacurilor, jertfă și jertfitor. Și-a dat sufletul Său, ca turma să aibă viață din belșug; viața Sa pentru viața veșnică a oilor; jertfa Sa în locul jertfelor de miei. A murit pentru tot ceea ce e rău și păcat, pentru ca turma să fie salvată în veci.

Dar biruind moartea, Păstorul cel bun devine întemietorul împărăției cerurilor, care este viață, dragoste, dreptate, pace și bucurie.

Biserica a continuat întreaga Sa lucrare. Preoții sînt de asemenea numiți păstori ai turmei celei cuvîntătoare. Toiagul păstorilor va deveni sprijinul ierarhilor, semn al puterii conducătoare, iar partea din veșmintele acestora vor simboliza esența misiunii pastorale.

Intr-adevăr, Mîntuitorul, Păstorul sufletelor noastre, cum îl numește Sfîntul Apostol Petru, a încredințat turma Sa Apostolilor, și următorilor lor punînd la inima fiecăruia aceeași dorință și totodată divină poruncă exprimată în cuvînte simple ca acestea: „Paște oile Mele“ (Ioan 21, 17).

Păstorii însă s-au răspîndit pînă la marginile lumii și adesea turmele s-au despărțit. Ființa Bisericii celei una sfîntă sobornicească și apostolească a rămas aceeași și astăzi confesiunile creștine caută să dea mărturia unității lor de credință, aducînd astfel și partea lor la înțelegerea și înfrățirea între oameni, la propășirea lumii și la pacea universală.

Prin aceasta ele au și chează la împlinirii cuvintelor Mîntuitorului: „va fi o turmă și un păstor“. (Ioan 10, 16.).

Psalmistul de odinioară își înălța rugă, ș-a spre Cel Atotputernic astfel: „Păstorule al lui Israel ascultă... Tu Cel ce șezi pe heruvimi luminează-Te nouă” (Ps. 80, 1.). De fiecare dată la acest luminat și preamărit praznic nutrim în sufletele noastre această dorință cu rivna păstorilor din Betleem. Ei de mult s-au stins. Acela însă pe care L-au primit în mijlocul lor spre a le lumina staulul și încălzi inimile, Iisus Hristos, Păstorul cel Mare (Evrei 13, 20), Păstorul cel Bun, e unul și același ieri și azi și în veci (Evrei 13, 8.).

Arhidiacon Traian Seviciu

TAINA CRĂCIUNULUI

Ne apropiem și azi, cu sfielnică închinare, de înalta pomenire a Nașterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Înțelesul și puterea ei sînt veșnice și de-a pururi bine venite pentru creștin-easca noastră zidire. Prăznuim, încă o dată, ziua care ne aduce aminte în calendarul creștin, de tainica Naștere a Fiului lui Dumnezeu. Dovedim, încă o dată, credința noastră pe care o mărturisim cu putere: „Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioară și s-a făcut om”. Ne întoarcem cu gîndul și cu inima spre leatul de acum aproape două mii de ani. Lumea dormea somnul opac al păcatelor ei cînd dintr-o dată a răsunat îngerescul mesaj adus Pruncului Iisus: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoire!” (Luca 2, 14). E o mîngiere negrăită! Plinirea vremurilor venise, cupa vechilor prorocii era plină pînă sus și mila marelui Dumnezeu se revărsa în lacrimi și în stele, pe pămînt: „Iată vă binevestesc bucurie mare care va fi pentru tot poporul; că în orașul lui David, astăzi, vouă s-a născut un Mîntuitor care este Hristos Domnul”. (Luca 2, 10—11). „Bucurie mare” a grăit, cerul către păstorii care străjuiau noaptea turmele pe pășunile Betleemului. Mărirea Domnului i-a îrvăluit în lumină și îndată au izbucnit în cîntece oștile cerești preamărînd pe Cuvîntul cel Veșnic, pe cel ce a binevoit să ia firea noastră, afară de păcat, întrupîndu-se din Prea Sfînta Fecioara Maria pentru a noastră mîntuire.

Hristos se naște măriți-L! Ingerii în ceruri îl preamăresc! Magii de la Răsărit au venit să I se închine! Păstorii au preamărit și au lăudat pe Dumnezeu. Pruncul e înfășat și cubat în iesle, străjuit de steaua Lui. E noaptea fericită și strălucitoare a vieții. E noaptea seninătății mîntuitoare, cu bolta de ametist pe care străluceau puzderie de stele mărunte și luceferi ca niște

flori de flacără. E vraja nopții strălucitoare, e vraja nopții anunțătoare de veste bună. E noaptea Evangheliei cea mult dorită de cei obidiți sub povara păcatului. E noaptea bucuriilor cerești, e noaptea fericirilor pămîntești: un prunc se naște! E pruncul care va mîntui de păcate, e Mîntuitorul, este Hristos Domnul. E însuși Fiul lui Dumnezeu! Fiul lui Dumnezeu, Fiul Sfintei Fecioare Maria, Fiul cerului care a binevoit să se deșarte pe Sine de mărire și să ia trup, să vină în mijlocul nostru și să ne împărtășească bucuria cea mare a mîntuirii. Astăzi cerul se împreună cu pămîntul. Cerul se pogoară pe pămînt și pămîntul se urcă la cer. Astăzi întreaga creștinătate prăznuiește Nașterea Domnului Iisus Hristos, nașterea cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută, nașterea bucuriei celei mari, nașterea înfrățirii, înfierea cu cerul! Ingerii slavoslovesc, păstorii mărturisesc, peștera se umple de lumină și făptura I se închină. Cerul de cobalt își aprinde candelabrele și Magii după stea călătoresc cu daruri: aur, tămîie și smirnă. Peste tot și peste toate se așterne neaua unei noi neprihăniri, fulguirea argintie a unui nou simțămînt de viață. E șoapta unei bucurii mari care cuprinde întreaga zidire, e valul unei cutremurări care pătrunde totul, e un adînc de taină care învăluie, încălzește. Nu e nici frică nimicitoare, nici răzvrătire, prăvălire apocaliptică, nici explozie necumpănită. Ci mirare plină de sfială, înfiorare plină de smerenie, contemplare nepricepută. Bucuria caldă, a unei întămități negraite. Iată cerul vestește făpturii minunea: „Fecioara astăzi naște pe cel mai presus de ființă... pe Dumnezeu cel mai înainte de veci“. Dumnezeu s-a coborît pe pămînt. S-a coborît nu în vijelie înspăimîntătoare, nici în tunetul nimitor al urgiei sale. Nu în prezența apăsătoare a atotputerniciei, nici în focul mistuitor care topește zidirea. Cerul se împreună cu pămîntul, nemărginirea se varsă în mărginire, veșnicia se îmbrățișează cu vremelnicia, atotputernicia se îmbracă întru neputință, cel mai înainte de luceafăr se lasă purtat în brațe de Fecioară. Cel ce se îmbracă cu lumina ca cu o haină se învăluie întru smerenie, Cel ce întemeiază întregul, sălășluiește în coliba păstorilor din Betleem, Cel ce locuiește întru cele înalte se culcă în iesle de dobitoace, Cel ce împodobește cerul cu stelele se îmbracă în lut. O, adîncul înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu, cît sînt de neajunse judecățile Lui și de nenumărate cărările lui! O, adîncul cel nesecat și necuprins al iubirii lui Dumnezeu! Dumnezeu se face om ca să-l îndumnezeiască. Împăratul cerului se coboară pe pămînt, spre noi, pe orbita inefabilă a iubirii, ca să ne ridice pînă la cer. Ziditorul se sălășluiește în vremelnicie pentru a schimba vremelnicia în prîdvor al veșniciei. Cu uimire sfîntă, cu bucurie mare, cu sfielnică închinare, sufletul

se pleacă la ieslea în care a sălăsluit Hristos; este cea mai mare, cea mai fericitoare veste. Și cită intimitate este în întâlnirea aceasta între Făcător și făptură! Și cit de sublim este simțămîntul acesta de îmbrățișare între cer și pămînt, întru Dumnezeu și om! Este armonia cosmică, armonia paradisiacă, izvorită din sălășluirea lui Dumnezeu în inima zidirii!

Iată solia care spintecă ca un fulger elibe-ator! Aceasta este solia Sfintei Nașteri a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos! E solia păcii, solia bucuriei, solia iubirii, solia bună-voirii între oameni! Mai are solia aceasta vreo legătură cu inima de jar și patimă, cu sufletul de luptă și furtună? Fără îndoială că da. Și legătura este tocmai distanța care le separă. Crăciunul e praznicul paradoxiei. Dumnezeu făptura, cel necuprins, cuprins în iesle, lumina în întuneric, luceafărul cel mai înainte de veci, răsărit în veac. De aceea mereu răsună ca un preludiu ecoul mării bucurii: „Hristos se naște măriți-L, Hristos din ceruri întîmpinați-L, Hristos pe pămînt înălțați-vă! Cîntați Domnului tot pămîntul și cu veselie lăudați-L că s-a preamărit în veci“.

Pr. Nicolae Giudin

E NECESARĂ BINECUVÎNTAREA ANAFUREI CARE SE ÎMPARTE CREDINCIOȘILOR LA SFÎRȘITUL SFINTEI LITURGHII?

de: Pr. prof. ENE BRANIȘTE

Piinea binecuvîntată, care se împarte credincioșilor la sfîrșitul sfintei liturghii, este cunoscută, la noi și în Biserica bulgară, sub denumirea de *anafură* (în popor: *nafură**), de la grec. *Anafora* = ofrandă, înălțare, jertfă), la greci sub cea de *antîdoron* = (în loc de *dar*, înlocuitor al Sfintei Împărtășanii), uneori *kataklaston*¹⁾, iar la ruși sub cea de *prosforă* (prescură, de la grec. *Prosfora* = aducere, jertfă). Nu ne vom ocupa aici de problema, destul de controversată, a originii și a semnificației sau simbolismului ei în liturghie²⁾. Ne limităm la cîteva sumare lămuriri, care alcătuiesc răspunsul nostru la întrebarea: mai este necesară și justificată o binecuvîntare expresă a anafurii, cînd ea este făcută din prescurile folosite la proskomidie și deci binecuvîntate încă de la începutul slujbei? Mai pot fi acestea încă odată binecuvîntate?

Intr-adevăr, după practica generalizată mai peste tot în Biserica românească, în cea bulgară și, parțial, în cele de limbă grecească, anafura care se împarte credincioșilor la sfîrșitul sfintei liturghii este binecuvîntată în timpul cîntării axionului, printr-un ritual sumar, însoțit de diverse formule verbale, despre care vom vorbi ceva mai tîrziu. După normele vechi discipline liturgice, înscrise în regulile din Pravilele bisericești, în unele filcuii liturgice și chiar în unele manuale de Liturgică și ediții mai noi ale liturghierului ortodox, anafura se face din resturile de la prima prescură întrebuințată la serviciul proskomidiei,

*) Adoptăm această variantă, care este de altfel și cea mai mult tolosită în graiul popular și în literatură (vezi *Dicționarul limbii române literare contemporane*, Edit. de Acad. R.P.R., vol. I, Buc. 1955, p. 84), rezervînd pe cea de *anaforă* pentru denumirea rugăciunii liturgice în cursul căreia se săvîrșește sfințirea Darurilor.

1) Vezi, de ex., *Ieratikon* (Liturghier grecesc), Constantinopol 1895, p. 150.

2) Lămuriri ample în această privință se pot găsi în eruditul studiu *Anafora sau Antidoron*, de Păr. prof. P. Vintilescu, în rev. „Studii Teologice”, an. 1953, nr. 1—2, pp. 116—145, cu bogată bibliografie, ale căruia concluzii le vom lua ca normative pentru articolul de față.

adică cea din care se scoate Sfântul Agneț, și numai în cazul că acestea nu ajung, se folosesc în același scop și resturile de la a doua prescură, adică cea din care se scoate mirida întru cinstea și pomenirea Maicii Domnului (*Panaghia, Bogorodița*)³). E știut însă că aceste reguli, deși formulate relativ târziu (pe la începutul celui de al doilea mileniu al erei noastre), aveau în vedere situația din Biserica veche, când credincioșii aduceau la biserică pîini întregi, de mărimea celor obișnuite în uzul zilnic, însemnate doar cu semnul crucii (simplu, sau în forma monogramului Mintuitorului); resturile rămase din acestea, după scoaterea Sfântului Agneț, tăiate în mici bucățele, erau desigur îndestulătoare pentru anafură, mai ales că aceasta se dădea la început numai celor care, din diverse pricini, nu se putuseră împărtăși cu Sfintele Taine, numărul acestora fiind destul de mic pînă spre finele primului mileniu creștin. E lesne de înțeles că resturile rămase din prescura principală folosită la proscomidie și destinate să fie împărțite și consumate de către credincioși ca anafură, la sfîrșitul slujbei, erau considerate binecuvîntate sau sfințite prin ele înșile, adică fie prin binecuvîntarea expresă a întregii prescuri, la începutul slujbei, fie prin înseși actele și formulele liturgice din ritualul proscomidiei, rînduite pentru scoaterea Sfântului Agneț, precum sublinia, în sec. XIV, ilustrul tilcuior al liturghiei ortodoxe, teologul tesalonican *Nicolae Cabasila* (vezi textul citat la nota 3), iar puțin

3) Vezi, de ex., Can. 213 al Nomocanonului în 228 capitole (trad. rom. cit. la Pr. P. Vintilescu, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rînduiala lor*, Buc. 1943, p. 35 n. 3, continuată pe p. 36): „...Prima prescură (folosită la proscomidie) să fie întreagă, ca să scoți artosul Domnului (Sf. Agneț) sau după cum vei chibzui, ca să-ți ajungă pentru anafură; iar celelalte patru să fie numai pecetea. Dacă este însă popor mult și nu ajunge o singură prescură pentru anafură, pune și prescura *Panaghiei întregii*, iar celelalte să fie pecetei”; *Nicolae Cabasila, Tilcuirea dumnezeieștii liturghii*, cap. 53 (trad. rom. de Diac. E. Braniște, Buc. 1946, p. 117): „Apoi, (preotul) tăind în multe bucățele pîinea proscomidă, din care s-a scos Sfântul Agneț, preotul o împarte credincioșilor, ca pe una ce e sfințită prin faptul că a fost slujită și închinată lui Dumnezeu...”; Arhiepiscopul Simion al Tesalonicului, *Despre sfînta liturghie*, cap. 100 (trad. rom. a operelor lui Simion, tip. de T. Teodorescu, cu titlul *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe...*, Buc. 1965, p. 108): „Iar anafora aceasta este pîine sfințită, care se face din prescura aceea din care se scoate Sfântul Agneț...”; Genadie, fost episcop de Argeș, *Liturgica sau explicația serviciului divin*, Buc. 1877: „Spre știință să fie că anafora nu se taie decît din prescura din care s-a scos Sfântul Agneț și numai cînd e popor mult care ia sfințita anaforă, se poate tăia și cea dintru care s-a scos pîrticica întru cinstea și pomenirea Maicii Domnului; din celelalte nici decum nu se taie anaforă, ci se mîncă de slujitor în altar după potrivirea Sfintelor” (partea finală a acestei însemnări de tipic, subliniată aci, practic nu poate fi aplicată, mai ales cînd se strîng la altar mai multe prescuri).

mai tîrziu, și arhiepiscopul *Simion al Tesalonicului*: „Această pîine — spunea cel din urmă, vorbind despre anafură (*antidoron*) — este sfințită, fiind însemnată cu copia și primind sfinte cuvinte; nu este însă împărtășirea Trupului lui Hristos, căci acelea sînt Tainele, iar aceasta numai dătătoare de sfințire și dăruitoare de dumnezeiescul Dar, care se dă cu cuvintele cele de la proscomidie...“⁴⁾.

E de la sine înțeles că, în aceste condiții, o binecuvîntare specială a părților rămase din prescura principală și tăiate mai tîrziu pentru anafură, era de prisos. De aceea, în manuscrisele sau edițiile mai vechi ale liturghierului ortodox, pînă prin secolul trecut, nici nu găsim o formulă deosebită pentru binecuvîntarea expresă a anafurei. Pentru același motiv, nu aflăm nici pînă azi o asemenea formulă în unele Biserici ortodoxe, ca de ex. cea rusească, unde s-a păstrat pînă acum datina veche de a se aduce și folosi la proscomidie pîini întregi sau prescure mai mari, ale căror resturi sînt suficiente pentru anafură⁵⁾; de altfel, aceeași este situația și în cea mai mare parte a bisericilor grecești, precum și în acele regiuni ale Bisericii noastre, care au stat mai de mult sub dependența canonică și influența Bisericilor ortodoxe vecine, ca de ex. mitropolia Banatului, unde, precum sîntem informați, practica binecuvîntării anafurei a rămas încă necunoscută.

Situația s-a schimbat însă, de atunci de cînd, numărul credincioșilor care se împărtășeau la fiecare liturghie împuținându-se treptat, a scăzut, în aceeași proporție, și numărul și mărimea pîinilor aduse de către credincioși la biserică și folosite de către preoți pentru pregătirea Sfintelor Daruri. Pîinile acestea au căpătat, cu timpul, mărimea și denumirea tipizată a *prescurilor* de diverse forme, întrebuințate astăzi, mai peste tot, în practica liturgică ortodoxă⁶⁾. În situația actuală, cînd, în marea majoritate a bisericilor ortodoxe, la liturghiile de peste tot anul se împărtășesc din păcate numai sfinții slujitori, se folosesc rareori cinci prescure la proscomidie, așa cum cere regula tradițională înscrisă încă în liturghiere⁷⁾; de cele mai multe ori se folosește o singură prescură (adesea de dimensiuni destul de

4) *Op. și cap. cit.*, trad. rom. cit., p. 108 (în continuarea textului citat aci la nota 3.).

5) Cf. Pr. P. Vintilescu, *stud. și rev. cit.*, p. 133.

6) Amănunte la Pr. P. Vintilescu, *Liturghiile ortodoxe privite în istoria și structura lor*, Buc. 1943, p. 21 și urm.

7) Prima pentru scoaterea Sfîntului Agneț, a doua pentru mirida Născătoare de Dumnezeu, a treia pentru cele „nouă-cete“ (grupe sau categorii) de Sfinți, a patra pentru pomenirea credincioșilor vii, a cincia pentru pomenirea morților. Vezi *Rînduiala dumnezeieștei proscomidii*, în *Liturghier*, Buc. 1956, p. 90 și urm.

mici) cu cinci cornuri sau brațe, pecetluite fiecare cu pistornicul, iar resturile rămase din această prescură nu mai ajung pentru anafură, mai ales că aceasta se dă, de multă vreme, tuturor credincioșilor care participă la dumnezeiasca slujbă, și chiar celor care se împărtășesc. E ușor de înțeles că, în astfel de cazuri, nu mai poate fi respectată regula veche de a se pregăti anafura exclusiv din prescura „înălțată” la liturghie (adică folosită pentru scoaterea Sfântului Agneț), deși unii dintre liturghiștii ortodocși din vremea mai nouă caută să mențină respectarea ei prin diverse procedee⁸). A fost nevoie, deci, să se folosească, pentru pregătirea anafurei, și resturile celorlalte prescuri întrebuințate la proskomidie (în cazul că au fost mai multe), ba uneori chiar și prescuri aduse de credincioși dar nefolosite la proskomidie, mai ales atunci când numărul credincioșilor prezenți la slujbă este deosebit de mare (la sărbători mari, la hramuri și praznice, sfințiri de biserici, etc.). Așa și prevăd, de altfel, unii liturghiști ruși⁹) și unele ediții mai noi ale liturghierului românesc¹⁰).

În noile condiții, necesitatea unei formule liturgice speciale pentru binecuvântarea anafurei s-a impus de la sine, mai ales în cazurile când ea este pregătită din prescuri nefolosite la proskomidie și deci nebinecuvântate. Dar chiar când anafura este pregătită numai din prescuri folosite la proskomidie, binecuvântarea ei a fost cerută și de alte considerații. Mai întâi, nu toți liturghisitorii binecuvîntează prescurile din care scot miridele pentru sfinți și pentru credincioșii vii și morți, înainte de a le tolosi (în cazul că folosesc la proskomidie numărul reglementar

8) Așa, de ex., episcopul Ghenadie al Argeșului (*op. cit.*, p. 125—126) recomandă ca prosfora primă „să se facă cît un taler de mare, avînd în mijloc un singur sigil sau pistornic pentru Sf. Agneț”. Comp. și însemnarea de tipic din ultima ediție a Liturghierului românesc (Buc. 1956, p. 152): „Spre stîlînță să fie, că anafura se taie numai din prescura din care s-a scos Sfîntul Agneț. Dacă însă e popor mult și nu ajunge numai o prescură, se poate tăia și prescura a doua, din care s-a scos pîrtîcica întru cinstea și pomenirea Prea Sfîntei Născătoare de Dumnezeu. Drept aceea, urmîndu-se rînduiala cea din canoane, aceste două prescuri se cuvine să fie întregi și mai mari, iar nu numai peceti, chibzuind astfel preotul ca să ajungă pentru anafură”.

9) Ca de ex. S. Bulgakov, *Manual practic pentru săvîrșirea slujbelor religioase în Biserica ortodoxă* (în rus.) Harkov 1893, p. 70, n. 27 (acesta recomandă ca, în astfel de cazuri, să se pregătească anafura — nu numai din prescurile folosite la proskomidie, ci și din artosele binecuvîntate la slujba litiei și din prescuri neîntrebunîțate la proskomidie, tăiate și stropite cu anghiazmă).

10) *Sfintele și dumnezeieștile liturghii...*, Buc. 1937, p. 159: „Atunci cînd trebuința cere a se tăia prescuri mai multe și nu din acelea care au slujit la săvîrșirea sfîntei proskomidii, preotul citește și rugăciunea de binecuvîntare de la litie...”, etc.

de cinci prescuri); în acest caz, binecuvîntarea anafurei tăiată din astfel de prescuri este absolut necesară.

Dar la o analiză atentă a ritualului proskomidiei, nici resturile primelor două prescuri, din care se scoate Sfîntul Agneț și mirida Maicii Domnului, nu se împărtășesc de o binecuvîntare specială prin însăși lucrarea sacramentală a scoaterii Sfîntului Agneț. Într-adevăr, formula „Binecuvîntat este Dumnezeuul nostru...”, prin care unii liturghisitori cred că fac binecuvîntarea primei prescuri, înainte de folosirea ei, este de fapt formula obișnuită a începerii serviciului proskomidiei, chiar dacă ei fac atunci și semnul îndătinat al binecuvîntării (cu mîna, ori cu copia) peste prescură (cum prevede, de ex. *Liturghierul* din 1956, p. 90).

Cît privește ritualul de la începutul proskomidiei, prin care se înscrie în materia pîinii memorialul simbolic al patimilor și morții Domnului („Întru pomenirea Domnului și Dumnezeuului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos”, și celelalte), el se referă exclusiv la partea din mijloc a prescurii, cea cu sigiliul sau pecetea rituală, care se va scoate din prescură, sub denumirea de *Sfîntul Agneț* (miel de jertfă), iar nu și la părțile ce vor rămîne din această prescură, pentru anafură; acestea din urmă, ca și resturile celorlalte prescuri eventual folosite apoi pentru scoaterea miridelor, nu se vor împărtăși nici de binecuvîntarea deosebită, de care beneficiază părțile proskomidite, prin rugăciunea pentru consacrarea (afierosirea) darurilor de pîine și de vin către sfîrșitul proskomidiei („Dumnezeule, Dumnezeuul nostru, Cela ce pe Pîinea cea cerească...”, etc.), rugăciune prin care părțile proskomidite devin daruri de jertfă, iar Sfîntul Agneț, în special, devine simbol și preînchipuire a Sfîntului Trup, pentru că mai tîrziu, după epiclesă, să se prefacă în însuși Sfîntul Trup al Domnului. Cum resturile acestor prescuri, folosite apoi ca anafură, rămîn în afara acestei binecuvîntări speciale de la sfîrșitul proskomidiei, ca și a sfințirii de la prefacerea Darurilor, s-a făcut simțită nevoia ca și ele să beneficieze de o binecuvîntare deosebită, în vederea scopului special pentru care sînt menite și folosite, adică pentru anafură, care — după părerea celor mai autorizați liturghiști ortodocși — a stat încă de la început în strînsă legătură cu Sfintele Taine, fiind un înlocuitor al lor, pentru cei ce nu se pot împărtăși cu înseși Sfintele Taine¹¹⁾, precum indică și denumirea grecească, de *antidoron*, a

11) Vezi, de ex. Teodor de Andida, *Tilcuirea pe scurt a liturghiei...*, P. G. t. CXL, col. 465C; Simion al Tesaloniceului, *op. și loc. cit.*: „Deci, în locul aceluia Dar mare al înfricoșatei Cuminecături, de vreme ce nu sînt toți vrednici a se împărtăși cu el, li se dă această anafură, care, după cuviință,

anafurei. S-a stabilit, cu alte cuvinte, în cadrul sfintei liturghii, un paralelism între ritul pregătirii și sfințirii Darurilor deoparte și pregătirea anafurei, de alta: deoarece Sfintele Daruri se pregătesc, se binecuvîntează și apoi se sfințesc și se prefac prin rugăciunie care constituiesc ritul central și esențial al sfintei slujbe (*anaforă*), prin analogie s-a dezvoltat, în chip firesc, și un rit similar — desigur mai sumar și mai simplu — al pregătirii și al binecuvîntării, printr-o formulă specială, a anafurei, privită în general ca „fărămiturile care cad de la ospățul euharistic al Sfintei Cuminecături”, și care sînt menite să mîngie pe cei ce nu s-au putut împărtăși din înseși Sfintele Taine.

Iată deci motivele pentru care, pe drept cuvînt, s-a generalizat mai peste tot, binecuvîntarea anafurei, în practica liturgică a Bisericii Ortodoxe Române. Formulele destinate pentru aceasta, deși aparțin, precum am spus, timpului mai nou, au fost întrebuințate, totuși, în practică, cu mult mai înainte de consacrarea lor oficială, prin consemnarea lor în scris, în liturghiere sau în manualele de tipic. Din nefericire însă, atît necunoașterea rostului și a simbolismului adevărat al anafurei de către toți liturghisitorii, cît și lipsa unor îndrumări precise și clare din partea conducerii bisericești, a făcut ca formulele acestea să fie foarte variate, puține dintre ele sugerînd sau exprimînd adevărata funcție a anafurei în viața liturgică a Bisericii, din care s-a născut anafura în faza ei primară, sub denumirea de *evloghia* (binecuvîntare¹²). Dar cu toată lipsa de uniformitate a acestor formule, însăși mulțimea variantelor rugăciunii pentru binecuvîntarea anafurei „constituie o mărturie venită din toate părțile despre caracterul de imperativ categoric, cu care s-a impus în practica conștiinței liturghisitorilor datorită de a binecuvînta anafura... O rugăciune specială pentru binecuvîntarea ei în timpul axionului nu este de prisos, după părerea noastră, nici chiar atunci cînd nu am avea nevoie pentru anafură de o altă prescură decît cea *înălțată* (folosită pentru scoaterea Sfîntului Agneț)”, — declară unul dintre cei mai competenți liturghiști contemporani ai Ortodoxiei¹³). De aceea, este îndreptățită indicația înscrisă într-una din edițiile mai noi ale liturghierului nostru, că „nu se cade preotului a lăsa nebinecuvîntată anafura în timpul axionului” (Ed. 1937, p. 159).

se numește *antidoron*, adică în loc de dar, pentru că dă darul hărăzirii lui Dumnezeu...” (comp. și *Explicare pentru sînta biserică*, trad. rom. cit., p. 268). Vezi mai pe larg la Pr. P. Vintilescu, *Anafora...*, în rev. cit., p. 125 și urm. (paragraful: *Anafora în raport cu Sf. Euharistie*).

12) Vezi mai pe larg la Pr. P. Vintilescu, *Anafora...*, p. 116 și urm.

13) *Idem*, *ibidem*, p. 137 și 145.

Precum se ştie, momentul pentru binecuvîntarea anafurei, statornicit peste tot în Biserica noastră, este în timpul cîntării axionului, adică a imnului pentru preamărirea Sfintei Fecioare, pentru următoarele motive:

a) Pe de o parte, anafura fiind scoasă în primul rînd din prima prescură, simbolizează pe Maica Domnului, din care S-a născut Iisus cu trup omenesc şi de aceea momentul cel mai potrivit pentru binecuvîntarea ei este atunci cînd se cîntă imnul de preamărire a Maicii Domnului (axionul):

b) Pe de altă parte, momentul acesta exprimă şi corelaţia dintre anafură şi pîinea euharistică: „... Binecuvîntarea anafurei îndată după consacrarea Sfintelor Taine, adică după epiclesă, satisface logica ritului specific anafurei, care, ca *antidoron*, se ţine în dependenţă şi în umbra Sfintei Euharistii, momentele acestui rit urmînd întodeauna după consumarea principiilor acle din ritul Sfintei Împărtăşiri¹⁴⁾).

Ritul binecuvîntării anafurii, practicat în Biserica noastră, este simplu: primind tava sau talerul (anaforniţa) cu anafură tăiată mai dinainte în bucăţele, preotul face semnul crucii cu ea peste Sfintele Daruri (sau în faţa Sfintelor Daruri), alinaînd apoi pe rînd cu ea sfîntul disc şi sfîntul potir şi roşînd totodată formula de binecuvîntare¹⁵⁾.

Mentionăm că, pentru motivele de mai sus, sfinţirea anafurei se face şi în Biserica bulgară tot în timpul axionului şi în acelaşi mod ca şi la noi¹⁶⁾.

Dacă ritul sau modul binecuvîntării anafurei este mai mult sau mai puţin uniform pretutindeni unde el a intrat în practică, în schimb putem constata o mare diversitate în ceea ce priveşte formulele liturgice întrebuiţate în acest scop. Biserica greacă nu a înscris în nici una dintre ediţiile de pînă acum ale liturghierului ei vreo formulă pentru binecuvîntarea anafurii, deşi în practică această binecuvîntare se face, măcar pe alocurea¹⁷⁾. Dintre celelalte Biserici ortodoxe, numai cea bulgară a introdus pînă acum o asemenea formulă în liturghierul ei. Aceasta sună astfel: „Mare este numele Sfintei Treimi! Prea Sfinţă Născătoare de Dumnezeu, ajută-ne nouă! Pentru rugăclu-

14) *Idem, ibidem*, p. 136.

15) Vezi, de ex., *Liturghierul rom.*, ed. 1950, p. 137; ed. 1937, p. 158 şi ed. 1956, p. 152 şi 226. — Comp. Pr. P. Vintilescu, *Anafora...*, p. 131 şi urm. (în deosebi manualele de tipic indicate acolo, la p. 133, nota 55).

16) Vezi *Slujebnic*, Sofia, 1924, p. 124, 206 şi Sofia 1951, p. 95, 139.

17) Vezi, de ex., Dim. G. Panaghiotopoulos, *Tîlcuire la dumnezeiasca liturghie* (în grec.), ed. III-a, Atena 1933, p. 220: „După „Mai ales pentru Prea Sfinţa...”, etc. preotul binecuvîntează aşa numitul *antidoron* (anafura), care după sfîrşitul liturghiei se va împărţi credincioşilor...”, etc.

nile ei, Hristoase Dumnezeu, și pentru rugăciunile celui între Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur (ale Sfintului Vasile cel Mare), miluește-ne și ne mîntuiește pre noi. Amin¹⁸). Această rugăciune, care constă, precum se vede, dintr-o formulă doxologică trinitară, o invocare a Sfintei Fecioare și pomenirea ca mijlocitor a sfintului autor al liturghiei, — are neajunsul că nu cuprinde nădăjdiile ideii de binecuvîntare sau sfințire, pîrînd fără nădăjdi o legătură cu scopul pentru care este folosită.

Cît privește formulele de binecuvîntare folosite în Biserica noastră, lăsînd la o parte pe cele indicate pînă acum în diversele manuale particulare de tipic sau semnalate în diferitele studii și articole despre anafură¹⁹), numai ultimele trei ediții ale liturghierului nostru (1937, 1950 și 1956) au inserat, la locul respectiv din rînduiala liturghiei (adică în timpul axionului), indicații tipiconale despre datoria preotului de a binecuvînta anafura, precum și formulele de folosit pentru aceasta. D'n nefericire, nici indicațiile tipiconale și nici formulele respective nu sînt de acord între ele. Care dintre ele ar fi cea mai potrivită și ar trebui generalizată peste tot? — Cea din ediția 1937 (p. 159: „Binecuvîntată este mîncarea sfinților Tăi, totdeauna, acum și pururea...”), deși pare a fi cea mai simplă și mai mult întrebuițată, are totuși defectul că se inspiră din ideea gresită a unei analogii dintre anafură și piinile binecuvîntate la litie (de aceea acest liturghier recomandă slujitorilor să zică, în plus, și rugăciunea sfințirii artoselor de la litie, atunci cînd anafura se taie și din prescuri nefolosite la proscomidie). Cea din ediția 1950 (p. 137: „Doamne Iisuse Hristoase, pentru rugăciunile Maicii Tale, miluiește-ne pre noi!”), deși sugerează legătura logică a anafurei cu momentul liturgic al axionului (vezi în urmă), are cusurul că nu exorimă deloc ideea de binecuvîntare. Singura recomandabilă dintre cele trei formule înscrise pînă acum în ultimele trei ediții ale liturghierului românesc, este cea din ediția ultimă (1956, p. 152 și 226): „Pentru rugăciunile Prea Sfintei Maicii Tale, Doamne Iisuse Hristoase, binecuvîntează piinea aceasta, ce se va da în locul Sfințelor Tale Taine, totdeauna, acum și pururea, și în vecii vecilor²⁰). Deși mai dezvoltată și mai puțin cunoscută și folosită

18) Vezi liturghierul Bisericii bulgare (*Slujebnic*), ed. cit. în nota 16.

19) Vezi, pe cîteva dintre acestea, indicate la Pr. P. Vintilescu, *Anafura*, în rev. cit., p. 132—137.

20) Propusă încă mai dinainte (1953), în studiul citat al Păr. prof. P. Vintilescu, diortositorul ultimei ediții a Liturghierului nostru, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. În același excelent studiu (p. 141

pînă acum decît primele două, ea are dubla calitate de a exprima clar atît ideia binecuvîntării care se cere prin ea, cît și ideia teologică a corelației dintre anafură și Sfintele Taine. Consacrată oficial prin ultima ediție a liturghierului nostru, tipărit cu aprobarea Sfîntului Sinod și trimis tuturor parohiilor din Biserica Ortodoxă Română, această formulă va trebui, desigur, adoptată de toți liturghisitorii și generalizată în toată Biserica noastră, pentru a se stabili, și în acest amănunt liturgic, uniformitatea dorită.

și urm.) doritorii pot găsi informațiunile necesare despre timpul, modul și formula sfințirii anafurii speciale care se dă credincioșilor în ziua Învierii Domnului, sub denumirea (greșită) de „Paște” sau „Paște mic”.

„REPUBLICĂ, MĂREȚĂ VATRĂ...”

În zbuciumata dar mărețată istorie a poporului nostru, ziua de 23 August 1944 a marcat cu drept cuvânt începutul unor adânci prefaceri sociale și transformări structurale, preludiul unei ere luminoase, în care poporul a devenit stăpîn al Țării, constructorul vieții sale noi. Mărețul act istoric a dat posibilitate țării noastre de a se smulge pentru totdeauna din lanțurile robiei și de a-și dobîndi pentru prima oară adevărata independență și suveranitate națională.

Calea schimbărilor o definea atît de nîmerit — așa cum a confirmat istoria — Nicolae Bălcescu: „Cea dintîi condiție a dezvoltării morale a unui Stat, a existenței lui politice, e libertatea poporului și egalitatea în drepturi. Unde poporul nu e liber, unde egalitatea nu domnește, acolo nu e viață. Starea poporului determină înflorirea și înaintarea unei țări”.

Gloriosul august 1944 a deschis largi perspective pentru instaurarea puterii populare, pentru proclamarea unui Stat nou, pentru statornicirea orînduirii socialiste.

Înlăturarea monarhiei — ultimul vestigiu al unui trecut întunecat — și proclamarea Republicii la 30 decembrie 1947. încheie un capitol plin de suferințe, de lupte și de jertfe în istoria poporului nostru și inaugurează o epocă de mărețe înfăptuiri, care au schimbat radical înfățișarea Patriei noastre, poziția ei în lume și viața oamenilor muncii.

Sub conducerea înțeleaptă a celor mai buni fii ai săi, poporul nostru a pășit cu încredere și cu hotărîre pe drumul deschis, înscriind în istoria noastră contemporană o strălucită epopee a grandioaselor sale posibilități creatoare.

Intr-un răstimp scurt s-au schimbat radical condițiile de viață ale poporului nostru, s-au pus bazele unei economii moderne și s-a creat cadrul avansării rapide a poporului român, pe drumul prosperității, culturii și civilizației.

În anii Republicii, după naționalizarea principalelor mijloace de producție în anul 1948, industrializarea a imprimat întregii economii naționale un deosebit dinamism. La pitorescul fermecător al Țării noastre s-a adăugat mărețul peisaj industrial, în anii puterii populare pe harta Țării apărînd noi fabrici uriașe și orașe muncitorești, centrale electrice și mine.

S-au înălțat puternicele cetăți ale industriei socialiste, mari combinate chimice, siderurgice, de prelucrare a metalului, a lemnului, ale industriei ușoare și alimentare, dotate cu o tehnică avansată. Au fost construite în industria republicană întreprinderi și secții noi, au fost reutilate, modernizate și dezvoltate întreprinderile existente. O preocupare permanentă a regimului nostru a fost și este dezvoltarea continuă a industriei chimice, care dispune de condiții și perspective deosebit de favorabile.

Ca rezultat al politicii de industrializare, Țara noastră este astăzi în posesia unor ramuri industriale noi, în plin avânt, cu combinate, fabrici și uzine moderne, numeroase hidro și termocentrale electrice, mine și schele petrolifere. Pulsează viguros economia prosperă a României noi socialiste, Țara noastră ajungând astăzi să exporte altor țări, mașini, tractoare și utilaje petrolifere.

Ritmul înalt de dezvoltare economică a Țării s-a reflectat și în dezvoltarea impetuoasă a agriculturii, creîndu-i-se acesteia condițiile tehnice materiale necesare unui avânt rapid. Datorită ajutorului primit din partea industriei socialiste și muncii desfășurate în rîndurile țărănimii muncitoare, aceasta a pornit cu încredere pe drumul transformării socialiste a agriculturii, drumul belșugului și fericirii. În plin progres, agricultura noastră socialistă a fost înzestrată an de an cu utilaje și mașini de înaltă tehnicitate, tractoare, semănătoare mecanice și combine pentru păioase.

Astăzi, în sate, transformate în adevărate orașele, avem o țărănime nouă, în al cărei mod de viață și conștiință s-au produs adînci prefaceri. Veniturile ei reale s-au dublat față de trecut, ea se îmbracă și se hrănește mai bine. În sate, țărani cooperatori au astăzi mii de cămine culturale, cinematografe, ducînd o viață culturală bogată, au magazine universale, de unde cumpără mașini de spălat, cuptoare de aragaz, mașini de cusut, biciclete, motociclete, radio și televizoare, pe care și le aduc în case noi.

„Miracolul” profundelor transformări în țara noastră se datorește în mare parte electrificării Țării, care a contribuit la înflorirea multilaterală a orașelor și satelor, lumina electrică pătrunzînd în cel mai depărtat cătun.

În domeniul edilitar s-au sistematizat cartiere întregi, s-au creat mari ansambluri arhitectonice, s-au reconstruit orașele și satele și s-a creat un cadru estetic pentru activitatea de producție stîrnind admirația vizitatorilor străini. Străinii, care au vizitat Țara noastră mai recent, păstrează în amintire frumusețile ei naturale, amabilitatea poporului și mai cu seamă marele

avînt al construcției socialiste. Vizitînd litoralul românesc și îndeosebi frumoasa stațiune Mamaia, vilegiaturistul francez R. Gottschell a exclamat plin de admirație: „Pe una dintre cele mai frumoase plaje din Europa, geniul românesc a creat un paradis al vacanțelor“.

Realizările mărețe ale României contemporane oferă astăzi un măreț peisaj al socialismului, înfăptuindu-se realizări care întrec cele mai înaripate visuri ale înaintașilor noștri, luptători pentru libertate și progres social.

În anii puterii populare, o realizare de seamă a constituit-o dezvoltarea învățămîntului elementar, mediu, profesional, tehnic și superior. Generalizării și gratuității învățămîntului de 8 ani, i s-a adăugat gratuitatea învățămîntului mediu și superior, distribuindu-se în mod gratuit manualele elevilor din învățămîntul general și mediu. Profilul învățămîntului superior a fost îmbunătățit prin înființarea de noi facultăți, prin crearea de noi laboratoare și biblioteci, prin zidirea de numeroase complexe studențești. Menționăm spre exemplificare că în Timisoara altă dată exista un singur Institut Politehnic cu mai puțin de 500 studenți, pe cînd astăzi avem o Universitate, cea de a patra universitate a Țării, cu aproape 13.000 de studenți, pe seama că- rora s-au construit 7 cămine în cadrul complexului studențesc, adevărat orașel al studenților.

Înflorirea școlii românești și îndeosebi dezvoltarea învățămîntului superior, legătura lui cu cerințele vieții, cu nevoile de dezvoltare a societății, constituie o înfăptuire de seamă a orînduirii noastre socialiste. În prezent în Țara noastră învață peste 136.000 de studenți, peste 60% din ei fiind bursieri, ceea ce înseamnă că avem 70 studenți la 10.000 locuitori, faptul acesta s'tuîndu-ne printre țările cu cel mai avansat nivel de dezvoltare a învățămîntului superior.

Noua orînduire socială instaurată în Țara noastră a creat condiții optime pentru desfășurarea, multilaterală a cercetării științifice, oferind oamenilor de știință largi posibilități de afirmare. Cercetarea științifică a fost fundamental reorganizată și orientată spre rezolvarea problemelor ridicate de industrializarea Țării, de transformarea socialistă a agriculturii, de îmbunătățirea sănătății poporului. Creația științifică a fost astfel integrată în procesul profundelor transformări structurale din Țara noastră și pusă în serviciul progresului social, în folosul maselor populare, așa cum năzuiau în trecut oamenii de știință înaintași din Țara noastră. Academia — supremul for de cultură al Țării — dispune astăzi de numeroase unități de cercetare științifică și tehnică, în care activează mii de cercetători științifici.

S-au înființat apoi institute departamentale cu cercetători din diverse ramuri de știință. Dezvoltînd cele mai bune tradiții ale științei românești, ei au contribuit cu succes la îmbogățirea patrimoniului științific și cultural al umanității, ridicînd prestigiul științei și culturii românești peste hotare. La conferințele internaționale din diverse domenii științifice, referatele delegaților români sînt apreciate în mod deosebit.

Poporul nostru românesc se mîndrește că pe harta culturală a lumii, Țara noastră nu este astăzi o pată albă ci un centru de iradiație culturală, savanții români — mesageri ai luminii și culturii — transmițînd celorlalte popoare, mesajul umanist al geniului creator al poporului nostru.

Activitatea editorială a cunoscut și ea o epocă de transformări radicale, publicîndu-se lucrări științifice, traduceri, precum și cărți didactice, politice și de literatură română. Impresionat de originalitatea și amplitudinile lirismului poeziei românești, cineva spunea că, România este astăzi una din țările europene de cea mai intensă vibrație poetică.

Anii unei economii și culturi înfloritoare au fost în același timp și anii creării în întreaga Țară a unei largi rețele de spitale, policlinici, maternități, dotate cu aparataj modern și deservite de un numeros cadru medical, pentru apărarea sănătății oamenilor.

În noua etapă de progres și prosperitate în viața poporului român, succese remarcabile au obținut și artele, solii artei românești fiind apreciați în mod deosebit prin arta lor interpretativă în spectacolele date în diferite orașe ale lumii. Apariția pe scenele străine a formațiilor noastre teatrale, folclorice, muzical-simfonice, a dirijorilor, interpreților și compozitorilor, a filmului documentar și artistic în plină înflorire, a expozițiilor de artă plastică au atras aprecieri elogioase. Personalități de seamă din lumea artistică și-au exprimat admirația lor pentru remarcabilele succese ale artiștilor români.

La tirgurile internaționale, standurile românești cu expozate de mașini electrice, unelte, utilaje de construcții, tractoare, mașini agricole, mobilă, etc., sînt deosebit de apreciate.

Vizitele conducătorilor Țării noastre în diferite părți ale lumii și prezența reprezentanților români în diverse foruri și organisme internaționale, aportul lor precum și însuflețirea cu care Țara noastră militează pentru destinderea încordării internaționale, pentru realizarea dezarmării, ca obiectiv de însemnătate excepțională în consolidarea păcii, au asigurat Țării noastre un prestigiu însemnat în arena vieții internaționale.

Anul 1965 a imprimat sărbătorii de 30 Decembrie, o nouă aureolă cu noi perspective luminoase: proclamarea Republicii

Socialiste România, stat al oamenilor muncii de la orașe și sate și adoptarea unei noi Constituții, cu multiplele drepturi și fundamentalele îndatoriri ale oamenilor muncii.

Dezvoltarea vertiginoasă a economiei naționale a contribuit la ridicarea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului. În România socialistă munca este răsplătită cu deplină justețe, ea desfășurându-se în condiții optime de muncă și de trai. Umanismul orînduirii noastre, grija deosebită a conducerii Țării pentru cei ce contribuie cu efort susținut la înflorirea României socialiste s-a reflectat adînc și în noua lege a pensiilor care asigură oamenilor muncii la bătrînețe o viață liniștită și însorită.

Noua orînduire de Stat — început de epocă nouă în istoria poporului nostru — a constituit cu drept cuvînt și pentru Biserica noastră, începutul unui veac nou al Ortodoxiei românești.

În Republica Socialistă România, art. 30 din noua Constituție garantează libertatea conștiinței tuturor cetățenilor. Oricine este liber să împărtășească sau nu o credință religioasă. Libertatea executării cultului religios este garantată, cultele religioase organizîndu-se și funcționînd liber. Modul de organizare și funcționare a cultelor religioase este reglementat prin lege.

Datorită libertății religioase, sub patriarhiceasca arhipăstorie a Prea Fericitului Patriarh Justinian s-au realizat deosebite înfăptuiri, care au ridicat prestigiul Bisericii noastre atît în lăuntru Țării cît și peste hotare.

Preocupat în permanență de armonizarea apsolotatului evanghelic cu cel social, Intîistătătorul Bisericii noastre s-a străduit neîncetat de a crea din Biserica noastră o instituție vie și activă, o Biserică a dinamismului evanghelic și social, care să contribuie la dăltuirea omului nou, a omului social, al păcii, al înfrățirii, al dreptății, al muncii și al bunăstării.

În stadiul actual de dezvoltare a societății, cînd știința și tehnica au atins culmi nebănuite, s-a creat o nouă conștiință. La formarea și consolidarea ei, se străduiește să-și aducă contribuția și Biserica Ortodoxă Română, începînd de la crainicul păcii Prea Fericitul Patriarh Justinian și sfîrșind cu modestul preot de țară.

În freamătul de viață nouă, în simfonia muncii creatoare a vrednicului nostru popor, este prezentă și preoțimea noastră, aducîndu-și aportul la culturalizarea credincioșilor, la ridicarea nivelului de trai al poporului, pentru o viață mai fericită și îmbelșugată.

La acest popas aniversar, sărbătorind 19 ani de la proclamarea Republicii, în tumultoase revărsări de bucurie, însuflețit de perspectivele luminoase, ce le deschide înfăptuirea prevederilor noului cincinal, întregul popor român își manifestă hotărârea fermă de a-și făuri istoria, de a consolida mereu temelile viitorului luminos al Țării, de a înfăptui mărețele obiective ale cincinalului, pentru înflorirea și propășirea continuă a scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

Biserica noastră ortodoxă română din Banat, prin slujitorii și credincioșii ei, participă cu entuziasm la bucuria obștească a aniversării Republicii, aducând prinosul ei de recunoștință tuturor acelor care au realizat epocalul act al instaurării noii orînduiri sociale și exprimînd sentimentele de dragoste neîarmurită față de Patria noastră și de profund devotament față de înțelepții ei conducători.

În numele viitorului luminos al poporului nostru, însufleții de îndatoririle sacre ale apostolatului evanghelic și social slujitorii altarelor din Mitropolia Banatului își reafirmă angajamentul de a sprijini din toate puterile și în viitor toate acțiunile de interes obștesc, pentru înălțarea continuă a scumpei noastre Patrii, ca și pentru realizarea mărețelor postulate ale contemporaneității.

Prot. dr. Victor Vlăduceanu

MUNTELE SINAI ȘI IMPORTANȚA SA ÎN ISTORIA BISERICI CREȘTINE

1400 DE ANI DE LA INTEMEIEREA MANASTIRII
SFINTA ECATERINA

de: † Mitropolit NICOLAE

Credincioșii vechilor religii au considerat munții, ca de altfel și alte ridicături ale solului, drept lăcașurile preferate ale zeilor, înălțându-le aici altare de închinare. Lucrul acesta trebuie pus în legătură și cu faptul că în astfel de locuri anticicii își îngropau morții, socotind că astfel le va fi mai ușor sufletelor să-și regăsească trupul și să-și împlinească destinul¹). Muntele a fost însă în același timp și un simbol al înălțării spre desăvârșire, fie că acesteia i se da un sens pur intelectual ori altul spiritual. Cunoscutul artist englez Ruskin aprecia că „istoria munților pământului este intim legată de istoria vîrfurilor cugetării“, că privirea, contemplarea munților, a contribuit în oarecare măsură la dobîndirea rolului pe care bunăoară l-au jucat în istoria Europei grecii și latinii. În ce-i privește pe elini, e constatat faptul că atribuiau ce e mai bun în inspirația lor intelectuală, influenței munților²). Dar nu numai atât. Muntele și urcarea lui însemnau în același timp și progresul în virtute. Poetul Hesiod afirma că drumul virtuții este „asemănător „urcușului pe un munte“ ori, mai precis, spre culmea muntelui: „... Cărarea-n spre ea la început este lungă, aspră și anevoioasă. Dar cînd vei ajunge la culme ea e ușoară apoi, măcar că fu grea mai înainte“³).

Evreii de odinioară acordau și ei muntelui un caracter sacru. În plus urcarea spre culmi era considerată, potrivit mentalității vremii, ca un progres în cele ale sfințeniei. Vechiul Testament abundă în referințe de asemenea natură. E de ajuns să amintim și numai de îndemnul prorocului Isaia: „Veniți să ne suim în muntele Domnului și în templul Dumnezeului lui Iacov“⁴).

1) Em. Iaroslavski, *Biblia pentru credincioși și necredincioși*, trad. rom., București, 1960, Adnotări, p. 382.

2) Robert de la Sizeranne, *Ruskin et la religion de la beauté*, 8-e éd., Paris, 1909, p. 197.

3) Hesiod, *Munci și zile*, vv. 283—5 (trad. Șt. Bezdechi, București, Editura Științifică, 1957, p. 56).

4) Isaia 2, 3.

Noul Testament a preluat acest mod de a înțelege lucrurile⁵). În viața Mântuitorului, cel puțin munții au jucat un rol cu totul aparte: „cei ai Betleemului, din pietroasa Iudee, când s-au suit Iosif și Maria din Nazaret să se înscrie la recensământul poruncit de regele Irod, la cererea romanilor, prin guvernatorul Siriei, Quirinius, muntele pe care este zidit Ierusalimul, „muntele cel sfânt al Domnului“ unde s-a suit la 12 ani cu părinții Săi să petreacă Paștile, munții Galileii, cei din jurul Nazaretului pe care i-a cutreerat în anii adolescenței și de pe care au vrut să-L arunce în prăpastie concetățenii fanatici, muntele Taborului pe care s-a săvârșit minunea Schimbării la Față, muntele Ispitei pe care a fost ispitit de diavol în timpul postului de 40 de zile, muntele Fericirilor de lângă Capernaum, din depresiunea Ghenezaretului, stinca în formă de căpățină pe care a fost răstignit. Mai presus de toți acești munți este muntele Măslinilor de pe care S-a înălțat în slavă la ceruri...⁶).

Încărcați de bogate semnificații, munții au continuat să joace un rol important în viața creștinilor din primele veacuri. Urcarea muntelui și trăirea la înălțime va însemna mereu atingerea unui apreciabil grad de perfecțiune⁷). Contemplarea lui Dumnezeu, piscul desăvârșirii creștine, era considerată a fi apajul trăitorilor pe culmi de duhovnicie. „Dacă cineva vrea să fie împreună cu Dumnezeu, teologhisea Sfântului Grigorie al Nisei, să lase de-o parte toate cele care se văd și să îndrepte sufletul său spre ceea ce este nevăzut și incomprehensibil, înțocmai ca spre vârful unui munte, și să creadă că Dumnezeu este acolo unde nu poate ajunge cugetarea“⁸). Iar sfântul Teodor Studitul spunea la rîndul său: „După părerea mea, muntele trebuie să fie un simbol pentru suflet de felul în care trebuie el să se înalțe în contemplare. Căci după cum muntele este mai înalt decît cîmpia de la poalele său și decît valea, tot astfel mintea celui ce se roagă urcă spre Dumnezeu atunci cînd acesta se află pe un loc înalt“⁹).

5) Pr. T. Moldoveanu, *Evangelia și taina munților*, în rev. „Glasul Bisericii“, București, an. XVI, nr. 8—9, august—septembrie 1957, pp. 550—5.

6) Al. A. Botez, „Iar noaptea ieșea în muntele Eleonului“, în rev. „Glasul Bisericii“, an. XVII, nr. 4, aprilie, 1958, p. 335.

7) Sfântul Ioan Hrisostom, *Omilia III-a despre Lazăr și a XI-a asupra Facerii*, la: I. Mihalcescu, *Citeau laicii Biblia în vremea veche?*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română“, București, serie II, an. XL, nr. 6 (492), martie 1922, p. 435.

8) Sfântul Grigorie al Nisei, *Despre viața lui Moise* (Migne, P. G. XLIV, 1, col. 318 A).

9) Sfântul Teodor Studitul, *Epistola XLIX în cartea II-a de epistole* (Migne, P. G. XCIX, 1256).

Unul din munții care a jucat un rol cu totul aparte în istoria spiritualității este Sinaiul. Acest munte e mai vechi ca oricare altul prin sfințenia sa. Aici ascuns fiind în scobitura stîncii, a văzut Moise slava lui Dumnezeu în rugul care ardea și nu se mistuia¹⁰⁾ și, tot de pe înălțimile acestui munte sfînt, i-a grăit însuși Dumnezeu și i-a dat Legea pe cele două lespezi de piatră. Și precum oarecînd Moise, la fel mulțime de creștini pioși în decursul vremii au urcat culmile Sinaiului pentru a primi binecuvîntarea lui Dumnezeu și a-l vedea slava¹¹⁾. Ei au început să se sălășluiască aici mai ales de pe la jumătatea veacului al III-lea cînd măsurile luate de împărații Romei împotriva Bisericii s-au înăsprit. Peșterile au devenit loc de adăpost pentru însingurați iar în văi, aproape de izvoare, s-au întemeiat mulțime de așezări. Pelerini și negustori veneau de pretutindeni, iar viața comunitară a început să înflorească¹²⁾. Au apărut astfel numeroase obști care s-au pus sub îndrumarea unor duhovnici încercați¹³⁾. Despre creștinii sălășluiți aici face pomenire pe la anul 400 Aetheria, cunoscuta pelerină din Gallia, în povestirea călătoriei ei la Locurile Sfinte, înfățișîndu-ni risipiți pe „muntele lui Dumnezeu” (Sinai), în numeroase așezări¹⁴⁾. După tradiție încă Sfînta Elena ar fi construit în anul 337 o biserică și un turn pe locul unde Moise văzuse rugul arzînd. O altă tradiție pioasă vorbește despre aducerea pe virful muntelui, în împrejurări minunate, a trupului feciorelnic al Sfîntei Ecaterina, martirizată la Alexandria în anul 312¹⁵⁾.

Curînd obștea de pe muntele Sinai a devenit renumită și a luat parte într-un fel chiar la frămîntările provocate în acea vreme de eretici. Se cunoaște că eulihienii au încercat să găsească adăpost aici, ceea ce a determinat pe împăratul Marcian să adreseze sinaiiților un energic avertisment¹⁶⁾. Ei au rămas

10) *Iesire* 30, 18—23.

11) V. Vasilache, *Mari duhovnici*, Colecția „Vieți de sfinți”, București, 1947, pp. 25—6.

12) L. Legendre, art. Sinai, în *Dictionnaire de la Bible*, publicé par F. Vigouroux, 2-e tirage, t. V, 2 (Paris, 1912), col. 1779.

13) Smîrnov, *Precursorii vieții pustnicești pe Muntele Sinai și împrejurimile lui*, în rev. „Dusepolesnoe Cîtenie” (Scriere potrivită pentru suflet), nr. 3, 1889.

14) *Itinerarium Aethiopiae*, cap. I—IX (ed. Helene Petre, Col. Sources chrétiennes, Paris, 1948, pp. 96 sq.). Vezi și A. M. Jacquin, *Histoire de l'Eglise*, t. II, Paris, 1936, pp. 582—3.

15) Arh. Sofronie Craioveanul, *Viața Sfîntei Ecaterina din Alexandria*, București, 1908, p. 40.

16) Mansi, *Collectio Conciliorum* VII, 2 (Paris, 1901) col. 483—7, ap. Georg Hofman, *Sinai und Rom*, Col. *Orientalia Christiana*, vol. I. IX—3, nr. 37, Roma, 1927, p. 222.

fidele ortodoxiei și sinodului de la Calcedon. Mai mult, la timpul său, au cerut pedepsirea eutihienilor¹⁷⁾.

Către anii 305, 370, 400, jefuitori sarasini și blemi, mînași de lăcomie, au devastat așezările sinaitice distrugînd biserici și ucigînd mulți din trăitori. Creștinătatea îi prăznuiește pe toți la un loc în ziua de 14 ianuarie¹⁸⁾. Impresionat de cele ce s-au petrecut și dînd curs unor cereri ce i-au fost adresate, împăratul Justinian rîndui să se construiască o mănăstire și întărituri care s-o apere de atacurile din afară. Pe lîngă basilica cu trei nave, zidită din blocuri mari de piatră cioplită și împodobită pe dinăuntru cu picturi și mozaicuri strălucitoare, dintre care unele se păstrează pînă astăzi¹⁹⁾, s-au ridicat de-a lungul zidurilor de protecție capele pe care arheologii încă și astăzi le mai descoperă făcîndu-ne cunoscute minunatele lor fresce²⁰⁾.

Iată cum descrie un contemporan lucrarea întreprinsă de piosul împărat: „... în provincia numită odinioară Arabia, iar acum Palestina 3-a, Justinian a construit o biserică în cinstea Preasfîntei Maici a lui Dumnezeu, nu în vîrfurile muntelui ci mai jos, pentru ca monahii să-și poată petrece viața în rugăciune și închinată lui Dumnezeu. Iar la poalele muntelui, acest împărat puse să se zidească o foarte puternică cetate, pentru ca sălbăteciile arabi să nu poată, datorită acestei pustietăți, să năvălească pe aici în Palestina²¹⁾.

Mai tîrziu, în veacul al X-lea, dar folosind izvoare vechi inedite, patria-hul Alexandriei, Eutihie ne dă o versiune înregită și oarecum modificată a modului în care s-au pus bazele mănăstirii din muntele Sinai²²⁾. Potrivit informațiilor ce ni le transmite el, mănăstirea a fost zidită de către un trimis al împăratului Justinian lîngă Crîng și Izvor. Turnul, construit po-

17) Manzi, VIII, 2 (Paris, 1901) col. 963—5 și 995—1012, ap. G. Hofman *loc. cit.*

18) Sinaxarul zilei e scris de monahul Ammonios. Cf. Georg Holman, *o. c.*, pp. 221—2.

19) Gheorghe și Maria Sotiriu, *Eikones tis monis Sina*, 2 vol., Collec-tion de l'Institut français d'Athènes, Atena, 1956 și 1958 (vezi și recenzia lui I. Barnea în rev. „Mitropolia Olteniei”, Craiova, an. X, nr. 11—12, noiembrie—decembrie 1958, pp. 841—5).

20) G. A. Sotiriu, *Toihografiai tis skinis tou martyriou eis parekklesia tou teihous tis Monis Sina*. Silloge Biz. în onore di S. G. Mercati (Studi Biz. e Necell. IX), Roma, 1957, pp. 389—391.

21) Procopios de Cezăreea, *Despre construcții* V, 8 (*Opera Omnia, recogn. J. Haury, III, 2, VI libri Peri Ktismaton sive De aedificiis, cum duobus indicibus et appedice*, Bibl. Teubner, 1913), ap. V. Benesevic, *Sur la date de la mosaïque de la Transfiguration au Mont Sinai*, traduit du russe par H. Grégoire, în rev. „Byzantion”, Paris—Liège, t. I, 1924, p. 144.

22) Eutihie, *Anale* (Migne, P. G. CXI, col. 1071—2), ap. V. Benesevic, *o. c.* pp. 146—7.

trivită tradiției de Sfânta Elena, a fost inclus în mănăstire. O biserică a fost înălțată pe vârful muntelui. Pentru apărarea mănăstirii pusă sub conducerea egumenului Dula, un alt trimis al împăratului aduse 200 familii de sclavi din Bizanț și Egipt, așezându-i într-o fortificație specială, mai la răsărit, locul acesta numindu-se pînă tîrziu „Deir-el-Abid“, adică mănăstirea sclavilor²³).

Anul zidirii mănăstirii nu ne este indicat precis nici de Procopios, nici de Eutihie. În schimb ni-l dă o inscripție grecească de pe zidul de deasupra porții de intrare, lîngă care se află o altă inscripție arabă cu același conținut. Ambele vorbesc de anul 6021 de la Adam, adică 527, autorul construcției fiind mai-nainte pomenitul Dula ori Dulas²⁴). Alte inscripții ne vorbesc însă de o perioadă de timp posterioară morții Teodorei (iunie 548), dar nu mai tîrziu de anul 562²⁵). În ce privește biserica propriu-zisă e cert că a fost terminată în 557, la 3 octombrie săvîrșindu-se sfințirea ei²⁶). Totuși, adoptîndu-se o formulă convențională, anul întemeierii mănăstirii de pe muntele Sinai se socotește a fi 566.

Mănăstirea înființată de Justinian deveni curînd locul de întîlnire al unor entuziaști creștini din regiuni foarte diferite. Aici s-au adunat asceți ori pelerini armeni, georgieni, cilicieni, capadocieni, egipteni, bizantini, romani. Chiar înălțătorii Bisericii Romei vor trimite daruri, printre altele spre a se construi un spital²⁷). Se știe astfel că între 561 și 568 papa Ioan al III-lea trimise în acest scop o mare sumă de bani. Ulterior, Grigorie cel Mare se interesează și el îndeaproape de așezămintele de la Sinai. Sînt interesante scrisorile adresate egumenului Ioan, nu Scărarul, și presbiterului Palladius, ambii din Sinai²⁸). În cea dintîi episcopul Romei cere starețului din Sinai să se roage pentru el și trimite pentru gherontocomiul ce luase ființă haine de pat și saltele; în cea de a doua se încredințează rugilor lui Palladius, îl binecuvîntează la rîndul său și îi trimite ceva haine

23) Cf. Heinz Skrobucha, *Sinai*, Urs Graf Verlag, Olten—Lausanne, 1960, pp. 40—1.

24) Vezi: *Corpus Inscript. Graec.* IV, 8634. Burchardt, *Reisen in Syrien*, Weimar, 1823, pp. 878—9; Lepsius, *Briefe aus Aegypten*, Berlin, 1852, p. 441; Tafrali, *Mélanges d'Archéol. et d'Épigr. Byz.*, Paris, 1913, pp. 72—8.

25) Nectarie, *Epitomi tis ierokosm. istorias*, 1677, pp. 163—4; H. Grégoire, *Sur la date du monastère du Sinai*, B. C. H., XXIX, 1907, pp. 328—332.

26) V. Benesovic, *o. c.*, pp. 151—2.

27) Anastasie, *Felurite povestiri despre sfinții părinți din Sinai*, XXXIX (ed. F. Nau, *Le texte grec des récits du moine Anastase sur les saints pères de Sinai*, în: „*Orlens Christianus*“, Roma—Leipzig, an. II, vol. I, 1902, p. 82).

28) Grigorie cel Mare, *Epistole*, cartea XI, ep. I și II (Migne, P. L. LXXVII, col. 1117D—1121C). Ambele scrisori datează din august 600.

(cucullam et tunicam). Merită reținută însă mai ales scrisoarea adresată în august 594 patriciei Rusticiana care, făcând un pelecet oarecare malițiozitate Grigorie, care păstra în suflet dorința ne-realizată de a fi fost el însuși viețuitor al obștei de pe sfântul munte, după ce o felicită pentru călătoria întreprinsă, îi spune: „Și eu aș fi mers împreună cu voi, credeți-mă, dar nu m-aș fi întors de fel cu voi” (sed credite, ego quoque voluissem vobiscum ire, sed vobiscum minime redire)²⁹).

Mănăstirea Sinaiului a avut o viață culturală înfloritoare până în veacul al VII-lea când invazia arabilor creează greutăți cunoscute în întreaga lume creștină. Totuși faima nu i-a scăzut cu nimic. O tradiție orală spune că Mahomed însuși ar fi mers, necunoscut, la Sinai, spre a se instrui de către călugării de aici. Mult mai probabilă este însă versiunea după care călugării sinaiți au trimis în anul 624 la Medina o delegație declarându-i că i se supun și cerându-i libertatea cultului. Măgulit, Mahomed le-a acordat favoarea cerută întărind-o printr-un act (ahdname) scris în limba arabă și semnat de 21 de martori. Toleranța arătată mănăstirii a fost în adevăr excepțională³⁰).

Veacurile IX—X readuc strălucirea de altă dată a mănăstirii sinaite. Acum sint transportate în biserica cea mare moaștele Sfintei Ecaterina care zăcuseră în vârful muntelui, mănăstirea devenind cunoscută mai ales sub numele acesteia. Neajunsurilor pricinuite de musulmani li se adaugă în același timp privilegiul care îi oferă o dezvoltare apreciabilă. Incep să sosească și danii de pretutindeni. Chiar domnii Țărilor Românești vor îmbogăți mai tirziu Sinaiul cu munificența lor³¹).

Datorită locului ce l-a ocupat în viața bisericească de odinioară, mănăstirea Sinaiului și-a păstrat până azi o situație cu totul aparte fiind considerată autocefală, deși aparține patriarhiei Ierusalimului. Are rang de arhiepiscopie, cu două episcopii sufragane la Faran și Raitu. Conducătorul ei este egumen al mănăstirii și episcop în același timp³²).

29) Grigorie cel Mare, *Epistole*, XLVI din cartea IV-a (Migne, P. L. LXXVII, col. 719 B). În legătură cu scrisorile lui Grigorie vezi: Pierre Batiffol, *Saint Grégoire le Grand*, 3-e éd., col. „Les Saints”, Paris, 1928, pp. 44—5; S. Rabois—Bousquet—S. Salaville, *Saint Jean Climaque*, în rev. *Échos d'Orient*, an. XXVI, nr. 132, oct.—dec. 1923, p. 444; H. Skrobucha, o. c. p. 42—43.

30) Constantin Papamihalopoulos, *I moni tou orous Sina*, Atena și Cairo, 1932, 440 pp. și recenzie prof. Teodor M. Popescu, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. LII, nr. 3—4, martie—aprilie 1934, p. 234.

31) Cf. Marcu Beza, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, ed. 2-a, București, 1937, pp. 3—13.

32) Constantin Papamihalopoulos, o. c. și recenzie T. M. Popescu, pp.

Faima muntelui Sinai în istoria veche a creștinismului se datorează în mare măsură îndrumătorilor duhovnicești care și-au petrecut aici îmbunătățita lor viață și care au creat un adevărat curent spiritual. Preferința pe care ei au acordat-o eremitismului, viața cenobitică fiind recomandată doar începătorilor și progresiștilor, nu și celor desăvârșiți³³), va prilejui formularea unor profunde cugetări duhovnicești în care a excelat Sfințul Ioan Scărarul, „al doilea Moise” cum a fost numit. El și este acela care împrumută sinaitismului o celebritate unică. Monahismul sinait își va păstra această faimă și în veacurile următoare, mulți părinți ai Bisericii purtând, drept nume distinctiv, pe acela de „sinait”.

Dintre egumenii care au ilustrat cu numele lor mănăstirea Sinaiului imediat după înființarea și organizarea ei de către Justinian, amintim pe Anastasie, Gheorghe, Dulas, alt Anastasie ajuns patriarh al Antiohiei, Longhin Isaurul, Grigorie ajuns și el patriarh al Antiohiei, cițiva Ioan dintre care Scărarul și Gheorghe fratele Scărarului³⁴). Alături de numele acestea devenite scumpe creștinătății răsăritene, am putea adăuga pe acelea ale altor citorva sinaiți citați de Ioan Moshos: Sergiu care porunca leilor, Orent care și-a luat haina pe dos spre a da o lecție fraților săi aplecați să răstălmăcească rînduielile mănăstirești, Zosim din Cilicia care ajunsese episcop în Babilonul Egiptului, etc....³⁵). Dintre ceilalți merită să fie pomeniți Ioan Postitorul, ajuns patriarh al Constantinopolului și, mai ales, Grigorie Sinaitul (sec. XIV) care trecînd la muntele Atos a reformat viața monahală și a popularizat isihasmul³⁶).

Inercînd o caracterizare a sinaitismului ca direcție de sine stătătoare în spiritualitatea răsăriteană am putea indica următoarele elemente de bază ca unele ce-i formează conținutul:

1. Preferința acordată însingurării socotită stadiu pregătitor și condiție a mării inițieri religioase³⁷). Repetînd ceea ce

232—3. Vezi și P. Harlamov, *Mănăstirea Sfînta și Marea Mucenită Ecaterina din Sinai*, în „Jurnal Moskovskoi Patriarhii”, Moscova, nr. 2, februarie 1959, pp. 74—7.

33) P. Pourrat, *La spiritualité chrétienne*, t. I, Paris, 1931, pp. 333—4.

34) după V. Benesovic, *o. c.*, pp. 171—2.

35) Ioan Moshos, *Pășunea duhovnicească*, CXXV, CXXVII (Migne, P. G. LXXXVII, 3, col. 2988B—2989C).

36) Constantin Papamihalopoulos, *o. c.* și recenzia T. M. Popescu, p. 327. Vezi și Prot. I. Lincevski, *Arhiepiscopia Sinaiului*, în rev. „Terkovni Vestnik”, Varșovia, nr. 2—3, februarie—martie 1957, p. 33 și recenzia lui M. Iastrebov în „Jurnal Moskovskoi Patriarhii”, nr. 6, iunie 1957, p. 77.

37) Irénée Hausherr, *La méthode d'oraison hésychaste*, Col. Orientalia Christiana, vol. IX—2, nr. 36, Roma, 1927, p. 122; în extras p. 26.

s-a mai spus deja, trebuie precizat însă că însingurarea aceasta, opusă cenobitismului întemeiat pe regulile Sfântului Vasile cel Mare, nu era obligatorie pentru toți, cunoscându-se primejdiile pe care le comportă. Ea era recomandată doar celor cu vocație și zel deosebit.

Legată de însingurare era prețuirea excesivă a contemplației (theoria). Și aici trebuie precizat însă că sinaiții nu minimalizau, în fraza inițială cel puțin, rolul ascezei. Aceasta constituia și pentru ei unicul mijloc prin care se considera a se putea ajunge la desăvârșire³⁸).

2. Viața singuratică, apreciau sinaiții, conduce pe cel care o practică spre „theoria”, termen prin care se înțelegea „rugăciunea mentală” ori „rugăciunea lui Iisus” de mai târziu³⁹). De aici a generat acordarea unei importanțe deosebite gândirii, cugetării, ca una ce determină faptele. Sub acest raport se poate spune că sinaitismul a atribuit gândirii un rol cum n-au făcut-o alte curente de spiritualitate creștină. „Pantos logou proigētai ennoia” — oricărui cuvânt îi precede gândirea, cugetarea, afirma Ioan Scărarul⁴⁰) de unde deducea necesitatea de a păstra cugetarea îndreptată mereu spre ceva sfânt, mai ales spre Iisus Hristos⁴¹).

3. Îndreptarea cugetării spre Iisus constituie o altă notă caracteristică a spiritualității sinaite. Reprezentanții ei, spre deosebire de toți ceilalți Părinți, numesc pe Mintuitorul scurt, cu un singur nume, „Iisus”, fără să spună Domnul nostru Iisus Hristos” sau într-alt fel. „Cugetarea lui Iisus” și mai ales „rugăciunea lui Iisus” deține de aceea un loc din cele mai importante, în dauna a ceea ce se poate numi „praktiki” și la fel, a „psalmodiei”, adică rugăciunea obișnuită, orală⁴²). Ultimile concluzii ale acestei atitudini le va trage Sfântul Simeon Noul Teolog și întreg isihasmul. Iar dacă, din acest punct de vedere, ținem seama de strinsa legătură ce există între sinaitism și isi-

38) M. Lot—Borodine, *Le mystère du „don des larmes” „dans l'Orient chrétien”*, în „La Vie Spirituelle”, Juvisy, Supplément, 18-e année, t. XLVIII, nr. 3, 1-er Septembre 1936, p. 66 în notă.

39) Multe texte din Ioan Scărarul au fost interpretate ca indicind „rugăciunea lui Iisus”. Unul dintre acestea e și cel din treapta IX-a (Migne, P. G. LXXXVIII, col. 841C) în care e vorba despre „Iisou i prosevhi”. Trebuie spus însă că nu o dată sensul le-a fost forțat, chiar cel de mai înainte indicind nu „rugăciunea lui Iisus”, ci rugăciunea Tatăl Nostru (vezi Irénée Hausherr, *Noms du Christ et voies d'oraison*, Col. Orientalia Christiana Analecta nr. 157, Roma, 1960, p. 19, nota 1).

40) Sfântul Ioan Scărarul, Scara VI (Migne, P. G. LXXXVIII, col. 793C).

41) I. Hausherr, *La méthode d'oraison hésychaste*, pp. 119—120; în extras pp. 23—24.

42) Idem, o. c., p. 120; în extras p. 24.

hasm, cum și de consecințele pe care isihasmul le-a determinat în spiritualitatea creștină, răsăriteană mai ales⁴³), putem aprecia și în parte numai, marele rol pe care l-a jucat sinaitismul.

În afara importanței strict religioase pe care Sinaiul o are în istoria creștinismului, trebuie spus că Sfânta Ecaterina se impune atenției noastre și prin faptul că deține valori culturale inestimabile. Vom cita în primul rând biblioteca care este un tezaur de mare preț pentru toți cercetătorii. Există aici peste trei mii de manuscrise: 1223 grecești, 629 arabe, 390 siriace, 97 georgiene, 34 slave, 6 copte și multe altele. Mai însemnat dintre toate era așa-numitul „Codex sinaiticus”, cel mai complet și unul din cele mai vechi codice biblice, găsit și luat de Tischendorf (1859)⁴⁴). Lui se poate adăuga manuscrisul siriace cuprinzând Evangheliile descoperit de Lewis și Gibson⁴⁵).

Afară de acestea se păstrează aici un număr de icoane vechi, de calitate excepțională⁴⁶). Unele au fost lucrate pe loc, de călugării sinaiti, altele au fost aduse din ținuturi și localități mai apropiate sau mai îndepărtate, cu care mănăstirea Sfânta Ecaterina a avut legături: Egipt, Siria, Palestina, Constantinopol, Georgia, Italia, Veneția, Cipru și Creta. Din perioada întemeierii mănăstirii datează icoanele în tehnica encaustică, exemplare unice și foarte bine păstrate ale unei arte dispărute din marile centre de odinioară ale Egiptului și Siriei. O serie de icoane din perioada iconoclastă, executate în stilul auster al monahismului oriental, provin din mănăstirile Egiptului, Siriei și Palestinei, care fiind rupte de statul bizantin, în urma ocupației arabe, au fost scutite de furia iconoclasmului. Perioadei medio-

43) Idem, *Vie de Syméon le Nouveau Théologien par Nicetas Stéthatos*, „Col. Orientalia Christiana”, vol. XII, nr. 45, Roma, 1928, introducere p. XII: „... Depuis l'invasion de l'hésychasme, la vie monastique orientale est dominée par un besoin d'expérience mystique, tel que l'Occident n'en a connu que par intervalles”.

44) Constantin Papamihalopoulos, o. c. și recenzie T. M. Popescu, pp. 411—7. Vezi și: prof. V. Gardthausen, *Catalogus Codicum Graecorum Sinaiticorum*, Oxford, 1886; Margaret Dunlop Gibson, *Catalogue of the arabics mss. in the convent of St. Catharine on mounth Sinai*, London, 1894; Agnes Smith Lewis, *Catalogue of the syriac mss. in the convent of St. Catharine on mounth Sinai*, London, 1894; V. Vasiliev, *Insemnări despre unele manuscrise grecești cuprinzând vieți de sfinți din Sinai* (în rusește), „Pîz. Vrem.” XIV (1907), pp. 276—333; V. Benesevic, *Catalog Codicum mss. graecor. qui in monasterio S. Catharinae in monte Sinai asservantur*, 3 vol., Petersburg, 1911—1917.

45) A. Legendre, *art. cit.*, col. 1779.

46) I. Barnea, recenzie citată la volumul lui Gheorghe și Maria Sotiriu: *Icoanele din muntele Sinai*, pp. 841 sq.

bizantine, cînd mănăstirea Sinai a atins culmea înfloririi sale artistice, îi aparțin cele mai multe icoane, lucrate de înșiși călugării sinaiiți. Relațiile din veacul al XIII-lea și cele următoare cu Georgia sau Creta și apoi cu Apusul, explică numărul mare de icoane lucrate de călugări georgieni și crețani sau în atelierele grecești din Veneția ori alte centre influențate de diferite școli bizantine ale Italiei.

Dacă ar fi și numai aceste bunuri păstrate la Sinai, e de ajuns pentru a aprecia importanța pe care o prezintă pînă astăzi. Aici mai găsim însă moaștele unor mari dascăli și îndrumători duhovnicești, dintre care nu trebuie uitați Sfîntul Efrem Sirul și Sfîntul Ioan Scărarul⁴⁷⁾.

Pentru toate cele acum spuse, muntele Sinai reprezintă un loc scump întregului creștinism⁴⁸⁾.

47) P. Harlamov, *o. c.*, p. 77.

48) Dintre studiile mai importante, nemenționate în notele anterioare, dedicate muntelui Sinai, amintim: Profirie Uspenski, *Peninsula Sinai. Mănăstirea Sinai* (în rusește), în „Jurnal ministerstva narodnaio prosviescen'ja”, Petersburg, 60, 2, din anul 1848, pp. 137—210; P. Gregoriades, *I iera montou Sina kata tin topografikin, istorik'n kei dioikitikin avtis epopsin*, Ierusalim, 1875; N. Kondakov, *Călătoria la Sinai în anul 1881*, Odesa, 1882; A. B. Elisiev, *Călătoria pe muntele Sinai în anul 1881* (în rusește), în „Jurnal ministerstva narodnaio prosviescen'ja”, Petersburg, 234 din anul 1881; Ch. P. Andrutsoyulos, *Istoriki perigrafi tou ierou kai theovadistou orous Sina*, Patras, 1887; Joh. Gg. v. Sachsen, *Das Katharinenkloster am Sinai*, 1912; E. G. Pantelakis, *Le monastère du Mont Sinai*, în rev. „Irénikon”, 1935, pp. 3—33.

DOCUMENTE PRIVIND VIAȚA SPIRITUALĂ A ȚĂRANULUI BĂNĂȚEAN DE LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

CONTRIBUȚII LA MONOGRAFIA SATULUI VALEADIENI

de: OLIVER VELESCU

În anii 1893 și 1895 N. Densușianu edita în două părți „Cestionariul despre tradițiunile istorice și anticități ale țărilor locuite de români”. Partea I apărută la București în 1893, „epoca pînă la a. 600 d. Chr.” cuprinde 396 de întrebări, iar partea a II-a apărută la Iași — „ediție separată din Revista Critică literară” avea 280 de întrebări.

Intr-o introducere concentrată care conține programul de lucru al lui Densușianu, se spune că „în casa țaranului român există pînă astăzi o mulțime de suveniruri istorice... un fel de istorie nescrisă despre origina sa, despre vechile sale credințe și instituțiuni cum și evenimente prin care a trecut poporul român”. Densușianu s-a înșelat însă crezînd că prin cele două voluminoase chestionare va reuși să aducă o lumină nouă în istoria veche a țării, date noi privind dacia sau cucerirea romană. Exemplu grăitor sînt însăși răspunsurile pe care le-a primit. Ele înfățișează viața socială și spirituală a satului românesc așa cum se prezenta ea la sfîrșitul secolului trecut.

Satul românesc a suferit în prîma jumătate a veacului nostru însemnate și radicale prefaceri. Înșirarea importantelor evenimente ale ultimilor 60 de ani nu-și are rostul, este doar suficient să amintim că s-a înfăptuit unitatea națională și apoi eliberarea socială pentru a înțelege principalii factori care au favorizat schimbările în viața satelor noastre. Mentalitatea și concepția despre viață a țaranului din zilele noastre nu se poate compara cu cea de la începutul secolului.

În aceste condiții, materialele cuprinse în chestionarele lui Densușianu sînt documente etnografice de prim ordin.

Se știe că la noi în țară, din inițiativa profesorului Dimitrie Gusti s-a început în urmă cu cîteva decenii studierea complexă a satului, ceea ce a permis generalizarea experienței acumulate. Așa a apărut „arheologia socială”, disciplină care pleacă de la constatarea „că între prezent și trecut neexistînd vreo soluție de continuitate, orice reconstituire a trecutului care nu se poate racorda cu situația contemporană se dovedește greșită în ea în-

săși" iar „societatea actuală fiind un capăt de fir“, numita disciplină își propune să pornească „de-a-ndărăteala spre trecut, pas cu pas, pe un drum cu atât mai sigur cu cât prin cercetare etnografică putem scoate la iveală rămășițe materiale ale unor vremi trecute, precum și rămăneri în urmă ideologice corespunzătoare unor baze materiale de mult depășite“¹⁾.

În felul acesta chestionarele lui Densușianu, mai corect, răspunsurile întocmite de preoții și învățătorii satelor, aduc un material bogat despre ceea ce se numește în mod curent superstițiile poporului român, cu numeroase variante locale.

Biserica, pe drept cuvânt, s-a ridicat de nenumărate ori împotriva tuturor practicilor care n-aveau legătură cu credința și cu ritualul stabilit prin canoane, dar trebuie recunoscut că în satele noastre multe din aceste obiceiuri erau atât de adânc înrădăcinate încât numeroși preoți sau alți oameni cu carte care s-au ridicat împotriva lor, s-au văzut nu o dată puși în situații dificile.

Dar de vreme ce aceste superstiții și obiceiuri existau este firească întrebarea, care este originea lor? Răspunsul va trebui să evite exagerările școlii latiniste și mai ales ale epigonilor ei care vedeau în ele neapărat și cu tot dinadinsul practici romane, luate din cultul lor păgîn și aduse aci de legiunile lui Traian. Trebuie să se țină seamă că teritoriul patriei noastre a fost locuit intens cu multe milenii înainte de Traian și Decebal, încă din perioada neolitică și chiar mai de vreme. Populația acelor vremuri era organizată din punct de vedere social potrivit stadiului dezvoltării uneltelor iar nivelul lor spiritual nu putea fi nici el altul. Există deci o analogie între nivelul popoarelor rămase la un stadiu inferior de civilizație în diferite părți ale globului cu cea a populațiilor care au trăit pe teritoriul țării noastre în epoca comunei primitive. Din acele îndepărtate vremuri s-au păstrat, cu o vigoare de neînchipuit și s-au dezvoltat o seamă de practici atât în viața socială cit și în cea spirituală a locuitorilor la care s-au adăugat și obiceiurile aduse de romani²⁾.

La răspîndirea creștinismului, la fel ca peste tot, propovăduitorii noii credințe au avut desigur de înfruntat rezistența vechilor practici păgîne, plătind deseori cu viața. Creștinismul a învins grație superiorității sale etice, dar nu a putut să distrugă în întregime vechile practici ale magiei, generatoarea celor mai multe din superstiții. Desigur ele au încetat de foarte multă vre-

1) H. H. Sthal și I. Donat, *Etnografie și istorie*, în: „Revista de Etnografie și Folclor“, t. II, nr. 1, 1966, p. 3.

2) Manifestările arhaice de viață socială au fost studiate și sintetizate (H. H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmășe românești* Ed. Academiei). Cele din viața spirituală sînt cunoscute numai în parte grație culegerilor lui Pamfile, Marian, Gorovei și a altora.

me să aibă un rol hotărîtor în viața țăranilor și au devenit doar „obiceiuri“, dar de vreme ce ele au existat și au constituit o realitate, trebuie explicate și înțeleasă obîrșia lor.

Nu se poate face aprecierea că în așezările unde obiceiurile sau superstițiile s-au păstrat mai bine, țăranii erau mai înapoiți, pentru că stadiul de „înapoiere“ fiind un fenomen social, se poate spune că în linii generale pe teritoriul țării noastre țăranii cu anumite deosebiri locale erau pe aceeași treaptă de dezvoltare.

Înapoierea spirituală avea cauze diferite. Dacă pentru vremurile mai îndepărtate ea apare justificată prin condițiile generale de dezvoltare a societății, cînd însăși știința era la începuturile ei, pentru epoca mai nouă, la lipsa școlilor se adaugă și cauze subiective: un preot mai puțin înzestrat, calamități naturale repetate des, sau alte fenomene fără legături cauzale care determinau o „înflorire“ a superstițiilor într-o așezare sau alta.

Efortul conjugat al mai multor factori a făcut ca „superstițiile“ să se atingă treptat și se poate afirma că ele aparțin astăzi trecutului.

Se constată în schimb o îmbucurătoare renaștere a unor străvechi obiceiuri, pline de pitoresc, legate de diferite momente din viața satelor, care pierzînd vechea lor semnificație, a rămas precumpănitor în ele elementul artistic. Venind din vremuri îndepărtate ele fac parte din zestrea culturală a poporului nostru și n-au nici o legătură cu practicile superstițioase.

Documentele care urmează se referă la satul Valeadeni, raionul Reșița. Materialele au fost culese de cunoscutul folclorist George Cătană și le însoțim de două scrisori inedite ale acestuia.

În documentele ce urmează se găsesc amestecate știri despre felul cum se practicau superstițiile, cu povești apocrife (legenda păhuiei) cu frumoase obiceiuri ca cele de Crăciun sau de „alesul oilor“ și credințe a căror fabulație se apropie de aceea a basmelor (cail transformati în flăcăi). Materialele mai cuprind și multe alte date, din care unele nu lipsite de umor; într-un cuvînt, ele sînt o oglindă a universului spiritual al unui sat bănățean la sfîrșitul veacului trecut³).

3) Răspunsurile lui G. Cătană au fost copiate după manuscrisele depuse la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (Mss. Rom. 4554, Densușianu, *Răspunsuri la Cestionarul Istoric*. Partea II-a Transilvania, Banat, filele 447, 448, 450, 507, 511, 512, 514.

S-au adus unele îmbunătățiri ortografiei iar în ceea ce privește transcrierea unor pronunțări locale, s-a intervenit astfel: în loc de pre s-a transcris pe, cuvintele avînd terminația în sci (Pasci) s-au transcris ști (Paști). În rest s-a respectat întru totul textul lui G. Cătană.

Pentru a nu încărca textul, nu s-au mai reprodus întrebările lui Densușianu, Cătană mulțumindu-se doar a le menționa numărul. În textul de față,

1.

Mult stimate Domnule,

[447] Căpătînd numai cu cîteva săptămîni mai înainte „Cestionarul“ D-voastre, îl cetii cu luare aminte și mă grăbii a Vă da răspunsurile aci alăturate.

Cred că acestea sînt neînsemnate și puțin vă vor putea folosi; eu însă numai atît am putut face. Alte date la întrebările din chestionar nu am putut aduna.

Și să mă credeți Stimate Domnule, eu sînt omul acela care nu îndemnat de cineva ci din îndemnul propriu umblu anume spre a cîștiga date care vor servi celor competenți și erudiți a scoate din ele, orice lumină [447 v.] vor afla pentru completarea istoriei națiunii noastre. Spre scopul acesta am adunat foarte multe povești populare, balade, doine, ghicitori, etc. pe care le voi da publicității. Tomul I din „Povestile Bănătului“ au și apărut deja. Cînd va să apară tomul al II-lea din „Cestionariu“ vă rog să mi-l trimiteți și mie de a dreptul și vă asigur că încît îmi va fi cu putință, voi căuta a vă trimite răspunsurile necesare.

În sfîrșit Stimate Domnule, vă aduc la cunoștință cum că anul acesta am pus fundamentul la o bibliotecă populară ca să pot servi și mai mult poporului meu român, dar precum știți „tot începutul e greu“ așa și aici lucrul merge încet [450] deoarece nu avem bani și oameni cu dare de mină în măsură destul de mare. Rogu-vă dară în numele sătenilor mei ca pe un român adevărat și om de știință a ne mări biblioteca noastră dacă nu cu alte cărți cel puțin cu cărțile edate și scrise de D-voastră și eu cu poporul meu însetat după știință vă vom fi în veci recunoscători.

Sperînd în bunătatea și în sprijinul Stimat D-voastră, rămîn în

Valeadien! la 4 mai 1894 v.

cu distinsa stimă
George Cătană m. p.
învățătoriu

u. p. Caransebeș. Comitatul Căraș-Severin (Krasso-Szörény).
La 12 aprilie 1896 i s-au trimis drept mulțumire patru broșuri.
D[ensușianu].

cifrele indicînd numărul întrebării au fost omise, pentru că așa cum s-a spus, valoroase sînt doar răspunsurile. Acolo însă unde acestea cer o lămurire s-au făcut între paranteze referiri la întrebarea din broșurile lui Densușianu. Cifrele d'n text, în paranteze drepte, reprezintă numărul filei manuscrisului.

2.

Mult Stimat Domnule,

[507] Primind „Cestionarul” D-voastră partea II-a m-am apucat să adun și eu și să răspund la câteva întrebări din numitul Cestionar, ce le-am auzit de la bătrînii noștri.

Cam tî-ziu răspund, dar n-am putut pînă acum, vă rog a mă scuza, nici nu am putut răspunde la toate întrebările, dar și aceste răspunsuri aci alăturate nu sînt poate de așa mare valoare, eu însă cum am știut și cum le-am auzit, așa le-am scris.

La întrebarea 193 dîn „Cestionarul” răspund trimițîndu-vă un exemplar din „Baladele” mele populare, culese de aici din Banat; acolo se află multe din cîntecele bătrînești despre care amîntește Cestionarul la întrebarea 193. Asemenea vă trimit și tomul I, al II-lea și al III-lea din „Poveștile Bănatului” culese de mine dacă puteți afla în ele ceva bun și folositor.

Dacă scrierile acestea ale mele sînt de ceva valoare literară, Vă rog din inimă să faceți o recenziune asupra lor și să o publicați în Foaia Diecesană din Caransebeș ori în Foaia Dreptătea din Timișoara, ori mi-o trimiteți mie.

Am mai mult material adunat din literatura populară precum și manuale de școală în manuscris (unul, în manuscris, e chiar aprobat de Venerabilul Consistoriu diecesan din Caransebeș) precum și monografia comunei mele Valeadieni (valea Diane) care ca învățătoriu în o comună săracă cu un salariu foarte modest, nu le pot tipări și astfel la „Povești” și „Balade” am fost constrîns a vinde dreptul de editor cu un preț așa zîcînd bagatel.

Așa e soarta tuturor scriitorilor, nu sînt sprijiniți poate din neștiință, poate din răutate [507 v.] poate din invidie, iar alții, zic că acei ce se ocupă cu lucrări din sfera literaturii populare sînt oameni slabi, că se ocupă cu astfel de lucruri de nimica. Cine sînt însă Creangă, Ispirescu și alții care s-au făcut oameni mari, nemuritori, chiar prin coborîrea lor jos la poporul de rînd, și nicidecî prin scrieri înalte filozofice?

Scriitorilor, cu deosebire celor populari de li s-ar da mai multă atențiune și ar fi sprijiniți și încurajați, zău mult bine ar aduce întreg neamului românesc; căci poporul de rînd, el „talpa țării”, e acela care ne-a păstrat cu sfințenie limba, legea, portul și obiceiurile strămoșești, aceste tezaure scumpe și neprețuite. Și numai aceste scumpe tezaure scoase de la poporul de rînd ca povești, balade, cîntece, doine, hore, datini, ghicitori,

proverbi, frământări de limbă, zicături, obiceiuri, etc. numai aceste zic, vor servi celor competenți și erudiți a scoate din ele orice lumină vor afla, pentru completarea istoriei națiunii noastre.

Și toate aceste tezaure ni le-a păstrat și le găsim numai la poporul de rînd, de aceea, el e cel mai de băgat în seamă, dar și aceia care coborîndu-se jos la popor voiesc să scoată și să adune aceste scumpe comori spre a le da altora mai învățați, spre a le înșira în scumpe salbe, trebuie sprijiniți și încurajați, și aceștia sînt scriitorii poporali.

Țăranul român, el e cel mai original, inteligența⁴⁾ e puțin, împodobită cu pene străine.

Scrierile populare sînt și ele cele mai originale și cine voiește să studieze pe țăranul român, silit e să studieze și scrierile populare. Dar de unde să le studieze, dacă nu le avem.

Încurajați și sprijiniți Domnilor! oamenilor mari! pe oamenii cei mici!

În fine Vă trimit aici și o „colectă“ dacă ați putea aduna ceva pentru școala noastră din Valeadieni în cercul amicilor și cunoscuților D-voastră, comuna noastră și eu Vă vom fi foarte recunoscători.

Vă rog să primiți aceste răspunsuri precum și scrierile mele aci alăturate, cu aceia bună voință cu care eu întotdeauna am lucrat și [514] lucru în interesul binelui de obște.

Poftindu-Vă succes la marea operă ce intenționați a lucra, rog pe bunul Dumnezeu ca să vă ajute a și fini această lucrare și să vă țină încă mulți ani în pace și sănătăți ca să mai puteți lucra spre binele și înflorirea mult cercatei națiuni, cu același zel ce vă caracterizează.

În persoană nu Vă cunosc, din scrieri însă da, atît pe D-ta cît și pe fratele D-Tale.

În prefața „Baladelor“ mele am amintit ceva despre Dl. Aron Densușianu.

Poftindu-Vă tot binele, rămîn al D-voastră
Valeadieni în 25 ianuarie 1896 v.

Cu cea mai mare stimă
George Cătană m. p.
învățătoriu

u. p. Delineșty, v/a Caransebeș, Comitatul Caraș-Severin.
N. B. La întrebarea 16 din chestionarul vă trimit aici și o colindă:
„Biserica cu 9 altare“. G. C.

4) intelectualitatea.

3.

[448] *Răspunsuri la înerebările din „Cestionarul” despre tradițiile istorice, partea I al D-lui Nic. Densușianu.*

Casele la noi sînt așezate pe deal și unele lingă altele, nu împrăștiate.

Holdele sau pămînturile de arătură merg cu capetele lor către răsărit. Aproape în toate cimpurile au aceeași direcțiune.

„Agru” se înțelege pămîntul (tot pămîntul) cuiva. „Holdă” se înțelege pămîntul arat și semănat.

„Izlaz” se înțelege un loc împrejurul satului, lăsat spre pășunea vitelor.

[La întrebările referitoare la onomastica folosită în comună, la nume terminate în „an”, „oniu”, „ilă”, etc., Cătană răspunde]:

„Se află (numele de) Traian, Octavian, Adrian, Frățilă, Trăilă, Aureliu, Constantin (Gin), Daia, Milian, Iustina, Dochia”.

„Se află un loc numit „cetate”. Acolo se află urme de ziduri vechi și șanț împrejur. Fundamentul e de piatră și e în patru colțuri. Fiecare latură are lungimea de circa 90 m și e așezată cam spre vârful unui deal. Se crede că e făcută de împărăteasa Irina.

„Cîmpul de lingă cetate se numește „la cetate” și astăzi e acoperit cu păduri mari”.

„Se află cîntece d. e.

Du-te copile mai tare
Că vine Dunăre mare
Și vine și te-a minare
Las să vie și să mă mîie
Că n-am tată să ne ție
Și nici frați să mă mîngie”.

„Sînt cunoscute (numele): Ardeal, „Țara Românească”, Banat, Țara Ungurească, Țara Bulgărească, Țara Sirbească, Țara Rusască”.

„Poporul pronunță Argeș, Rășava, Sebeș (nu Caransebeș), Abrud”.

„Sătenii zic: merg la oraș, vin de la oraș”.

„Cînd merg la oraș se îmbracă în haine de sărbătoare”.

„Se află un loc numit „la comoară”.

„Sub cuvîntul „baniă” poporul înțelege un loc de scaldă cu ape minerale”.

„Dînr-un mic pîriu (vînă) ce curge prin sate se spăla în vechime aur, astăzi nu se mai spală. Acei ce se ocupau cu spă-

latul aurului în acel pîriu erau mai ales țigani trocari".

[448 v.] „Se află un deal numit „Marmure“.

„Se află un loc (o vale) cu o apă mică curgătoare ce îi zic Toplița“.

„Cuvîntul „Novac“ în limba poporului înseamnă tot atît ca și cuvîntul „urieș“.

„Se aude pomenindu-se riurile Dunărea și Oltul“.

„Vad“ se numește locul de trecut cu carul prin rîu“.

„Ogaș“ se numește un pîriu sec (fără apă)“.

„Cînd veneau dușmanii, oamenii cu tot ce aveau se trăgeau în munți și în codri“.

„Sub cuvîntul „tîrg“ și „tîrg de țară“ se înțelege acel loc unde poți cumpăra (afla) tot ce dorești, numai bani să ai“.

„În orașele din apropiere se țin tîrguri joia, sîmbăta, marțea și vinerea“.

„Nu se vorbește nimic de „Marcul viteazul“ există însă o baladă pe care o alătur aici“⁵⁾.

„Se află satul Țerova unde oamenii vorbesc cu s în loc ș. D. E. sasa, sapte, subă etc.“.

„Țăranii pe aici zic călcîni nu călcii, căpătîniu, cuniu, vînie etc. De asemenea puni — pui, țini în loc de ții, etc.“.

„Poporul zice die în loc de de, niemic, punie, prunie, totie, etc.“.

„La noi se zice: viață, vită, vițel, vin, etc. apoi vulpe, volbură, vuiuște, etc.“.

„Cuvîntul „Riga“ se aude și e nume de cal“.

Valeadieni în 24 aprilie 1894 v.

George Cătană m. p.
învățătoriu

4.

[510] *Răspunsuri la întrebările din Gestionariu istoric, partea a II-a al Domnului Nicolae Densușianu.*

„Poporul de aici crede că sărbătoarea cea mai mare și mai sfîntă sînt Paștile“.

„În colinde și peste tot poporul zice și moș Crăciun, și de aceea îi zice așa căci îl crede un moș bătrîn, bătrîn. De e ploaie în ziua de Crăciun, ori e tină se zice că moș Crăciun a venit pe un cal negru iar de e neaună se zice că a venit pe cal alb“.

„Pe la noi umblă pițărăii și colindă în sara de ajunul Crăciunului și zic:

⁵⁾ O variantă a acestei balade a publicat-o Cătană cu titlul „Marcu Iașarul“ în „Balade populare din gura poporului bănățean culese“ ed. II, editura Ciurcu Brașov 1916, p. 32.

Bună ziua lui Ajup
 Că-i mai bun a lui Crăciun
 Că-i cu miei
 Cu purcei
 Cur (aleargă) copiii după ei
 Unde-i ajung
 Li împung
 Dă-ne alune
 Că-s mai bune
 Dă-ne nuci
 Că-s mai dulci
 Dă-ne poame
 Că ni foame
 Dă-ne crițari
 Că-s mai tari.

Colindă și în dimineața de Crăciun, iar la alte sărbători nu, și numai copii pînă la 15 ani".

„Lunia curată e ziua dintii din postul Paștilor, atunci se spală cu leșie toate vasele și nu se lucră nimic ca să nu se strice holdele".

„Vinerea din săptămîină o ține poporul mai sfîntă și mai mare".

„După Paști poporul ține pe aici trei joi. Joile acestea se țin ca să nu bată piatra semănăturile".

„La sărbătorile Paștilor se mai zice și Păscu".

„La Paști, care om voiește a face Paștile, înștiințează foarte de timpuriu pe preot despre aceasta (căci se îmbulzesc mulți să le facă) și marți ori miercuri în săptămîina Patimilor merg la oraș și cumpără Paști (prescuri mari și mici) în preț de pînă la 4 fl., apoi mai cumpără luminări, tămîie, smîrnă, oleu de ars, un șofeiu nou, un tăieriu, o lingură, o măramă și acestea le lasă în biserică. Lucrurile acestea rămîn a preotului, care le duce acas după trecerea praznicului. În ziua de Paști, după Sfînta Liturghie se face sfîntirea ouălor și a cîrnii de miel pe care le aduce în biserică spre sfîntire omul ce face Paștile. După aceea omul ce face Paștile cheamă pe toți fruntașii bisericii și a comunei politice la sine la prînz, unde face prînz domnesc. Mîncarea se începe cu caș, ouă roșii și răchie, apoi urmează supă și celelalte mîncări.

În comuna învecinată Apadia, fac și duc oamenii prînzul de-l mîncă la biserică, iar nu acas și toți oamenii care au fost la biserică în [510 v.] ziua de Paști capătă la ușa bisericii cînd ies cîte o jămișcă (franzelă) și un păhăruț de răchie. Vasul cu răchie și sacul cu jămișce le ține aci la ușă".

La Paști, joi seara (săptămîna Patimilor) cînd se face slujbă la biserică de se citesc 12 evanghelii se face în curtea bisericii un foc mare spre aducere aminte de Apostolul Petru care s-a încălzit la foc și venind o slujnică la el s-au lăpădat de trei ori de Cristos.

Iară joi dimineața (săptămîna Patimilor) la fiecare casă se fac cîte 4—10 luminiciche (focuri mici) în curte, după cîți morți are și poporul crede că vin morții de se încălzese. Luminicichele se fac pe la 2 ore dimineața, și după ce le-au făcut în curte și s-au stins, merg în cimiteriu și iar fac la cruci luminiciche, aprind cîte o luminare de ceară și dau de pomană. Atunci cimitirul apare ca o mare de lumină și focșoare mici aprinse.

Lemnușele cu care se fac aceste focșoare se adună miercuri dimineața din tufe de alun uscat. Acestea nu se taie, ci se rup cu mîna și se numesc „șibii” sau „șibioare”. Șibioarele se culeg de copii și de femei bătrîne”.

„Săptămîna după Paști se numește pe aici săptămîna luminată, săptămîna Duminicii Tomii sau și săptămîna Paștilor mici, căci la Duminica Tomii se zice că sînt „Paștile mici”.

„Primăvara și mai ales vara cînd e secetă se îmbracă o fată cu boz și cu buruieni și sălci verzi și umblă cu mai multe laolaltă pe la casele oamenilor cîntînd:

Păpărugă rugă	Apă să se facă
La ieși de ne udă	Unde-i vîna lungă
Cu găleata lăata	Apa să s-ajungă
Preste toată gloata	Ploaie Doamne ploaie
Bumburel d'argint	Pămîntul să-l moaie
Varsă-l pe pămînt	Unde-o da cu plugu
Grîu pînă-n briu	Să meargă ca gîndu
Spicu cît voinicu	Unde-o da cu grapa
Secara cît scara	Să meargă ca apa
Cucuruzele	Unde-a semănat
Cît grădinile	Să fie de secerat
Rodu	Rodu pînă'n podu
Pînă'n podu	Spicu cît voinicu
Hei doi, doi	Hei! doi! doi!
Unde-i vîna sacă	

Aceasta se numește „păpărugă” și umblă cu păpărugă mai cu seamă țigăncile cu copiii lor. Oamenii, la auzul păpărugei, ies afară cu oale cu apă de o udă și o cînstesc cu ouă, pîine, făină, slănină, mălai, cruceri, etc.”

[511] „Marți seara nu e bine de lucru, căci se bolnăvesc cei ce vor lucra”.

„Sărbătoarea populară mai însemnată în luna lui martie e „Sfinții” (Sîmții”) din 9 martie. Dacă cineva face toamna obliga-

țiuni sau alte lucrări, totdeauna pun termenul la „Simți ori la „Sfintul George“ în 23 aprilie („Sîngeorz“).

„Prin 1 ori 2 august se ține ziua ursului, oamenii și femeile nu lucră nimic, ca să nu le mănince urșii vitele“.

„Mărtinii sînt prin 13 februarie și se ține sărbătoare ca să nu mănince lupii vitele și e rău de trăznit (marșea Turnului). Cine se îmbolnăvește în aceste zile, cică nu-i trece curînd“.

Caii lui Sin-Toader se țin din simbăta săptămîni. I-a din postul Paștilor pînă joia viitoare cînd ies caii și nu se începe săptămîna încheiată. Joi, cînd ies caii, e calul cel șchiop.

Muierile lucră sara numai cît stau bărbații, mai mult nu, altele nu lucră de fel. Că cică au lucrat odată niște muieri la o șezătoare, și caii s-au făcut feciori, băgîndu-și coadele în cizme și au jucat cu ele. O fată, dintre ele au văzut coada la unul și au fugit spăimîntată acasă, nespunînd la nime nimic și toate oalele și blidele ce le avea în casă fata, le-au întors cu fundul în sus, numai o olcuță (ulcică) au uitat să o întoarcă și înruind ușa s-au culcat, dar de dormit nici vorbă.

Feciorii, respective caii, după ce s-au săturat de jucat cu fetele din șezătoare le-au omorît și le-au înșirat mațele pe gard, apoi s-au dus la casa fetei ce au fugit și au strigat: „sări blid de mă deschide“! Blidele au răspuns: „nu pot că mis cu gura în jos“. „Sări oală de mă deschide“, toate oalele au strigat: „Nu putem că nis cu gura în jos“. Atunci, olcuța cea ne întoarsă auzind că strigă la ea, au sărit iute să deschidă ușa, dar fata au lovit-o cu un bîț și abia au nimerit-o, de au spart-o. În momentul acela au cîntat și cocoșii și caii s-au dus, iar fata astfel au scăpat.

La noi în sat este o muiere care cică au lucrat în săptămîna încheiată (deloc după ce ies caii, se începe săptămîna încheiată) și de atunci în tot anul în această săptămîna îi mîinile încheiate de nu poate lucra nimic cu ele, și după ce trece săptămîna încheiată, îi trece și ei. Mai întîi cînd au lucrat se zice că i s-au încheiat și gura“.

„Alesul oilor se face în ziua înainte de Sf. George. Atunci se opresc mieii și se mulg oile mai întîi. Femeile se duc după lapte cu șofeile (gălețile) împodobite cu cununi de flori, cu salcă [511 v.] și cu verdeață. Totodată duc și un colac rotund și gol la mijloc. Prin acest colac și cunună se mulg oile, apoi se pun păcurari, și peste două sau trei oi trag de colac și unul zice: „cucu“ celălalt răspunde „răscucu“ de trei ori și trag de colac pînă-l rup, apoi îl mănîncă.

În ziua de Sf. George tot așa mulg oile și atunci se udă oamenii și oile cu apă ca să fie oile lăptoase“.

„Armindenul cade în 1 mai. În spre ziua de arminden (Sf.

Eremia) pe la casele oamenilor se aduc „păhue” adică prapuri verzi din pădure și se pun la porțile oamenilor pe neștiute, (adică noaptea de către ziuă). Omul când se scoală dimineața vede la poarta sa acel arbor înalt care-i curățit de crengi și numai în vîrf le are. În ziua de arminden merge omul ce a pus păhuiul la casa aceea și spune gazdei că el l-a pus, gazda de bucurie îi dă cîte un pahar, două, de răchie.

Obiceiul acesta la noi au cam început oamenii a-l părăsi, și se face de aceia, că se zice, că cînd era Cristos de învăța pe oameni, s-au băgat într-o casă și un om l-ar fi trădat jidovilor și le-ar fi zis: „ca să știți în ce casă e Cristos, eu voi pune la poarta aceleia ca semn un păhuiu verde și acolo voi să vă duceți și să-l prindeți”. Domnul Cristos însă, care le știa toate gîndurile cele ascunse ale oamenilor, știind aceasta, peste noapte au făcut ca la toate cesele să fie asemenea păhuii. Dimineața, cînd vin jidovi să prindă pe Cristos, nu se știe la care casă să-l caute căci la toată casa era cîte un păhui verde la poartă”.

„Sfîntirea țarinilor și a cîmpurilor la noi se face a doua zi de Rusalii”.

„Sînzienele cad în 24 iunie. În ziua premergătoare se adună din cîmp sînzienie, se aduc acasă și sara se pun în poartă ori în garduri, așa ca să stea drept; și anume atîtea sînzienie cîte suflete sînt în casă, adică pentru tot natul una și se numesc care a cui sînt.

Dimineața, în ziua de sînzienie se caută și a cui sînziană e aplecată în jos, acel om se crede că moare în curînd, iar a cui stă tot drept se crede că va trăi încă mulți ani”.

„Păliile și Pîrliile se țin după Sf. Ilie (21 și 22 iulie) și nu e bine să se lucreze căci e rău de trăznit și se pîrlesc și pălesc bucatele în cîmp.

Pînă la Sf. Petru nu e bine a se arunca în sus ori a se bate mere ori pere ca să nu bată piatra”.

„În foc nu e bine să scuipi că i se face aceluia bășici pe limbă și e păcat. Copiii dacă se joacă cu tăciuni aprinși se golesc (pișă) noaptea în pat”.

[512] „Jurămîntul se face pe aici așa că se zice: zău, pe sufletul meu, să mă bată Dumnezeu, să nu mă mai clătesc din loc, să nu mă văd soarele cu ochii, să n-am parte de copiii mei, iar alți mai spurcați se dau și dracului (mai ales țiganii)”.

„Sub „Horhoane” se înțeleg niște duhuri rele ca și diavolii. Femeile zic d. e.: fugi de aici că te mănîncă horhoanele”.

„Oameni și cu deosebire femei care spun norocul din cărți, din palmă și din bobi sînt.

Descîntătoare și vrăjitoare sînt o grămadă, unele se crede că cîcă scot și pe dracul din apă și-l mîină unde vreau ele. Un om de la noi mi-a spus chiar mie că el a fost fugit departe de la muere, cale de 4—5 zile, și muierea trimițînd pe dracul după el, într-o noapte a plecat de acolo și dimineața în zori a și fost acasă. Dar el nu știe nimic cum a venit. Cine vrea să-l creadă poate, eu însă nu l-am crezut, cu toate că el se mărturisea pe tot ce are el mai sfînt, de n-o fi așa".

„Pasări prevestitoare de rău sînt țarca (ciorcobara), cioara, ciurehul și buhnița. Cînd se aude ciorcobara gîind pe casă ori în apropierea casei e semn rău și cel ce o aude zice:

„Gă cioară gă,	sau	„De găești de bine
De la casa mea		Să găești și mîine
De găești de bine		De găești de rău
Să fie pe mine		Du-mi-te cu Dumnezeu"
De găești de rău		
Să fie pe capul tău		

„Oamenii zic pe aici: lege românească. D. e. eu sînt (mis) de legea românească".

„Bisericiile pe aici sînt așezate mai mult pe dealuri".

„Prin ograda bisericii se află în unele locuri goruni, fagi, pomi roditori, nuci, etc. In comuna Duboz (comună departe de noi) e înaintea bisericii un gorun foarte puternic de sute de ani. Cineva ar fi zis să-l taie, dar oamenii n-au voit cu nici un preț ca să se taie acel uriaș gorun". [Intrebarea era, dacă în credința poporului se consideră păcat a se tăia arborii mari de lingă biserică].

„Poporul aduce daruri la biserică la toată sărbătoarea, lumini, tămîie, smîrnă, iar altă dată se însoțesc mai mulți și fac cîte un steag, cruce, răpizi, candelă, cădelnițe, etc. lucruri de care are biserica trebuință".

„Țăranii pun la gornile de hotar, capete de oi ca să nu vină muritoare în oi și să nu căpieze".

„La pomana mortului se dă cîteodată și lapte de pomană". [512 v.] „Cîntece bătrînești se aud pe aici și le puteți afla din cartea „Balade populare" din gura poporului bănățean culese de mine pe care v-o trimit aici".

„Țăranii pe aici țin numai posturile prescrise de biserică. Acum au început a le cam părăsi. Postul Paștilor pe care îl consideră de mai mare il țin mai cu toți, asemenea și postul Adormirii Maicii Domnului. Miercurile și vinerile asemenea, însă nu toți, unele muiere cînd mîntîncă vinerea cu dulce, de loc cîcă li se face „buba" în obraz (față).

Alte femei, mai cu osebire postesc luna că e bun pentru sănătate“.

„Despre muntele Retezat se vorbește pe aici, că acolo în virful lui, ar fi un lac mare și fără fund, acolo cîcă umblă noaptea dracii de se bat și se împerechează“.

„Nume vechi pe aici și prinprejur sînt: Ioan, Petru, George, Floria, Filip, Mircu iar conume Petrica, Băbunu, Cornia, Cătană, Jorj, Meda, Vița, Ivan, Bugărin, Ursu, Bogdan ș. a.

f i n e

Valeadieni în decembrie 1895.

George Cătană m. p.
învățătoriu

UN VECHI MONUMENT DE ARTĂ ROMÂNEASCĂ ÎN BANAT: MĂNĂSTIREA SĂRACA

de: LONGIN I. OPRÎȘA

La poalele dealului „Șumig” în cîmpia de la marginea satului Șemlacul Mic, în apropierea pîrîului „Lunca”, străjuiește de multe veacuri mănăstirea „Săraca”, cu hramul „Schimbarea la față”, valoros monument al arhitecturii românești. Cu tot zbuciumul vremii și frămîntările ce le-a cunoscut, această așezare a rămas ca o podoabă de artă pînă în zilele noastre.

În documentele vremii, se numea mănăstirea „Șumig”, „Șemliug”, ca apoi să primească denumirea pe care o poartă azi. A fost din început mănăstire înzestrată cu pămînt și livezi, bine gospodărită, înconjurată de păduri și dealuri. Pe dealul din apropiere, în secolul al XVI-lea ar fi existat un centru militar adăpostit într-o cetate, a cărei urme se mai întrezăresc și în zilele noastre. În timpul războaielor și a altor evenimente desfășurate în această parte a țării, întreaga așezare, cu toate bunurile ei, a fost transformată într-o modestă construcție bisericească, fiind distruse chiliile și întreg ansamblul de clădiri. În înfățișarea ei de azi, mănăstirea „Săraca” este o modestă construcție religioasă care adăpostește însă valoroase podoabe arhitectonice și picturale.

Văzută dinspre răsărit, cu absida ei semicirculară, cu fereastră în ax, cu acoperișul de șindrilă și cu mica-i turlă octogonală, mănăstirea „Săraca” nu se deosebește — la prima vedere — cu nimic de nenumăratele biserici ale satelor din Muntenia și Oltenia secolului al XVIII-lea. De aceea prezența acestei mănăstiri în ținutul Banatului, unde toate monumentele de cult din zidărie, poartă — mai modest sau mai autoritar — pecetea barocului Europei Centrale, constituie o interesantă excepție și totodată o problemă pentru cercetători și mai ales pentru istoricii de artă.

Privită atent, mănăstirea „Săraca” este departe de a fi un monument simplu din punctul de vedere al arhitecturii. Absidele laterale care, împreună cu aceea centrală alcătuiesc bine cunoscutul plan treflat sau triconic, sînt la această construcție dreptunghiulare. Reliefurile puternice dau iluzia, dacă privim

monumentul dinspre sud-est sau dinspre nord-est, că avem a face cu o biserică de plan în cruce greacă. Dar nici planul propriu-zis și nici dimensiunile zidurilor nu îngăduie o asemenea definire și astfel se infirmă presupunerea mai veche¹⁾, că planul mănăstirii „Săraca” seamănă cu cel — de data aceasta în cruce greacă înscrisă — al bisericii Sf. Nicolae domnesc din Curtea de Argeș (cca 1352). Văzute din față, de la o oarecare distanță, cu înaltele lor frontoane triunghiulare, absidele laterale dau impresia unei fațade de casă de la țară sau chiar a intrării într-o mică biserică cu pridvor închis. Altă caracteristică a acestui monument — care de fapt constituie și ea o inovație — este latul ei pridvor pe fațada de vest, susținut pe trei perechi de coloane ce par neobișnuit de înalte, deoarece parapetul pe care ele se sprijină este extrem de jos, nu mai înalt decât o obișnuită bază de coloană. Acest pridvor spațios, adăugat, după toate probabilitățile, într-o epocă ulterioară restului construcției, lungeste foarte mult mănăstirea, astfel încât, cu turla-i joasă și cu absidele care, văzute de departe își pierd relieful, mănăstirea amintește, ca siluetă, de unele biserici sud-dunărene din veacurile XVIII—XIX. Aspectul de ansamblu însă, cu fațadele văruiți contrastând cu cenușiul cald al șindriei, cu formele sale echilibrate, centrate în jurul turlei, este familiar tuturor celor care cunosc arhitectura medievală a Țării Românești. Mănăstirea „Săraca”, este desigur un monument ce aparține unei concepții spațiale și unei viziuni arhitecturale locale.

Încăperile interiorului, răspunzând nevoilor cultului ortodox sînt:

— un pronaos dreptunghiular, așezat perpendicular pe axul mănăstirii;

— un naos lărgit prin încăperile ample ale absidelor și deasupra căruia se înalță turla (cu tamburul circular în interior și octogonal în exterior) susținută pe pandantivi plăți de o formă lungăreață oarecum neregulată;

— altarul semicircular, boltit în sfert de sferă.

Dar meșterul care a conceput acest monument a creat și în interior unele elemente originale, care fac din mănăstirea „Săraca” un „unicat” al arhitecturii. În afara celor două nișe obișnuite ale proscomidiei și diaconiconului, altele două, mai adînci și mai înalte, sînt așezate la o mică distanță spre vest de primele. Cele două perechi de nișe sînt despărțite între ele de actuala timplă. La capătul dinspre vest al naosului, alte două nișe, fac pandant primei perechi dinspre răsărit. Zidurile

1) Atanasie Popa, *Mănăstirea „Săraca”,* Timișoara, 1943, p. 9.

de la nord și sud ale pronaosului sînt și ele prevăzute cu cîte o adîncitură, destul de spațioasă, din care se deschid către est și vest, cîte două nișe înguste, care dau părților laterale ale pronaosului aspectul unei cruci. O altă particularitate a interiorului bisericii este faptul că naosul și pronaosul sînt despărțite între ele de un zid plin, ca în Moldova și Țara Românească a secolelor XIV—XVI, fapt care ar putea constitui un argument pentru datarea monumentului, menționată de I. Miloia²⁾, în veacul al XV-lea. În nișa de la nord-vest a naosului, o scară în grosimea zidului, ducea la clopotele așezate în pod. Astăzi intrarea către această scară, este zidită. Întrebarea, care nu și-a găsit încă răspuns, este dacă aceste numeroase și neobișnuite nișe au o funcție constructivă sau au avut vreun rol utilitar oarecare.

Mănăstirea „Săraca” este construită din cărămidă, pe fundații de piatră. Pardoseala — recentă — este din lespezi mari de piatră fălțuită, care contrastează evident cu aspectul arhaic al ansamblului. Dar ceea ce este mai interesant și caracteristic mănăstirii „Săraca”, constituind totodată valoarea ei artistică deosebită, este pictura. Aci, spre deosebire de elementele neașteptate ale arhitecturii, totul este armonios și specific — de la prima vedere — picturii așa numite „post-brîncovenesti”. Bine păstrată, cu retușuri frecvente de culoare peste culoare, dar care nu alterează cu nimic vioiciunea desenului, compoziția sau tipologia figurilor, pictura mănăstirii „Săraca”, lucrată în 1730 de patru meșteri români al căror nume s-a păstrat scris în dreptul nișei proscomidiei: Andrei și fiul său tot Andrei, Ioan și Kiriake, vădește, o dată mai mult, cît de puternică a fost iradierea, în diferite părți ale țării, a „Școalei de pictură” de la Hurezii voievodatului Constantin Brîncoveanu. Căci aci, un grup de meșteri români, sintetizînd experiențele picturale ale unui întreg veac, au pus bazele stilului numit, pe bună dreptate „brîncovenesc”³⁾.

Pe un bogat fond de arhitectură și menținînd încă o foarte veche tradiție a picturii bizantine și balcanice, scenele se desfășoară armonios și echilibrat, cu personaje animate adesea de o mișcare elegantă, totdeauna plină de dinamism. Linia desenului, compusă precumpănitor din curbe, accentuează pînă în amănunte, o vioiciune care acordă, oricărui ansamblu de pictură lucrat în acest stil, un incontestabil aer de familie. Mai mult decît atît, frumoasele benzi decorative (triunghiuri cu vîrfuri

2) I. Miloia, Mănăstirea „Săraca”, centru de cultură și artă bănățeană, în „Analele Banatului”, Timișoara, an. IV, aprilie—decembrie 1931, p. 101.

3) Teodora Voinescu, Școala de pictură de la Hurezi, în „Omagiu lui acad. prof. George Oprescu”, București, 1961, pp. 573—587.

alternate în sus și în jos, în interiorul cărora sînt pictate, în alb și cafeniu, tradiționalele palmete) care separă scenele de pe boltile absidelor, ca și grațioasele desfășurări de ramuri și frunze care leagă între ele medalioanele cu busturi de sfinți, sînt și ele o moștenire, păstrată vie, a picturii brîncovenești.

Toluși, ansamblul de la mănăstirea „Săraca” nu este o simplă imitație, o copie mecanică a ceea ce se făcea de aproape patru decenii în Țara Românească. Zugravii de la „Săraca” au știut să adapteze perfect scenele pictate cu suprafețele pe care aveau să le decoreze. Totul este potrivit ca dimensiuni, fiecare scenă se poate citi cu ușurință, își are individualitatea proprie și propria-i expresivitate. Pictorii au fost pricepuți în meșteșugul lor și au dat ansamblului pictat toate caracteristicile unei creații viguroase și totodată pline de acel farmec popular specific picturii post-brîncovenești. Buna calitate a picturii se vede și în realizarea chipurilor diferitelor personaje și în special a sfinților din naos, a căror grație tinerească contrastează puternic cu sobra demnitate a chipurilor părinților Bisericii zugrăviți în altar.

Repartiția iconografică nu prezintă nici ea inovații față de cea obișnuită veacului al XVIII-lea din Țara Românească, cu deosebire numai că la mănăstirea „Săraca”, din pricina dimensiunilor reduse ale monumentului, scenele sînt în număr mai mic decît în ansamblurile pictate ale mai amplelor monumente brîncovenești.

În altar, deși redus ca dimensiune, pe boltă se află Maica Domnului pe tron, avînd în poală pe pruncul Iisus, înconjurată de Sfinții Cosma, Damaschin, Arhanghelii Mihail și Gavril, iar mai sus în medalion Domnul Savaot, apoi Împărțășirea Apostolilor, Iisus stînd pe mormînt, Maica Domnului, Sf. Nicolae, Sf. Grigore Bogoslov, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Vasile cel Mare, Grigore și Andrei Criteanul, Sf. Atanasie, Sf. Chiril și Sf. Spiridon. În bolta cilindrică, ca și în nisele laterale, care dau înspre naos, se află tablourile cu Înălțarea Domnului, Spălarea picioarelor, Bunavestire, Viziunea Sf. Petru, Mucenicul Foca, Sf. Dionisie Areopagitul și Sf. Ștefan.

Tot în altar se află, cu litere slavonești, următoara inscripție: „Pomenește Doamne pe zugravii Andrei, Andrei (fiul său) Ioan, Kiriak, leat. 1730. 7238.

Turla, pe a cărei calotă este Pantocratorul, e stăpînită de marea figură a Mintuitorului, de unde încep apoi cetele îngerilor, serafimilor și heruvimilor, urmînd prorocii, cei doisprezece apostoli și cei patru evangheliști.

În naos absidele laterale sînt împodobite, cea de nord, cu Nașterea Domnului, înspre altar, Întîmpinarea Domnului și Bo-

tezul Domnului. În absida de sud, Intrarea lui Iisus în Ierusalim, Pogorîrea în iad și Învierea lui Lazar. Spre altar este tabloul Deisis, care reprezintă rugăciunea. Pe coloanele din-spre naos sînt zugrăviți, la sud, Simion Stîlpticul iar la nord Daniil Stîlpticul. Pe nișele laterale, în timpan, este Răstignirea, Schimbarea la față și Punerea în mormînt. Urmează apoi Sf. Constantin și Elena, iar în nișa din-spre sud, egumenul Simeon și portretele mai multor sfinți.

Pronaosul deși destul de mic, este împodobit cu compoziții înfățișînd scene din viața Maicii Domnului, cu portretele Sf. Epifanie, Leon, Simeon, Ioan Milostivul, Sf. Ana, Sf. Sava și Eufrosina, Sf. Sofronie, Cuv. Maxim și Grigore, Sf. Alexie și Ersilie și mulți alți sfinți care îmbogățesc pronaosul. În mănăstire se află și cîteva icoane valoroase atît ca vechime cit și ca execuție.

Pe peretele de sud-vest al naosului, se află un dublu tablou ctitoricesc: două grupuri de cîte trei persoane și anume soțul, soția și un copil. Pînă acum identitatea acestora nu a fost lămurită. Faptul că nici unul din ele nu ține biserică-chivot, așa cum se obișnuiește, ne face să presupunem că sînt poate inițiatorii unei restaurări ulterioare datei pictării monumentului. Este poate vorba de membrii familiei Ostoih care sînt finele secolului al XVIII-lea au devenit proprietarii mănăstirii. Cercetări amănunțite, care sînt încă de făcut, urmează nu numai să identifice aceste persoane dar și să lămurească istoricul acestui valoros monument. Deocamdată trebuie să ne mulțumim cu datele pe care, la stadiul actual al cunoștințelor, le avem la îndemînă.

Mănăstirea „Săraca” datează probabil de prin veacul al XV-lea, deși se spune că ar fi menționată pe la anul 1270 sub denumirea de „mănăstirea Șemlacul de cîmpie”. cînd Ștefan al V-lea dăruiește pe seama acestei mănăstiri o moară. După cum arată documentele vremii, în anul 1448, Ioan Huniade pierde lupta împotriva sultanului Murat, fiind făcut prizonier în cetatea Șumigului de despotul sîrb George Brancovici. Pentru a fi eliberat, dăruiește despotului sîrb mai multe sate și cetăți printre care și cetatea Somlyo (Șumigul)⁴). Toate bunurile din împrejurimile acestei așezări rămîn în posesia familiei lui George Brancovici, care, ar fi putut să zidească această construcție bisericească.

Un alt document de la anul 1771 arată că mănăstirea a

⁴) I. Miloia, *o. c.*, p. 98.

fost o așezare cu o frumoasă gospodărie⁵), avînd un număr de opt călugări, aproape toți cu o bună pregătire, atît monahală cît și în ce privește cultura, dintre care cel mai bine pregătit era monahul Pahomie Mihailovič, gramatic, de origine română. Acesta înainte de a se călugări a împlinit funcția de dascăl, fapt care ne îndreptățește să credem că în această mănăstire ar fi existat o școală mănăstirească, ceea ce ar fi atestat de un document de la anul 1774. Existența unei școli aici se poate deduce și din faptul că ierodiaconul Vasile, bunicul marelui cărturar bănățean Constantin Diaconovici Loga, fiind la Srebiștea Mică, mai înainte cu mulți ani, înființează o școală pentru dascăli. Din multele familii de români aduși de acesta din Oltenia, au fost cîtiva iscusiți dascăli și zugravi răspîndiți apoi prin satele bănățene.

După distrugerile suferite în timpul ocupației turcești, mănăstirea este restaurată de credinciosul Lazarovici Giuricico și de fiii săi Nicola și Jivan, fiind dată în folosință pe la anul 1730. În acest an se termină lucrările de restaurare și de pictură după cum mărturisește inscripția cu litere slavonești care se mai păstrează, puțin alterată, deasupra ușii, în naos: „Cu vrerea Tatălui, cu năzuința Fiului și cu săvîrșirea Duhului Sfînt, s-a înnoit și s-a zugrăvit sfîntul lăcaș ce se numește Șemliug sub împărăția lui Carol al VI-lea împărat roman și sub Preasfințitul igumen Simeon ... cititor Giuricico Lazarovici și fiii săi Nicola și Jivan ... cu ai săi ... 7258 (1730)“.

Ulterior mănăstirea este ajutată prin daniile episcopului Nestorovici și ale altora, care contribuie cu diferite daruri pentru înzestrarea acestui lăcaș de rugăciune⁶).

Acest centru monahal și de cultură, după multe încercări la anul 1776, din ordin împărătesc este desființat și după sinodul de la Carlovăț, la data de 16 iunie 1778 se contopește cu mănăstirea din Mesici⁷) din apropierea Virșetului. O dată cu aceasta, obiectele religioase mai de valoare au fost transportate la această mănăstire. Se poate vedea dar, că la Șemlacul Mic (Șumig) a existat una dintre cele mai vechi așezări pentru învățătura tinerilor din satele acestei provincii. Dar, sfîrșitul trist al acestui locaș monahal se produce la anul 1782, cînd fiind scoase spre vînzare mai multe bunuri ale erariului, printre acestea e și mănăstirea din Șemlacul Mic. Intreaga proprietate împreună cu mănăstirea ajunge în mina familiei lui Ioan Ostoič, paharnicul împăratului Francisc II⁸). Toate protestele din

5) Prof. Atanasie Popa, *o. c.*, pp. 14—15.

6) Prof. Atanasie Popa, *o. c.*, p. 14.

7) Zeremski Ilarion, „*Srpski manastiri u Banatu*“, Carlovăț, 1907, p. 82.

8) Szentkláray Jenő, *A szerb monostoregyháza történeti emlékei Dél-magyarországon*, Budapesta, 1908, pp. 60—63.

acea vreme au fost zadarnice, astfel încît mănăstirea cu toate bunurile ei a rămas să o moștenească familia Ostoich. Făcînd din ea mausoleu familiar, noul proprietar a dărimat zidul care o înconjura precum și chiliile călugărilor. Nemafiînd mănăstire și despuiată de toate bunurile ce le avea, de la această întimplare nefericită, întreaga așezare a fost botezată „Săraca“.

Dar acest centru cultural și mănăstiresc, sărăcit de bunurile lui materiale a rezistat, mănăstirea păstrînd în întregime întreaga ei înfățișare, cu arhitectura ei românească, dar mai ales cu pictura sa atît de măreață, o adevărată comoară a artei și a gingășiei artistice. Mănăstirea „Săraca“ este astăzi cel mai vechi și valoros monument de artă din Banat, creația unor maieștri ai arhitecturii și ai penelului, în care se păstrează desul de bine conservată pictura creată de renumiții zugravi ai veacului al XVIII-lea.

Istoricul mănăstirii oricît de modest ar fi, ca și arhitectura, dar mai ales pictura, ne duc la concluzia că locuitorii români ai acestui ținut și-au avut și și-au creat un locaș de cult asemenea celor tradiționale din Țara Românească.

Puternica iradiere a picturii în stil brîncovenesc în Transilvania de sud și de sud-vest, este un fapt bine cunoscut și verificat de cele mai recente cercetări ale specialiștilor. Același fenomen de răspîndire a unui stil — cu atîtea caractere populare — și care va fi adoptat în toate orașelele și satele din sudul țării în veacul al XVIII-lea, se petrece și în acest colț de țară, care și-a păstrat neștirbită, cu toată dramatica sa istorie, conștiința atît a tradiției sale ortodoxe cît și a apartenenței sale la specificul artei românești.

Prin grija autorităților competente de a păstra valoroasele monumente care sînt răspîndite peste întreg pămîntul Patriei noastre, la mănăstirea „Săraca“ în ultimii ani au început lucrări de restaurare, pentru a pune în adevărata lumină creațiile de artă din trecutul nostru îndepărtat, adăpostite în acest valoros și vechi monument.

COLINDĂ PE O PSALTIRE DIN 1759

Insemnările de pe cărțile noastre vechi nu au numai o însemnătate documentară, ci și una psihologică; din ele cunoaștem sufletul omului de altădată, cu o anumită mentalitate ce stă într-o strînsă interdependență cu gradul de cultură și epoca în care trăiește.

Avem dinainte „Psaltirea Prorocului și Impăratului David. Acuma întracesta chip Tipărită A treia oară. Intîia D(o)mnie, a prea Înălțatului D(o)mn Io Scarlat Grigore Ghica Voevod. Cu blagoslovenia și Kieltuiala a Prea Sfințitului și de D(u)mnezeu Iubitorului Kir Grigorie Ep(is)copul Rîmnicului. In sf(î)nta Ep(is)copie a Rm. la anul de la Hs. 1759”.

Cum o deschizi, îți reține atenția o însemnare semnificativă, pe prima pagină a filei introdusă odată cu legătura: „Psaltirea rumânească a lui Gheorghe Dincă din Mehadia în 29 Iulie 1801. Gheorghe Dincă”.

Mai jos, același adaugă laconic: „Martie în 14 au frunzit sămcile toate”. Nu ni se dă anul.

Cu cită bucurie însemnează posesorul cărții „Psaltirea rumânească”; deci românească nu slavonească, cum, va fi înțilnit și va fi încercat în zadar să-i pască slovele întortochiate. Insemnarea e pornită din adîncul inimii unui om care trăia atmosfera grea a unei stăpîniri străine.

Cartea mai poartă numele a doi posesori pe la care a trecut; găsim chiar însemnările în limba germană.

Ceea ce însă, îți reține atenția în mod deosebit la această carte pornită din tiparnița de la Rîmnic, așa cum au roit de aci atîtea cărți în Banat și Transilvania, este o colindă în versuri de pe ultimele file libere de la sfîrșit ale legăturii. Spicuim din ele cîteva:

Reale ni-s păcatele
Ce facem cu faptele.
Realele s-or înmulțit
Și la Iad ne-au povîrnit,
Buzele ne sînt de lut
Omu-i făcut din pămînt.
Rea ne este rugăciunea,
Dulce ne amărăciunea,

Viața-i făcută din năpeste.
Dumnezeu s-a mîniat
Și pe noi ne-a zăuitat...
Sună leatu prea rău
Pre porunca lui Dumnezeu,
Iară voi să vă rugați
In genunche toți să stați,
Strigați toți cu sîrguință

Viața foarte n-e amară,
 Și noi toți vom merge-n pară..
 Că și foarte grea ne este

Și cu multă umilință,
 Toți la domnu Hristos
 Să ne fie spre folos.
 Scos de Gheorghe Dimitrovici
 Invățător Mehadica
 la Anu 802, Avgust 12

Scrisoarea e foarte îngrijită și versurile orînduite unele sub altele.

Nu știm precis ce înțelege Gheorghe Dimitrovici prin „scos”; o colindă culeasă sau creată de el ca atîtea altele alcătuite de preoții și dascălii de la biserică!? În tot cazul, este una din cele mai vechi menționări de colinde care circulau oral, pînă au început să le culeagă un Anton Pann și alții. Versurile ne amintesc de cele ale mitropolitului Dosoftei (1673).

Legătura acestei cărți, format de buzunar, este foarte veche; din lemn de fag acoperit cu piele neagră, înflorită cu un vîrf ascuțit, cu linii în cîte trei, care se întretaie între ele dînd naștere la figuri geometrice, romburi, care încadrează la mijloc un dreptunghi cu o cruce pe prima scoarță și un dreptunghi împărțit în altele mai mici pe scoarța ultimă.

Ion Nicola

COMEMORAREA MITROPOLITULUI ANTIM IVIREANU

Cu prilejul împlinirii a 250 de ani de la moartea martirică a mitropolitului Țării Românești Antim Ivireanu s-a organizat în ziua de 16 octombrie o solemnitate de către Sf. Patriarhie. După serviciul religios oficiat în biserica mănăstirii Antim din Capitală, în cadrul căreia a cuvîntat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a avut loc ședința festivă a Sfîntului Sinod la care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Firmilian al Olteniei a vorbit despre activitatea culturală a marelui ierarh.

La această festivitate au luat parte pe lîngă membrii Sfîntului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, profesori de teologie, clerici și credincioși.

Au fost prezenți Domnul prof. Dumitru Dogaru, secretarul general al Departamentului Cultelor și reprezentanți ai unor instituții culturale din București.

În aceeași zi după masă, Institutul Teologic de grad universitar din București a organizat o serbare cu un program artistic. Prea Sfințitul Episcop dr. Antim Nica, vicar patriarhal, a scos în evidență meritele de îndrumător bisericesc ale ierarhului martir.

Pomenirea mitropolitului Antim Ivireanu s-a făcut și în cadrul unor așezăminte bisericești legate de numele și activitatea sa. La conferințele de orientare din luna septembrie ale preoților de pe întreg cuprinsul Patriarhiei române, s-au prezentat referate închinare vieții și operei ilustrului mitropolit.

CONSFATUIRE INTERORTODOXA LA BELGRAD

Potrivit hotărîrilor celei de a III-a Conferințe panortodoxe de la Rodos și în urma consultărilor Patriarhale ecumenice cu Bisericele ortodoxe locale, cite o comisiune interortodoxă urma să studieze problemele teologice legate de relațiile cu Biserica anglicană și cu Biserica vechilor catolici. Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman a propus ca lucrările comisiilor să se desfășoare la sediul Patriarhiei sirbe. În felul acesta, între 1 și 15 septembrie delegații ale Bisericilor ortodoxe s-au întrunit la Belgrad și au studiat temele care vor forma obiectul relațiilor dintre Biserica ortodoxă pe de-o parte și Biserica anglicană și Biserica vechilor catolici pe de altă parte.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată prin:

a) în comisiunea pentru relațiile cu Biserica anglicană: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Prea Sfințitul Episcop Antim Țirgovișteanu, vicar patriarhal și P. C. Preot profesor Isidor Todoran;

b) în comisiunea pentru relațiile cu Biserica vechilor catolici: P. C. Preot profesor Ioan Coman.

Delegații Bisericii Ortodoxe Române, ținând seama de rezultatele pozitive ale tratativelor cu anglicanii de la București din 1935, care reprezintă un stadiu înaintat în contactele teologice cu Biserica anglicană și care au fost însușite de Sfințul nostru Sinod în 1936 și apoi reactualizate în ședința din 6 iunie 1966, și-au adus contribuția lor de contribuție la strădaniile de apropiere dintre Ortodoxie și Anglicanism și la formularea cadrului viitoarelor discuții.

De asemenea s-a propus un catalog de teme privitor la contactele cu vechii catolici.

Toate problemele discutate urmează să fie analizate de Bisericile ortodoxe locale în termen de un an, după care se vor face pașii următori pe calea unor noi contacte teologice.

ANIVERSAREA MANASTIRII DIN MUNTELE SINAI

În cursul lunii septembrie numeroși reprezentanți ai Bisericilor ortodoxe s-au întrunit la mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe muntele Sinai pentru a sărbători împlinirea a 1400 ani de la întemeierea ei.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Iakobos al Americii a reprezentat Patriarhia ecumenică a Constantinopolului. Și-au mai trimis delegați Patriarhiile Alexandriei, Ierusalimului și Moscovei, precum și Bisericile Greciei și Finlandei. A fost prezent Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Makarios, președintele Ciprului.

Cu acest prilej au avut loc impresionante festivități comemorative.

COMEMORAREA SFINȚILOR CHIRIL ȘI METODIE

Cel de-al unsprezecelea centenar al Sfinților Chiril și Metodie a fost sărbătorit în luna octombrie la Salonic, orașul lor natal, prin festivități organizate de mitropolia și facultatea de teologie de aici. Au luat parte reprezentanți ai unor Biserici ortodoxe surori cum și ai altor Biserici.

Comemorarea de la Salonic urmează celor din Austria (Salzburg, iulie 1963) și Bulgaria (septembrie 1963). Așa precum

afirma comentariul ziarului *Le Monde* (nr. 6786 din 6-7 noiembrie 1966, p. 16), „dacă întâlnirea de la Salzburg a constituit... un act de ispășire față de Biserica slavă întemeiată de acești doi frați (863—867) — și tocmai arhiepiscopia catolică din Salzburg a făcut la vremea respectivă totul pentru a lichida această Biserică — la Salonic Biserica greacă a voit să aducă omagiu apostolilor slavilor. Din partea lor, Bisericile slave participând la această manifestare au recunoscut că lumina le-a venit din Bizanț“.

CONFERINȚA CREȘTINĂ PENTRU PACE ȘI PROBLEMELE CONTEMPORANEITĂȚII

La invitația Sanctității Sale Patriarhului Kiril și a Bisericii Ortodoxe Bulgare în capitala țării vecine și prietene, Sofia, s-au desfășurat în octombrie 1966 sesiunile obișnuite ale celor mai importante organisme ale Conferinței creștine pentru pace: Secretariatul internațional (10—11 octombrie), Comitetul de lucru (12—14 și 23 octombrie) și Comitetul consultativ (7—22 octombrie).

Secretariatul internațional și Comitetul de lucru au dezbătut variate chestiuni organizatorice decurgând din adâncirea continuă a problematicii Conferinței creștine pentru pace cum și din lărgirea activității ei prin atragerea de noi Biserici, organizații religioase și preoți ori simpli creștini în acțiunile pe care le întreprinde. Printre altele s-a hotărât convocarea în martie—aprilie 1968 la Praga a celei de a treia Adunări generale creștine pentru pace, care va fi pregătită în cadrul sesiunii lărgite a Comitetului de lucru ce se va ține la București în septembrie 1967, ca urmare a invitației făcute de Biserica Ortodoxă Română.

Cît privește Comitetul consultativ, la lucrările acestuia au participat aproximativ 150 de delegați, oaspeți și ziariști veniți din 26 de țări aparținând continentelor Europa, America, Africa și Asia. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, P. C. Părinte Ioan Coman, profesor la Institutul Teologic din București, P. C. Părinte Milan Șesan, profesor la Institutul Teologic din Sibiu și C. Preot Ilie Georgescu, inspector patriarhal. Tema centrală dezbătută a fost: „Pacea internațională și independența popoarelor în responsabilitatea noastră pentru viitorul omenirii“, luându-se ca text de bază citatul din profetul Amos 5, 14: „Căutați binele și nu răul ca să fiți vii“. După cuvîntul de deschidere rostit de *Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, prof. dr. J. Hromadka*, președintele Conferinței creștine pentru pace, a vorbit

despre problemele mari ale contemporaneității care stau în fața creștinilor și despre sarcinile ce revin acestora ca unii ce trebuie să-și aducă aportul lor pozitiv. Apoi au fost prezentate referate principale legate de tema principală și anume: *prof. dr. Zoltán Sebők*, membru al Academiei maghiare de științe și specialist în radiologie, despre „Principalele obstacole pentru pacea și independența internațională”, *Prea Sfințitul Episcop Nicanor (Polonia)* despre „Responsabilitatea noastră pentru pacea lumii și independența popoarelor ca sarcină decurgând din nădejdea noastră creștină”, *dr. Josef Smolik* profesor la Facultatea de Teologie Comenius din Praga, despre același subiect, *Rev. J. S. Lawson (Dahomey)*, despre „Condițiile deplinei dezvoltări a vieții demne în situația actuală din punctul de vedere al creștinilor africani”, *A. K. Thampy (India)* despre „Sarcina Bisericii din Asia față de pacea internațională și independența popoarelor”, *prof. S. Arce-Martinez (Cuba)* despre „Legătura dintre pace și independență. Natura dinamică a coexistenței”, *dr. P. Valkenburgh, sociolog din Olanda*, despre „Securitatea europeană” și în fine, *dr. Josef Bucek (Cehoslovacia)* despre „Securitatea în Europa”.

În urma acestora a luat cuvântul *Ha Thanh Lam*, șeful ad interim al Reprezentanței Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud în Cehoslovacia care a făcut o expunere a situației actuale din Vietnam însoțind-o de proiectarea a trei filme documentare cu aspecte ale războiului ce se poartă azi în sud-estul Asiei de către trupele americane și sateliții lor cum și lupta poporului vietnamez pentru pace și independență.

Referatele acestea au fost discutate în ședințe plenare și în ședințele celor 5 grupe: teologică, internațională, ecumenică, de tineret și economică. Ultimele ședințe plenare au fost dedicate adoptării documentelor sesiunii și anume: Chemarea pentru convocarea celei de a treia Adunări generale creștine pentru pace; Rezoluția privitoare la războiul din Vietnam, Scrisoarea către creștinii din Statele Unite ale Americii și din țările care susțin războiul din Vietnam și Rezoluția generală. Toate aceste documente au fost adoptate în unanimitate.

Bilanțul lucrărilor sesiunii a fost făcut de *prof. dr. I. Hromadka* care a rostit și cuvântul de încheiere.

Sesiunea Comitetului consultativ ținută la Sofia a scos în evidență împotrivirea mereu crescândă a creștinilor din întreaga lume față de războiul ce se poartă în Vietnam de către trupele americane și susținătorii lor, față de orice acțiuni tinzând la declanșarea altor conflicte, cum și hotărârea de a sprijini năzuințele popoarelor de a-și orîndui viața în mod liber și independent, fără oprimare și exploatare, bucurîndu-se fiecare de rodul muncii proprii, în pace și bunăstare.

SESIUNEA PREZIDIULUI CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

Între 22 și 24 septembrie a avut loc la Bethel, lângă Bielefeld (R. F. G.) a doua sesiune anuală a Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. C. Părinte profesor Gheorghe Moisescu, parohul Bisericii ortodoxe române din Viena.

În ședințele acestei sesiuni s-au analizat rapoartele celor cinci grupe de lucru și s-au discutat ordinea de zi și locul celei de a V-a Adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene care se va ține în toamna anului 1967.

MARȘ PENTRU PACE AL UNOR PASTORI GERMANI

La 31 octombrie Bonnul a fost martorul unei demonstrații fără precedent. Pe străzile capitalei R. F. G. înaintau în tăcere coloane de pastori sosiți din diferite colțuri ale țării. Ei purtau rasa neagră și gulerul alb, uniformă care le este caracteristică. Lor li s-au alăturat mulți locuitori ai orașului. Au fost purtate pancarte pe care se puteau citi lozinci ca aceasta: „Oricine sprijinește războiul din Vietnam trădează Evanghelia”.

După ce coloanele de demonstrați au ajuns în piața Münstert, s-a ținut un miting în apropierea monumentului lui Beethoven. „Am ieșit în stradă — au declarat oratorii — pentru că vrem să protestăm împotriva oricărui sprijin financiar și moral pe care R. F. G. îl acordă agresorilor americani în Vietnam”.

Apoi, participanții la miting s-au îndreptat spre sediul cancelarului, pentru a preda o petiție prin care se cerea guvernului federal să nu acorde sprijin Statelor Unite pentru ducerea războiului împotriva poporului vietnamez.

BISERICILE DIN NOUA ZEELANDA ȘI RĂZBOIUL DIN VIETNAM

O delegație a Consiliului național din Noua Zeelandă a vizitat în luna august pe primul ministru Holyoake, spre a-i face cunoscută profunda îngrijorare a creștinilor de pretutindeni în legătură cu escaladarea războiului din Vietnam. În cursul discuției delegația și-a exprimat temerea că evenimentele din Vietnam vor afecta raporturile dintre Noua Zeelandă, aliată în momentul de față a Statelor Unite, și celelalte țări din sud-estul Asiei.

Atunci când primul ministru a încercat să spună că „asacții sînt recunoscători Statelor Unite pentru ceea ce fac în Vietnam”, delegația i-a răspuns: „Vocea care ne ajunge din Asia prin intermediul Bisericilor este alta decît aceea pe care o aude guvernul”.

Președintele Consiliului a înmănat primului ministru copia unor documente aparținând Comitetului central al Consiliului ecumenic al Bisericii, conducătorilor Consiliului național al Bisericii din Statele Unite, a Conferinței metodiste din Anglia, a arhiepiscopului de Canterbury și Consiliului englez al Bisericii, etc. ... Raliindu-se pozițiilor exprimate de aceste documente, delegația a cerut primului ministru să întreprindă acțiuni concrete pentru instaurarea unei păci drepte în Vietnam. Totodată opunându-se punctelor de vedere împărtășite de șeful guvernului neozelandez, a arătat că e o datorie morală din partea tuturor factorilor de răspundere pentru a căuta noi soluții care să ducă la rezolvarea actualei crize.

GESTUL UNUI PREOT AMERICAN

Înainte cu câteva luni preotul romano-catolic Harold M. Koch din Chicago, în vîrstă de 34 ani, a părăsit Statele Unite stabilindu-se în U. R. S. S. Adresîndu-se autorităților sovietice el și-a motivat hotărîrea sa printre altele în felul următor:

1. pentru că voiesc să protestez împotriva agresiunii americane în Vietnam care devine din zi în zi mai crudă;

2. pentru că conducătorii americani continuă să ignore condițiile disperate ale numeroaselor straturi ale populației sărace din Statele Unite și în special ale populației de culoare.

„În loc de a se preocupa de această problemă, guvernanții continuă războiul nedrept împotriva poporului vietnamez...”

După ce a ajuns la Moscova, preotul H. M. Koch a dat un interviu la televiziune în care, referindu-se la gestul său, a declarat: „E greu de spus în câteva cuvinte de ce m-am hotărît să-mi părăsesc patria. Dar războiul din Vietnam devine tot mai crud și inuman. Trebuie să se protesteze. Toți știu că FBI-ul reține numele participanților la manifestațiile împotriva războiului. Eu am luat parte la acea de la New-York și am văzut polițiștii fotografiînd pe demonstranți. Mulți au fost arestați iar unul din amicii mei a fost condamnat la trei ani. Această înfrîngere demonstrează că în Statele Unite există un pericol fascist. Trebuie să facem totul pentru a opri acest proces. Iată pentru ce am venit la Moscova”.

Întrebat ce alte motive au determinat hotărîrea sa, preotul H. M. Koch a continuat: „... Tinerii noștri mor în Vietnam pentru ca bogații să poată trăi. Acesta e adevărul. Dar poporul american începe să gîndească... Ani de-a rîndul „America secretă”, aceea a săracilor și a negrilor, a fost cu grijă ascunsă... Acum poporul se trezește, începe să lupte împotriva sărăciei și pentru dobîndirea de drepturi”.

Preotul Harold M. Koch este un exemplu al „neliniștitei conștiințe americane” ce cuprinde pe tot mai mulți cetățeni din S.U.A., cum și unul din reprezentanții tipici ai „celeilalte Americi” care se împotrivesc unei stări de lucruri cu care poporul nu este de acord.

SCRISOARE DESCHISĂ CATRE CARDINALUL SPELLMAN

Săptăminalul francez „La Croix de Toulouse” a publicat nu de mult o scrisoare deschisă a abatelui Albert Gau către cardinalul Francisc Spellman, arhiepiscopul de New-York, cu privire la războiul din Vietnam. Referindu-se la enciclica „Pacem in terris” a defunctului papă Ioan al XXIII-lea și la alte documente papale, abatele Gau spune: „Nu trebuie să rămână limbajul nostru cel al acestor documente? El nu este însă identic cu cel al statelor majore militare care n-au nimic de-a face cu Evanghelia. Nu putem să fim liniștiți aflând că unii voiesc să substituie atitudinii evanghelice a Bisericii care propovăduiește cu timp și fără timp mesajul de pace a lui Hristos, o comportare opusă, admițând că este îngăduit a lua parte la un război nuclear... Sîntem de acord să proclamăm că credința nu este o linie de demarcație separînd morțile prețioase și bombardamentele „cruciadă”, de morțile neînsemnate și bombardamentele asasinate.

„Pentru noi ca și pentru dumneavoastră, Hristos este acela care agonizează în orezăriile și orașele în flăcări ale sărmanului popor vietnamez. Aici nu poate fi vorba de un război sfînt”.

PROTEST IMPOTRIVA EXPERIENȚELOR NUCLEARE

Ca urmare a experiențelor nucleare franceze în Pacific din vara trecută, cîteva misiuni protestante, printre care „Micronesia Miss'on” au luat atitudine hotărîtă de condamnare într-o scrisoare adresată președintelui de Gaulle. În scrisoare se spune că aceste experiențe „pun în primejdie popoarele restului lumii ca și acelea din Pacificul de Sud. Ele sînt pe deasupra în contradicție flagrantă cu strădaniile popoarelor care caută să înapoiască pacea și dezarmarea și care, în acest scop, au convenit în mod special să repună la experiențele în atmosferă”. Scrisoarea cere în încheiere guvernului francez să înceteze imediat exploziile atomice din atmosferă și să semneze tratatul de la Moscova din 1963.

Și Biserica metodistă din Chile a publicat o declarație contra experiențelor nucleare franceze. Acest document afirmă printre altele că e de datoria creștinilor și necreștinilor să militeze pentru pace și înțelegerea dintre toate popoarele. Un apel spe-

cial e adresat creștinilor din țările care posedă bomba atomică în sensul de a susține dezarmarea reală. Guvernul chilian este solicitat să depună stăruințe pentru a se pune capăt experiențelor franceze și de a repeta la O.N.U. opoziția statului Chile față de aceste experiențe.

„DRAMA RĂSIALĂ” ÎN STATELE UNITE

Secretarul Comitetului pentru problemele sociale ale Bisericii luterane din America, H. Jensen, a luat cuvîntul cu prilejul sesiunii acestui organism, ținută la New-York în cursul lunii octombrie. El a afirmat că S.U.A. sînt în pragul unui dezastru din pricina recente evoluții a chestiunii rasiale și a amintit unele elemente ale situației actuale: insuficiența proiectului de lege asupra drepturilor cetățenești, designarea unor segregacioniști notorii drept candidați pentru posturi de răspundere în Stat, pasivitatea autorităților față de tulburările rasiale, segregatia în școli, slăbirea puterii de cumpărare a negrilor, distrugerea unor cartiere...

Peste toate acestea, a adăugat H. Jensen, „este atitudinea decurajatoare a Congresului față de problema sărăciei...”

ASASINAREA UNUI TEOLOG ANTIRASIST

Unul din cei mai stimați teologi americani și un militant al antirasismului, profesorul Robert W. Spike, a fost asasinat în „campus”-ul universității statului Ohio, la mijlocul lunii octombrie. Se crede că ucigașul aparține unei organizații rasiste de extremă dreaptă.

Victima s-a manifestat în ultimii ani ca susținător al integrării rasiale, „unul dintre albi în care negrii aveau multă încredere”. Spike a fost unul din organizatorii marșului asupra Washingtonului din 1964 pentru drepturile civile; apoi a participat la campania antirasistă din statul Misissipi, care a costat viața a trei integraționiști. El a participat și la marșul de la Selma precum și la tratativele care au pus capăt incidentelor rasiale de la Chicago.

CONDAMNARE A DISCRIMINĂRII RASIALE ÎN AFRICA DE SUD

Intr-o scrisoare pastorală publicată acum cîteva luni la Cap, episcopi catolici din Republica sud-africană au declarat că discriminarea rasială trebuie să dispară întrucît ea este „potrivnică legii dumnezeiești”. Conștiința creștină cere reexaminarea problemei rasiale, se spune în continuare, întrucît „este o gravă violare a demnității persoanei umane faptul de a împiedica pe

cineva, pe motiv de rasă sau naționalitate, să-și aleagă felul de viață și locul în care să se stabilească”.

Pastorala condamnă practica deplasării mîinii de lucru obligatorii care implică întelungate separări între soț și soție sau tată și copii. Un astfel de sistem, nu este numai nedrept, ci cauzează grave pagube întregii comunități”.

Dreptul natural al liberei asocieri între oameni, se mai precizează, nu ar trebui suprimat pe motive rasiale.

În concluzia pastorelei episcopii cereau căutarea „unei soluții juste” problemei apartheidului în Africa de Sud prin „cooperarea între toate comunitățile creștine și între toți creștinii”.

ATITUDINE ANGLICANA ÎMPOTRIVA RASISMULUI ÎN RHODESIA

Cecil Alderson, episcopul anglican din Mashonaland (Rhodesia) a ținut o cuvîntare cu prilejul sesiunii sinodului eparhiei sale din luna septembrie. În această cuvîntare el a condamnat legislația actuală din Rhodesia care îngăduie arestarea „suspecților” și deținerea lor fără judecată. Episcopul Alderson a declarat: „Guvernul nostru și partidul care e la putere pretind că idealul creștin stă la baza guvernării statului și a societății multirasiale”. E necesar ca în primul rînd creștinii să proclame „care sînt criteriile noastre, principiile fundamentale ale justiției, milei, împăcării, iertării și dragostei”.

Aceasta este cu atît mai urgent cu cît, a spus el, funcționarii, cu sprijinul parlamentului, pot acuza pe oricine de grave crime morale sau politice fără a depune cel mai mic efort spre a aduce în fața justiției pe presupușii vinovați, fapt ce deschide calea celor mai mari abuzuri.

PROIECT DE CREARE A UNUI SINOD ANGLICAN

Raportul unei comisii numită de arhiepiscopii de Canterbury și York a propus recent crearea în 1970 a unui sinod general care să dirijeze treburile Bisericii Angliei. Acest sinod ar urma să exercite puterea legislativă și alte atribuții repartizate acum Adunării Bisericii (care e formată din laici) și Întrunirii (Convocation) de Canterbury și York. Acestui sinod general i-ar reveni dreptul de a reglementa problemele doctrinale încredințate în momentul de față Întrunirilor astfel încît, pentru prima dată laici ar putea să-și aducă aportul lor în ce privește soluționarea chestiunilor legislative. Sinodul ar urma să fie compus din 543 de membri, 43 episcopi eparhioți, 250 pastori și 250 laici. Întrunirile ar rămîne în uz dar cu funcțiuni limitate.

Ca această propunere să intre în vigoare e necesar să fie adoptată de către Adunarea Bisericii, după ce Întrunirile vor renunța la drepturile și privilegiile lor.

PAROHIE ORTODOXA IN ITALIA

Nu de mult s-a inaugurat la Montalto Dora cea dintîi parohie ortodoxă din Italia supusă jurisdicției Patriarhiei Moscovei. E vorba de vechea parohie catolică Sfîntul Eusebiu a cărei credincioși, în marea lor majoritate s-au revoltat în anul 1959 împotriva episcopului și au devenit ortodocși. Motivul nemulțumirii lor a fost refuzul conducerii bisericești de a numi în locul parohului care a decedat pe preotul ajutor dorit de credincioși.

DESCHIDEREA CURSURILOR LA BOSSEY

Cel de al XV-lea semestru al Centrului universitar de studii ecumenice de la Institutul ecumenic s-a deschis la 3 octombrie, cu 53 de studenți ortodocși, protestanți și catolici veniți din 27 țări aparținînd tuturor continentelor.

Profesorul dr. Nikos Nissiotis, directorul Institutului ecumenic de la Bossey, a susținut lecția inaugurală în care a atins mai multe probleme de interes general creștin. Printre altele el a sugerat studenților să întreprindă cercetările lor în această triplă perspectivă: viziunea Bisericii una și universală; solidaritatea dintre Biserică și lume; grija pastorală a Bisericilor întregii lumi. „Este clar, a adăugat el, că Biserica locală și Biserica universală nu sînt două realități distincte, ci inseparabile; fiecare Biserică reprezintă pretutindeni Biserica universală”.

NOUA ETAPA IN TRADUCEREA ECUMENICA A BIBLIEI

Sesiunea traducătorilor Bibliei ecumenice care a avut loc în Elveția de la 20 la 30 iulie 1964 a fost urmată în septembrie de o sesiune care s-a ocupat cu tălmăcirea psalmilor. Începută încă în anul trecut munca aceasta va fi isprăvită probabil în anul 1975. Ea este pusă sub auspiciile Alianței biblice universale și a editurii franceze Cerf. Traducerea cărților Vechiului și Noului Testament este de pe acum destul de avansată.

LIPSA DE POPULARITATE A CELIBATULUI PREOȚILOR

O anchetă a Institutului olandez pentru cercetarea opiniei publice a făcut cunoscut nu de mult că 81% din olandezi sînt favorabili căsătoriei preoților romano-catolici, 12% cred că e bine să se rămînă la situația actuală iar 7% nu și-au exprimat opinia.

Cele mai multe reticențe le-au manifestat însă credincioșii romano-catolici. În același timp 90% dintre reformati, 93% dintre ceilalți protestanți și 86% dintre persoanele neîncadrate în vreo Biserică oarecare s-au declarat potrivnice celibatului preoților, dintre romano-catolici au adoptat această atitudine 68%.

Partizanii celibatului au invocat mai ales tradiția, motive pretins practic cum și opțiunea voluntară a clerului catolic pentru necăsătorire.

SE REVINE LA „INDEX”?

Nu de mult cercurile catolice liberale au avut prilejul de a încerca o justificată dezolare cînd proprefectul Congregației pentru credință (numită înainte Sfîntul Oficiu), cardinalul Ottaviani, a cerut cardinalului Richaud, arhiepiscop de Bordeaux, să refuze aprobarea de imprimare pentru lucrările abatelui Marc Oraison. Acesta a fost medic înainte de a deveni preot la 34 de ani. El e cel care a inițiat înființarea unei clinici de psihiatrie pentru preoți la Cambo (Pirinei). Ultima sa carte tipărită în vara trecută la Paris, „Le mystère humain de la sexualité”, a cunoscut un deosebit succes.

De altfel sînt 15 ani de cînd Marc Oraison a fost supus criticilor Sfîntului Oficiu. Teza sa „Vie chrétienne et problèmes de la sexualité” a fost pusă la index în 1953. Acum nu numai că i se refuză dreptul de a mai tipări ceva, dar i s-a interzis a ține conferințe pe teme de teologie morală.

În urma atitudinii luate de cardinalul Ottaviani, observatorii au exprimat părerea că în felul acesta, pe de-o parte se revine la indexul care oficial a fost suprimat, iar pe de altă parte se menține autoritatea congregațiilor romane asupra episcopilor.

CONGRES MONDIAL MOZAIC

Cea de a 5-a Adunare plenară a Congresului mondial mozaic s-a ținut la Bruxelles între 31 iulie și 9 august. Printre cei 500 de delegați se găsea și Eminența Sa dr. Mozes Rosen, șeful Cultului mozaic din Patria noastră.

În ce privește relațiile dintre creștini și mozaici, Congresul a adoptat o moțiune în care se spune printre altele: „Constatăm cu satisfacție că de la ultima Adunare plenară ținută la Stockholm, organele conducătoare ale Bisericilor și-au schimbat profund concepția despre poporul iudeu și, prin importante declarații recente, au invitat clerul și credincioșii să elimine prejudecățile ancestrale ale învățăturii creștine referitoare la evrei și au stabilit astfel baza pentru o mai bună înțelegere între creștini și iudei...”

INTRUNIRE A BIZANTINOLOGILOR

În prima decadă a lunii septembrie a avut loc la Oxford cel de al XIII-lea Congres internațional de Studii Bizantine, în or-

ganizarea Comitetului național britanic. Seria acestor congrese a fost deschisă în 1924 prin Congresul internațional de Studii Bizantine care s-a ținut la București din inițiativa — salutată cu entuziasm de specialiști — și sub îngrijirea nemijlocită a marelui savant român Nicolae Iorga. Această geneză explică de ce la precedentul Congres ținut la Ohrida (R.S. Jugoslavia) președintele Gh. Ostrogorski și la recentul congres sir Stevens Runciman care l-a prezidat, au ținut în cuvântul introductiv să facă elogiul personalității celui care timp de decenii a exercitat un rol dintre cele mai active în dezvoltarea studiilor bizantine.

Lucrările congresului au prilejuit din nou constatarea faptului că realizările românești din trecut și din prezent în acest domeniu sînt bine cunoscute de lumea științifică contemporană. Aplauzele însuflețite care au marcat aprobarea de către Adunarea generală a propunerii Comitetului internațional de Studii Bizantine ca viitorul congres să se țină în România, demonstrează prestigiul crescînd de care se bucură știința și cultura românească peste hotare.

Cel de-al XIII-lea Congres Internațional de Studii Bizantine a pus în lumină întărirea continuă a unor tendințe înnoitoare în ce privește concepțiile și metodele de cercetare, fapt conturat pentru prima dată mai clar la congresul anterior. Aceasta se datorește creșterii influenței pe care o exercită asupra bizantinologiei contemporane specialiști din centrele științifice din țările socialiste și din alte țări care au imprimat cercetărilor preocupări stăruitoare de istorie a structurilor economice și sociale care pînă acum 10—15 ani nu atrăgeau în chip deosebit atenția bizantinologilor.

Prima temă dezbătută în congres s-a referit la problemele de bază ale veacului al XI-lea considerat pe bună dreptate ca placa turnantă a istoriei bizantine cînd se acumulează premisele unei decăderi care se va dovedi inevitabilă — temă care depășește din punctul de vedere al filozofiei istoriei, Bizanțul propriu-zis, concretizînd într-un caz individual de mare răsunset problema generală a destinului istoric al marilor imperii. A doua temă s-a referit la relațiile Bizanțului cu popoarele și statele din estul și sud-estul Europei, din veacul al VI-lea (începutul penetrației slave), pînă în veacul al XV-lea (începutul cuceririi otomane).

La cel de-al XIII-lea Congres Internațional de Studii Bizantine a fost remarcată o activă participare a specialiștilor din țara noastră. Acad. Emil Condurachi, directorul Institutului de arheologie al Academiei a prezentat un raport alcătuit în colaborare cu I. Barnea și P. Diaconu despre contribu-

țiile mai recente ale arheologiei românești în problema graniței fortificate de miazănoapte a Bizanțului în veacurile X—XI. Prof. Al. Elian a prezentat un raport despre relațiile multilaterale dintre Bizanț și Țările Române în perioada de sfârșit a evului mediu iar conf. univ. Eugen Stănescu a susținut un raport despre reformele imperiale ca soluții contemporane ale crizei bizantine în veacul al XI-lea. În comunicarea sa prof. I. Nestor, membru corespondent al Academiei, a analizat influența bizantină la nord de Dunărea de Jos în veacurile VI—XI în lumina mărturiilor arheologice. Fr. Pall, profesor la Universitatea din Cluj, a vorbit despre problema ajutorului occidental acordat Bizanțului în ajunul căderii sale, iar Octavian Iliescu, șeful Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei s-a ocupat de circulația unei monezi bizantine, hyperperul, în regiunile Dunării de Jos între veacurile XI—XV.

Buna desfășurare a recentului congres de studii bizantine se datorește în bună măsură minutioasei organizări. A contribuit la aceasta și atmosfera cu totul deosebită a celebrului oraș cu o universitate veche de mai bine de 700 de ani, cu locuri păstrate intacte din vechiul oraș medieval și cu zeci de colegii încântătoare prin arhitectura lor grațioasă.

MOARTEA DECANULUI HEWLETT JOHNSON

La 22 septembrie a încetat din viață dr. Hewlett Johnson fost decan de Canterbury.

Hewlett Johnson s-a născut la 25 ianuarie 1874 în comitatul Cheshire. A urmat cursurile Universităților Victoria și Oxford, obținând titlul de doctor în Teologie. În 1931 devine decan de Canterbury, funcție pe care o deține pînă în 1962.

În cursul întregii sale vieți, dr. Hewlett Johnson s-a situat constant și cu fermitate pe poziții progresiste.

Hewlett Johnson a fost un prieten constant al țărilor socialiste, pe care le-a vizitat în repetate rînduri.

Membru din 1950 al Consiliului Mondial al Păcii Hewlett Johnson s-a pronunțat pentru interzicerea armelor atomice, pentru reducerea cheltuielilor de înarmare, împotriva remilitarizării Germaniei occidentale, precum și împotriva actualului război pe care S.U.A. îl duc împotriva poporului vietnamez.

CERCETARI ȘI LUCRĂRI DE RESTAURARE LA VORONET

Recent mănăstirea Voroneț a fost restaurată. Lucrările efectuate de Direcția monumentelor istorice și Mitropolia Moldovei au durat doi ani și au avut ca scop luarea unor măsuri de con-

zervare a admirabilelor fresce și de consolidare a unor porțiuni din zidărie.

Cercetările arheologice efectuate cu prilejul acestor lucrări (s-a săpat și în interior) au dus la descoperirea urmelor unei biserici și mai vechi, aflate sub zidurile Voronețului de azi.

Investigațiile nu s-au oprit însă aici. Ele au continuat și au dus la punerea în evidență a unor construcții din secolul XV și XVI. În epoca respectivă biserica era înconjurată de construcții cu caracter monahal. Urmele lor au fost scoase la lumină acum și sînt cercetate cu atenție. În curînd ele vor fi consolidate (unele chiar restaurate) pe baza unui proiect de restaurare întocmit de Direcția monumentelor istorice.

PREDICATOR ŞI ASCULTĂTORI

Pe această temă o publicație protestantă a publicat acum câteva luni un articol care ne-a reținut atenția (F. Teulon, La predication, în: Le christianisme en XX-e siècle, 95-e année, nr. 17, jeudi 28 avril 1966, pp. 204—5). Autorul, pastor într-o parohie de provincie, insistă asupra unor calități care trebuie să le aibe un bun predicator, dar în același timp arată și dispoziția cu care se cuvine să-l asculte credincioșii prezenți în biserică.

„Nici unul dintre noi, spune autorul articolului la care ne referim, nu pretinde că este un predicator exemplar. Să vorbești de 50 de ori pe an și de 500 de ori în aceeași parohie fără să te repeți, este înainte de orice o încercare pentru preot și el are conștiința slăbiciunii sale...

„... Mărturisesc că sînt de-a dreptul sîciit de aceia care judecă predicatorul după amănunte: unul vorbește prea încet, altul prea repede... Desigur dicțiunea își are importanța ei și un debit prea rapid riscă să copleșească auditorul, dar aceste critici sînt ele totdeauna justificate? ... Cîtă apă de ploaie nu înghițim noi adesea, chiar dacă vocea este caldă și gestul evocator!...

„Totuși e bine să ne întrebăm care e principala calitate a predicatorului? ... Ca să fi o bună trîmbiță, scria Calvin, nu-ți este de ajuns doar o paradă de retorică... Adevărat predicator este acela care e el însuși înaintea lui Dumnezeu și înaintea semenilor săi și a cărui voce, că e puternică ori slabă, mărturisește despre ceea ce este și crede.

„A fi tu însuși, iată într-aceasta stă greutatea. Adesea nu sîntem decît imaginea altor predicatori sau teologi, iar înaintînd în vîrstă nu mai știm uneori decît să repetăm adevăruri de ieri devenite formale. Acest cusur poate amenința și pe cei mai mari oratori care îmbătrînesc...

„Vocea arată cine sîntem, ea este expresia personalității noastre. Dacă nu sîntem decît imaginea altcuiva, vocea, oricare ne-ar fi tehnica, nu va fi decît tot o imagine.

„Predica este o acțiune" (Tommy Fallot). Ea este predicatorul în acțiune, și dacă predicatorul nu este legat de cuvîntul său, acest cuvînt nu va avea nici o valoare.

„După cum trebuie timp pentru ca să devii tu însuși (dacă

vei deveni vreodată!) de asemenea trebuie timp spre a fi un bun purtător de cuvinte. Și iarăși după cum trebuie să te cercetezi cu atențiune pentru a nu deveni caricatura ta însuși, tot astfel trebuie totdeauna să sfărâmi forma expresiei proprii, spre a trăi înaintea fraților tăi.

„Dar nu te repezi prea repede asupra predicatorului! ... A-i cere să fie el însuși înaintea oricui, este o încercare extenuantă! Să nu-i pretinzi ca duminică după duminică să te uluiască. S-ar putea zice ceea ce Pierre-Aimé Touchard a spus despre dramaturg: „Nu justifică nașterea unei piese de teatru doar faptul că un autor are ceva de spus ori că o spune în chip sincer: ceea ce o justifică e faptul că publicul are ceva de auzit“.

„Evident, sinceritatea nu e de ajuns pentru a atrage atenția. Dar publicul merge la spectacol doar pentru a judeca un actor? Acest ceva de auzit depinde și de el, auditor. Trebuie să se manifeste aceeași severitate față de o piesă și o predică? Dacă da, nu veți avea decât servicii divine de adorare! dacă nu învățați să ascultați pe predicator cu inteligență și frățietate. Fiți cu atât mai frați cu cât nu sunteți în locul lui“.

Iată câteva observații care pot da de gândit atât celui care predică cât și celui care ascultă. Desigur nu e vorba de a le socoti infailibile și, mai ales, de a găsi în ele, noi preoții, justificare unora din insuficiențele care ne diminuează. Totuși ele dezvăluie unele aspecte ale activității pastorale posibil de întâlnit și în parohiile noastre.

ACTUALITATEA LUI HIPPOCRATE

„Medicina este un sacerdoțiu umanitar“. Paternitatea aforismului este atribuită lui Hippocrate din Cos, întemeietorul medicinei științifice și autorul primului cod de etică medicală, acum 25 de secole, în antica Eladă.

„Medicina contemporană și problemele umane“, este titlul sub care au fost prezentate sintezele Congresului Internațional de etică medicală, ținut recent la Paris.

De la școala lui Hippocrate din Cos pînă la Congresul de la Paris, din zilele noastre, medicina ca știință a progresat, firește, mult. Problemele de etică medicală însă au aceeași pregnantă actualitate. Ele sînt privite, azi, dintr-un alt unghi, într-o altă perspectivă, la nivelul culturii și civilizației veacului nostru.

Al doilea război mondial a scos la iveală, printre altele, gravele devieri ale unor slujitori ai sacerdoțiului hipocratic. Practicînd un antropologism lipsit de viziune umanistă, întemeiat pe o interpretare individualistă, biologică a valorii umane, eugenistii naziști au împins medicina în pragul „dezumaniză-

rii" ei. Crematoriile, rugurile și întreg cortegiul de orori comise în lagărele de concentrare create de naști, au îngrozit și îngrijorat omenirea. Și ceea ce este extrem de dureros și revoltător, este faptul că aceste crime, aceste moderne holocausturi, s-au comis în numele unor „principii” și scopuri științifice. „Institutul pentru cercetări de biologie rasială și antropologie” din Berlin, efectua prin oameni bine pregătiți profesional, cercetări în lagărele de concentrare. Deținuții erau folosiți drept cobai. „Savanții” naști au dispus de un imens material uman, pentru experiențe care nu se pot efectua decât pe om. Pentru cercetări anatomopatologice, de pildă, au fost ucise numeroase perechi de copii gemeni, de diferite vârste, prin cloroform injectat direct în inimă. Pe trupurile lor s-au făcut cercetări pentru „dezlegarea misterului proliferării speciei umane” și în vederea „stimulării proliferării rasei superioare”^{*)}.

Nici azi nu lipsesc concepții pseudoștiințifice, cu fel de fel de interpretări naturaliste, pragmatiste, biologice, psihologice, etc., care duc la devieri de la linia etică a medicinei.

În diversitatea de opinii și atitudini, se impune căutarea unei formule, a unei atitudini comune a medicilor în practica acestui sacerdoțiu umanitar.

Sub imperiul acestor necesități au fost, desigur, organizate și cele două congrese internaționale de etică medicală la Paris (în luna septembrie 1955 și în luna mai 1966). Medicina românească a fost reprezentată, la ambele congrese de medici bine pregătiți, cu studii speciale în probleme de istorie a medicinei și de ontologie medicală.

În căutarea unor formule, a unor puncte comune, la toate congresele și în întreaga literatură de specialitate, preceptele hipocratice se bucură de o considerație deosebită. Principiile de etică și de ontologie medicală, găsite în textele atribuite lui Hipocrate, cu autoritatea pe care le-o conferă atâtea veacuri, sînt oricînd și oriunde valabile. Părintele medicinei culte a privit arta și știința îngrijirii sănătății în ceea ce are ea esențial și permanent.

În popularizarea acestor precepte, a avut o lăudabilă inițiativă Institutul de Medicină din Timișoara. Conducerea Institutului a organizat o discuție la masa rotundă (9 martie 1965), consacrată „Jurămîntul lui Hipocrate”.

S-a pus în discuție textul unui jurămînt care „timp de 25 secole a constituit pentru corpul medical de pretutindeni un adevărat îndreptar în materie de etică profesională”.

^{*)} Dr. Nylszli Miklós, *Am fost medic la Auschwitz*, trad. de Lucia Nasta, Editura pentru Literatură, 1965.

Discuțiile au început cu unele considerații medico-istorice. Jurământul lui Hippocrate este considerat ca primul document privind etica medicală. În legătură cu problema eticii medicale s-a sulevat că există probleme etice specifice profesiei de medic. Sînt probleme grave, care necesită discuții și clarificări, ca de exemplu: divulgarea secretului medical, experiențele care pot dăuna bolnavului, ajutînd în schimb progresul științei medicale, etc. În continuare s-a arătat că jurământul lui Hippocrate se situează în momentul trecerii de la medicina sacerdotală la medicina laică. Hippocrate a trăit (460—377 î. Hr.) în epoca democrației sclavagiste, „secolul de aur al lui Pericle“, epocă în care au trăit și filozofii Anaxagoras și Democrit, sculptorul Phidias, istoricii Herodot și Tucidide.

Lucările lui Hippocrate și ale școlii din Cos, au fost adunate în culegerea „Corpus Hippocraticum“, formată din 60 de cărți. Culegerea care cuprinde învățătura hippocratică, transcrisă parte de părintele ei, parte de diverși discipoli, a fost editată la Alexandria, cu aproape un secol după moartea lui Hippocrate. Textul discutat la masa rotundă, este un rezumat al „Cărții jurământului“. Cartea conține documente privind corporația asclepiazilor, învățămîntul medical, îndatoririle medicului față de bolnavi, față de ceilalți medici, etc. Interlocutorii au adîncit acest text, l-au interpretat și i-au scos sensul general valabil, conținutul etern uman.

Unul din participanți a interpretat problema „cultului maestrului“, care în textul hippocratic este exprimat într-o formulă de o înaltă ținută morală: „jur să socotesc ca pe egalul părinților mei pe acela care m-a învățat arta medicinei...“

S-a prezentat apoi învățămîntul medical, pe vremea lui Hippocrate, cu sublinieri demne de reținut pentru toate vremurile. Hippocrate este considerat întemeietorul medicinei științifice. Doctrina medicală se transmite din tată în fiu. Străinii erau instruiți contra plată. Instrucția începea din copilărie și se făcea prin precepte (scrise și memorizate), pe cale orală, prin observația bolnavului și exerciții practice. „La baza instrucției de tip hippocratic stă observarea atentă a bolnavului și a mediului înconjurător“. Medicul are obligația de a-și îmbogăți necontenit cunoștințele, de a-și îmbunătăți pregătirea. Etica profesională îl obligă să răsplătească bolnavul, care i-a acordat încrederea, prin întrebuințarea metodelor celor mai eficiente de diagnostic și tratament.

În lumina concepției hippocratice a fost discutată, la nivel academic, conduita medicului față de bolnav — probitatea medicului, înfățișarea, îmbrăcămintea, limbajul lui, etc.

O problemă interesantă a constituit-o interdicția terapeu-

tică: „Eu nu voi face talia la calculoși, lăsînd această practică profesioniștilor”. Explorînd literatura de specialitate și aprofundînd documentele hipocratice s-a stabilit că este vorba de cauterismul vezical, practicat ca mijloc de diagnostic al calculozei vezicale. Se practica înaintea operației, pentru a nu se face intervenție inutilă. Interdicția se baza pe faptul că diagnosticul de calcul vezical era nesigur în acea epocă și intervenția comporta riscuri hemoragice. De aceea Hippocrate a interzis medicilor să facă „talia la calculoși” respectînd și aici principiul: „primum non nocere, deinde salutare”.

Problemele de ontologie medicală au fost actualizate și ele arătîndu-se că în concepția lui Hippocrate secretul procesiunii medicale se bucura de un adevărat cult și era considerat ca absolut. Problema profilaxiei bolilor infectocontagioase, exigențele problemei sănătății publice, au impus revizuirea atitudinii medicale față de secretul profesional. Păstrarea secretului medical este obligatoriu pînă la limita de la care se conturează un pericol pentru societate.

Din interpretarea textului jurămîntului, din concluziile care s-au pus la fiecare paragraf, se poate observa că întreaga concepție hipocratică reprezintă gîndirea înaintată a vremii sale.

În lungul vremurilor — și azi — jurămîntul lui Hippocrate constituie un prețios izvor de morală și de ontologie medicală. El a inspirat numeroase lucrări, dintre care, s-au amintit: rugăciunea lui Maimonide (filozof, teolog și medic, născut la Cordova în anul 1135) și „jurămîntul de la Geneva”, compus în 1948, sub auspiciile Asociației mondiale medicale. La redactarea lui au colaborat reprezentanți ai cincizeci de națiuni.

Diversitatea, amploarea, importanța și actualitatea problemelor dezbătute în lumina documentelor hipocratice au vădit într-o perspectivă de ansamblu, o viziune optimistă a viitorului omenirii, o încredere în triumful forțelor spirituale ale omenirii.

Dr. M. Bănescu

VIAȚA BISERICĂ ȘI CĂMIN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

NOI SLUJITORI AI ALTARULUI

În grija deosebită ce o poartă credincioșilor Eparhiei rânduindu-le păstori vrednici, spre împlinirea trebuințelor sufletești și pilduirea între cele de folos obștesc, Consiliul Arhiepiscopesc ținând seama și de dorința credincioșilor, a nunit la parohia Fădimac, protopopiatul Lugojului, pe absolventul de seminar Carol Edel, iar la parohia Nadăș, protopopiatul Timișoarei, pe absolventul de seminar Iova Simianțu.

La defințivarea acestor numiri s-a trecut prin hirotonia săvârșită, a candidatului Carol Edel întru diacon și preot în ziua de 8 respectiv 11 septembrie 1966, prin bunăvoința Prea Sfințitului Episcop Teoctist al Aradului, iar a candidatului Iova Simianțu întru diacon și preot în zilele de 23 și 25 septembrie 1966.

În vederea deprinderii învățăturilor cuvenite, după răstimpul practicii efectuate la catedrala mitropolitană, au fost îndreptățiți părinților protopopi, spre a li se săvârși instalarea la parohii și a le fi mereu sprijin în împlinirea misiunii lor.

În aceeași grijă pentru formarea noilor cadre ale preoțimii în spiritul adevăratului apostolat, slujind lui Dumnezeu și oamenilor, cultivând atât preocupările pentru studiu cât și deprinderea lucrărilor sfințitoare și virtuților celor mai înalte creștine, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în ziua de 9 octombrie 1966, cu prilejul resfințirii bisericii din Remetea Mare, a hirotonit întru diacon pe ipodiatonul Dumitru Abrudan, profesor la Seminarul Teologic din Caransebeș. Școala teologică a Mitropoliei Banatului a aprins astfel pe altarul ei pe lângă flacăra învățăturii și lumină, care luminează înaintea credincioșilor prin pilda vieții, a dragostei și a faptelor bune.

PRINTRE CREDINCIOȘII ARHIDIECEZEI

În ziua de 9 octombrie Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Arhidiacon Traian Sevcicu, secretar eparhial și P. On. Protodiacon Simion Bîtea, a descins în mijlocul credincioșilor parohiei *Remetea Mare, protopopiatul Timișoarei* unde a săvârșit slujba resfințirii bisericii renovată și pictată în întregime.

În cadrul sfintei liturghii desfășurată cu o deosebită solemnitate, Înalt Prea Sfinția Sa, în predica rostită, a tilcuit pericopa evangheliei duminicale, a învierii fiului văduvei din Nain, prin aceea că asemeni morții trupești, moartea morală, sufletească, îndepărtează pe oricine de familia sa, de semenul său, de societatea căreia aparține, îndemnînd pe fiecare la a dovedi o astfel de purtare încît să ducă o viață vrednică, spre lauda lui Dumnezeu și folosul obștei.

La sfîrșitul dumnezeieștii slujbe, P. C. Părinte Alexandru Magda a prezentat raportul oficiului parohial, cu incursiuni în trecutul ei, cu frumoase tradiții. Înalt Prea Sfinția Sa în cuvîntul de răspuns a subliniat că parohia Remetea Mare a avut fericitul prilej ca după duminica anterioară în care toți agricultorii au sărbătorit roada bogată a pămîntului și a muncii lor, să facă acum bilanțul și a roadelor sufletești. În acest sens a arătat că între bogățiile materiale și prosperitatea spirituală trebuie să existe o corespondență desăvîrșită. Resfințirea bisericii însăși simbolizează un spor în toate cele de folos. A îndemnat drept aceea pe credincioși ca niciodată să nu pregete a împlети năzuințele lor curate spre mai bine, aspirațiile lor cele mai nobile, cu o muncă într-adevăr constructivă, folositoare lor și semenilor.

Înalt Prea Sfinția Sa după săvîrșirea celor rînduite s-a întretînut îndelung cu credincioșii, preotul și consiliul parohial. Cu acest prilej, ca o recunoaștere a strădanilor și meritelor acestora, preotului i s-a conferit dreptul de a purta briul roșu.

Răspunzînd invitației preotului și credincioșilor din parohia *Firdea protopopiatul Făget*, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Ștefan Teretean, revizor eparhial și de P. On. Protodiacon Simion Bîtea, a efectuat o vizitație canonică în ziua de duminică 30 octombrie. Înaltul Ierarh a fost așteptat la biserică de soborul preoților slujitori și de credincioși. P. On. Părinte Iulian Oprea, protopopul locului, a rostit îndătinatul cuvînt de bun sosit. A fost oficiată apoi sf. liturghie în cadrul căreia Întîistătătorul Mitropoliei Banatului a tîlmăcit înțelesul pericopei evanghelice citite, îndemnîndu-i să se facă bineplăcuți lui Dumnezeu și oamenilor printr-o comportare întru totul vrednică. La sfîrșit P. C. Preot Iulian Lăzărescu a făcut istoricul parohiei, insistînd asupra realizărilor obținute de credincioșii pe care-i păstorește atît pe plan bisericesc cît și obștesc. Răspunzînd, Înalt Prea Sfinția Sa a apreciat munca enoriașilor din Firdea, îndemnîndu-i spre noi înfăptuiri.

După întîlnirea cu membrii consiliului parohial și agapa oferită de preotul paroh, a fost făcută o vizită la biserică *filiei Hauzești*, unde, credincioșilor ce au venit să se întîlnească cu

arhipăstorul lor, li s-a adresat un cuvînt de părintească învățătură.

Nou zidita biserică din parohia *Buzad, protopopiatul Lipova*, a fost tîrnosită duminică 6 noiembrie într-un cadru deosebit de festiv. Intîmpinat de preoți și credincioși în frunte cu protopopul locului, P. On. Părinte Vitalie Pereteatcu, care a rostit și cuvîntul de bun venit, Ierarhul avînd alături pe P. On. Părinte Patriciu Tufescu, inspector eparhial, P. On. Protodiacon Simion Bitea și alții, a săvîrșit cele prescrise de rînduielile tipiconale iar apoi, în cadrul sfintei liturghii, a adresat credincioșilor un cuvînt de învățătură pe marginea pericopei duminicale. După otpust P. C. Părinte Gheorghe Dărăștean a vorbit despre situația parohiei și a înfățișat etapele care au dus la terminarea lucrărilor de construire și împodobire a locașului de rugăciune. Răspunzînd, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae a subliniat meritele credincioșilor din Buzad care, îndrumați de părintele lor sufletesc, au dovedit alese însușiri creștinești și cetățenești. În semn de apreciere a meritelor lor a distins pe preotul paroh dîndu-i binecuvîntarea de a purta brîul roșu.

La sfîrșit conducerea parohiei a oferit o masă frățească la care au participat preoții slujitori și membri ai consiliului parohial.

În aceeași zi după masă, în drum spre reședință, Ierarhul a făcut un popas în parohia *Fibiș, protopopiatul Lipova*. În lăcașul de rugăciune de aici a oficiat vecernia în cadrul căreia a predicat credincioșilor despre datoria lor de a rămîne fiii credincioși ai Bisericii și despre folosul duhovnicesc ce decurge dintr-aceasta. După cuvîntul preotului paroh Cornel Pleșu, Ierarhul s-a adresat din nou credincioșilor prezenți în biserică lăudîndu-i pentru vrednicia lor. Petrecut de bunii enoriași ai Fibișului pînă la casa parohială, Înalt Prea Sfinția Sa a luat aici masa de seară cu frații preoți și membri ai consiliului parohial, întîreținîndu-se cu ei într-o atmosferă de caldă intimitate.

BINECUVINTARE DE BISERICA

În filia Armădia aparținînd de parohia *Tapia, protopopiatul Lugoj*, s-au terminat de curînd lucrările de zidire a unei noi biserici, închinată Cuvioasei Maici Paraschiva. Pentru a fi dată folosinții, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae a delegat pe P. On. Părinte dr. Gheorghe Cotoșman să înmolească cele de cuviință. Serviciul religios al antesfințirii a fost săvîrșit la 14 octombrie, urmat de sf. liturghie oficiată de către delegatul chîrîrhal, P. On. Părinte Bujor Toma, protopopul locului, P. On. Părinte Petru Ardelean și C. Diacon Gavril Cernăuțeanu.

La momentul potrivit Prot. Bujor Toma a exprimat în numele protopopiatului cuvinte de mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Arhiepiscopiei pentru sprijinul moral și material acordat credincioșilor din filia Armădia, iar preotul paroh P. Ardelean a vorbit despre contribuția enoriașilor săi la terminarea noului lăcaș de rugăciune. În fine P. On. Părinte Gh. Cotoșman a transmis tuturor binecuvîntarea Ierarhului. Tălmăcind sf. evanghelie cu femeia căreia i s-a iertat mult pentru că a iubit mult, a făcut legătura cu patroana bisericii care pentru Hristos a lăsat totul și din Epivatul Traciei a dus fraților ei din nordul Dunării, mireasma unei vieți trăită în Domnul. Indemnîndu-i să urmeze pilda vieții aceleia care este un fel de înger păzitor al noii lor biserici și punîndu-le la inimă să nu precepească nici un efort spre a o împodobi în interior pentru a face din ea biserică însoțită, pildă pentru generațiile ce vor veni, le-a adresat în numele Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, toate urările de bine, sănătate și fericire, pentru ei și pentru cei dragi ai lor.

Antesfințirea, sf. liturghie și sărbătoarea rugii de la Armădia—Tapia s-au încheiat într-o atmosferă înălțătoare, spre bucuria credincioșilor și spre marea satisfacție a păstorului lor sufletească, Prot. Petru Ardelean, care a ostenit mult, pînă să vadă strălucirea zilei de 14 octombrie 1966.

SARBATORIREA BICENTENARULUI UNUI LOCAȘ DE INCHINARE

La 15 august 1966, praznicul Adormirii Maicii Domnului, s-au împlinit două sute de ani de la sfințirea bisericii parohiale din Lugoj.

Păstrată în forma inițială, cu îmbunătățiri aduse în cursul vremii, în special în interior, ea se ridică falnic în mijlocul orașului, mărturisind vrednicia înaintașilor lor ale căror strădanii s-au împletit veacuri de-a rîndul cu aspirațiile întregului popor.

Solemnitatea deosebită a slujbelor religioase săvîrșite cu acest prilej a încununat pioasa comemorare. Începînd cu privegherea din seara zilei de 14 august și apoi în ziua prăznuirii, cu sf. maslu, sf. liturghie și slujba acatistului Născătoarei de Dumnezeu, serviciile divine au fost săvîrșite de un sobor de preoți și diaconi, avînd în frunte pe P. On. Părinte vicar dr. Gheorghe Cotoșman și P. On. Arhidiacon Traian Seviciu, secretar eparhial, ca delegați ai Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae.

În predicile rostite, făcîndu-se incursiuni în istoria bisericii locale, s-a subliniat însemnătatea prăznuirii pentru viața bisericească a parohiei Lugoj ca și îndatorirea credincioșilor

de-a valorifica permanent tradițiile sănătoase ale strămoșilor, lucrând pentru îmbogățirea patrimoniului cultural și spiritual al poporului și aducând partea de contribuție a fiecăruia la cele de folos obște.

La sfârșitul sf. liturghii s-a săvârșit sfințirea unor obiecte de cult și a unei plăci comemorative din pronaosul bisericii. De asemenea s-a săvârșit slujba pomenirii ctitorilor, binefăcătorilor și enoriașilor bisericii.

OASPEȚI ANGLICANI LA TIMIȘOARA

În dorința de a cunoaște Țara noastră și Biserica Ortodoxă Română, un grup de studenți teologi din Anglia, conduși de Preotul Eduard Shotter (secretarul Mișcării studenților creștini din Marea Britanie), au poposit în zilele de 20 și 21 iulie la Timișoara.

Oaspeții au fost primiți la reședința mitropolitană de către P. On. Arhidiacon Traian Sevițu, secretar eparhial, care — în numele și din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae — le-a adresat cuvinte de bun venit. A fost de față și P. On. Părinte Petru Sălăgeanu consilier eparhial al Episcopiei Aradului.

Vizitînd orașul, îndeosebi catedrala mitropolitană și muzeul regional, s-au edificat asupra trecutului, obiceiurilor, specificului și bunurilor regiunii, și au exprimat interesul și admirația față de cele văzute.

În ziua de 21 iulie au asistat la slujba sfintei liturghii din catedrala mitropolitană, întreținîndu-se apoi cu preoții slujitori asupra diferitelor aspecte ale cultului ortodox.

La reședința mitropolitană, a avut loc o masă comună, oferindu-se oaspeților totodată diferite daruri.

VIZITA SECRETARULUI GENERAL AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

La invitația Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, membru al Comitetului de lucru al Conferinței creștine pentru pace, între 1 și 4 august ne-a vizitat țara Rev. Pastor J. N. Ondra, secretarul general al Conferinței creștine pentru pace, împreună cu familia. În drum spre București oaspeții au făcut scurte popasuri la Cluj și Rîmnicu Vilcea, unde s-au împărtășit de binevoitoarea găzduire a Prea Sfințitelor Episcopi Teofil al Clujului și Iosif al Rîmnicului și Argeșului.

Mărți 2 august, ziua de prăznuire a onomasticei Prea Fericitului Patriarh Justinian, J. N. Ondra a fost de față la serviciul religios oficiat în cinstea Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe

Române, prezentându-i felicitări. Apoi a participat la dejunul oferit cu acest prilej de Prea Fericirea Sa.

În aceeași zi J. N. Ondra a făcut o vizită la Departamentul Cultelor unde a fost primit de Domnul I. Bărbulescu, director general și de Domnul Gh. Nenciu, director adjunct.

Cît timp au stat în țara noastră, oaspeții au vizitat Capitala și împrejurimile ei, precum și unele așezăminte bisericești printre care mănăstirea Căldărușani.

În ziua de 3 august între Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Rev. Pastor J. N. Ondra au avut loc discuții privitoare la activitatea Conferinței creștine pentru pace și contribuția Bisericii Ortodoxe Române pe linia înfăptuirii țelurilor acesteia. Convorbirea s-a desfășurat într-o atmosferă de înțelegere deplină.

La reîntoarcere spre Praga, oaspeții au oprit la Timișoara și au vizitat catedrala mitropolitană și au luat cunoștință de situația așezămintelor bisericești din acest oraș.

PRĂZNUIREA SFINTULUI IOSIF CEL NOU DE LA PARTOȘ

Ca și în anii precedenți și de astă dată slujbele ocazionate de prăznuirea Sfintului Iosif cel Nou de la Partoș, au constituit un prilej de înălțare sufletească pentru credincioșii care au participat la săvîrșirea lor în catedrala mitropolitană. Alături de ei s-au găsit toți protopopii din cuprinsul Arhiepiscopiei și mulți preoți.

La vecernia oficiată în 14 septembrie, racla cu moaștele Sfintului a fost adusă în fața altarului de către un sobor de preoți în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, unde a rămas pînă la vecernia d'n ziua următoare, străjuită fiind tot timpul de preoții catedrali și de slujitori ai parohiilor din cuprinsul protopopiatului Timișoara.

La liturghia arhierască d'n 15 septembrie dedicată aceluia care prin viața sa petrecută în sfințenie și închinată binelui credincioșilor a rămas minunată pildă. Înalt Prea Sfinția Sa a rostit un edificator cuvînt de învățătură. Scoțînd în evidență valoarea ce o are pentru creștini trăirea plină și îmbelșugat roditoare în fapte bineplăcute lui Dumnezeu și oamenilor, a învățăturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Chiriarhul a adresat celor de față părintești îndemnuri pentru a se învrednici de o viețuire dăruită dragostei față de semenii, păcii și obștii, găsind în rugăciunile pe care le fac în fața sfințelor moaște, tăria pentru a le împlini.

În predicile ce s-au rostit la cele două vecernii, s-a înfățișat trăirea, s-au preamărit faptele Sfintului Iosif cel Nou, și s-au dat îndemnuri spre o viață plină de vrednicie creștinească.

Slujba acatistului Sfintului a fost oficiată în ziua de 15 septembrie, în toate bisericile din cuprinsul Arhiepiscopiei, aducând credincioșilor întărirea în dreapta credință și spre împlinirea binelui.

CONFERINȚA DE LUCRU CU CONDUCĂTORII OFICIILOR PROTOPOPEȘTI

În ziua de 29 septembrie 1966 a avut loc la Consiliul Arhiepiscopesc a patra conferință anuală cu conducătorii oficiilor protopepești. Aceasta a fost prezidată de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, prezenți fiind funcționarii cu munci de răspundere de la Centrul eparhial și cei 11 protopopi.

Deschizind ședința Înalt Prea Sfinția Sa a prezentat ordinea de zi ca: una ce oglindește mersul general al treburilor Eparhiei, subliniind diferitele probleme cu care aceasta este confruntată și care necesită o rezolvare în urma deliberării comune.

S-a analizat în continuare munca desfășurată în cadrul Eparhiei, s-au prelucrat dispozițiile privind încadrarea personalului Eparhiei, ca și asigurarea corectitudinii și legalității în purtarea agendelor parohiale, s-au dat instrucțiuni în privința alegerilor de noi membri în Adunarea eparhială și s-au discutat diferite alte probleme curente ale Eparhiei.

S-au luat de comun acord hotărâri pentru fiecare problemă în parte, cu aceea de-a fi împlinite cu conștiinciozitate și rivnă, prin aceasta asigurându-se propășirea Eparhiei, continua antrenare a credincioșilor în adevărata slujire a semenilor, a Sfintei Biserici și a Patriei.

Spiritul de răspundere care a caracterizat atmosfera conferinței, sinceritatea și competența cu care au fost dezbătute problemele de pe ordinea de zi, hotărârile adoptate, chezăsuiesc noi realizări și pe mai departe.

DESCHIDEREA CURSURILOR LA SEMINARUL TEOLOGIC

Duminică 2 octombrie s-a desfășurat la Seminarul Teologic din Caransebeș deschiderea festivă a unui nou an școlar, a începutului unei noi activități didactice și educative pentru formarea viitorilor slujitori ai altarului.

Sfânta liturghie s-a săvârșit în prezența Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, de către un sobor format din reprezentanți ai Arhiepiscopiei, profesorii Seminarului și preoții parohi locali. La sfârșit, Înalt Prea Sfinția Sa a vorbit despre importanța școlii bisericești în viața Mitropoliei Banatului și a cerut credincioșilor eparhioși să se alăture cu rugăciu-

nea lor strădaniilor ce se depun pentru ca Seminarul să-și împlinească cu prisosință misiunea ce i s-a încredințat.

Serbarea propriu-zisă a deschiderii anului școlar s-a desfășurat într-o atmosferă sărbătorească, în sala mare a Seminarului. După ce corul elevilor a primit pe Întistătătorul Bisericii bănațene cu imnul arhieresc și a cântat „Republică, măreață vatră”. P. On. Părinte Ion B. Mureșianu, consilier cultural al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, a vorbit — în numele direcțiunii — despre menirea școlii, despre grija ce i se acordă de către conducerea Bisericii în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, accentuând necesitatea armonizării instrucției cu educația moral-religioasă, pentru a crește preoți luminați, cu demnitate și autoritate, folositori credincioșilor și societății. În continuare a arătat că avînd ca și pînă acum prețiosul sprijin material al On. Departament al Cultelor, al Eparhiilor Mitropoliei Banatului cum și îndrumarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitului Teoctist, Episcopul Aradului, este de așteptat ca activitatea Seminarului să se îmbunătățească din ce în ce mai mult. Adresîndu-se elevilor, P. On. Părinte Ion B. Mureșianu i-a îndemnat să muncească cu conștiințiozitate însușindu-și cunoștințele necesare și împodobindu-și sufletul cu alese virtuți.

Luînd cuvîntul după terminarea programului format din bucăți corale și recitări, în numele Prea Sfințitului Episcop Teoctist și al său personal, Înalt Prea Sfințitul Părinte Nicolae a arătat că deschiderea noului an școlar la Seminarul Teologic reprezintă unul din cele mai importante evenimente bisericești din viața Mitropoliei. În continuare a insistat asupra rolului pe care-l are munca pe care o desfășoară această școală în formarea viitorilor preoți spunînd: „... Elevii de stăzi se pregătesc pentru a deveni îndrumătorii de mîine ai credincioșilor ce le vor fi încredințați. De aceea ei trebuie să se pregătească în așa fel încît să fie cu adevărat continuatorii a tot ceea ce s-a împlinit bine pentru poporul și pentru Biserica noastră. D'n partea fiecăruia se cere strădanie pentru a sluji acestui scop. Cînd se depun atîtea eforturi spre temeluirea unei conștiințe noi, spre făurirea unui om nou într-o țară și lume nouă, Biserica nu poate să nu-și dea și ea aportul. În acest scop va trebui să aibă preoți bine pregătiți pentru a face față unei atari sarcini, pentru a fi în concordanță cu timpurile de continui prefaceri pe care le trăiește poporul și Țara noastră”. În încheiere Înalt Prea Sfinția Sa a împărtășit arhieresti binecuvîntări pentru o muncă încununată cu cele mai îmbucurătoare rezultate.

Serbarea a luat sfârșit printr-o agapă la care au luat parte Chiriarhul, profesorii și elevii școlii, invitați.

ALEGERI DE MEMBRI PENTRU ADUNAREA EPARHIALĂ

În ziua de joi 20 octombrie 1966 la sediile oficiilor proto-popești din cuprinsul Arhiepiscopiei au avut loc alegerile noilor membri în Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, pentru perioada 1966—1970.

Desfășurate într-o atmosferă sărbătorească, sub președenția delegaților Consiliului Arhiepiscopesc, acestea au designat în cel mai înalt for al Eparhiei, 30 merituoși fii ai ei, clerici și mirenii, care prin conștiinciozitate, râvnă și devotament și-au închinat activitatea lor binelui obștesc.

O dată cu încrederea arătată se așteaptă ca în noua sa alcătuire, Adunarea Eparhială să contribuie în mod eficace la îndrumarea vieții bisericești din Arhidieceza Banatului și să reprezinte astfel o nouă etapă de temeinică așezare a acesteia, de realizări folositoare obștei, slujind Sfintei Biserici și Patriei noastre dragi.

INTRUNIRE COLEGIALĂ

În ziua de 7 iunie, absolvenții fostei Academii Teologice din Caransebeș, seria 1931—1932 și-au dat întâlnire după 34 ani de la absolvire. Au luat parte: Nicolae Bojin—Var, Iosif Bololoi—Șopotul Vechi, Gheorghe Cornean—Ohaba Mitnic, Octavian Costescu—Armeniș, dr. Traian Coșeriu—Timișoara III, Constantin Călin Cotirlă—Gad, Nicolae Drăgan—Silagiu, Gheorghe Ienciu—Reșița, Ioan Jumanca—Coștei, Alexandru Mağda—Remetea Mare, Adam Măran—Alibunar, Lazăr Mladescu—Măguri, Ioan Ogirlaci—Șag, Cornel Pițigoi—Caransebeș, Titus Popa—Timișoara, Mircea Popovici—Șemlacul Mare, Gheorghe Rămneanu—Denta, Gheorghe Simu—Gătaia, Aurel Uroș—Cuvîn și Petru Voicău—Moșnița. Dintre foștii profesori au fost prezenți P. On. Părinte dr. Zeno Munteanu și Constantin Vladu.

S-a oficiat un Te-Deum urmat de parastasul pentru profesorii și studenții decedați. Apoi P. On. Părinte dr. Zeno Munteanu a făcut o expunere cu privire la școlile teologice din vechiul centru bisericesc al Caransebeșului. Dinire foștii absolvenți au luat cuvîntul P. On. Părinte dr. Traian Coșeriu și P. On. Părinte Aurel Uroș.

RESTAURARI ȘI LUCRARI DE CONSERVARE LA BISERICI — MONUMENTE ISTORICE

Bisericile și mănăstirile monumente istorice ce se află pe

teritoriul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, au putut și în acest an să fie supuse unor lucrări de restaurare și conservare, atât prin grija Consiliului Arhiepiscopal, cât și prin sprijinul acordat de către Departamentul Cultelor și Direcția Monumentelor Istorice, o contribuție însemnată avînd și parohiile prin truda preoților parohi împreună cu cea a credincioșilor. Pe lângă terminarea și finisarea lucrărilor de restaurare și conservare începută în anii trecuți la bisericile de lemn din parohiile Bătești, Curtea și Margina, protopopiatul Făget, la bisericile de lemn din parohiile Seliște, Troaș, la cea din Șoimoș și orașul Lipova, din protopopiatul Lipova, ca și la turnul bisericii „Sf. Nicolae” și „Birtul Poștei” (clădirea în care sînt adăpostite oficiile protopopesc și parohial), ambele din orașul Lugoj, lucrări, care au fost efectuate prin dotațiile acordate de către Departamentul Cultelor și C.S.C.A.S — Direcția Monumentelor Istorice, în acest an au fost înfăptuite noi lucrări la bisericile monumente istorice.

La mănăstirea „Săraca” din satul Șemlacul Mic, protopopiatul Deta, după ce s-au terminat lucrările de reparații exterioare și a învelitorii, prin Direcția de Sistemizare, Arhitectură și Proiectarea în Construcții a regiunii Banat, s-au întreprins studii geotehnice în vederea consolidării acestui monument, fiind în același timp întreprinse lucrări și pentru construirea și consolidarea zidului împrejmuitoar. Bisericii din parohia Beba Veche, protopopiatul Sinnicolaul Mare, i s-au efectuat lucrări de conservare, atât la zidărie cât și la turn și învelitoare. Pentru lucrările de la mănăstirea „Săraca” și pentru cele de la biserica din Beba Veche, au fost acordate dotații de către Departamentul Cultelor.

De asemenea, au fost executate lucrări de conservare la biserica „Sf. Gheorghe” din orașul Caransebeș, prin zugrăveli exterioare, ca și la biserica din parohia Iablanita, protopopiatul Orșova, unde s-au făcut aceleași lucrări. La biserica din parohia Bănia, protopopiatul Bözovici, s-a executat zugrăveala exterioară, repararea jgheburilor și a burlanelor, introducerea curentului electric, precum și consolidarea zidului împrejmuitoar. Lucrări de conservare au fost efectuate și la biserica din parohia Monoroștia, protopopiatul Lipova.

PICTARI DE BISERICI

În cursul acestui an, în protopopiatul O-rașia au fost săvîșite lucrări de pictură la bisericile din parohiile Ciclova Română și Ilidia. Prin strădaniile P. C. Părinte Ștefan Gîru, la biserica din Ciclova Română a fost executată pictura murală, retușarea și vernisarea iconostasului. La biserica din Ilidia, în care se pă-

strează o bogată și valoroasă pictură, opera pictorului bănățean Ioan Zaicu, prin grija C. Preot Remus Ania s-a spălat și refăcut pictura în ulei de pe boltă și de pe pereți, precum și aceea de pe iconostas și s-au zugrăvit spațiile libere din interiorul bisericii. Lucrări asemănătoare s-au executat la bisericile din Cornevea, protopopiatul Orșova și Parța, protopopiatul Timișoara, datorită strădanilor P. C. Preoți Vasile Florescu și Ioan Farca.

LUCRĂRI GOSPODAREȘTI

Pentru buna întreținere a edificiilor Arhiepiscopiei s-au întreprins și în acest an o seamă de lucrări, atât la Centrul eparhial cât și la reședința din orașul Caransebeș.

PREOȚI DECEDAȚI

După o activitate depusă cu rivniță și devotament timp de 59 ani în slujba Sfintei Biserici și a binelui obștesc, în ziua de 11 iulie 1966, s-a stins din viață în vîrstă de 78 ani, *P. On. Părinte Traian Barzu*, protopop pensionar în Bacăul de Mijloc.

Născut în anul 1888 în amintita comună din raionul Lipova, după absolvirea liceului din Beiuș și a Academiei Teologice din Arad, a fost hirotonit întru preot, în anul 1918. numărîndu-se între descendenții unei familii care pînă acum a dat șase generații de preoți. A funcționat la parohia Cerneteaz, distingîndu-se printr-o activitate care l-a învrednicit din partea autorității bisericești cu cinstirea de a purta brîu roșu, iar mai apoi cu hirotesirea întru protopresbiter, fiind numit în anul 1947 și protopop al Birchișului. În anul 1949 s-a retras ca pensionar. În satul natal, continuînd să slujească la sfîntul altar cu aceeași dragoste de totdeauna, pînă în clipa mutării sale către Domnul.

Slujba înmormîntării s-a săvîrsit în biserica din Bacăul de Mijloc, în ziua de 13 iulie 1966, de către un sobor de preoți în frunte cu P. On. Părinte Vitalie Pereteatcu, protopopul locului, care în fața celor ce l-au cunoscut și apreciat, i-a scos în evidență munca și meritele.

La data de 14 august 1966 a decedat preotul pensionar *Ștefan Giulvezan* din Checea, în vîrstă de 62 ani. Absolvent al Institutului Teologic din Arad, și-a închinat viața slujirii Sfintei Biserici, Patriei și obștei în parohiile Herneacova, Săcălaz și Iecea Mare, din anul 1928 pînă în 1965 cînd a fost nevoit să solicite pensionarea din cauză de boală.

A fost înmormîntat în cimitirul parohial din comuna natală, fiind prohodit de un sobor de preoți în frunte cu P. On. Părinte protopop Tiberiu Farca, fiecare din sfinții slujitori, în cuvintele rostite din partea colegilor de școală și de parohie,

omagiind memoria defunctului, care va rămîne vie în inimile tuturor celor ce l-au cunoscut.

În ziua de 28 august 1966 a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Alexandru Dobrescu* din Lugoj. Născut în comuna Firliug, raionul Lugoj, în 1884, a urmat cursurile liceale la Lugoj, iar Teologia la Caransebeș, fiind hirotonit apoi preot în care calitate a slujit pînă în anul 1946 la parohiile Bărbosu, Moniom și Jurești.

Pentru activitatea deosebită desfășurată în slujba Sfintei Biserici, în anul 1964 i s-a dat dreptul de a purta brîul roșu. Slujba înmormîntării s-a săvîrșit în biserică „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj, în ziua de 30 august 1966, de către preoții din localitate. În cadrul acesteia P. On. Părinte Bujor Toma a vorbit despre activitatea și meritele defunctului.

A fost un preot vrednic și pildă cu cuvîntul, slujirea și întreaga sa viață.

La 22 septembrie 1966, în urma unui accident a fost curmat firul vieții preotului *Sergiu Eftodie* din Drăgoiești, protopopiatul Lugoj. Născut la 7 ianuarie 1910, după absolvirea cursurilor seminareale a urmat Teologia. A fost hirotonit în 1938, funcționînd apoi la parohiile Drăgșina și Drăgoiești, la cea din urmă pînă în clipa morții.

În ziua de 25 septembrie a. c., în biserică din Drăgoiești, după sfînta liturghie a avut loc slujba înmormîntării, săvîrșită de un sobor de preoți sub protia P. On. Părinte Bujor Toma, care a rostit și necrologul.

A fost un preot iubit și prețuit de conducerea bisericească, de colegi și de păstoriții săi, în inimile cărora a lăsat regrete unanime.

În ziua de 25 septembrie 1966 a decedat *preotul Gheorghe Golopența* din Mehadica. S-a născut la 12 iunie 1911, în Pecinișca. În 1937, după terminarea cursurilor liceale și ale Academiei Teologice din Caransebeș, a fost hirotonit întru preot pentru parohia Dalci, funcționînd în continuare la parohiile Tufări și Mehadica, cu multă rîvnă și conștiința misiunii sale.

A fost prohodit de un sobor de preoți, colegi de slujire, avînd în frunte pe P. On. Părinte Constantin Stoichescu, în asistența rudelor și cunoșcuților ca și a tuturor păstoriților săi.

EPISCOPIA ARADULUI

CONDUCĂTORII PATRIEI LA ȚEBEA

Cercetarea pe rînd a tuturor regiunilor țării de către Conducătorii Statului nostru a umplut de entuziasm întregul popor însuflețindu-l la o și mai rodnică muncă. Se poate spune că după aceste vizite, toate sectoarele de muncă dintr-o regiune vădese o prosperitate ca ogorul după o binefăcătoare ploaie.

Cu prilejul cercetării regiunii Hunedoara, Conducătorii de Stat au poposit în ziua de 8 octombrie și la Țebea, localitate care poartă un nume cu iz de istorie bine cunoscut.

În cîmîtirul din jurul bisericii străjuește pînă astăzi „Gorunul lui Horia” răscolitor de aduceri amînte din istoria neamului nostru. Tot aici odihnesc osemintele „Craiului munților”, Avram Iancu, și ale altor luptători pentru drepturile celor oprimați, între care și vrednici preoți.

După ce Conducătorii Țării au depus o coroană de flori la mormîntul monument istoric al lui Avram Iancu, s-a sădit un puiet de gorun spre a deveni simbol al împlinirii de astăzi a vîrîrilor lui Horia și Avram Iancu și a tuturor celor ce au luptat și și-au dat viața pentru slobozenia de sub exploatarea străină și pentru condiții omenești de viață.

Vizita Conducătorilor Patriei noastre la Țebea va rămîne nestearsă în amintirea zecilor de mii de participanți la festivitățile din 8 octombrie.

Biserica Ortodoxă Română este profund recunoscătoare Conducătorilor Țării pentru aprecierea de care se bucură și atenția pe care i-o acordă. Ea este alături de popor și de Conducătorii înțelepți, în strădania pentru o viață cît mai îmbelșugată și pentru pacea în lume.

BINECUVINTAT POPAS

La 16 septembrie s-au împlinit patru ani de cînd Prea Sfințitul Episcop Teoctist a preluat conducerea Eparhiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. Bucuroși de a avea prilejul să-și arate recunoștința față de Ierarhul care a realizat îmbunătățiri în viața Eparhiei și a Centrului eparhial, salariații Episcopiei au ținut să facă Prea Sfinției Sale urări din plinătatea inimii.

P. C. Părinte Ioan Popa, consilier administrativ, luînd cu-

vîntul în numele tuturor, cu vădită mișcare a inimii, a cuprîns în măiestrite fraze, înfăptuirile și caracterul imprimat vieții Eparhiei și Centrului eparhial de către Prea Sfințitul Episcop Teoctist căruia i-a urât ca, timp de mulți ani, să cîrmuiască destinele Eparhiei cu aceeași înțelepciune și cu bucuria unor făptuiri tot atît de minunate.

Cu aceeași însuflețire a mai vorbit părintele Victor Bilboacă, făcînd Prea Sfinției Sale urări potrivite cu acest prilej.

Mulțumind tuturor, Prea Sfințitul Ierarh a spus că împlinirile care au fost amintite s-au făcut cu colaborarea celor prezenți și a tuturor protopopilor, preoților și credincioșilor și că și pentru viitor numai prin munca însuflețită a tuturor se vor putea înfăptui gîndurile cele bune de înălțare a Sfintei Biserici și de slujire a patriei.

Prea Sfinția Sa a exprimat mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Sfințului Sinod, Conducerii Țării și Domnului Secretar General al Departamentelor Cultelor pentru prilejul ce i-au dat de a-și desfășura munca de conducere a acestei Eparhii și pentru tot sprijinul acordat în continuare în toate lucrările pe care le-a făcut, nădăjduind că, în temeiul aceleiași atașament și a acelorași bune străduințe, se va bucura, împreună cu întreaga Eparhie, de aceeași înțelegere și caldă sollicitudine.

Ierarhul s-a întreținut în continuare cu colaboratorii Prea Sfinției Sale, într-o atmosferă foarte plăcută pentru toți.

În după amiaza aceleiași zile Prea Sfințitul Episcop Teoctist a primit urările prilejuite de această aniversare, din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului. Au fost vizitate cu această ocazie, lucrările de pictare a bisericii parohiale din str. Eminescu și unele împrejurimi pitorești ale orașului de pe Mureș.

ITINERAR PASTORAL

În filia *Tătăraștii de Criș* ținînd de parohia Birtin din protopopiatul Brad, terminîndu-se lucrările de completă restaurare a bisericii, credincioșii au avut bucuria de a-și primi Ierarhul spre a le-o tîrnosi după rînduială.

În ziua de duminică, 15 mai, Prea Sfințitul Episcop Teoctist însoțit de P. C. Părinte Ioan Nădăban, fiind primit cu toată dragostea de protopopul locului, de preoți și de credincioși, a săvîrșit cele de cuviință pentru tîrnosire și a liturghisit în mijlocul unui sobor de preoți și diaconi. La sfîrșitul sfintelor slujbe, Prea Sfinția Sa a primit raportul preotului paroh Tănase Coroi și apoi a vorbit credincioșilor despre căldura dragostei în care Bl-

serica își cuprinde credincioșii rugându-se pentru toți în diferite împrejurări, dându-le asistența ei și împlinindu-le bucuria de a trăi, seninătatea în toate întâmplările vieții, izvorită din credința în veșnica purtare de grijă a lui Dumnezeu.

În continuare Prea Sfințitul Episcop a învățat pe credincioși cum trebuie să fie rugăciunea lor și care trebuie să fie îndatoririle lor față de Sfânta Biserică, ca instituție îndreptătoare și mîntuitoare.

Prea Sfinția Sa a mai arătat în încheiere că, acei credincioși care se disting în lucrări pentru folosul întregului popor, își fac și datoria de fii ai Bisericii care sprijină munca de construire a unei vieți noi, fericite în patria noastră. Apoi a felicitat pe toți aceia care au contribuit la zidirea și împodobirea bisericii parohiale, îndemnându-i s-o cerceteze cu toată evlavia.

În drumul spre filia Tătăraști, Prea Sfinția Sa a vizitat parohia *Baia de Criș* tot din protopopiatul Brad. La intrarea în sf. biserică Ierarhul a fost întâmpinat de credincioșii din parohie, de parohul locului, Ioan Tisu și de dl. Traian Micluția deputat în Adunarea Eparhială care a rostit cuvîntul de bun venit.

După săvîrșirea vecerniei, preotul paroh a prezentat raportul asupra parohiei Baia de Criș, localitate cunoscută în trecut ca leagăn al mișcărilor moșilor pentru libertățile sociale și naționale.

Răspunzînd, Prea Sfinția Sa, a spus între altele: „Din bogăția de mărturii ale trecutului, ca și din monumentele dese din aceste părți, ne amintim zbuciumul cu care străbunii de pe aceste plaiuri și-au păstrat legea românească, datinile și graiul. Pășind emoționați prin aceste locuri care au fost teatrul atîtor fapte pe care le cinstește țara noastră, vă spun tuturor: Bine v-am găsit!

„Biserica Ortodoxă Română, a continuat Prea Sfinția Sa, este legată de trecutul glorios al acestui popor. Sîntem legați de credința înaintașilor, căci pe aceea o mărturisim și azi. Sîntem legați de trecut prin ideea de mai bine pentru care au luptat străbunii și pe care mulți au trebuit să o plătească cu prețul vieții lor. Cite îndreptățiri găsim în aceste locuri în care ne vorbesc și azi inițiativele pline de avînt ale moșilor de sub conducerea Craiului munților — cum îl numeau pe Avram Iancu —. Din izvorul de frămîntări, din lupta lor plină de dîrzenie avem ce învăța.

„Poporul, mergînd pe urmele străbunilor, a dobîndit prin înțelepciunea conducătorilor de azi drepturile pe care le doreau. Preoții, episcopii, poporul au luptat uniți cu celelalte naționalități, căci Avram Iancu a fost conducătorul tuturor celor obidiți.

„Biserica Ortodoxă Română a luptat ca Biserica să fie una singură, ca Iisus Hristos să nu fie împărțit aci pe pământ, ci să fie Biserica așa cum mărturisim: una, sfântă, sobornicească și apostolească.

„...Dorința străbunilor de a învăța carte, de a avea o viață mai luminoasă și-a aflat astăzi împlinire. Lumina cărții a pătruns pretutindeni, iar naționalitățile conlocuitoare muncesc cu avânt spre binele patriei și au realizat o viață mai îmbelșugată. Între cultele religioase din Republica Socialistă România este armonie. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Sfântul Sinod, întemeiați pe dragostea evanghelică, au creat acest climat între confesiuni. Poporul peste tot este unit și fără deosebire de naționalitate, merge, sub conducerea înțeleptă a fiilor ieșiți din rindurile lui, pe calea spre mai bine, spre țelul luminos ce-istă înainte.

„Conducătorii țării au un singur gând care cuprinde deopotrivă pe toți, de a duce țara și poporul pe drumul progresului social și cultural la nivelul celor mai înaintate popoare.

„Să ne ducem deci munca cu încredere desăvârșită și entuziasm pentru că viața se dezvoltă pretutindeni și în toate ramurile de activitate cu strălucite rezultate...”

Vizita s-a sfârșit cu polihroniul, credincioșii cîntînd „Mulți ani trăiască”.

Între anii 1936—1940, în *parohia Petroșani*, s-a zidit biserica „Sfînta Treime” pe seama credincioșilor, sub păstoriarea preotului Iuliu Miclea.

În urma actului Reîntregirii din 1948, credincioșii din Petroșani, sub păstoriarea preotului și apoi a protopopului Traian Maier, au făcut, în anul 1954, unele reparații la exteriorul bisericii.

Constatînd Prea Sfințitul Episcop Teoctist că această biserică, neavînd pictură bisericească, nu a fost tîrnosită de arhieru, a dat credincioșilor și protopopului Adam Lăzărescu, actualul ei paroh, îndemnul de a o picta în tehnica fresco a cărei răspîndire în bisericile pe care le păstorește, Prea Sfinția Sa o sprijinește pentru valoarea și trăinicia ei.

Dînd ascultare îndemnului chiriarhului, parohul A. Lăzărescu, împreună cu consiliul său parohial și cu credincioșii, fiind ajutat materialicește de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, de Departamentul Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri și de parohiile din protopopiatul Petroșani, a terminat în vara anului 1966, renovarea completă a exteriorului bisericii și înzestrarea ei cu o minunată pictură executată cu multă pricepere și cu toată tragerea de inimă, de către pictorul bisericesc Constantin Nițulescu. În urma acestor importante lucrări biserica „Sfînta Treime” din Petroșani a devenit o adevă-

rață bijuterie care face cinste preotului paroh și credincioșilor ei.

Răspunzând chemării acestora, în ziua de 4 septembrie 1966, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, primit cu deosebită însuflețire, într-o atmosferă de creștinească înălțare sufletească, înconjurat fiind de un sobor de preoți și diaconi, a săvârșit toate cele prescrise pentru tîrnosire și canonică deplinătate a sfintului locaș de închinare.

În cadrul sfintei liturghii arhieresti care s-a slujit apoi și pe care cu adîncă evlavie au trăit-o credincioșii prezenți, Prea Sfinția Sa a hirotonit un diacon.

La timpul potrivit, preotul paroh, protopopul Adam Lăzărescu, a prezentat Ierarhului raportul asupra parohiei și a lucrărilor ce s-au făcut la biserică. P. C. Sa a exprimat calde mulțumiri tuturor celor ce au sprijinit, material și moral, aceste lucrări, al căror inițiator este Episcopul locului, încredințîndu-l de nestînsa recunoștință a întregii parohii.

După ascultarea raportului ce i-a fost prezentat, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a felicitat pe ostenitorii care au prilejuit praznicul zilei și apoi a împărtășit credincioșilor părintești și ziditoare de suflet învățăminte din tezaurul Ortodoxiei, îndemnîndu-i să continue, cu mereu sporită rivnă, practicarea virtuților creștinești ale strămoșilor lor atît de buni trăitori ai străvechii credințe prin acele părți și să-și dezvolte bine cunoscutele vrednicii ale muncitorilor mineri ai Văii Jiului în slujba înfloritoarei noastre patrii.

Praznicul prilejuit de prezența și slujirea Prea Sfinției Sale la Petroșani, va rămîne, pentru multă vreme, un izvor de întărire sufletească și de elan în muncă pentru credincioșii care s-au învrednicit să se împărtășească de bucuria lui.

Parohia Șeitin, din protopopiatul Arad, așezată pe malul Mureșului, are două biserici. Preoții parohi în colaborare cu corporațiunile parohiale, au dus la bun sfîrșit lucrările de pardosire a bisericii și de zugrăvire a spațiilor libere dintre pictura murală, și de înzestrare cu o seamă de obiecte și podoabe a sfintului locaș.

Răspunzînd marii dorințe a credincioșilor de a binecuvînta personal aceste lucrări și osteneli ale lor, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a binevoit a sluji în ziua de 18 septembrie, în biserică parohială a parohiei I-a din Șeitin, în mijlocul unui sobor din care au făcut parte PP. CC. consilieri administrativi eparhiali Petru Sălăgeanu și Ioan Popa, protopop Gheorghe Șerb, preoții parohiei D. Popian și Ioan Roman, arhidiaconul T. Băbuția și diaconul B. Gligor, secretar eparhial.

Primit în numele preoților și credincioșilor, printr-un însuflețit cuvînt, de către protopopul raional, Chiriarhul a săvîrșit

slujba de binecuvîntare a lucrărilor și apoi sf. liturghie arhierască.

La priceasnă Prea Sfinția Sa a vorbit credincioșilor pe tema pericopei evanghelice a zilei, despre urmarea lui Hristos și despre purtarea crucii Lui ca semn al bîruiței vieții asupra morții, îmbogățindu-ne neconținut sufletele cu harul dumnezeiesc din Sfintele Taine și trăind totalitatea adevărilor de credință ale Bisericii noastre. Prea Sfințitul Ierarh a arătat că acest lucru nu este peste puterile nici unui creștin dacă pînă în cele mai mici lucrări este cîstit și doritor de a face totul spre bine și cu folos. „Astfel rămînem fii credincioși și ai Sfintei Biserici și ai patriei noastre dragi, la a cărei continuă propășire trebuie să contribuim cu toată munca noastră însuflită“, și-a încheiat Prea Sfinția Sa cuvîntul de învățătură.

La sfîrșitul sfintei liturghii, după ascultarea raportului îndătinat al parohului Dimitrie Popian, Prea Sfințitul Episcop a binecuvîntat pe credincioși pentru osteneala și credința lor, pentru atașamentul față de Sfînta Biserică și i-a îndemnat să depună aceleași stăruințe și pentru pictarea și înfrumusețarea celeilalte biserici din parohie. Cu acest prilej Prea Sfinția Sa a stăruit asupra binefacerilor colaborării în unitate deplină în Biserica strămoșească așa cum în mod pilduitor o fac credincioșii din Seitin, parohie în care cu bucurie poate constata că reîntregirea Bisericii este pe deplin consolidată și unitatea în credință și în lucrarea tuturor credincioșilor își dă binecuvîntătele ei roade.

Împreună cu preoții, cu oaspeții și cu credincioșii, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a vizitat după aceea biserica cealaltă din parohie dînd prețioase îndrumări pentru lucrările ce sînt de făcut aici spre a o încălzi cu aceeași cinstire și dragoste ca și pe aceea în care a slujit în acea zi.

Credincioșii și preoții au primit cu recunoștință povețele Ierarhului și și-au luat angajamentul de a le răspunde cu aducerea lor la îndeplinire și apoi mulțumind pentru bunăvoința de a fi slujit în parohia lor, și-au luat rămas bun în dangătul clopotelor care însoțeau plecarea Prea Sfinției Sale, din parohie.

ÎN SLUJBA CREDINCIOȘILOR

Prea Sfințitul Episcop Teoctist a binevoit să acorde acelor preoți care au desfășurat o activitate merituoasă în parohii, distincții bisericești spre a fi pildă și îndemn și altora, după cuvîntul Apostolului de „a învrednici de îndoită cinste pe preoții care-și îndeplinesc bine dregătoria lor“. Astfel Prea Sfinția Sa a hirotesit întru iconomi stavrofori pe următorii preoți din pro-

topopiatul Petroșani, care au fost distinși cu „Crucea patriarhală” pentru contribuția lor la consolidarea actului reîntregirii Bisericii noastre strămoșești: 1. Ioan Traian, pensionar, care a slujit cu vrednicie timp de peste 50 de ani în parohia Aninoasa; 2. Teofil Ioanovici, pensionar, pentru aceleași merite în parohia Livezeni; 3. Eugen Suciș din parohia Vulcan I; 4. Iuliu Pop din parohia Vulcan II.

Tot atunci Prea Sfințitul Episcop a binevoit a acorda aceași înaltă distincție bisericească și preotului Iuliu Josan, pensionar din parohia Ilia, protopopiatul Deva, pentru îndelungată și vrednică slujire de peste 50 de ani.

Imbrățișind în părintească purtare de grijă nevoile duhovnicești ale tuturor credincioșilor din Eparhia pe care o păstorește, Prea Sfințitul Episcop Teoctist veghează la completarea cu preoți a parohiilor vacante, dînd prilej tinerilor absolvenți ai școlilor noastre teologice de a-și pune cunoștințele și virtuțile în slujba aceloră pentru care s-au pregătit în anii de studii.

În acest scop Prea Sfinția Sa a binevoit a hirotoni în toamnă aceasta pe următorii preoți: 1. Ioan Cibian, pentru parohia Glodghilești, protopopiatul Deva; 2. Emil Roman pentru catedrala din Arad; 3. Cornel Budiș pentru parohia Bonțești, protopopiatul Gurahonț; 4. Artemie Moga pentru parohia Dumbrava de Jos, protopopiatul Brad; 5. Petru Stoica pentru parohia Bărești, protopopiatul Hațeg și 6. Arsenie Ilieș pentru parohia Căzănești, protopopiatul Brad.

CONFERINȚA DE ORIENTARE DEDICATĂ MITROPOLITULUI ANTIM IVIREANUL

Nume cunoscut preoțimii, Mitropolitul Antim Ivireanul a polarizat interesul tuturor participanților la conferințele preoțești de orientare ținute între 5—22 septembrie la protopopiatele din Eparhia Aradului. Intemeindu-se pe îndrumările primite și pe bibliografia indicată, referatele prezentate s-au ridicat la un lăudabil nivel, cuprinzînd un material informativ bogat și fiind prezentate în mod corespunzător.

La fel, discuțiile purtate de cei 90 de preoți care au luat cuvîntul la cele zece protopopiate n-au fost lipsite de căldură, făcînd să strălucească, în lumina lor, alte și alte fețe ale personalității și multiplei activități a marelui ierarh din trecutul Bisericii noastre de la a cărui moarte se împlinea un sfert de mileniu.

Preoțimea a subliniat cu recunoștință grija Prea Fericitului Patriarh Justinian și a Sfințului Sinod de a „îmbrăca cu haina cea dintîi” (Luca 15, 22), a cîstei de care alții l-au dezbrăcat

pe cel ce, cu atita pricepere și stăruință, a militat pentru mai binele păstoriților săi, grija de a-i restaura ctitoriile și de a include în programul de prăznuire a marelui ierarh și dezbateră, la conferințele de orientare, a personalității sale deosebit de strălucite.

S-a accentuat, de asemenea, că reabilitarea mitropolitului Antim Ivireanul, după 250 de ani, se datorește, după cum au subliniat unii vorbitori, condițiilor de astăzi, climatului prielnic din țara noastră în care Biserica își desfășoară o activitate pe linia tradiției sale de totdeauna.

Atit referatele cit și preoții care au luat cuvînt pe marginea lor, au conturat, în chipul cel mai viu și sugestiv, figura și activitatea ierarhului de care se leagă introducerea limbii românești în cult și îmbogățirea ei, tipărirea și răspîndirea cărților care au contribuit la unitatea conștiinței românilor de pe vremea sa și de după dînsul, care a pus temelile predicii în Biserica noastră, a ctitorit locașuri de închinare și a luptat pentru autonomia Bisericii Ortodoxe Române și pentru libertatea poporului nostru.

Era fresc ca din toate acestea să se scoată pilduitoare îndemnuri pentru preoți. Indemnurile le-a dat, în primul rînd, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, la conferințele din protopopiatele Gurahonț, Ineu și Petroșani, pe care le-a prezidat personal și apoi, delegații Prea Sfinției Sale la conferințele de la celelalte protopopiate.

„Celor de astăzi, a spus Prea Sfințitul Episcop, ne revine sarcina de a duce mai departe opera oamenilor mari din trecutul Bisericii și al neamului și a o pune în slujba poporului. . . Preotul trebuie să fie un pilon pentru promovarea culturii naționale și pentru înflorirea patriei, iar la parohie să fie permanent activ punînd pecetea personalității sale pe biserica și parohia sa.

De aceea cinstirea ce i se face astăzi, luminîndu-i-se chipul pentru a fi de toți văzut și cunoscut, bucură deopotrivă pe preoți, cărora le-a fost strălucit model, cit și pe credincioși care știu prețui din inimă pe vrednicii ierarhi ai Bisericii și toți împreună sint recunoscători acelor care au ridicat vîlul și înalță în raze luminoase de prețuire ce i ce cuvine pe marele între ierarhi Mitropolitul Antim Ivireanul ce se numea pe sine „smeriul între monahi“.

LUCRĂRI LA CATEDRALA DIN ARAD

Din cuprinzătorul plan de realizări gospodărești ale Prea Sfințitului Episcop Teoctist, cum au fost introducerea încălzirii

centrale la clădirile Centrului eparhial și la catedrală, amenajarea și pictarea capelei la reședința episcopală, amenajarea unei expoziții de obiecte bisericești la mănăstirea din Arad—Gai, lucrările de restaurare a clădirilor mănăstirii Bodrog, introducerea la această mănăstire a curentului electric, amenajarea unei capele pentru iarnă și altele, nu putea lipsi grija pentru restaurarea catedralei episcopale.

Tencuiala zidurilor catedralei și acoperișul fiind degradate de vreme, Prea Sfințitul Episcop a luat, împreună cu Veneratul Consiliu eparhial, hotărîrea de a se face toate reparațiile exterioare necesare și cu acest prilej, de a se construi un veșmîntar pentru altar care să se integreze în arhitectonica zidirii.

În felul acesta s-a reparat și vopsit din nou tabla de pe cele două turlle ale catedralei, s-au tencuit din nou cu ciment și praf de piatră ambele turlle și s-a reparat și zugrăvit întreaga biserică la exterior; s-a construit un veșmîntar pentru păstrarea odăjdiilor preoțești; s-au făcut reparații la ferestre și la uși, acestea ca și gardurile de fier de la intrarea în curtea bisericii fiind toate vopsite din nou; s-a construit un troiuar în jurul catedralei spre a o feri de umezeală; s-au pictat, în frîdele de la fațada bisericii lăsate în acest scop, trei frumoase icoane ale Mîntuitorului, Maicii Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, hramul catedralei, executate în frescă de pictorul bisericesc Ieremia Profeta.

Colorile plăcute, atît la turlle cît și la ziduri, dau catedralei un aspect sărbătoreasc, iar cele trei picturi de la fațadă o împodobesc și-i accentuează caracterul ortodox. Metoda de lucru asigură trăinicia zugrăvelii exterioare astfel încît, după ce se va executa și planul de restaurare apropiat a clădirilor din jurul catedralei, acestea vor prezenta un ansamblu arhitectonic deosebit de plăcut care se încadrează în armonia atîtor construcții noi sau restaurate prin purtarea de grijă a Conducerii noastre de Stat, regionale, raionale și orășenești.

PROHODIREA UNUI VREDNIC PREOT

Preotul Ioan Popescu a păstorit timp de patru decenii în parohia Pecica din protopopiatul Arad. Pentru meritele sale deosebite a fost distins cu rangul de protopop, a fost timp îndelungat membru al Consiliului eparhial și a făcut parte din Consistoriul mitropolitan din Sibiu. A fost un prețuit slujitor și înzestrat predicator.

După o îndelungată suferință, la binecuvîntata vîrstă de 86 de ani, și-a dat duhul în mîinile Creatorului și pentru vredniciile sale preoțești și românești a fost cîstit cu prohodirea de

către Prea Sfințitul Episcop Teoctist, care în ziua de 27 mai 1966, slujind în mijlocul unui sobor de preoți și diaconi, a zugrăvit figura chipului de preot care a fost Preotul Ioan Popescu.

„Am înălțat rugăciuni către bunul Dumnezeu — a spus Prea Sfinția Sa — pentru odihna sufletului celui ce aproape patru decenii a fost păstorul vostru sufletesc, Părintele protopresbiter Ioan Popescu. Deși a fost colaboratorul destoinic al altor episcopi, mi-a fost dat mie, Arhipăstorul de acum al aceste: Sfinte Episcopii, să-l cinstesc prin prezența mea, pentru meritele ce le-a avut ca preot al acestei vrednice parohii...

„Sfintul Grigorie de Nazianz spune că preotul trebuie să fie ca un înger: să năzuiască spre desăvârșirea chipului îngeresc. V-adeuceți aminte de scara lui Iacob, din Biblie, pe care îngerii coborau din cer pe pământ și se su'au de pe pământ la cer. Și lucrarea preotului este ca o scară care leagă pământul de cer și pe credincios de Dumnezeu. Ingerii vestesc voia lui Dumnezeu pe pământ. Preoții sînt îngeri: de pe scara lui Iacob. Ei coboară prin lucrarea lor, cerul pe pământ, ca să-i arăde apoi pe credincioși curați și sfinți înaintea tronului ceresc.

„Ca o albină harnică și-a împodobit și protopopul Ioan Popescu chipul său de păstor. Vreme de 86 ani, din care ultimii 6 ani au fost ani de grea suferință pentru el, și-a agonisit mereu, din tezaurul Bisericii, virtuțile alese care trebuie să împodobească chipul unui adevăr preot...

„A făcut din preoție o adevărată chemare: o pildă vrednică de îmbrățișare a întregii chemări preotești.

„Pe la anul 1906, setea de lumină, de dreptate și dorul după țara mamă, era deosebit de aprins în aceste părți de dincoace de munți. Preoții au fost aceia care, prin lucrarea lor, au păstrat și au cultivat în inimile credincioșilor focul sacru al dragostei de neam și de legea străbună; ei îi învățau să scrie în graiul strămoșilor, ei împărțeau bucuriile lor cu ale credincioșilor, iar suferințele acestora au constituit totdeauna durerile lor. Preoții au fost pînă la Unirea cea mare, apostolii neamului românesc. Și protopopul Ioan Popescu a fost un atare apostol.

„Să-i păstrăm amintirea în rugăciunile noastre. Să ducem mai departe bucuriile duhovnicești primite. Să ne străduim să fim și noi o părticică din ceea ce el a adăugat o viață întreagă la biserica aceasta", a încheiat Prea Sfințitul Episcop covîntul rostit la căpătîiul preotului adormit în Domnul, Ioan Popescu.

Mîngîiați și întăriți de asemenea pilduitoare slujiri preotești, ne rugăm pentru odihna cu sfinții a celui pomenit, căruia credincioșii îi vor păstra o veșnică amintire.

C. TRUC, *Histoire des Religions*, Paris, Ed. Spes. 1962, 474 p.

Această importantă lucrare prezintă o istorie generală a diverselor religii vechi și moderne. Ea face să defileze prin fața noastră concepția religioasă a diferitelor popoare din China, India, Grecia, Roma, Izrael și Islam. Anumite aspecte ignorate sînt puse în relief, de exemplu caracterul filozofic al religiei induse, fruct al meditației.

Istoria religiei creștine acoperă mai mult de jumătate din carte (cam 250 pp.). De fapt este o mică istorie a Bisericii creștine, în 7 capitole, interesantă dar inerent incompletă. Principalele curente de idei și personalitatea marilor sfinți sînt scoase la suprafață în mod adecvat. Totuși, privirea istoricului se oprește prea deasupra unor țări, mai ales asupra evoluției sentimentului literar în Franța. De ce să se ignoreze lumea cealaltă, în special cultura bizantină cu magistrii ei: Sf. Grigorie Palamas și Nicolae Cabasilas?

Autorul, totuși, rămîne un istoric imparțial. În două „discursuri preliminare”, el ne dă cîteva pagini atractive. El afirmă că Dumnezeu este prezent în toate religiile, dar nu chiar în același fel și nici cu aceeași descoperire (p. 15). Originalitatea cea mai profundă este a creștinismului, unde avem un Dumnezeu personal care este iubit (p. 215).

Pr. At. Negoită

J. A. WILSON, *L'Egypte. Vie et mort d'une civilisation*. Trad. de l'anglais par E. Julia. Paris, Arthaud. 1962, 16x21, 326 pp.

Eminentul egiptolog Wilson, încearcă să analizeze aici evoluția sufletului colectiv al egiptenilor în cursul celor două milenii ce au precedat cucerirea greacă. El se ocupă în special de

cultura din valea Nilului, grupată în jurul personalității faraonului, care era totul în acea perioadă. Faraonul era zeul, el era și statul. Deciziile lui totdeauna erau socotite juste și conducînd spre bine, dacă poporul le ascultă.

Dar prin cucerirea văii Nilului de către hicsosii, pentru a învinge, Egiptul a început să inaugureze o politică imperialistă. Ea fu epoca faraonilor soldați. Tentativa faraonului Achematon de a crea o religie proprie a dus la pierderea prestigiului faraonic. După 1100, Egiptul ce atinsese unele din cele mai înalte virfuri spirituale, se sclerozează, ceea ce a făcut ca el să fie cucerit rînd pe rînd de către asirieni, babilonieni, perși, greci și romani.

Cartea este scrisă pentru cunoscătorii istoriei Egiptului. Pentru lectorul general ea este destul de greoaie.

Pr. At. Negoită

MARCEL SIMON, *Recherches d'histoire judéo-chrétienne*, Paris, Mouton et Cie, 24x16, 210 p. 5 fig. (Coll. „Etudes Juives”, 6).

M. Simon e unul din cei mai buni specialiști în ce privește relațiile dintre iudei și creștini în antichitate. Scrierea sa *Verus Israel* e de acum bine cunoscută. De data aceasta, el a avut fericita idee a-și reedita articolele apărute dispersat asupra acestor probleme. El le-a pus la punct cu pagini suplimentare, unde a ținut cont de lucrările publicate după apariția fiecărui articol al său. Astfel avem un mănunchi de studii, ce ating, sub diferite aspecte, istoria iudeo-creștină în cele două sensuri ale termenului: raporturile dintre iudei și creștini, activitate și gîndire a sectelor intermediare între cele două religii: creștini iu-

daiznanți ori iudei creștiniznanți. Autorul apreciază sensul exact al scrierii lui (Claudiu către alexandrinii, unde s-a crezut că se poate descoperi o mențiune despre creștinismul din anul 41. Un articol e consacrat problemei iudaismului berber antic, ce se explică parțial, în raport cu creștinarea Maghreebului. El e prelungit print-o discuție bine informată asupra situației lingvistice în această regiune, la finele antichității, conchizind contra lui C. Courtois în persistența limbii punice pînă în epoca Fericitului Augustin. Două articole situează în legenda și teologia iudaică și creștină (și iudeo-creștină) două personaje importante: Melchisedec și Alexandru cel Mare. Alte personaje istorice sau legendare (sfinții Vechiului Testament) sînt studiate în raport cu devoțiunea pe care le-o dă Biserica antică. Cultul Macabeilor, reluat de Biserica și Sinagoga, servește să situeze polemica Sf. Ioan Chrisostom, la Antiohia, către 386. Autorul arată că e vorba de o luptă contra unei mișcări iudaizante importante. Dificultatea temelor parusiei și reconstrucției templului, în gîndirea iudaică și creștină a secolelor prime, este expusă și analizată științific.

Cartea este un ansamblu de studii interesante pentru originile Bisericii primare. Autorul știe să le dea o claritate de expunere și sobrietate științifică. Pr. At. Negoia

R. ZELLER. *The Book of Joseph*. Tr. by Salvator Attanasio. Hawthorn, 1963, 224 pp.

Cunoaștem foarte puține lucruri despre viața Sfintului Iosif, logodnicul Sfinției Fecioare. Afară de cele câteva amănunte din Evanghelie, unde se vorbește de copilăria Domnului, noi nu mai cunoaștem altceva. Încercarea profesorului Zeller, de a reconstitui într-o formă narativă biografia Sfintului Iosif, este foarte interesantă, căci face uz de obiceiurile iudaice. Dialogurile și amănuntele imaginare, cu care autorul umple golurile narațiunilor sale, nu sînt totdeauna fericite, ci uneori foarte artificiale. Cartea va fi apreciată mai mult de către lectorii înclinați

spre viața devoțională, decît de cei care vor să se informeze numai pe cale de documentație autentică și sigură.

Pr. At. Negoia

H. CROUZEL, *Origene et la philosophie* (Col. Théologie). Paris, Ed. Montaigne—Aubier, 1962, 238 pp.

Chiar din antichitate, însemnătatea operelor lui Origen a fost obiectul unor pasionante dezbateri. Aceste discuții continuă și astăzi. Ele se poartă mai ales asupra faptului de a ști dacă Origen a fost un autentic teolog creștin, ori dacă a concentrat în el însuși un filozof grec cu un creștin fervent. În prezenta lucrare, Crouzel aduce o importantă contribuție soluției acestei chestiuni, determinînd ceea ce Origen a gîndit despre filozofie și ce utilizare a voit el să-i dea.

În prima parte a cărții autorul cercetează concepția lui Origen, mai întîi cu privire la doctrinele diverselor școli filozofice ale timpului lui, apoi, asupra idealului intelectual și moral al filozofului. Acest examen arată că Origen își păstrează toată libertatea cu privire la filozofie, aprobînd și utilizînd doar ceea ce i se pare compatibil cu credința. Și dacă Origen notează coincidența materială asupra multor puncte, între idealul moral al filozofului și cel al creștinismului, el subliniază și mai tare faptul că viața morală a filozofului e păgubită de o atitudine idolatră, în timp ce aceea a creștinismului este transfigurată de iubirea lui Dumnezeu.

În a doua parte, autorul înfățișează colaborarea pe care Origen o întrevăde între creștinism și filozofia vremii. Origen proclamă superioritatea intelectuală și morală a primului. Studiul filozofiei nu este mai puțin util creștinului, cu titlul de propedeutică (introducere), cum și în scopuri apologetice. Dar creștinismul să se ferească a face să prevaleze opiniile filozofice asupra adevărilor revelate, ca să nu alunee în erezie.

Origen adoptă, deci, cu privire la filozofia greacă, o atitudine nuanțată, mai puțin pozitivă decît cea a lui Clement Alexandrinul, dar mai puțin negativă decît cea a lui Tertulian. El

este un teolog creștin care utilizează, cu mare discernământ, cultura și erudiția sa filozofică, în elortul de a justifica și aprofunda credința sa. Aceasta este concluzia la care ajunge Crouzel, la sfârșitul unei cercetări, făcută cu o mare grijă și cu voința constantă de a „coincide” cu autorul pe care-l studiază.

Pr. At. Negoită

ORIENTALIA CHRISTIANA PERIODICA, vol. XXXI, fasc. I, Roma, 1965, 240 p.

Organ al Institutului pontifical de studii orientale, „Orientalia Christiana Periodica” publică studii de acest gen din toate domeniile teologiei. Fascicola de care ne ocupăm are în fruntea sa (p. 5—20) un studiu semnat de M. Candal S. J. și intitulat *Nueva interpretación del „per Filium” de las Padres Griegos* (O nouă interpretare a formulei „per Filium” a Părintelui Grigorie). Autorul studiului comentează pe larg felul cum a interpretat profesorul Jean Meyendorff de la Institutul ortodox de teologie Sf. Sergiu din Paris teoria lui Grigorie de Cipru (1241-1290) cu privire la formula patristică „prin Fiul” referitoare la purcederea Sfântului Duh. Prof. J. Meyendorff și-a expus punctul său de vedere în această chestiune într-un studiu intitulat *La procession du Saint Esprit chez les Peres Orientaux*, apărut în revista „Russie et Chrétienté” (4-e série, 3/4, 1950, p. 158—178). Comentând afirmațiile făcute de J. Meyendorff, M. Candal își desfășoară analiza în patru etape: 1. Întâi caută să încadreze tema, în linii mari, în lăuntru teologiei trinitare comparate a Orientului și a Occidentului; 2. Face apoi o succintă prezentare a teoriei Cipriotului spre a-i servi ca bază pentru sugestia dată de J. Meyendorff și pentru analiza pe care o întreprinde el însuși; 3. În continuare, expune noua interpretare dată de teologul de la Institutul Sf. Sergiu unei teorii atât de obscure și care a provocat atâtea discuții; 4. În sfârșit, cercetează, „cu seninătate”, dacă noua interpretare se poate considera — așa cum afirmă Meyendorff — ca fiind întemeiată pe doctrina trinitară a Sfântului Grigorie Palama.

Al doilea studiu (p. 21—52) este semnat de B. Schultze S. J. și are ca titlu *Der Primat Petri und seiner Nachfolger nach den Grundsätzen der universellen und der eucharistischen Ekklesiologie* (Primatul lui Petru și al urmașului său după principiile eclesiei universale și euharistice). Autorul discută, din punct de vedere romano-catolic, vechea și mereu actuala problemă a primatului papal, pornind de la lucrările teologilor ortodocși Nicolae Afanasiev, profesor de Dreptul bisericesc și Istoria Bisericii la Institutul teologic ortodox Sf. Sergiu din Paris, și de la acelea ale discipolilor acestuia, J. Meyendorff și A. Schmemmann, foști timp de câțiva ani profesori la același institut, apoi profesori la Seminarul teologic ortodox Sf. Vladimir din New-York. Studiul lui B. Schultze, din care apare acum numai o parte, restul urmînd să apară în altă fascicolă a revistei „Orientalia Christiana Periodica”, are șase puncte. Mai întîi, autorul arată pe scurt ce înțelege Afanasiev prin eclesiologia universală și prin eclesiologia euharistică (I). Apoi redă cu amănunțime tezele principale ale eclesiologiei acestuia (II) și le caracterizează (III). Urmează o parte critică și o apreciere pozitivă din punct de vedere romano-catolic (IV) și ortodox (V). La urmă, autorul se ocupă de concepțiile similare ale lui J. Meyendorff și ale lui A. Schmemmann (VI).

Studiul următor (p. 53—75), intitulat *Une collection syrienne de „prieres entre les marmyats”*, are ca autor pe J. Mateos S. J. Prin „rugăciuni între marmyats” se înțeleg rugăcuniile care se recitau între psalmi în cultul divin creștin din veacurile IV—V. J. Mateos dă textul și traducerea latină a primelor trei serii de „rugăciuni între marmyats” cuprinse în cod. Brit. Mus. Add. 14. 518, sec. IX—X, exprimîndu-și nădejdea că va putea să publice în curînd și restul. Înainte de această caută însă să rezolve trei feluri de probleme în legătură cu aceste rugăciuni și anume: cele care se referă la titlul colecției, cele care decurg din textul rugăciunilor și cele care privesc folosirea lor în serviciul divin.

Urmează un scurt studiu (p. 76—84), sub titlul *John V. Palaeologus in Venice (1370—1371) and the Chronicle of Carollo: a re-interpretation* (Ioan al V-lea Paleologul la Veneția (1370—1371) și Cronica lui Carollo: o reinterpretare), semnat de J. Chrysostomides. Cu cîteva ani în urmă, preotul R.—J. Loenertz, folosind un manuscris autograf al Cronicii lui Gian Giacopo Carollo, a ajuns la unele concluzii cu privire la vizita pe care a făcut-o împăratul Ioan al V-lea Paleologul la Veneția în 1370—1371 și cu privire la tratativele duse de acesta pentru vânzarea insulei Tenedos din marea Egee către republica Veneția. Dar, din cauza unei citiri greșite a pasajului în chestiune, concluziile lui R.—J. Loenertz trebuie acum schimbate și, în același timp, pare să se deschidă calea spre a se propune o nouă interpretare a întregii chestiuni. Este tocmai ceea ce face J. Chrysostomides.

Studiul următor (p. 85—118) are ca titlu *The Greek College under the Jesuits for the First Time — 1591—1604*. (Colegiul grec sub ieziuiți pentru prima dată — 1591—1604) și este semnat de J. Krajcar S. J. Colegiul pontifical grec din Roma, întemeiat de papa Grigorie al XIII-lea în 1576, a fost condus de ieziuiți între ani 1591 și 1604. Autorul studiului prezintă, cu lux de amănunte, neînțelegerile dintre studenții colegiului și mentorii lor ieziuiți, pe de-o parte, și dintre rectorii ieziuiți ai colegiului și cardinalul Benedetto Giustiniani, pe de altă parte, neînțelegeri care au dus la înlăturarea ieziuiților de la conducerea colegiului în anul 1604.

Urmează o scurtă prezentare biografică (p. 119—134), făcută de Alexander Baran sub titlul *Arhiepiscopus Raphael Havrilovic eiusque activitas in eparhia Munkaciensi* (Arhiepiscopul Rafael Havrilovici și activitatea sa în eparhia Muncaci). Autorul arată cum arhiepiscopul Rafael Havrilovici, născut în prima jumătate a veacului al XVII-lea, a fost mai întâi mitropolit de Ancyra, în Galatia, sfîntit de Patriarhul Jacob I (1679—1683), dar apoi, pierzîndu-și scaunul, a trecut la

catolicism, încredințîndu-i-se, pentru cîteva luni numai și fiind mereu suspectat, de către cardinalul L. Collonici de la Viena, administrarea eparhiei Muncaciului din Ungaria. Alexander Baran publică și documentele descoperite de el în arhiva Congregației de Propaganda Fide și care i-au servit la alcătuirea biografiei despre care este vorba.

Mai interesant, pentru noi, este studiul următor (p. 135—169), consacrat de Mario Ruffini, sub titlul *La traduzione della Bibbia in romeno*, traducerea Bibliei în limba română făcută de Samuil Clain. Autorul studiului începe prin a aminti traduceri parțiale din Biblie în limba română făcute în veacurile al XVI-lea și al XVII-lea și traducerea integrală cunoscută sub numele de *Biblia lui Șerban* sau *Biblia de la București* (1688). Apoi arată împrejurările în care Samuil Clain a făcut și el, ajutat de colaboratorii săi, traducerea integrală a Bibliei, isprăvind, după multe greutăți întîmpinate, publicarea ei la Blaj în 1795. Mario Ruffini este de părere că *Biblia de la Blaj* sau *Biblia lui Clain* este superioară, ca traducere, atît versiunilor românești ale Bibliei sau ale unor părți din ea făcute anterior acesteia cît și traducerilor posterioare făcute la Buzău (1854—1856) și Sibiu (1856—1858). Pentru a-și întemeia afirmația, el pune în paralel numeroase texte din *Biblia lui Clain* cu textele corespunzătoare din traduceri parțiale anterioare și din traduceri integrale de la București, Buzău și Sibiu, găsind în acestea din urmă nu numai lipsă de claritate și frumusețe stilistică dar și grave erori de interpretare. Totuși găsește și traduceri lui Clain unele deficiențe, unele pasaje care sînt traduse mai rău decît în versiunile parțiale sau în cele integrale amintite mai sus. Dar, în general, socotește ca evidentă superioritatea traducerii făcute de S. Clain.

După aceste studii urmează, în revista de care ne ocupăm, trei comentarii scurte, pe care ne mîrginim numai să le indicăm:

Jean-Paul Rey-Coquais, *Une inscription perdue d'Héliopolis—Baalbeck: épigraphie et patristique* (p. 170—176).

Joseph-Marie Sauget, *Une nouvelle collection éthiopienne d'Apophthegmata Patrum* (p. 177—182).

Carmelo Capizzi S. J., *Su una sintesi storica del monachesimo italo-bizantino prenormanno* (p. 183—190).

Fascicola se încheie cu numeroase recenzii la lucrări de teologie, patristică, istorie, arheologie, paleografie, diplomatică, islamism și cu o serie de note bibliografice.

Ca de obicei, „*Orientalia Christiana Periodica*” ne prezintă în fascicola de care ne-am ocupat studii temeinic alcătuite, dar, ca totdeauna, aceste studii sînt străbătute de același duh confesionalist care le face să piardă mult din valoarea lor.

Diac. prof. Emilian Vasilescu

STOJKOVIC, Zivorad, *Mileseva*. Beograd, Éditions Jugoslavija, 1963, 64 p. cu 61 fig. (*L'ancien art Yougoslave*).

Pe valea Lim în defileul pe unde trece drumul Adriatică—Bosfor, se află o operă de artă — mănăstirea Mileseva, care a servit în trecut ca loc de refugiu al poporului în timpul invaziei turcești și ca tipografie.

Nu sînt decît 50 de ani, de cînd ultimul askari turc a părăsit Limul — unde au venit cu 541 de ani în urmă. În tot acest interval Mileseva a fost distrusă și incendiată de opt ori, iar la mijlocul secolului trecut se găsea în așa un stadiu că un savant și voiajor străin spunea: „Acest templu nu este astăzi decît o ruină”. Apoi s-a reconstruit și salvat ce putea fi salvat, cu devotament și experiență.

Mănăstirea Mileseva surprinde prin simplitatea ei.

Operă veche, iconografia în aur masiv, în care a fost înhumat un rege ortodox și un rege catolic încoronat, unde sînt păstrate relicele Sf. Sava, singurul sfînt național care a fost canonizat de ambele biserici, — Mileseva se prezintă vizitatorilor sub formă de biserică cvasi peizană, dar de un rustic agreabil.

Iconografia primitivă a fost conservată, fondul de aur s-a menținut.

La Mileseva au lucrat mulți neșteri, numărul lor se distinge prin diferite scrieri de pe pereți.

Coborîrea de pe cruce, de exemplu, se află sub cupolă aproape la 15 m înălțime. Această compoziție este făcută în așa manieră că fiecare linie detaliu poate fi un tablou independent. Marile suprafețe nu sînt rezolvate numai în manieră decorativă, dar și în pictura de ansamblu. Corpul crucificat nu este un cadavru, dar prinde forma unui sacrificiu, o personificație a pasiunii.

De cealaltă parte sînt cîteva portrete istorice, care reprezintă cea mai mare valoare a bisericii de la Mileseva, ca de exemplu: Sava Nemanjić — personalitate marcantă. Fecioara de la Mileseva, instalată pe un tron, nu este o prințesă, ci o martiră absentă, diafană în frumusețea sa rece dar suavă. De o grație mai mult spirituală decît feminină, este mai mult o iluminură decît o frescă.

Prin calitățile sale și forța sa apolitană, îngerul alb — îngerul păzitor al mormîntului, este una din cele mai de preț fresce de la Mileseva.

Frescele de la Mileseva au vîrstă și prospețime și acea pură seninătate în seriozitatea lor. Pictura de la Mileseva nu este numai o desfătare pentru ochi, ci marchează un punct superior în iconografia medievală sîrbă.

Daniela Roman

MIJOVIC, B. PAVLE, *Decani*. Beograd, Éditions Jugoslavija, 1962, 66 p. cu 59 fig. (*L'ancien art Yougoslave*).

Pictura de la mănăstirea Decani, prin formele și liniile sale, prin coloritul și compoziția ei, prin simburile și caracterul sugestiv al portretelor istorice, prin maniera de a se exprima abstract și figurativ și prin caracterul decorativ, care este fără precedent în Jugoslavia — a fost și rămîne un fenomen excepțional în arta sîrbă din prima jumătate a sec. XIV.

În pictura sîrbă veche, frescele de la Decani, ocupă un loc aparte, nu numai prin numărul compozițiilor și figurilor, dar de asemenea prin divers-

tatea temelor și subiectelor. Nici în centrelle cele mai importante ale artei bizantine, și anume la Constantinopol și Salonic, nu au rămas pe pereții uneii biserici atâtea scene (mai mult de 1.000) și atâtea figuri pictate (peste 10.000) ca la Decani. Aproape tot ce a însemnat o inovație în arta bizantină la sfârșitul sec. XIII și XIV, a avut repercusiuni și a găsit un loc în pictura de la Decani. S-au introdus cicluri noi și s-au extins ciclurile vechi, s-a ilustrat Noul Testament aproape în întregime.

Biserica a fost consacrată lui Hristos Pantocratorul. Pereții sînt acoperiți cu fresce în cari sînt pövestite cu detaliu toată viața lui Iisus și ocupă aproximativ două părți din biserică.

Biustul grandios al Pantocratorului domină în nartex conciliul și cel mai mare ciclu eclesiastic: calendarul pentru tot anul, compus din 360 de tablouri.

Picturile de la mănăstirea Decani au fost inspirate în egală măsură de literatura apocrifă.

Pentru prima dată în arta monumentală sîrbă este ilustrat un imn și anume acatistul Fecioarei.

Scenelle lirice și adesea intime sînt mai frecvente la mănăstirea Decani ca în picturile altor biserici sîrbești. Reprezentarea folclorică a muncilor agricole, autenticitatea dansurilor populare și al ceremonialului de la curte, toate ne fac să ne gîndim că pictorii au uitat că aveau sarcina să immortalizeze manifestările forței divine și autoritatea absolută ce o exercită asupra muritorilor.

Acest ansamblu gigantic de fresce a fost pictat într-un mauzoleu în biserica regelui Ștefan Decanski, asemănînd-o cu o catedrală monumentală. Dusan, fiul său, a continuat construcția și înfrumusețarea acestei biserici comemorative.

Mănăstirea de la Decani nu reprezintă numai glorificarea artistică a operelor divine, dar ne oferă un tablou fidel de organizare a societății medievale sîrbe din epoca de apogeu; un tablou unde hieratismul și subordnarea feudală, autocratismul imperial și dependența vasală contrastează mai

mult ca oriunde cu masele populare.

Este suficient să examinezi cu atenție portretele, în special ale regilor și împăraților — mai numeroase aici decît în altă parte — pentru a te convinge de rafinamentul psihologic al autorului acestor portrete.

Pictura de la Decani a fost o inovație în renașterea bizantină de la sfârșitul sec. XIII și începutul sec. XIV, avînd puncte comune cu arta romană și gotică din occident.

Dacă pictura de la Decani reprezintă un progres din punct de vedere al tratării problemelor și a modificării temelor, ea a făcut un pas înapoi în dispoziția ansamblurilor tematice pictate.

Putem afirma că pictorul principal de la Decani a reușit să lase peste tot liniile paletelor sale, în fiecare ciclu, pe fiecare perete, de la 1335 — anul cînd s-a început pictura marii galerii de fresce de la mănăstirea Decani — pînă în 1350, anul cînd a fost definitiv terminată.

Portretele istorice au un sens profund al realității, iar cîteva aparțin realizărilor celor mai frumoase din vechea pictură sîrbă.

Autorul a căutat să facă o succintă și documentată prezentare a valoroaselor fresce de la mănăstirea Decani, care constituie un monument de apogeu al picturii sîrbe de la sfârșitul sec. XIII, reprezentată prin școala de pictură a lui Milutin.

Daniela Roman

VASILE DRAGUȚ, *Zugravul Mihai și epoca sa*, în Studii și Cercetări de Istoria Artei, seria Artă Plastică, tomul 13, nr. 1, București 1966, pp 39—47.

Descoperirea unei noi inscripții, pictată în zona inferioară a arcului dintre pronaos și naos a bisericii fostei mănăstiri din Ripa Rîmețului, raionul Alud, aduce lumină în problema evoluției picturii românești din Transilvania în secolul al XV-lea.

Confruntîndu-se textul inscripției amintite cu acela al inscripției „de multă vreme cunoscută săpată într-o piatră așezată deasupra ușii de intrare în biserică”, cercetătorul de competen-

ță Vasile Drăguț, conchide că din pricina unei erori cronologice nu s-a putut stabili anul exact al unei picturi, deosebită ca realizare și concepție artistică.

Dar importanța descoperirii, făcută de autorul lucrării în discuție, constă mai ales în faptul că inscripția dă mărturie despre existența unui artist cu numele de Mihul din Crișul Alb, a cărei personalitate puternică s-a format într-o epocă specifică, care merită să fie relevată.

Textul slavon al inscripției aflate, tradus de autor și întregit de acesta, este următorul: „Am scris eu mult greșitul robul lui Dumnezeu, Mihul zugrav din Crișul Alb; sub păstoria arhiepiscopului Gheorghe, în zilele lui Matias Crai la anul 1486, luna iulie 2 (?)”.

După o scurtă expunere a stilului arhitectonic al bisericii din Rîpa Rîmeșului, în care sînt subliniate liniile originale ale acestui monument, autorul constată că înfățișarea bisericii reamintește de ctitoriile hunedorene — ridicate de cnejii români în secolele XIII—XV — însă, în raport cu acestea biserica din Rîmeș indică o fază mai evoluată. E vorba de o soluționare potrivit cerințelor cultului ortodox, paralel cu încercarea de înlăturare a influențelor arhitecturii gotice.

Fragmentele de pictură murală din interiorul bisericii aparțin mai multor epoci. Ansamblul picturii cuprinde și elemente gotice, dar acestea se reduc la forme decorative.

Evoluția picturii în Transilvania în secolele XIII—XV exprimată rezumativ evocă cîteva momente istorice. Spre sfîrșitul secolului al XIII-lea cnejii români aduc meșteri străini pentru satisfacerea cerințelor artistice mereu mai înalte, deoarece stadiul începător în care se afla atunci arta țărilor românești de dincoace de munți nu putea influența manifestările artistice din cnezatele românești hunedorene. Pe plan social în Transilvania există o ambianță eteroclită, fapt care explică de ce în această perioadă pictura se caracterizează printr-o îmbinare de elemente iconografice și stilistice bizantine cu cele specifice goticului tran-

silvănean. În secolul XIV se face din ce în ce mai evidentă desprinderea de tradițiile romanico-gotice. La aceasta contribuind și țăările române, constituite state independente și astfel tradiția artei bizantine trecută prin filiere muntenești și moldovenești cit și prin tradițiile proprii transilvăneze, se cristalizează într-o atitudine artistică specifică și originală. De aici, la începutul secolului al XV-lea se poate vorbi de o primă sinteză a picturii românești în Transilvania, în care elementele occidentale și orientale se îmbină într-un mod deosebit, propriu artei românești. În acest timp activitatea zugravilor locali a fost antrenată în sensul statornicirii definitive a formelor specifice picturii românești prin venirea și contribuția meșterilor din țara Românească și Moldova. În acest sens, se adaugă și stimularea procesului artistic de maturizare a picturii românești prin ctitoriile lui Ștefan cel Mare.

Pe locul unde s-a descoperit inscripția pomenită se poate vedea o pictură de înaltă ținută artistică, calități de expresie, desen viguros și sigur, plenitudinea formelor și armonia cromatică, ceea ce atestă prezența unui mare artist.

Se face astfel dovedit că în „timpul lui Matei Corvin existau în Transilvania zugrav români, ca acest Mihul a căror măiestrie era destul de mare de vreme ce îi aflăm semnind opere de calitate din picturile din promosul bisericii fostei mănăstirii a Rîmeșului”.

Picturile bisericii din Rîmeș aparțin prin calitatea lor celei de a doua sinteze cu totul originale din istoria picturii românești din Transilvania. „În cadrul acestei sinteze iconografia ortodoxă și mijloacele formale ale picturii paleologice se întîlesc cu un mod de comunicare mai spontan, mai rustic, de o seducătoare sinceritate”.

„Prin opera sa zugravul Mihul din Crișul Alb aruncă, așadar, o neașteptată lumină asupra unei înregi epoci”, numele lui alăturîndu-se cunoscuților artiști din secolul al XV-lea: Gavril Uric, vestitul miniaturist de la mănăstirea Neamțului, Ștefan Nădăm de la Putna, Teodor Mărișescu și Gavril le-

romonahul. Deși încă nu se poate stabili definitiv, totuși o parte d'ntre picturile care decorează vechiul altar al bisericii din Zlatna, se aseamănă pînă la identitate, cu picturile din pronaosul bisericii Rimețului, fapt care determină pe cercetător a le atribui zugravului Mihul.

Analizînd din punct de vedere stilistic și iconografic biserica fostei mănăstiri a Rimețului, autorul conchide „că importanța inscripției descoperite nu poate fi subliniată îndeajuns. Dincolo

de valoarea pe care o prezintă pentru istorie în general menționarea la anul 1436 a unui arhiepiscop Gheorghe în Transilvania, constatarea existenței unui zugrav român — Mihul de la Crișul Alb — constituie pentru istoria artei vechi românești un fapt cu totul deosebit cunoscută fiind sărăcia datelor informative privind meșterii monumentelor noastre în secolele XIV-XV”.

Diacon Gavril Cernăuțeanu

T. A. C. - Nr. 12 -1967

C R O N I C Ă B I S E R I C E A S C Ă

Comemorarea mitropolitului Antim Ivireanu. Constătuirea interortodoxă la Belgrad. Aniversarea mănăstirii din muntele Sinai. Comemorarea Sfinților Chiril și Metodie. Conferința creștină pentru pace și problemele contemporaneității. Sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene. Marș pentru pace al unor pastori germani. Bisericele din Noua Zeelandă și războiul din Vietnam. Gestul unui preot american. Scrisoarea deschisă către cardinalul Spellman. Protest împotriva experiențelor nucleare. „Drama rasială” în Statele Unite. Asasinarea unui teolog antirasist. Condamnare a discriminării rasiale în Africa de Sud. Atitudine anglicană împotriva rasismului în Rhodesia. Proiect de creare a unui sinod anglican. Parohie ortodoxă în Italia. Deschiderea cursurilor la Bossey. Nouă etapă în traducerea ecumenică a Bibliei. Lipsa de popularitate a celibatului preoților. Se revine la „index”? Congres mondial mozaic. Intronire a bizantinologilor. Moartea decanului Hewlett Johnson. Cercetări și lucrări de restaurare la Voroneț. 711

N O T E S I C O M E N T A R I I

Predicator și ascultători. Actualitatea lui Hippocrate (*Dr. M. Bănescu*). 725

V I A Ţ A B I S E R I C E A S C Ă Î N
C U P R I N S U L M I T R O P O L I E I B A N A T U I U I

A R H I E P I S C O P I A T I M I Ş O A R E I Ş I C A R A N S E B E Ş U L U I

Noi slujitori ai altarului. Printre credincioşii Arhidiecezei. Binecuvîntare de biserică. Sărbătoarea bicentenarului unui locaş de închinare. Oaspeţi anglicani la Timişoara. Secretarul general al Conferinței creștine pentru pace în România. Prăznuirea Sfintului Iosif cel Nou de la Partoș. Conferință de lucru cu conducătorii oficiilor protopopești. Deschiderea cursurilor la Seminarul Teologic. Alegerea membrilor Adunării Eparhiale. Intronire colegială. Restaurări și lucrări de conservare la biserici — monumente istorice. Picturi de biserici. Preoți decedați. . . 730

E P I S C O P I A A R A D U L U I

Conducătorii Patriei la Tebea. Binecuvîntat popas. Itinerar pastoral. În slujba credincioşilor. Conferință de orientare dedată mitropolitului Antim Ivireanu. Lucrări la catedrala din Arad. Prohodirea unui preot 742

P R E Z E N Ţ Ă R I B I B L I O G R A F I C E

G. Truc: Histoire des religions (At. Negoită). J. A. Wilson: Vie et mort d'une civilisation (At. Negoită). M. Simon: Recherches d'histoire judéo-chrétienne (At. Negoită). R. Zeller: The Book of Joseph (At. Negoită). H. Crouzel: Origene et la philosophie (At. Negoită). Orientalia Christiana periodica, vol. XXXI, 1965 (Em. Vasilescu). Vasile Drăgut: Zugravul Mihai și epoca sa (G. Cernăuțeanu). Z. Stojkovic: Mileseva (D. Roman). P. Mijovic: Decani (D. Roman). 762

42419